TOLKIEN'İN ORTA DÜNYASI

Yüzüklerin Efendisi'nin fantastik dünyasının ardındaki gerçek hikâyeler

VAN GOGH

Kendi kaleminden çılgın ressamın hayatı

ALL ABOUT HISTORY

HİTLER & GESTAPO

Nazi gizli polisinin içyüzü

• Soykırımdaki rolü • İşkence teknikleri

NAZİLER İKTİDARI NASIL ELE GEÇİRDİ?

LINCOLN'ÜN SAVAŞI

Amerikan İç Savaşı'nın hikâyesi, dönüm noktaları ve şaşırtıcı gerçekler

DESPOT MUYDU YOKSA FİLOZOF MU?

Ünlü Roma İmparatoru Marcus Aurelius

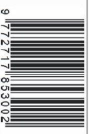
ANTİK KELT HALKININ TARİHİ

Avrupa'nın pagan geçmişini tüm gizemleriyle keşfedin

SIRA DIŞI BİR HİNT KRALI

Aşoka'nın, kanlı fetihlerden Budizm'e uzanan yolculuğu

OCAK ŞUBAT 2023/01
SAYI: 14

FİYATI: 39,90 TL
KKTC FİYATI: 50,00 TL

Tolkien, Orta Dünya'sını yaratırken gerçek tarihi olaylardan, insanlardan ve efsanelerden esinlenmiş

SESLİ İÇERİK

Her sayımızda sesli içerikler de yer alıyor. Dilerseniz, **26 ve 76.** sayfalarda bulunan karekodları okutarak bu içerikleri dinleyebilirsiniz.

MERHABA!

Baskıcı rejimlerin arkasında her zaman acımasız bir gizli polis teşkilatı vardır. Naziler için bu, Gestapo'ydu... Hem Alman toplumunun hem de işgal edilen ülkelerdeki insanların üzerinde kurulan baskının ve yaratılan korku atmosferinin mimarı bu teşkilattı. Gestapo, Nazilerin kendi içindeki hesaplaşmalarda da başroldeydi ve her daim Führer'in sadık bir hizmetkârı oldu. Gestapo'nun hikâyesiyle birlikte, Hitler'in liderliğinde bu korkunç rejimin nasıl olup da seçimle iktidara geldiğini ve ardından tüm devlet kurumlarını nasıl gasp ettiğini anlatan makalemizi de ilgiyle okuyacağınızı düşünüyorum.

Bu sayıda en çok ilgimi çeken yazıysa *Tolkien'in Orta Dünyası* oldu. Hayranlık duyduğum eserlerinin geçtiği Orta Dünya âlemini yaratırken bu büyük yazarın ilham aldığı antik efsaneleri, tarihin önemli isimlerini ve gerçek tarihi olayları **sayfa 66**'da keşfedebilirsiniz. Ben *Yüzüklerin Efendisi* üçlemesini tekrar okumaya başladım bile!

Bunların dışında, Amerikan İç Savaşı'ndan Van Gogh'un hüzünlü yaşamına, sıra dışı bir Hindistan kralından Aztek'lerin Tenochtitlan şehrinde hayatta kalma rehberine kadar, yine keyifle okuyacağınız harika içerikler hazırladık sizlere.

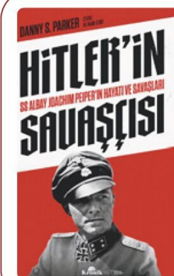
Yeni yılın hepimize sağlık, mutluluk ve başarı getirmesini diliyorum. Savaşların, hastalıkların ve sıkıntıların olmadığı, geleceğe güvenle ve umutla bakabildiğimiz iyi bir yıl olsun!

Gelin şimdi birlikte sayfaları çevirip geçmişi keşfetmeye başlayalım. Mart ayında, yeni sayımızda tekrar görüşmek üzere...

Gökhun Sungurtekin

BU SAYIYI OKURKEN...

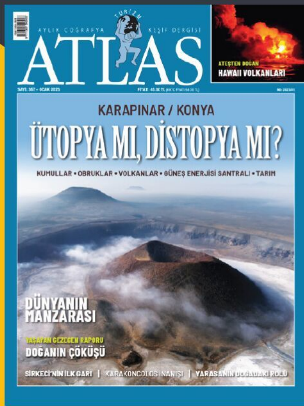

KİTAP TAVSİYESİ

İkinci Dünya Savaşı'nın en tartışmalı isimlerinden biri olan SS Albay Joachim Peiper'in hem savaş sırasında Hitler'in gözdelerinden biri haline gelişini hem de savaş sonrasındaki sıra dışı yaşamını konu alan *HİTLER'İN SAVAŞÇISI* gerçekten dikkat çekici bir kitap.

Bize yazın
allabouthistory@doganburda.com

Takip edin
@allabouthistoryturkiye

TOLKIEN'İN ORTA DÜNYASI
VAN GOGH
ALL ABOUT
HISTORY
HİTLER &
GESTAPO
Nazi gizli polisinin içyüzü
• Soykırımdaki rolü • İşkence teknikleri
NAZİLER İKTİDARI NASIL ELE GEÇİRDİ?
LINCOLN'ÜN SAVAŞI

ATLAS
ATEŞTEN DOĞAN HAWAİİ VOLKANLARI
KARAPINAR / KONYA
ÜTOPYA MI, DİSTOPYA MI?
KUMULLAR • OBRUKLAR • VOLKANLAR • GÜNEŞ ENERJİSİ SANTRALİ • TARIM
DÜNYANIN MANZARASI
DOĞANIN ÇÖKÜŞÜ

100. YILINDA KURTULUŞ SAVAŞI: SELİM ERDOĞAN ANLATIYOR
ATLAS Tarih
500. YILINDA
RODOS'UN FETHİ
ÇANAKKALE MEKTUPLARI
YUNANİSTAN'DA İŞGALE KARŞI ÇIKANLAR
HALİT KIVANÇ'IN ARDINDAN

EVRENSEL MODA
burda
ANNELER VE KIZLARINA
Svetşört kumaşından tulumlar
Rahat, sıcak ev kıyafetleri seçkisi
PODYUMLARDAN GELEN ŞIKLIK
Asya modasından yansımalar
ŞALVAR PANTOLON
36-44 bedenlere ultra rahatlık
DİKİŞ OKULU:
ADIM ADIM
EŞOFMAN TAKIM
Gecenin yıldızı
BU ELBİSE İLE EN ŞIK SİZ OLACAKSINIZ!

"AVRUPA İÇİN KÖTÜ BİR YIL OLACAK"
"SORUNLU ALACAK ORANI YÜKSELECEK"
capital.com.tr
Capital
2023
CEO'LAR
ZOR YILA
HAZIR MI?

ELLE
DECORATION
DAĞ MİMARİSİ
SICAK VE DAVETKAR
NİĞDE, BURSA, İSTANBUL, MOSKOVA VE COMO GÖLÜ'NDEN ÖZGÜN YAŞAM SENARYOLARI

evim
YENİLENDİK!
AYDINLIK, İLHAM DOLU STİL VE ALIŞVERİŞ ÖNERİLERİYLE
SIMSICAK
KIŞ EVLERİ

formsanté
FONKSİYONEL ANTRENMANLA
HIZLA FORMA GİRİN
DİYET HARİTANIZI ÇIKARTIN
SIK&GÜR
Saçlar hayal değil
BAĞIŞIKLIĞA DESTEK
LEZZETLİ BİTKİ ÇAYLARI
YENİ YILA, YENİ BİR BAŞLANGIÇ: BIRAKABİLİRSİNİZ!
BÜTÇE DOSTU MAKYAJ ÖNERİLERİ
DOĞAL & GÜZEL
Gökçe Akyıldız
KIŞIN SICACIK TUTAN BOTLAR VE AKSESUARLAR

45 POSTER 50 STICKER + DEFTER
heygirl
AŞKI ONA SOR!
KURTLAR GERİ DÖNDÜ
WEDNESDAY
EVREN DETAYLARDA SAKLI
MÅNESKIN
CHRIS HEMSWORTH

2023 MASA TAKVİMİ HEDİYE!
HOW IT WORKS
UZAYDA NASIL NEFES ALIYORUZ?
YZ
YAPAY ZEKÂ HAYATIMIZI NASIL DEĞİŞTİRECEK?
MİKROPLASTİK NEDİR, VÜCUDUMUZA NE YAPIYOR?

OCAK No. 328
MAISON FRANÇAISE
2023 TRENDLERİ

POPULAR SCIENCE
TÜRKİYE
BARDAK ALTLIĞI Hediye
KUANTUM 101
YENİ BAŞLAYANLAR İÇİN KUANTUM FİZİĞİ:
NEDİR? NASIL ORTAYA ÇIKTI? NE İŞE YARAR?
2022'DE NELER OLDU?
ÇILGIN BİLİM SORULARI
WEBB'DEN GELENLER

PALANDÖKEN • ANKARA • ERCİYES • ÜRDÜN • VENEDİK • ULUDAĞ • KARS
TEMPO TRAVEL
2023 SEYAHAT TRENDLERİ
Sintra
KÖLN
48 SAATTE Prag
Stockholm
ALPLER'DE KAYAK KEYFİ İÇİN ÖNERİLER
CAPE TOWN
Kış Rotaları

YACHT TÜRKİYE
Mutlu Yıllar
BOOT DÜSSELDORF
2023 model 15 yeni tekne
YOSMA
B.A.L.M.Y.
Ufuk açan tasarım
AZIMUT GRANDE 26M
MAVİ YOLCULUK
TRENDLERİ
ISLAK MEKÂNLAR

ALL ABOUT HISTORY

İÇİNDEKİLER

SAYI 14

KELTLER HAKKINDA HER ŞEY

Dönüm Noktaları

24 TEMMUZ 1930

ATATÜRK YALOVA'DA

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Yalova'da Millet Çiftliği'nde yapılan köşkün inşaatını denetliyor. O dönem kendisini ziyarete gelen yakın arkadaşı ve Paris Büyükelçisi Fethi (Okyar) Bey bu ziyareti şöyle anlatıyor: "24 Temmuz günü öğleden sonra Gazi, bana otomobille Yalova'daki çiftliklerini gezdirdi. Araziyi, yapılan binaları ve altına kazıklar konarak bir küçük köşkün mevkiini beş on metre değiştirmek için nasıl çalışıldığını gördük."

Dönüm Noktaları

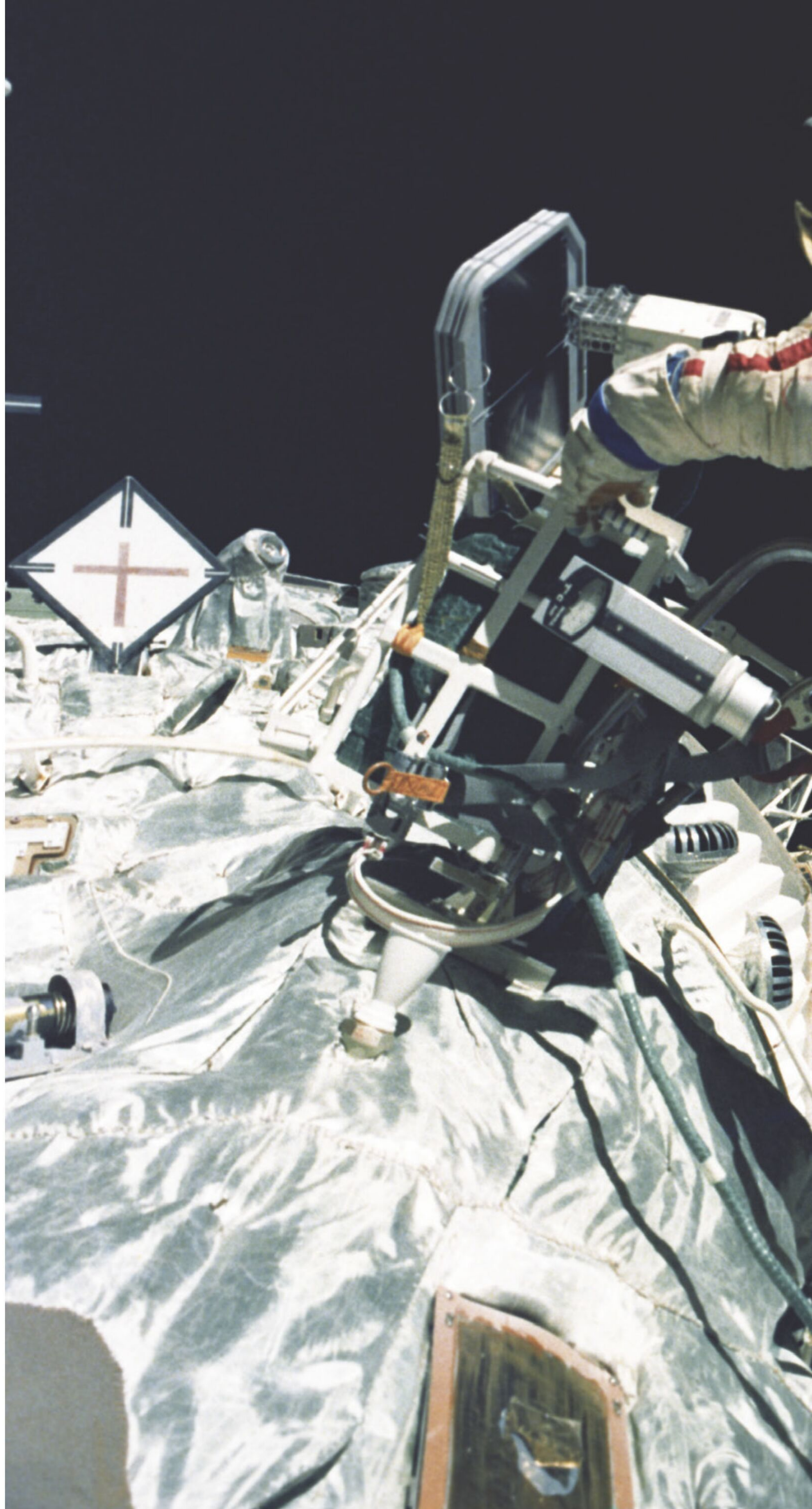

© Getty Images

19 Eylül 1991

BUZ ADAM ÖTZİ BULUNDU

1991'de iki dağcı tarafından tesadüfen keşfedilen Buz Adam Ötzi'nin bedeni, İtalya ve Avusturya sınırında, Alplerin buzlarında 5.300 yıldan fazla bir süre boyunca korunmuş vaziyetteydi. Alplerde yolculuk ederken öldürüldüğü düşünülen Ötzi'nin bedeni buzla kaplanıp, bir mumya haline gelmişti. Neolitik Çağ'ın sonlarında yaşamış olan Ötzi, Stonehenge'den ve Mısır piramitlerinden daha yaşlı. Bedeni günümüzde İtalya'nın Bolzano kentindeki Arkeoloji Müzesi'nde sergileniyor.

© Getty Images

25 TEMMUZ 1984

TARİHİ UZAY YÜRÜYÜŞÜ

Uzaya çıkan ikinci kadın olan kozmonot Svetlana Savitskaya'nın, Vladimir Dzhanibekov komutasında Soyuz T-12'yle uzaya fırlatıldığında tarih yazmasının zamanı gelmişti. 25 Temmuz 1984'te, Elektron Işın Kaynak makinasıyla Salyut 7 uzay istasyonunun dışında kaynak kullanarak metalleri birleştirirken, aynı zamanda uzay yürüyüşü yapan ilk kadın olarak da tarihe geçti. Sonraki yıllarda pek çok kadın aynı başarıya imza attıysa da Savitskaya uzayda yürüyen tek Rus kadın olarak kaldı.

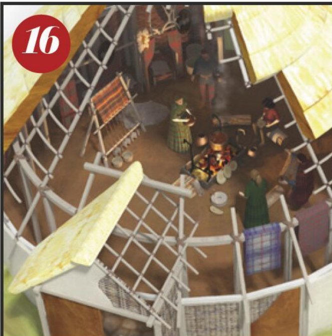
Dönüm Noktaları

KELTLER
HAKKINDA HER ŞEY

Yaklaşık 4.000 yıl önce, anavatanları olan Orta Avrupa'dan göç ederek özellikle Britanya Adaları, İspanya, Galya ve hatta Anadolu'ya yerleşen bu kadim halkın tarihinde bir yolculuğa çıkıyoruz

Yazanlar: Jessica Leggett, Callum McKelvie, Jonathan Gordon

Keltler'in Tarihi

Biliyor muydunuz?

Seleukos ordusunda görev yapan Galatyalı paralı askerler, engebeli ve dağlık arazilerde savaşabildikleri için çok değerliydi.

Fillerin Savaşı

MÖ 275 CİVARI

Seleukos İmparatorluğu'nun kralı I. Antiokhos Soter, topraklarını yağmalayan Galatyalıları alt etmek için 16 fili savaş alanına sürer. Bunun üzerine barış isteyen Galatyalılar, kralın ordusuna paralı asker olarak destek vermeye başlar.

KELTLERİN KÖKENLERİ

MÖ 1300 - MÖ 1200

Kelt öncesi bir kültürel dönem olan "Urnfield Kültürü" Tunç Çağı'nın sonunda Orta Avrupa'da doğar. Bu kültür adını, ölülerin küllerinin konulduğu "urna" ismi verilen ayaklı vazolardan almıştı ve bu vazoların gömüldüğü Urnfield mezarlıkları çevresinde gelişmişti.

İTTİFAKLARIN KURULMASI

MÖ 335

Kelt elçileri Balkanlar'da, Tuna Nehri kıyısında Büyük İskender'le buluşur ve yapılan anlaşmayla ona asker sağlamayı kabul ederler.

YUNANİSTAN'IN İŞGALİ

MÖ 279

Keltler, Thermopylae Muharebesi'nde Yunanları yener fakat Delfi'ye yaptıkları saldırı başarısız olur. Buna rağmen, kabaca bugünkü Ankara ve Eskişehir illerine karşılık gelen bölgede Galatya Kelt Krallığı'nı kurarlar.

MÖ 1300 — MÖ 800 — MÖ 335

AVRUPA'DA DEMİR İŞÇİLİĞİ

MÖ 800 CİVARI

Adını Avusturya'nın bir köyünden alan ve erken dönem bir Demir Çağı kültürü olan Hallstatt, Orta Avrupa'da kendini gösterir. Aynı dönemde Britanya'da Demir Çağı başlar.

SENTINUM MUHAREBESİ

MÖ 295

Roma Cumhuriyeti ve Orta İtalya'da yerleşmiş bir halk olan Samnitler arasında gerçekleşen Üçüncü Samnit Savaşı'nın bu can alıcı muharebesinde, Romalılar birleşik Kelt ve Samnit kuvvetlerini mağlup eder.

BİRİNCİ PÖN SAVAŞI

MÖ 264 - MÖ 241

Yaklaşık 3.000 Kelt paralı askeri, Sicilya'nın kontrolünü ele geçirmek için Romalılara karşı verdiği savaşta Kartaca'nın yanında yer alır. Savaş yirmi yıldan fazla sürer.

Değişen Kültür

MÖ 450 CİVARI

Değişim geçiren Hallstatt kültüründen, Etrüsk ve Antik Yunan etkilerini birleştiren La Tène kültürü doğar. Kelt varlığı Avrupa ve Britanya Adaları'na doğru genişledikçe, La Tène kültürü de hızla yayılır.

Şanlı bir zafer

MÖ 391 - MÖ 385

Brennus liderliğindeki Kelt kabilesi Senoneler, Anadolu'dan İtalya'ya göç etmiş ve MÖ 6. yüzyıla dek varlığını sürdürmüş bir halk olan Etrüsklere ait Clusium şehrini kuşatır. Kabile, Allia Nehri yakınında gerçekleşen Allia Muharebesi'nde Romalıları yenilgiye uğratır. Savaşın ardından Roma yağmalanır ve fidye için kuşatma altına alınır.

Biliyor muydunuz?

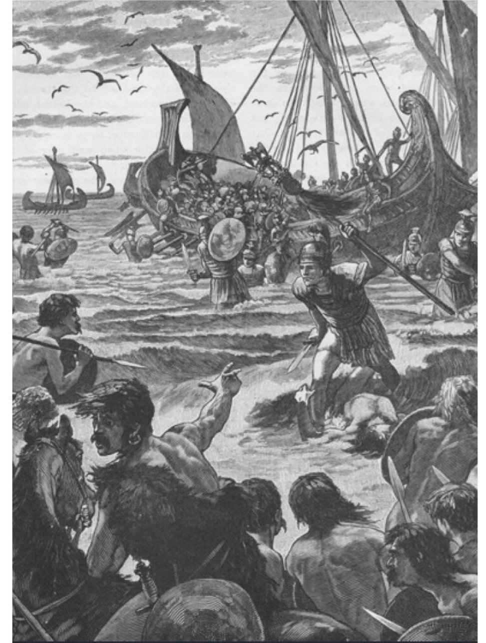
Roma, MS 410'da Vizigotların eline geçene dek bir daha yağmalanmadı.

Numantia Savaşı

MÖ 143 - MÖ 133

Kelt ve İber kökenli kabilelerden oluşan Keltiber halkının Roma'ya karşı yıllardır sürdürdüğü direniş, surlarla çevrili Numantia yerleşiminin uzun süren bir kuşatmanın ardından teslim olmasıyla son bulur. Romalılar hayatta kalanları köle olarak satar ve bu zafer sayesinde topraklarını Keltiberya boyunca genişletir.

Britanya'nın işgali MS 43

Ağır silahlı 40.000 Roma askeriyle Kent bölgesi kıyılarına çıkan Roma İmparatoru Claudius, işgalin ardından Britanya'yı başarılı bir şekilde fetheder. Böylece, Sezar'ın yaklaşık bir asır önce yapamadığı şeyi nihayet başarmıştır.

İKİNCİ PÖN SAVAŞI

MÖ 218 - MÖ 217

Kartacalı General Hannibal, Keltlerle ittifak kurar ve İtalya'yı işgal eder. Aralarında ağır silahlı süvarilerin de bulunduğu Kelt paralı askerleri Hannibal'ın ordusunun yarısından fazlasını oluşturmaktadır.

GADDARCA BİR İHANET

MS 51

Britanya direnişinin lideri Caratacus, Brigantia Krallığı'nın kraliçesi ve dost bir Kelt olan Cartimandua tarafından Romalılara teslim edildikten sonra esir alınır ve Roma'ya gönderilir.

YENİ BİR İNANÇ

MS 432 CİVARI

Hristiyan misyoner ve piskopos Aziz Patrik, Kelt İrlanda'sına ayak basar. Ülkeyi Hristiyanlıkla tanıştıran o olmasa da yayılmasında önemli bir rol oynar.

MÖ 218 — MÖ 58 — MS 43 — MS 122

NİHAİ YENİLGİ

MÖ 191 CİVARI

Romalıların, ağır kayıplar veren Kelt kabilesi Boii'yi fethi tamamlanır. Romalılar zaferi kutlamak için "Roma Zaferi" adlı geleneksel geçit törenini düzenler.

GALATYA FETHEDİLİR

MÖ 189

Galatya'daki Keltler, Olimpos Dağı'ndaki muharebede Roma'ya yenilir. Barış talebinde bulunurlar ve bunun akabinde Galatya, Roma'ya bağlı bir devlet haline gelir.

BOUDICCA'NIN İSYANI

MS 60

Iceni kabilesinin kraliçesi Romalılara karşı büyük bir ayaklanma başlatır. Başlangıçta başarılı olsa da Watling Yolu Muharebesi'nde Romalılar Kraliçe Boudicca'nın ordusunu hezimete uğratır.

Sezar savaş açar

MÖ 58 - MÖ 51

Sezar Galya'ya, Galya Savaşları olarak bilinen bir dizi sefer başlatır ve Alesia Muharebesi'ni kazandıktan sonra bölgeyi başarıyla fetheder. Bu süre zarfında Almanya'ya da sefer düzenler ve Britanya'yı iki kez işgal eder.

Biliyor muydunuz?

Hadrian Duvarı 1987'de UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne eklendi.

Savunma duvarı

MS 122

Britanya'yı ziyaret eden Roma İmparatoru Hadrianus, Romalı yerleşimcileri kaçıp kuzeye yerleşmiş Keltlerden korumak için kuzey sınırı boyunca Hadrian Duvarı'nın inşa edilmesini emreder. Duvar yaklaşık üç yüzyıl boyunca Roma İmparatorluğu'nun kuzeybatı sınırı olarak kalır.

İyi uykular!

Arkeolojik kazılar sırasında yuvarlak evlerde keşfedilen ve direklerin oturtulduğu düşünülen oyuklar nedeniyle evlerin içinde bir uyku bölmesi olduğu varsayılmaktadır. Yataklar muhtemelen ahşap bazalar üzerine konulan saman şilteler ve örtünmek için kullanılan hayvan derileri veya yün battaniyelerden oluşuyordu.

Statü sembolleri

Et çevirme aparatı olarak ve odunları dayamak için kullanılan demir ocak ayaklıkları, ocağın iki tarafına da yerleştirilirdi. Bu ayaklıkların dekorasyon amaçlı ve toplumsal statü göstergesi olarak kullanıldığı da düşünülüyor. Hatta değerli bir obje olduklarından, tanrılara adak olarak dahi sunuluyorlardı.

Ev işleri

Castell Henllys sit alanında yapılan kazılarda, yün eğirmek için kullanılan halkalara ve yarım daire şeklindeki ağırşaklara rastlandı. Bu bulguların ışığında, yuvarlak evlerin içinde, Kelt kadınlarının koyunlardan elde edilen yünlerle aileleri için kıyafet dokumakta kullandıkları dikey bir dokuma tezgâhı olabileceği düşünülüyor.

Aile ocağı

Keltlerin yuvarlak evlerinin ortasında, ısınma ve yemek pişirmenin yanı sıra özellikle geceleri içerinin aydınlanmasını da sağlayan üstü açık bir ocak ateşi bulunuyordu. Aslına bakılırsa, ateş Kelt evleri için o kadar önemliydi ki günün 24 saati hiç sönmeden yanmaya devam ederdi.

Yaratıcı inşaat teknikleri

Keltlerin yuvarlak evleri saz ve özel bir çamur kullanılarak yapılan duvarlarla inşa ediliyordu. Öncelikle sazlardan bir iskelet kuruluyor, ardından bu iskelet saman, toprak, gübre ve kil karışımından yapılan ve kurutularak sert bir maddeye dönüştürülen çamurla kaplanıyordu. Bu sayede evler suya karşı da dayanıklı oluyordu.

Keyif zamanı

Evin ortasında yanan ateşin etrafında birlikte oturan Keltler, muhtemelen savaş ve kahramanlık hikâyeleri anlatırken, bir yandan da yemeklerini yiyip, yeni mayalanmış biralarını içerlerdi. Yorucu bir günün ardından akşamları dinlenmek ve rahatlamak için de mükemmel bir ortamdı.

Ev işleri

Arkeolojik kanıtlar, Keltlerin un öğütüp ekmek yapmak için dibek veya değirmen taşı gibi öğütme taşlarını kullandığını gösteriyor. Evde bu amaçla özel bir alan ayrılmış olabilir. Ancak gün ışığından faydalanabilmek için büyük ihtimalle kapı eşiğine yakın bir yerde yapılıyordu.

Gün ışığının peşinde

Gün boyunca yuvarlak evdeki ışığın çoğu girişteki kapı aralığından geliyordu. Dolayısıyla gündelik işler büyük ihtimalle burada yapılıyordu. Ateş gece gündüz yanmaya devam etse de mümkün olduğunca doğal gün ışığını kullanmak çok daha pratikti. Bu yüzden Keltler işe koyulmak için gün doğumunda uyanıyorlardı.

İllüstrasyon: Adrian Mann

KELT YUVARLAK EVİ

AVRUPA, MÖ 800 - MÖ 50 CİVARI

Keltler, toprak yığınlarıyla ve hendeklerle çevrili, su kaynaklarına yakın, oldukça korunaklı müstahkem yerleşimlerde yaşıyorlardı. Genelde yüksek arazilere kurulan bu yerleşimlerin deniz seviyesine yakın yerlerde de pek çok örneği mevcuttu. Avrupa'nın her yerinde bu tip yerleşimlere rastlamak mümkün ancak yalnızca Britanya ve İrlanda'da dört bini aşkın müstahkem yerleşim bulunuyor. Zira Demir Çağı Britanya'sı yaşamanın zor olduğu, vahşet dolu bir yerdi ve bu tarz müstahkem yerleşimleri savunmak nispeten daha kolaydı. Lakin şu âna kadar yapılan kazılarda buralarda herhangi bir savaş gerçekleştiğine dair kayda değer bir kanıt bulunmuş değil.

Bu yerleşimlerde yaşayan kalabalık topluluklar ve geniş aileler, yuvarlak ev adı verilen tek odalı, sade evlere sahipti. Yıllar boyunca buralarda yapılan arkeolojik kazılar sayesinde, yuvarlak evlerin Demir Çağı'nda neye benzediğine dair bazı bilgilere sahibiz. Fakat elimizde kesin bulgular olmaması nedeniyle, evlerin iç tasarımı gibi pek çok konuda sadece fikir yürütebiliyoruz.

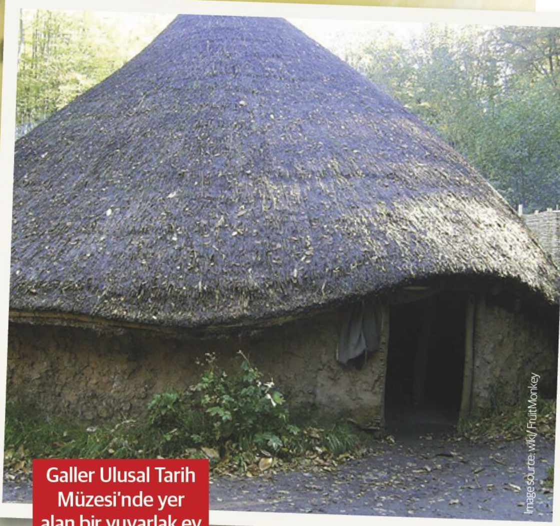
Britanya'daki en ünlü müstahkem yerleşim, Galler'de yer alan ve bir zamanlar Demetae kabilesine ev sahipliği yapmış olan Castell Henllys arkeolojik sit alanıdır. 20 yılı aşkın süredir bölgede kazı çalışmaları yapan arkeologlar; çömlek parçaları, odun kömürü, cam boncuklar ve hatta kömürleşmiş kemik gibi, gündelik yaşama ait nesneler keşfettiler. Tüm bu bulgular tarım ve çiftçilik etrafında dönen olağan Kelt yaşamını daha yakından tanımamızı sağlıyor. Castell Henllys bölgesinde, biri kabile reisine ait olduğu düşünülen üç yuvarlak evin yanı sıra, bir demirci dükkânı ve bir tahıl ambarı, arkeolojik bulgular temel alınarak tıpkı 2.000 yıl önceki halleriyle yeniden inşa edildi. Bunlar arasında ilk olan ve "Eski Yuvarlak Ev" adıyla bilinen yapı 1981'de gün yüzüne çıkarılmış ve on metre çapında muazzam bir büyüklükle ertesi yıl yeniden inşa edilmişti. Söz konusu ev Britanya'da yeniden yapılmış en eski yuvarlak ev olarak varlığını sürdürüyor.

Kullanışlı tasarım

Çatı büyük olasılıkla nehirden elde edilen kamışlarla yapılıyordu ve suyun aşağı akmasını sağlamak için eğimli olması gerekiyordu. Ayrıca, duvarları hava koşullarından korumak için dışa doğru epey uzanıyordu. Çatının ortasında, içerideki dumanın dışarı çıkmasını sağlayan bir delik vardı. Evlerin şekli yuvarlak olduğundan çatının da konik yapıda olduğu düşünülüyor.

Su drenajı

Çatının saçaklarından damlayan yağmur suları yuvarlak evin etrafında bir su oluğu oluşturuyordu ve zamanla bu oluk küçük bir hendeğe dönüşüyordu. Bazı evlerde bu su oluğu, suyu evden uzağa tahliye etmek için bilhassa kazılıyordu. Söz konusu su olukları, çatının saçaklarının dışarı doğru ne kadar uzandığına dair arkeologlara fikir veriyor.

Galler Ulusal Tarih Müzesi'nde yer alan bir yuvarlak ev

Detaylı Bakış

DRUID

BRİTANYA VE FRANSA, MÖ 50 - MS 600 CİVARI

YAŞ

Romalıların izlenimlerine bakılırsa, antik Kelt topluluklarının rahipleri Druidlerin tarikatta yer alabilmeleri için yirmi yıl boyunca eğitim görmeleri gerekiyordu (bu sayede vergi ve ordu hizmetinden muaf tutuldukları için cazip bir seçenekti). Bu nedenle, söz konusu dönemde genç bir Druide rastlamanız pek olası değildi.

ORAK

Druidler, ağaç dallarını (ve muhtemelen diğer bitki örtüsünü) kesmek için bir orak kullanırdı. Daha da önemlisi, onlar için kutsal bir bitki olan ve hem törenlerin hem de farklı ritüellerin çoğunda kullanılan ökseotu dallarını da orakla keserlerdi.

KIYAFET

Druidlerin sonraki ve çok daha fantastik tasvirlerinde, onları doğayla bağdaştıran yeşil renkli cübbeler giydikleri görülse de esasen çoğu zaman beyaz kıyafetler giyiyor ve mevkilerine veya uzmanlık alanlarına göre değişen farklı renklerde aksesuarlar takıyorlardı. Örneğin, resimde görülen beyaz cüppe giymiş Druid, muhtemelen dini törenlerden sorumluydu.

TAÇ

Aslına bakılırsa Druidlerin ne tip bir başlık taktığı tam olarak bilinmiyor. Bir taç taktıkları düşünülerek sonradan hep bu taçlarla tasvir edilmişler. Bunun, Roma senatörlerinin o dönemde taktıkları taca benzemesi de oldukça dikkat çekici. Öte yandan, Demir Çağı'ndan kalma bir mezarda bulunan ve ünlü "Deal Warrior"a ait olan bakır taca benzer bir başlık kullanmış olabilecekleri de iddia ediliyor.

KUŞLAR

Efsaneye göre çalıkuşu kuşların kralıydı. Galcede hem Druid hem de çalıkuşu anlamına gelen "dryw" kelimesi, ikisi arasındaki yakın ilişkiyi gözler önüne seriyor. Romalıların gözlemlerine göre, Druidler kuşların davranışlarından hareketle kehanetlerde bulunuyorlardı.

ASA

Bu dönemdeki otorite sahibi pek çok figürde olduğu gibi, nispeten daha kıdemli Druidler muhtemelen pek de süslü bir tasarımı olmayan ve kıdemlerini simgeleyen bir tür asa taşıyordu. Birden fazla topluluğa hizmet eden ve bu topluluklar arasında yolculuk etmesi gereken Druidler için baston da yaygın ve faydalı bir araçtı.

ÖKSEOTU

Ökseotu Druidler için kutsaldı. Aslına bakılırsa, resimdeki gibi yere temas etmemesine dahi özen gösterirlerdi. Romalı yazar, filozof ve komutan Yaşlı Plinius'un aktardığına göre, Druidler ökseotunun kısırlığın tedavisinde ve bazı zehirlerin panzehri olarak kullanılabileceğine inanıyordu. Ancak günümüzde ökseotunun zehirli olduğu biliniyor.

İllüstrasyon: Kevin McGivern

Tarihin Hazineleri

BATTERSEA KALKANI

BRİTANYA'NIN, KELT SANATINA DAİR EN ÖNEMLİ ESERİ, BRİTANYA, MÖ 350 - MÖ 50 CİVARI

Arkeolojik kanıtlar, Demir Çağı'nda Kelt savaşçılarının toplumun saygın ve yüksek statülü üyeleri olduğunu gösteriyor. Büyük olasılıkla törensel ve dini sebeplerden ötürü, savaşçıların çoğu itinayla süslenmiş silahlar, atlar ve hatta savaş arabalarıyla birlikte gömülmüştü. Nitekim keşfedilen antik mezarlarda pek çok kalkan gün yüzüne çıkarıldı.

Kelt kalkanları genellikle meşe gibi ahşap bir malzemeden yapılır ve deriyle kaplanırdı. Savaşçıların daha rahat kavrayıp taşımaları için epey hafif oldukları düşünülüyor. Kalkanlar tipik olarak ovaldi ancak yuvarlak, dikdörtgen, hatta altıgen şeklinde de olabiliyordu. Coğrafi konuma göre şekil ve boyutlarında farklılıklar görülmekteydi. Sözgelimi, Kuzey Avrupa'da bulunan kalkanlar genellikle uzun ve düzken, Akdeniz'de bulunanlar nispeten kısa ve kavisli bir görünüme sahip.

Uzunluğu bir metre civarında olan kalkanlar, ister Kuzey Avrupa'daki gibi olsun ister Akdeniz'deki gibi, vücudun büyük bir bölümünü korumaya yetecek boyuttaydı. Ancak Britanya'daki Keltler Avrupa'daki diğer bölgelere kıyasla daha küçük kalkanlar kullanma eğilimindeydi. Kalkanlarda ayrıca, iç kısımda kabzayı tutan eli korumak amacıyla tasarlanmış yuvarlak bir çıkıntı (umbo) bulunuyordu.

Demir Çağı silahları ve zırhları genellikle son derece süslü oluyordu. Karmaşık spiraller ve kıvrımlarıyla dikkat çeken, kendine özgü bir dekoratif stil olan La Tène, metal işlerinde sıklıkla kullanılırdı. Günümüze ulaşan kılıçlarda, mızrak uçlarında, miğferlerde, takılarda ve tabii ki çok sayıda kalkanda bu zarif süsleme tarzına rastlamak mümkün. Kalkanların ön yüzüne dekorasyon amaçlı bronz kaplamalar da yerleştiriliyordu, ancak bunlar kolaylıkla hasar alabiliyordu ve çatışma için uygun değildi; zira kaplamaların altında ahşap bir kalkan kullanılmadığı takdirde kayda değer bir koruma sağlayamıyorlardı.

Araştırmalar sırasında İngiltere'nin Lincolnshire ve Surrey gibi bölgelerinde de Britanya Keltlerine ait kalkanlar keşfedildiyse de gün yüzüne çıkarılanların en önemlisi ve en ünlüsü kuşkusuz Battersea Kalkanı. Bu kalkan 1857'de Thames Nehri'nden çıkarıldı ve adını, bulunduğu konumun yakınındaki Battersea Köprüsü'nden aldı. Keltler, kılıç ve kalkan gibi pek çok silahı tanrılarına adak olarak nehirlere atardı ve bunların pek çoğu Thames Nehri'ne atılmıştı. Battersea Kalkanı şu anda Londra'daki British Museum'da sergileniyor.

KALKANIN ÖLÇÜLERİ
77,7 cm uzunluğunda, 35,7 cm genişliğinde ve yalnızca 3,4 kilogram ağırlığında olan bu kalkan, Keltlerin tipik savaş kalkanlarına kıyasla bir hayli küçük.

BRONZ KAPLAMA
Aslına bakılırsa Battersea Kalkanı gerçek bir kalkan olmaktan ziyade metal bir kaplamadan ibaret. Bu kaplama esasen ahşap bir kalkanın ön yüzüne iliştirilmiş olmalı ancak ne yazık ki bu ahşap kısım kayıp.

DEKORATİF AMAÇLI OLABİLİR
Kalkanın üzerinde hiçbir hasar bulunmadığından, muharebeler sırasında hiç kullanılmadığı varsayılmakta. Fakat elbette bir savaşta kullanılıp kullanılmadığını kesin olarak bilemiyoruz.

YOĞUN SÜSLEMELER
Kalkan, cilalanmış birkaç bronz levhanın bronz perçinler kullanılarak birleştirilmesiyle yapılmış. La Tène stilinde, "repousse" adı verilen kabartma tekniği kullanılarak süslenmiş olan kalkanın üzerinde, kırmızı cam emaye içeren 27 adet yuvarlak figür yer alıyor.

Onur Listesi

KELT LİDERLER

Bazılarıyla muhtemelen ilk defa tanışacağınız on sıra dışı lider

CHIOMARA MÖ 2. YÜZYIL

Galatyalı (bir Kelt halkı) soylu bir kadın ve Tektosagların liderinin karısı olan Chiomara'nın kabilesi, Galatya Savaşı sırasında Romalılara karşı mücadele etti. Antik Yunan tarihçi Plutarkhos'a göre, savaş devam ederken Romalı bir yüzbaşı tarafından kaçırılıp tecavüze uğradı ve daha sonra yüzbaşı onun için fidye talep etti. Kabile üyeleri fidyeyi ödemeye geldiklerinde, Chiomara saldırmaları için onlara başıyla komut verdi. Bunun üzerine yüzbaşının başını gövdesinden ayırdılar ve Chiomara, kesik başı eve götürüp kocasının önüne attı.

CARTIMANDUA

MS 1. YÜZYIL

Kuzey Britanya'da kurulmuş Brigantia Krallığı'nın kraliçesi olan Cartimandua, Romalıların müttefikiydi. Fakat MS 51'de ona sığınan ve Galler direnişinin lideri olan Caratacus'u Romalılara teslim etmeye karar vermesi halkındaki Roma karşıtı duyguları körükledi. MS 57'de kocası Venutius'tan boşanması ve kocasının intikam için ona karşı bir isyan başlatmasıyla Cartimandua'nın durumu daha da kötüleşti. İsyanı takip eden iç savaşta Roma, kraliçenin yanında yer aldı. Buna rağmen, MS 69'da Venutius tahtı ele geçirdi ve Cartimandua, Roma kalesi Deva Victrix'e kaçmak zorunda kaldı.

Belçika'da ulusal bir kahraman olarak görülen Ambiorix'in 1866'da Tongeren'de bir heykeli dikildi.

AMBIORIX MÖ 1. YÜZYIL

Galyalı Eburoneler kabilesinin reislerinden biri olan Ambiorix kabile topraklarının yarısına hükmediyor, toprakların kalan yarısıysa diğer reis Cativolcus tarafından yönetiliyordu. Ambiorix MÖ 54'te Jül Sezar'a karşı ayaklandı ve Sezar'ın Atuatuca'daki (günümüzde Tongeren, Belçika) legatuslarından biri olan Titurius Sabinus'un ordusunu yok etti. Nervii kabilesiyle ittifak kuran Ambiorix, kışı geçirmek için bu kabilenin topraklarında kalan Roma kuvvetlerini Sezar birlikleriyle bölgeye gelene dek kuşatma altında tuttu. Yakalanmaktan kıl payı kurtuldu ve Romalılara direnmeye devam etti.

Boudicca'nın ordusu Roma şehri Camulodunum'a saldırdıktan sonra Londinium ve Verulamium şehirlerini de yakıp kül etti.

BOUDICCA

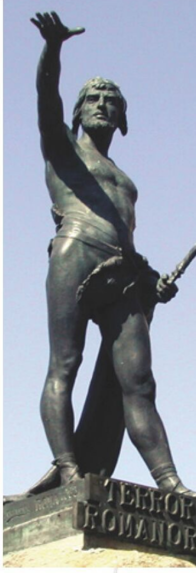
MS 30 - 61

Norfolk bölgesindeki Iceni kabilesinin ünlü kraliçesi Boudicca, Roma'nın Britanya'daki hükmüne son vermeye çok yaklaşmıştı. Kocası Prasutagus, Roma'nın müttefikiydi fakat ölümünden sonra kabilesinin bağımsızlığını korumasını istiyordu ve İmparator Nero'nun yanı sıra, iki kızını krallığının ortak varisleri ilan etmişti. Ancak bu karar yok sayıldı ve Romalılar, Iceni kabilesinin topraklarına saldırdı. Bu esnada Boudicca herkesin gözü önünde kırbaçlandı ve kızlarına tecavüz edildi. Öfkelenen Boudicca, bir grup Kelt kabilesini bir araya getirerek MS 60'ta bir isyan başlattı ve bu süreçte yaklaşık 80.000 Romalı Britonu öldürdü. Nihayetinde General Paulinus'un komutasındaki bir ordu karşısında mağlup oldu ve yakalanmamak için zehir içerek intihar etti.

VIRIATHUS

MÖ 180 - MÖ 140 CİVARI

Viriathus, günümüz Portekiz ve İspanya'sında yaşamış olan Lustanilere liderlik etmiş Keltiberyalı bir çobandı. Halkını Romalıların eline esir düşüp katledilmekten kurtardı ve çok sayıda zaferin kazanılıp, binlerce Romalı askerin öldürüldüğü bir direnişe öncülük etti. Nihayetinde müzakere masasına oturan Viriathus, Romalıların rüşvet verdiği üç arkadaşının ihanetine uğrayarak katledildi. Günümüzde Portekiz'in ulusal kahramanı olarak görülüyor.

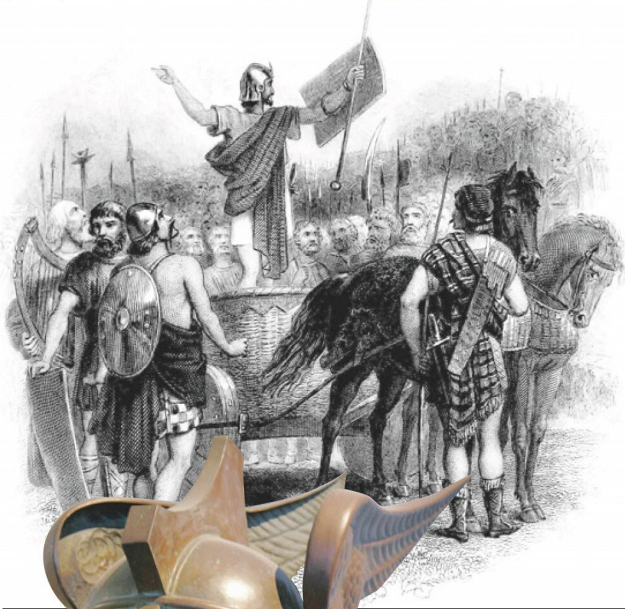

VERCINGETORIX MÖ 1. YÜZYIL

Vercingetorix, Galya'yı işgal eden Jül Sezar'a karşı savaşan Arverni kabilesinin reisiydi. Galyalı Eburone kabilesi Romalılar tarafından katledilince çok öfkelenmiş ve MÖ 52'de kabilesinin lideri olduktan sonra Galler'deki diğer kabileleri birleştirip bir isyan başlatmıştı. Yeni müttefikleriyle birlikte Romalılara karşı bir dizi sefer düzenledi ve Gergovia Muharebesi'ni kazanıp Roma lejyonlarını geri çekilmeye zorladı. Fakat nihayetinde Sezar tarafından Alesia Kalesi'nde kuşatıldı ve teslim olmaktan başka seçeneği kalmadı. Esir düşüp hapse atıldı ve Roma'da idam edildi.

CASSIVELLAUNUS MS 1. YÜZYIL

Hükmettiği topraklar Thames Nehri'nin kuzeyinde yer aldığından, Cassivellaunus'un, Catuvellauni kabilesinin reisi olduğu düşünülüyor. Roma'ya vergi ödemeyi reddeden Kelt lider, Jül Sezar'ın MÖ 54'teki ikinci Britanya işgaline karşı yerel bir direniş başlattı. Beş Britanya kabilesi teslim olup Cassivellaunus'un sığınağının yerini Romalılara söyleyince mağlup oldu ve pes edip barış istemek zorunda kaldı.

CALGACUS

MS 1. YÜZYIL

Calgacus, İskoçya'nın kuzeyinde yer alan Agricola'da MS 84'te gerçekleşen Graupius Dağları Muharebesi'nde Romalılara karşı verilen mücadeleye önderlik etmiş Kaledonyalı bir kabile reisiydi. Adamları yenilgiye uğradı ve bunun sonucunda söz konusu bölgede sonraki yirmi yıl boyunca Roma'ya karşı hiçbir direniş görülmedi. Yazdıkları sayesinde Calgacus'u tanımamızı sağlayan Romalı tarihçi Tacitus (MS 56 - 120), onun muharebeden önce özgürlük hakkında cesaret verici bir konuşma yaptığını ileri sürmüştü.

© Getty Images

BRENNUS

MÖ 4. YÜZYIL

Brennus, Galya'da yaşayan Kelt kabilesi Senonelerin reisiydi. MÖ 385'te ordusuyla İtalya'yı işgal etti ve Clusium şehrini kuşatma altına aldı. Ardından, Roma'nın hemen dışındaki Allia Nehri yakınlarında gerçekleşen muharebede Romalıları bozguna uğrattı. Daha sonra Roma'ya ilerleyen birlikleri şehri ele geçirmeyi başararak fidye için ellerinde tuttular. Brennus, Romalılardan fidye olarak istediği altınları teslim alırken sarf ettiği iddia edilen ünlü "Vae victis!" (Yenilenin vay haline!) sözüyle tarihe geçti. Daha sonrasında, henüz şehirden ayrılmadan önce ordusunun Marcus Camillus tarafından yenilgiye uğratıldığı iddia edilmiştir.

Galyalılar, Demir Çağı'nda Kıta Avrupası'nı işgal etmiş bir grup Keltti.

CARATACUS MS 15 - 54

Caratacus, kardeşi Togodumnus'la beraber Roma'nın MS 43'teki Britanya işgaline karşı yürütülen bir direnişe liderlik etti. Kardeşi öldürüldükten sonra, Medway bölgesinde ve Thames Nehri yakınlarındaki muharebelerde bozguna uğradı ve destek aramak için Galler'e kaçtı. İyiden iyiye güç kaybeden kabilesi, General Ostorius Scapula'nın liderlik ettiği Roma ordusu karşısında MS 50'de nihai olarak yenilgiye uğradı. Scapula, muharebenin sonunda Caratacus'un karısını, erkek kardeşlerini ve kızını esir aldı. Caratacus kaçmayı başardı ve Brigantia Kraliçesi Cartimandua'nın yanına sığındı, fakat Cartimandua ona ihanet edip Romalılara teslim etti. Bunun üzerine Caratacus Roma'ya gönderildi ve hayatını bağışlaması için imparatoru ikna etmeyi başarınca ömrünün geri kalanını sürgünde geçirdi.

Soru & Cevap

PROFESÖR MARION GIBSON

KELTLERİN PAGANİZMİNİ, KİMLİĞİNİ VE "KELT UYANIŞI" SÜRECİNİ KEŞFEDİYORUZ

Britonları işgalci Romalılara karşı çıkmaya teşvik eden Druidler

Marion Gibson, bir yazar ve Exeter Üniversitesi'nde Rönesans ve Büyü Yazını profesörüdür. Aynı zamanda, *Rediscovering Renaissance Witchcraft; Witchcraft Myths In American Culture; Mysticism, Myth And Celtic Identity* gibi çok sayıda kitabın yazarlığını ve editörlüğünü yapmıştır.

S ÖNCELİKLE KELT PAGANİZMİNİN NE OLDUĞUNU AÇIKLAYABİLİR MİSİNİZ?

C Benim Kelt paganizmi tanımım şu şekilde: Tarih öncesi dönem boyunca ve Hristiyanlığın Batı Avrupa'ya geldiği MS 500-800 civarına kadar Britanya ve komşusu olan Kelt bölgelerinde tapınılan din veya dinler. Bu çok geniş bir tanım, zira Keltlerin kim olduğu ve dinlerinin ne olduğu tam olarak belli değil aslında. "Kelt" denilince genelde, henüz İskandinavya ve Kuzey Almanya'dan gelen "Viking" ve "Anglosakson" göçmenlere karışmamış ve onlar tarafından iç kesimlere doğru itilmeden önce Britanya Adaları'nın dört bir yanında ve Avrupa'daki komşu topraklarda yaşamış insanlar kastediliyor. Kelt kültürü de bu insanların kültürüne atıfta bulunuyor. Fakat bu, muhtemelen asimilasyon ve dini sentezler içeren, tartışmaya açık bir dönemi işaret ediyor. Aslına bakılırsa, "Keltler" adında homojen bir ırk ve kültürel bir grup yoktu. Keltlerin ortak bir dini de yoktu. Bu yüzden, Keltlere dair bilgilerimiz elde edildikleri bölgeyle doğrudan ilintilidir ve değişkenlik gösterir. Dolayısıyla, farklı tanımların söz konusu olması gayet doğal bir durum.

S KELTLER VE ONLARIN DİNİ İNAÇLARI HAKKINDA HANGİ KAYNAKLARDAN BİLGİ EDİNEBİLİYORUZ?

C İnançlarına dair en belirgin izlere, daha sonraki zamanlarda Kelt bölgelerinde okuma yazma bilen insanlar tarafından yazılmış ve günümüze ulaşmayı başarmış yazıtlarda rastlıyoruz. Farklı bölgelerde keşfedilen bu yazıtlarda Coventina (Northumbria bölgesi), Arnemetia (Buxton) ve Sulis (Somerset) gibi su tanrıçalarından ve savaşçı figürler olduğu anlaşılan Cocidius (Northumbria) ve Condatis (Tyne ve Wear) isimli tanrılardan bahsediliyor. Ayrıca, muhtemelen bir nehir tanrısının da adı geçiyor. İlerleyen dönemlerdeki yazarlarsa kutsal bir tabiattan, "tapınılan" tepelerden, kayalıklardan ve ağaçlık alanlardan söz ediyor. Ne var ki bulgular oldukça yüzeysel. Elimizde bazı bilgiler var ancak bunlar Roma dininin etkisiyle değişime uğramış. Romalılardan sonraki Hristiyan yazarların hiçbiri ise doğal olarak paganizmi tasvip etmiyordu ve bu konuya dair her şeyden tiksiniyordu. Bu yüzden, bildiklerini detaylı biçimde açıklamayı tercih etmemişlerdi.

S MS 43 YILINDAKİ ROMA İSTİLASI BRİTANYA'DAKİ KELT PAGANİZMİNİ NASIL ETKİLEDİ?

C Roma ordusu kendi tanrılarını da beraberinde getirdi ve yerel tanrıları Roma tanrılarıyla özdeşleştirdiler. Örneğin tanrıça Sulis, Minerva'yla; Cocidius ise Mars'la özdeşleştirildi... Kuzey Afrika ve Doğu Avrupa'ya kadar uzanan oldukça uzak yerlerden bölgeye gelen askerler ve idareciler muhtemelen yalnızca tanrıların isimlerini öğrenmekle kalmamış, yerel dinlere dair uygulamaları, inanış ve öğretileri de keşfetmişlerdi. Onlara anlatılan efsaneleri duymak için neler vermezdim! Eski Kelt tanrı ve tanrıçalarının Roma âdetlerinde olduğu gibi hediyelerle, adaklarla ve kurbanlarla onurlandırıldığına dair kanıtlar mevcut, ancak büyük olasılıkla başka ritüeller de söz konusuydu.

S KELT UYANIŞI TAM OLARAK NEYDİ VE NEDEN ORTAYA ÇIKTI?

C 18. yüzyıla gelindiğinde pek çok Avrupalı yazar tarihin derinliklerinin büyüsüne kapılmıştı ve birçoğu kendi uluslarının tarihini Keltlerle bağdaştırıyordu. O dönemde, Doğu Avrupa'dan Britanya'ya kadar pek çok yerde yaşayanların atalarının Keltler olduğu iddia edilmekteydi. 19. yüzyılın ortalarında sanat ve edebiyatta, Keltlere özgü olduğu söylenen belli bazı hikâyeler ve anlatım tarzları benimsendi. İnsanlar Kelt destanları yazdılar, antik hikâyeleri yorumlayıp anlattılar ve yine Kelt etiketi yapıştırılan arkeolojik bulgulardan hareketle mücevher, mimari ve mobilya stilleri yarattılar. Kuşkusuz söz konusu hikâye ve bulgulardan bazıları oldukça eski dönemlere ait ve bunu gösteren tarihi kanıtlar mevcut. Örneğin, antik halklar iç içe geçmiş, karmaşık motiflere düşkündü ve Avrupa genelindeki insanlar tarih boyunca ejderhalar, canavarlar ve kahramanlarla ilgili destansı hikâyeler anlattılar. Lakin kent yaşamının hüküm sürdüğü sanayi devrinde ortaya çıkan, Kelt kimliğini yeniden canlandırma arzusu, tarihsel gerçekliklerden ziyade, milliyetçilik ve kırsal nostaljiyle ilgiliydi.

S KELT PAGANİZMİ HAKKINDA GÜNÜMÜZE KADAR VARLIĞINI SÜRDÜRMÜŞ HERHANGİ BİR MİT VEYA YANLIŞ BİR ALGI SÖZ KONUSU MU?

C Keltlerle ilişkilendirilen sanat ve edebiyatla birlikte 19. yüzyılda paganizm yeniden canlanmaya başladı ve mümkün olan bölgelerde insanlar antik tanrılara, figürlere ve ritüellere hayat vermeyi denedi. O dönemde; yerel öğeler içeren, doğal dünyaya saygılı, kadınları da yücelten ve kitaba dayalı Ortodoks dinlerin benimsediği bazı zalim unsurlardan arınmış, Hristiyanlık dışı, otantik bir dine yönelik hakiki bir özlem vardı ve aslında hâlâ da var. Kelt paganizminin bu şekilde yeniden keşfedilmesi özünde heyecan verici olsa da antik geçmişe dair bilgi kırıntılarına çok fazla anlam yüklenmesi, daha ziyade romantik ve gerçeklikten uzak bir sonuç ortaya çıkarıyor. Evet, Kelt paganların tanrıçaları vardı fakat bu durum, gerçekten kadınların daha eşit bir toplumsal role sahip olduğu anlamına mı geliyor? Dinleri doğadaki su kaynaklarına atıfta bulunuyordu. Peki, acaba çevrelerindeki ekosisteme değer veriyorlar mıydı? Muhtemelen ayinleri ve dönemsel şenlikleri de vardı ama bunlar tam olarak nasıldı? Elimizdeki en iyi kanıtlara dayanarak tahmin yürütebiliriz, fakat tüm bu sorulara kesin cevaplar vermemiz mümkün değil.

S GÜNÜMÜZDE HÂLÂ UYULAN KELT PAGAN ÂDETLERİ VAR MI?

C Kelt pagan dini günümüzde oldukça popüler. Britanya'da paganizmle ilgili bilgi alabileceğiniz bir merkeze veya bu konuya odaklanmış bir mağazaya gittiğinizde Keltlere, doğa dinlerine ve doğaüstü güçleri olan tanrıçalara dair pek çok kitap ve obje görebilirsiniz. İç içe geçmiş motifleri olan takılar da mutlaka gözünüze çarpacaktır. İnsanlar geçmişin hayatlarının bir parçası olmasından keyif alıyor ve mutluluk duyuyor. Bu nedenle, erken dönem yazarlar tarafından Keltlerle ilişkilendirilen doğa ritüelleri, ateş ve bahar şenlikleri gibi festivaller de günümüzde kutlanıyor. Ancak Hristiyanlığa özgü fikirlerin ve mitlerin bunların üzerinde ağır bir etkisi var. Neticede Batı Avrupalılarla Kelt paganizmi arasında yaklaşık 1.500 yıllık bir zaman zarfı olduğunu unutmamak gerek. Gerçi buna rağmen, antik dönemde Keltlerin sahip olduğu bazı öncelikleri hayal edebiliyoruz: tarlaların bereketi, kullanılabilir su kaynakları, kışın ısınmak, hasat, yaşam ve ölüm... Çevremize şöyle bir baktığımızda, bu önceliklerin izlerinin çağdaş dinlerde de varlığını sürdürdüğünü görebiliriz.

Sulis, günümüzde İngiltere'nin Bath şehrindeki termal su kaplıcalarının yerel tanrıçasıydı

Keşfedilecek Yerler

KELT KALINTILARI

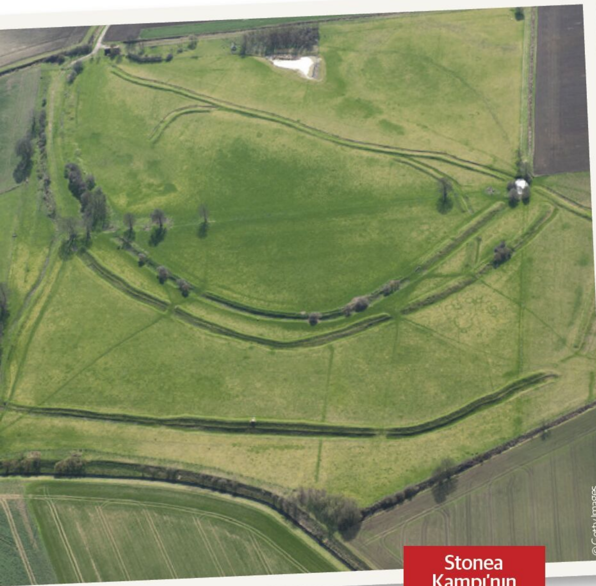
Gizemli çayırlar ve büyüleyici falezlerle çevrili antik kalıntıları keşfedin

1 STONEA KAMPI

 CAMBRIDGESHIRE FENS, İNGİLTERE

Yüksek bir konuma inşa edilmiş çok katmanlı bir kale niteliğindeki Stonea Kampı, bölgede türünün halen ayakta kalmayı başaran üç örneğinden biri. Cambridgeshire Fens bölgesinin merkezinde yer alan March kenti yakınlarındaki yerleşke, bir dizi toprak set ve hendekle tahkim edilerek güçlendirilmiş. Dolayısıyla, toprağın sürülmesi ve taş ocağı faaliyetlerinden kaynaklanan çok sayıda müdahaleye rağmen yapı oldukça iyi durumda. Hendeklerde peş peşe yapılan kazılarda çok sayıda objenin yanı sıra insan kalıntıları da gün yüzüne çıkarıldı. Bu keşifler, kalenin Britonlar ile Roma kuvvetleri arasındaki bir muharebeye ev sahipliği yapmış olabileceğine dair bazı spekülasyonlara yol açtı. Zira 1991'deki kazılarda, birden fazla kılıç darbesi izi taşıyan kemikler bulunmuş ve British Museum'un 1980'de yaptığı bir kazıdaysa, Romalıların kaleye zarar verdiği öne sürülmüştü. Ayrıca, kalenin yakınlarında müstahkem bir Roma yerleşiminin yer aldığı da biliniyor. Fens bölgesi çok sayıda küçük kasaba ve köyün yer aldığı 500 kilometrekareyi aşkın düz tarım arazisinden oluşmakta. Aynı bölgede, yöredeki Tunç Çağı yaşamını araştıran Flag Fen Arkeoloji Parkı da bulunuyor.

Stonea Kampı ve Cambridgeshire Fens hakkında daha fazla bilgi için: visitcambridgeshirefens.org/stonea-camp58

Stonea Kampı'nın havadan görünüşü

2 CASTRO DE BAROÑA

 İSPANYA

Castro de Baroña kalıntıları

İspanya'nın kuzey kıyılarında yer alan, daire şeklindeki bu etkileyici kalıntılar ve savunma amaçlı yapılmış taş duvarlar, bir zamanların güçlü müstahkem yerleşiminden geriye kalan yegâne şeyler. Falezlerin üzerinde yer alan kalıntılar, yarımadanın tarihinin şekillenmesine yardımcı olmanın yanında, arkasında uzanan okyanusla birlikte hem ürpertici hem de muhteşem bir manzara oluşturuyor. Geçmişte muhtemelen yirmi kadar küçük işletme ve tesisi barındırmış olan kale, şehirden bir hendekle ayrılmakta. Dıştaki duvar zamanla yıpranmış olsa da denizden gelen saldırıları savuşturmak için bir zamanlar tüm kaleyi çevrelediği düşünülüyor. Belki de gözden ırak konumu nedeniyle kalıntılar, 1933'te ilk kazı yapılana dek ihmal edilmişti. Kaleye uzanan ve aşılması epey zor olan yolda yalnızca birkaç küçük yön tabelası bulunuyor. Ziyaretçiler, bir zamanlar unutulmuş olan bu tarihi bölgeye sahil boyunca yapacakları uzun bir yürüyüşle ya da nispeten tehlikeli falez yolunu kullanarak ulaşabilirler. Castro De Baroña, A Guarda bölgesindeki Santa Tegra da dâhil olmak üzere, İspanya'da bulunan az sayıdaki benzer "Castro Kültürü" kalıntılarından biri.

Sağlam ayakkabılar giyilmesi ve riskli hava koşullarında ziyaret etmekten kaçınılması tavsiye edilir.

Citânia de Briteiros popüler bir arkeolojik alan

3 CITÂNIA DE BRITEIROS

PORTEKİZ

Günümüze ulaşan "Castro Kültürü" kalıntılarının bir diğer örneği olan Citânia de Briteiros, Portekiz'deki Ave Nehri'nin yakınında yer alıyor. Kelt halkının yüksek alanlara kurduğu müstahkem yerleşimleri ifade etmek için kullanılan "castro" tabiri, aynı zamanda Tunç Çağı İber uygarlıklarının maddi kültürünü de tanımlayan arkeolojik bir terim. Stratejik konumları ve güçlü savunmaları sayesinde bu yerleşimler istilacıları uzakta tutabilmeyi başarmış ve yalnızca Romalılar tarafından fethedilebilmişti. Citânia de Briteiros, bunların arasında belki de en etkileyici olanı. Alışılmadık konumu, kıyı halkıyla anakaradakilerin ticaret yaptığı bir merkez olabileceğini getiriyor akla. 1830'lardaki bir yol inşaatı sırasında, "castro"nun o zamana dek keşfedilmemiş etkileyici krematoryumu gün yüzüne çıkmış ve ardından bölge önemli bir arkeolojik kazı alanı haline gelmişti. Francisco Martins Sarmento'nun da aralarında yer aldığı çok sayıda akademisyen, Portekiz halkının ve kültürünün kökenlerini keşfetmek amacıyla bölgede araştırmalar yaptı. Günümüzde Citânia turistlerin uğrak noktası ve bölgedeki Kelt varlığının etkileyici bir hatırası.

Daha fazla bilgi için: visitportugal.com

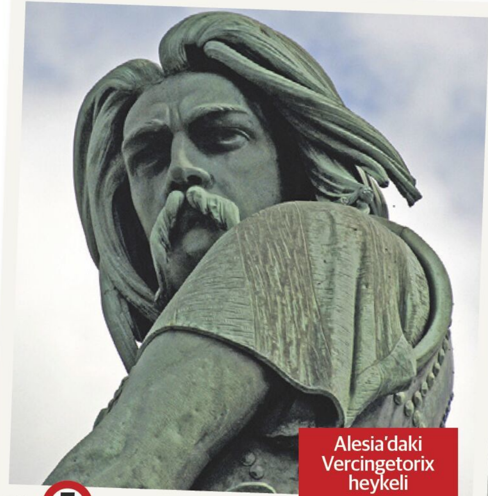
Maen Llia Dikilitaşı

4 BRECON BEACONS MİLLİ PARKI

GALLER

Yaklaşık 70 kilometre genişliğinde olan Brecon Beacons, Birleşik Krallık'ın en gözde ve ünlü milli parklarından biri. Keltlerden kalan sayısız sur kalıntısının da aralarında bulunduğu çok sayıda tarihi alana da ev sahipliği yapıyor. Crickhowell adındaki küçük şehre yukarıdan bakan ve deniz seviyesinden yaklaşık 450 metre yüksekte bulunan Crug Hywel Dağı bunlardan biri. Üzerinde bir Kelt kalesi yer alan bu dağ, kendine özgü düz görünümü nedeniyle "masa dağı" olarak da anılıyor. Damla şeklindeki kale, bir istihkâm duvarının kalıntıları ve iç savunma duvarından artakalanlar bugün hâlâ görülebiliyor. Bu milli parkın muhtemelen daha ünlü diğer bir simgesiyse, ücra bir bozkırın ortasında yer alan Maen Llia dikilitaşı. Tunç Çağı'ndan kaldığı düşünülen taş, Kelt Britonları ile aynı döneme veya daha öncesine ait olabilir. Brecon'da yer alan bir diğer kale de yüksek bir alana inşa edilmiş olan Pen-y-crug. Ancak bir zamanlar oldukça etkileyici olan bu kaleden günümüze çok az şey kalmış durumda. Fakat yine de tepenin çevreye hâkim manzarası, Keltlere ilgi duyan turistler için burayı görülmeye değer bir yer haline getiriyor.

Milli park tüm yıl (Noel hariç) 09.30-16.30 saatleri arasında açık. Daha fazla bilgi için: breconbeacons.org

Alesia'daki Vercingetorix heykeli

5 ALESIA

BURGONYA, FRANSA

Bir zamanlar Mandubii kabilesinin başkenti ve Roma İmparatorluğu'na karşı verilen Galya Savaşları'nın belki de en önemli muharebesinin yapıldığı yer olan Alesia'dan geriye pek bir şey kalmamış durumda. MÖ 52'deki ünlü Alesia Muharebesi sırasında Kelt kuvvetlerinin başında, karizmatik ve zorlu bir lider olan Vercingetorix vardı. Onun kazanacağı bir zafer, uzun süredir Romalılardan korkan çok sayıdaki bağımsız Kelt kabilesini, Roma'nın hükmüne karşı topyekûn bir direniş göstermek üzere bir araya getirebilirdi. Rakip Jül Sezar içinse yenilgi, hem kendi hırsları hem de Roma İmparatorluğu açısından büyük bir aşağılanma olurdu. Bu iki güç sahada karşı karşıya geldiğinde, dünyanın o güne dek görmediği türden bir muharebe gerçekleşti. Sezar'ın şehrin etrafına hızla inşa ettirdiği 18 kilometrelik kuşatma duvarı tüm Alesia'yı çevrelemişti. Buraya kadar her şey normaldi. Fakat zekice bir hamle yapan Sezar, Kelt kuvvetlerinin dışarıdan gelecek saldırılarını püskürtmek için bir tane de dış savunma duvarı inşa ettirdi. Ayrıca, şehri ele geçirmek için kulelerden, hendeklerden, kazıklı çitlerden ve bir dizi dâhiyane düzenekten de faydalandı. Nihayetinde Sezar, Vercingetorix karşısında bir zafer kazanarak Alesia'yı ele geçirdi ve şehir bir "Gallo-Romen" yerleşimi haline geldi. Bu nedenle, Keltlere ait günümüze ulaşmış çok az kalıntı mevcut. Öte yandan, bu devasa düzlüğün orta yerine dikilmiş olan, Vercingetorix'in muazzam büyüklükteki heykeli, cesur Kelt kahramanının durdurulamaz bir güce karşı sergilediği direnişi onurlandırıyor.

Zyaret saatleri mevsime göre 10.00-17.00 ve 10.00-19.00 şeklinde farklılık gösterebiliyor. Giriş ücreti 6 ila 10 avro arasında değişiyor. Daha fazla bilgi için: alesia.com

DEMOKRASİNİN ÖLÜMÜ

NAZİLER İKTİDARI NASIL ELE GEÇİRDİ?

Yazan: Jonathan Gordon

Hitler'in iktidar mekanizmalarını adım adım ele geçirmesi, devlet kurumlarının nasıl gasp ve manipüle edilebileceği konusunda dehşet verici bir örnek sunuyor

Nazilerin ve Adolf Hitler'in Almanya'da iktidarı yalnızca güç kullanarak ele geçirdiği şeklinde yaygın fakat yanlış bir kanı var. Diğer taraftan, işin aslının bu olduğunu düşünmenin mantıksal ve duygusal açıdan daha makul olduğu da bir gerçek. Sonuçta, bu zalim insanlar nasıl olup da seçimle başa gelebilirdi ve ülkeyi yönetmeleri için onları kim ve nasıl seçmiş olabilirdi ki? İnsan ister istemez, halkın Üçüncü Reich iktidarının kurulmasında suç ortağı olamayacağını düşünmek istiyor. Fakat hakikat bundan daha karmaşık... Almanya'da demokrasinin ölümünün kademeli bir süreç olduğunu ve bu sürecin pek çok farklı aşamasında yüzeysel de olsa halkın genelinin onayını aldığını söylersek pek de haksızlık etmiş sayılmayız.

Nazi Partisi'nin tüm Alman kurumlarını ele geçirmesi nispeten yavaş işleyen sistemli bir süreçti, ancak 1920'lerin sonundan 1930'ların başına kadar geçen sürede etkili bir konuma yükselmesi, deyim yerindeyse yıldırım hızıyla oldu. 1928 Reichstag seçimlerinde (Alman federal seçimleri) Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi (kısaca Nazi Partisi), dört yıl öncesindeki seçimlerde aldığı yüzde 3'lük oy oranının da altına düşerek, oyların sadece yüzde 2,6'sını alabildi. Ne var ki seçimin ardından kurulan Büyük Koalisyon, 1929'da başlayan ve tüm dünyayı etkileyen Büyük Buhran'ın Almanya'da yarattığı ekonomik sıkıntılar karşısında oldukça etkisiz kaldı. Böylece Adolf Hitler ve Nazi Partisi ülkede güç kazanmak için elverişli ortamı bulmuş oldu. Birinci Dünya Savaşı'ndaki yenilginin utancını halen üzerinden atamamış olan Alman halkı bir de geçim sıkıntısına düşünce, radikal fikir ve söylemlere prim vermeye başlamıştı.

Demokrasinin Ölümü: Hitler'in Yükselişi ve Weimar Cumhuriyeti'nin Çöküşü adlı kitabın yazarı Dr. Benjamin Hett, yaşanan süreci şöyle açıklıyor: "Esamesi bile okunmayan Naziler, aniden çok güçlü bir konuma yükseldi. Daha net konuşmak gerekirse, 1928'de aldıkları yüzde 2,6'lık oy oranı, 1930'daki Reichstag seçiminde yüzde 18,1'e fırladı

SESLİ İÇERİK

Dilerseniz bu içeriği dinleyebilirsiniz

Lütfen kare kodu taratın ya da aşağıdaki adrese gidin

www.allabouthistory.com.tr/hitler

Seslendiren: Utku Durmuşoğlu

ve Nazileri, Sosyal Demokratların ardından Reichstag'taki (Federal Meclis) ikinci parti haline getirdi. Bu gelişme, politikacıların çoğu tarafından büyük bir tehlike olarak görülen Naziler konusunda ne yapılacağı meselesinin Alman siyasetinin merkezinde yer aldığı, kabaca iki buçuk yıllık yeni bir dönemi başlattı."

Seçimler arasındaki iki yıllık süreçte Nazi Partisi, Alman halkını sıkıntıya sokan her şeye ve herkese karşı kendisini hem siyasi hem de retorik muhalefet olarak konumlandırmıştı. Parti, etkileyici bir hitabet yeteneğine sahip Hitler'in önderliğinde adeta halkın beynini yıkıyordu. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından imzalanan Versay Antlaşması'ndan utanç duyulan bir dönemde milli gururu öne çıkarıyor, sanayi çökmüş ve milyonlarca kişi işsiz kalmış haldeyken, "ayrıcalıklı ve üstün" olduğunu iddia ettikleri Alman halkına methiyeler düzüyorlardı. Hükümet sorunlara çözüm üretebilmek için ümitsizce çırpınırken, onlar sorunların kaynağı olarak yaftaladıkları Yahudileri ve Marksistleri (hem komünistleri hem de sosyal demokratları kastediyorlardı) suçluyordu. Ayrıca, savaş sonrası Weimar Cumhuriyeti'ni kuran seçkin politikacılar sınıfını, 1918 Kasım'ında imzaladıkları ateşkes antlaşması nedeniyle "Kasım Suçluları" olarak adlandırıyorlardı. Sonuç olarak Naziler, dönemin sorunlarına görünüşte kolay çözümler öneren ve bu nedenle de yükselişte olan bir partiydi; zira umutsuzluğa kapılmış halk can havliyle bir çıkış yolu arıyor ve buna tutunmak istiyordu. Öte yandan, aslında şiddet yanlısı olan bu devrimci grubun mevcut durumu partinin ilk dönemlerine nazaran dağlar kadar farklıydı.

Anton Drexler tarafından 1919'da Alman İşçi Partisi adıyla Münih'te kurulmuş olan parti, ertesi yıl Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi adını aldı. Hitler, liderlik basamaklarını hızla tırmanarak 1921'de yönetimi ele geçirdi ve partinin ileri gelenlerini tasfiye etti. Bu dönemde Parti, siyaset yoluyla parlamentoda güç kazanmaktansa doğrudan eyleme geçip, şiddet yoluyla iktidarı elde etmekle daha çok ilgileniyordu. Fakat "Birahane Darbesi" olarak bilinen başarısız bir ayaklanma girişiminin ardından bu yaklaşımları kısmen değişime uğrayacaktı. Yaşanan kargaşayı takiben Nazilere siyasi yasak getirildi ve Hitler beş yıl hapse mahkûm edildi; ancak sadece sekiz ay cezaevinde kaldı.

Dr. Hett'e göre, "Hitler, 1923'te başarısızlıkla sonuçlanan bu darbe girişiminin ardından, devletin kurumlarına,

"Naziler ancak sistemin içine dâhil olarak iktidara gelebilirlerdi ve bunun yolu da seçimleri kazanmaktan geçiyordu"

özellikle de ordu ve polise karşı şiddet kullanarak kendisinin ve partisinin iktidara gelemeyeceğini anlayacak kadar zekiydi. Naziler ancak sistemin içine dâhil olarak iktidara gelebilirlerdi ve bunun yolu da seçimleri kazanmaktan geçiyordu."

Hal böyle olunca, Hitler'in tavrı ve kendini konumlandırma biçimi değişmek zorundaydı. Geçmişteki ateşli hitabet tarzını sürdürdü fakat artık çok katmanlı bir üsluba sahipti. Konuşmalarındaki bazı ifadeler hitap edeceği kitleye uygun olacak şekilde üstü örtülü hale getiriliyor veya tamamen çıkarılıyordu. Ekonomi politikaları hakkında tutucu olan kesim söz konusu olduğunda bu kitlenin komünizm karşıtlığına ve Rusya'daki devrimin Almanya'ya sıçramasından duydukları korkuya yönelik bir söylem tarzı benimserken, emekli olmuş ve aktif görev yapan ordu mensupları içinse askeri gücün ve milli gururun yeniden inşasına odaklanıyordu. Partinin taban kitlesi için Yahudi karşıtlığı hâlâ öncelikli mesele olmaya devam etse de zaman zaman bu konunun geri planda tutulduğu da oldu.

Dr. Hett bu konuda şunları söylüyor: "Naziler

Kritik şahsiyetler

Nazilerin yükseliş sürecindeki önemli siyasetçiler

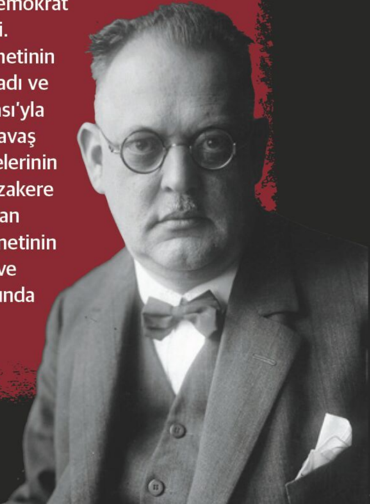
Paul von Hindenburg

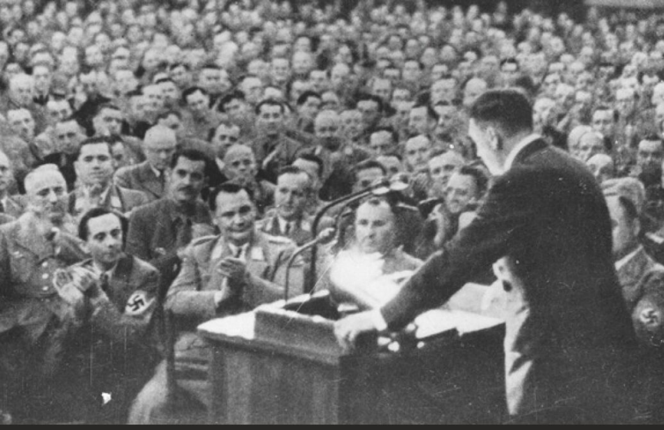
Eski bir feldmareşal ve 1925 ila 1934 yılları arasında Weimar Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanı olan Hindenburg, Nazilerin nüfuz ve güç kazandığı çalkantılı dönemin az sayıdaki istikrarlı isimlerinden biriydi. Her ne kadar kısmen mecbur kalmış olsa da 1933'te Hitler'i şansölye olarak ataması nispeten otoriter bir hükümetten yana olduğunu gösteriyor.

Hermann Müller

Haziran 1928 ila Mart 1930 yılları arasında ikinci kez Almanya şansölyesi olan Müller, Sosyal Demokrat Parti'nin lideriydi. Koalisyon hükümetinin kurulmasını sağladı ve Versay Antlaşması'yla kararlaştırılmış savaş tazminatı ödemelerinin azaltılmasını müzakere etti. Büyük Buhran nedeniyle hükümetinin çöküşü hızlandı ve istifa etmek zorunda kaldı.

EN SOL Oldukça kalabalık ve göz korkutucu bir paramiliter güç haline gelen SA, 1929'da Münih'te yürüyüş yapıyor

SOL Adolf Hitler, Münih'teki bir bira fabrikasında 1918 Ateşkesi'nin yıldönümü vesilesiyle bir konuşma yapıyor, 1930

SAĞ Büyüyen Nazi hareketi 1931'de Berlin'de düzenlenen bir yürüyüşte gücünü gözler önüne seriyor

antisemitizmin, yani Yahudi karşıtlığının, partilerinin taban kitlesini fazlasıyla cezbeden, ancak diğer insanları kendilerine oy vermeye teşvik etmeyecek bir mesele olduğunu biliyorlardı. Bu yüzden, 1930'dan sonra başka konuları da gündeme getirdiler. Özellikle de Almanya'nın, günümüzde küreselleşme dediğimiz şeyin kurbanı olduğunu ve Nazi Partisi'nin buna karşı milliyetçi bir savunma hattı oluşturduğunu vurguluyorlardı."

1928 seçiminin ardından kurulan çok parçalı koalisyon hükümetinin bazı üyeleri parlamentodaki güçlerini pekiştirmeye çalışırken koalisyon dağıldı ve 1930'da tekrar seçim yapıldı. Bu seçim sonucunda Naziler parlamentonun ikinci büyük partisi oldu. Yine parçalı bir Reichstag ortaya çıkmıştı ve parlamentoya kargaşa hâkimdi. Bunun üzerine, Weimar Cumhuriyeti'nin ikinci cumhurbaşkanı ve Birinci Dünya Savaşı'nda feldmareşal olan Paul von Hindenburg, yeni hükümet tedbirlerinin parlamentonun onayına sunulmadan hayata geçirilmesi için anayasanın 48. maddesine başvurdu. Parlamentoyu baypas eden söz konusu maddeye göre, eyaletlerin anayasanın öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmemesi, kamu düzeninin bozulması veya ciddi bir tehditle karşı karşıya kalınması durumunda, cumhurbaşkanı, kamu düzenini yeniden kurmak için, güç kullanmak da dâhil gerekli tüm önlemlere başvurabilir, bireysel hak ve özgürlükleri askıya alabilirdi. Ekonomik krize son verebilmek için bu mutlak yetkinin ve doğrudan yönetimin gerekli olduğu aşikârdı, fakat muhtemelen bu müdahale, diktatörlüğün ülkeyi yönetmenin ve sorunları çözmenin iyi bir yolu olabileceğine dair fikirlerin Alman halkının zihninde yeşermesine de yol açtı.

"Almanlar bu bağlamda 1930'ların dünyasındaki diğer çok sayıda insandan pek de farklı değildi." diyor Dr. Hett ve ekliyor: "Dünya genelinde, demokrasinin 20. yüzyılın sorunlarıyla başa çıkamayan, modası geçmiş bir sistem olduğuna ve geleceğin yönetim biçiminin faşizm veya komünizm olacağına dair yaygın bir kanaat vardı. Fakat bu, ne Almanya'da ne de başka ülkelerde toplumum tüm kesimleri tarafından benimsenen bir bakış açısı değildi. Nitekim Alman seçmenlerin yaklaşık yarısı 1932 ve 1933 seçimlerinde baskıcı olmayan partilere oy vermişti. Diğer taraftan, İngiltere'de siyasetçi Oswald Mosley gibi faşizm taraftarı isimler, Amerika'da ise Nazi-ABD Dostluk Paktı (Bund) ve Gümüş Gömlekliler gibi faşist oluşumlar ortaya çıkmıştı."

Parlamentoda istikrarı ve kontrolü sağlamak için yapılan Temmuz 1932 seçimlerinde Nazilerin oy oranı yüzde 37,3'e yükseldi. Nazi Partisi'ni Alman halkının nazarında meşrulaştırma planının işe yaradığı açıktı; ancak bu, Nazilerin artık sıra dışı ve radikal yöntemlere başvurmaktan vazgeçtiği anlamına gelmiyordu. Kahverengi Gömlekliler olarak da anılan Sturmabteilung (SA, Türkçe: Fırtına Müfrezesi), yani Nazi Partisi'nin paramiliter kanadı etkinliğini sürdürüyor ve muazzam bir hızla büyüyordu. Örgütün Ağustos 1933'te 445 bin olan üye sayısı, Haziran 1934 itibariyle üç milyona ulaşacaktı.

Dr. Hett'in aktardığına göre, "1930 ila 1933 yılları arasında Nazi şiddeti, SA'nın başrolde olduğu siyasi çete çatışmalarıyla kendisini göstermekteydi. O dönemde ▶

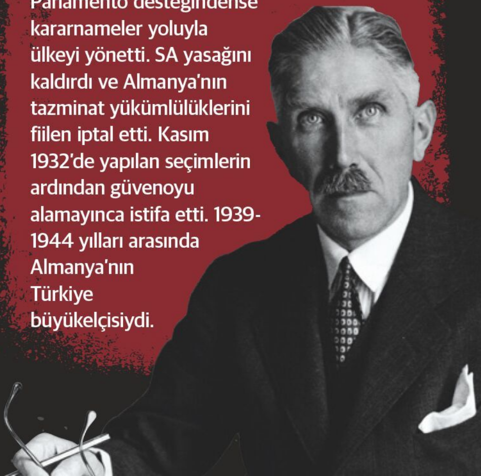
Heinrich Brüning

Mart 1930 ila Mayıs 1932 tarihleri arasında şansölyelik yapan Brüning, ekonomik krizin zirveye ulaştığı dönemde görevdeydi. Sıklıkla cumhurbaşkanlığı kararnamesine başvurmasına ve Reichstag'ın denetim ve onayını devre dışı bırakmasına rağmen çözüm bulmakta yetersiz kaldı. 1934'te ABD'ye gitti ve Harvard Üniversitesi'nde siyaset bilimi dersleri verdi.

Franz von Papen

Mayıs 1932'den Kasım 1932'ye kadar şansölye olan Papen, aşırı sağ eğilimli Katolik Merkez Partisi'nin bir üyesiydi. Parlamento desteğindense kararnameler yoluyla ülkeyi yönetti. SA yasağını kaldırdı ve Almanya'nın tazminat yükümlülüklerini fiilen iptal etti. Kasım 1932'de yapılan seçimlerin ardından güvenoyu alamayınca istifa etti. 1939-1944 yılları arasında Almanya'nın Türkiye büyükelçisiydi.

Kurt von Schleicher

Aralık 1932 ila Ocak 1933 tarihleri arasında şansölyelik yapan Schleicher'in kısa görev süresi Adolf Hitler'in hükümetin kontrolünü ele geçirmesiyle son buldu. Bu, Weimar Cumhuriyeti'nin de sonunu işaret ediyordu. İktidara geldikten sonra Hitler'e karşı koymaya çalışan Schleicher, "Uzun Bıçaklar Gecesi" sırasında öldürülen muhalif isimler arasındaydı.

ÜST Marinus van der Lubbe, Reichstag Yangını'ndan sorumlu olduğu gerekçesiyle tutuklandı. Sözde bir komplonun suç ortakları olarak pek çok solcu da tutuklanırken, hüküm giyen tek kişi Lubbe oldu

Alman siyasetine damgasını vuran ve neredeyse her gece gerçekleşen bu sokak çatışmalarında karşı tarafta çoğunlukla paramiliter komünist gruplar yer alıyordu. Bununla birlikte, ulusalcı bir örgüt olan "Çelik Miğfer" (Stahlhelm) ve demokratların Reichsbanner'ı gibi diğer paramiliter, yani yarı askeri yapılarla da çatışmaya girdikleri oluyordu. Bu çatışmalar sayesinde Naziler, Berlin gibi bazı önemli şehirlerde bölgesel kontrolü büyük oranda ele geçirdiler. Aslına bakılırsa bu, günümüzde siyasi alanda "saha çalışması" olarak adlandırılan faaliyetin 1930 Almanyası'ndaki versiyonuydu; zira çok önemli bir propaganda avantajı da sağlamaktaydı. Uyguladıkları şiddet, Nazileri komünistlerle başa çıkabilecek güce ve cesarete sahip tek grupmuş gibi gösteriyordu ve orta sınıftaki komünizm karşıtı seçmen için bu önemli bir meseleydi. 1930 seçimlerinde Almanya Komünist Partisi yüzde 13 gibi hiç de azımsanmayacak bir oy oranına sahipti."

1932 yılındaki ilk seçimde Nazi Partisi en yüksek oyu almış olsa da tek başına hükümeti kurabilecek çoğunluğa sahip değildi. Cumhurbaşkanı Hindenburg'un şansölye olarak görevlendirdiği Franz von Papen'in bir koalisyon kurmayı başaramaması ve ardından kasım ayında tekrar yapılan seçimlerde Komünist Parti'nin oy oranındaki artışın yarattığı endişeler, Hindenburg'u çözüm için Adolf Hitler'den medet ummak zorunda bıraktı. 30 Ocak 1933'te Hitler, Hindenburg tarafından şansölye olarak atandığında, Reicshstag'ın muhafazakâr partileri, Hitler'in halk nezdindeki popülaritesinin ülkeyi istikrara kavuşturma çabalarına verilen desteği arttırmasını umuyordu. Fakat Nazi liderinin hırsını ve kurnazlığını çok hafife almışlardı. En başından beri kendi gizli gündemini takip eden ve deyim yerindeyse herkesi parmağında oynatan Hitler, iktidara ve güce tek başına sahip olmak için hiç vakit kaybetmeden koalisyonu manipüle etmeye başlayacaktı.

31 Ocak 1933'te Hitler, 5 Mart'ta yapılmak üzere yeni bir seçim çağrısında bulundu. Ancak parlamentoya ev sahipliği yapan Reichstag binası 27 Mayıs'ta kundaklandı ve küle döndü. Yangından Marinus van der Lubbe adında, o sırada işsiz olan ve komünist oluşumlar içerisinde yer almış bir inşaat işçisi sorumlu tutuldu. Tarihçiler, Lubbe'nin bu işi tek başına mı yaptığı, Nazilerin iddia ettiği gibi daha büyük çaplı bir komploya mı karıştığı, yoksa Naziler tarafından düzenlenen bir saldırının günah keçisi mi olduğu konusunda farklı görüşlere sahip. Süreç nasıl gelişmiş olursa olsun, sonuçta Lubbe ve eylemi Naziler için çok faydalı bir propaganda aracı oldu ve Lubbe kundakçılıktan suçlu bulunup idam edildi. Yaşanan olayı fırsat bilen Naziler, komünist bir ayaklanma korkusunu iyice alevlendirerek baskıları arttırdılar ve takip eden dönemde dört bin kişi hapse atıldı.

Ne var ki bu olay halkta Nazilerin umduğu güçlü tepkiyi yaratmadı. Dr. Hett, "Görev başında olmanın avantajına ve ellerinden gelen her türlü baskı ve yıldırma yöntemini kullanmalarına rağmen, Nazilerin yangından altı gün sonra gerçekleşen seçimlerde çoğunluğu elde edememiş olması dikkat çekicidir." diyor ve ekliyor: "Yangının asıl önemi, Hitler'e 'Reichstag Yangını Kararnamesi'ni çıkaracak bahaneyi sağlamış olmasıydı. Bu kararnameyle Hitler, başında bulunduğu hükümetin güçlerini önemli ölçüde arttırmış, kelimenin tam anlamıyla bir gecede diktatör olmuştu."

Yangından bir gün sonra Hitler'in ısrarıyla Cumhurbaşkanı Hindenburg tarafından imzalanan kararname Nazi liderine olağanüstü hâl yetkileri veriyor, demokratik süreçleri askıya alıyor ve Nazi Partisi'nin, uygun gördüğü herhangi bir yolla "adalet" aramasının önünü açıyordu. Düşman olarak görülenler hapsedilirken, ifade ve toplantı düzenleme özgürlüğü, mülkiyet hakkı ve adil yargılama askıya alındı. Böylece Naziler, SA'yı kendilerine karşı olan herkesi yıldırmak ve hapsetmek için kullanma imkânına erişti. Bu dönemde yaklaşık 200 bin kişinin hapse atıldığı tahmin ediliyor. Sayı o kadar büyüktü ki yeni mahkûmlar için, işkence ve kötü muamelenin yaygın olduğu ilk Nazi toplama kampı Dachau açıldı.

Tüm bunların ışığında, yüzde 89'luk katılım oranına rağmen, takip eden seçimin hiçbir bakımdan özgür veya adil olduğu düşünülemez. Fakat yine de Hitler ihtiyacı olan çoğunluğa hâlâ ulaşamamıştı. Ancak Reichstag'ı ve cumhurbaşkanını devre dışı bırakarak karar almasına ve yasa çıkarmasına olanak tanıyan "Yetki Kanunu" teklifi üçte iki çoğunlukla parlamentodan geçince, çoğunluğu elde etmesine de zaten gerek kalmamıştı. Muhafazakâr

SA NASIL BİR ÖRGÜTTÜ?

SA, Hitler'in iktidara yükselişinde kilit bir rol oynadı

Kahverengi Gömlekliler adıyla da bilinen Sturmabteilung (kısaca SA, Türkçe: Fırtına Müfrezesi), Nazi Partisi'nin paramiliter, yani yarı askeri kanadıydı ve 1921 yılında Adolf Hitler tarafından kurulmuştu. İlk yıllarda saflarını büyük oranda Hitler gibi emekli askerlerin oluşturduğu örgütün en önemli faaliyeti solcu aktivistlerle sokak çatışmalarına girmekti. Bu tarz siyasi şiddet olayları o dönemde yalnızca Almanya'da değil, başka pek çok ülkede de yaygındı.

Kahverengi gömlekli üniformaya, Benito Mussolini'nin Faşist Kara Gömlekliler örgütü esin kaynağı olmuştu. SA mensupları Nazi mitinglerinde veya toplantılarında güvenlik ve koruma görevlerini üstleniyordu. Hitler'in partisi parlamentoya girdiğinde ve "meşru" bir statü kazandığında dahi SA sokaklarda terör estirmeye devam etti ve Ernst Röhm yönetiminde gücünün zirvesindeyken üye sayısı tahminen üç milyona ulaştı.

SA, Yahudilere ve sol eğilimli siyasi aktörlere karşı yürütülen ve Hitler'e iktidar yolunu açan Nazi teröründe hep başroldeydi. Ne var ki "Uzun Bıçaklar Gecesi" olarak bilinen operasyon sonucunda büyük ölçüde tasfiye edildi. Örgüt parti içinde bir rol oynamaya devam ettiyse de devletin kurumları Nazilerin kontrolü altına girdikçe etkisi ciddi biçimde azaldı.

Alman Ulusal Halk Partisi'nin desteğiyle ve siyasetten menedilen sol eğilimli Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nin katılımı olmaksızın 24 Mart 1933'te gerçekleşen oylamada, Hitler'in söz konusu kanun teklifi 94'e karşı 444 oyla kabul edildi ve devletin demokratik kurumlarını gasp etme yolunda önemli bir adım atıldı. Dr. Hett daha sonra yaşananları şöyle aktarıyor: "Bu kanunun ardından, Nazilerin 'Gleichschaltung' adını verdikleri 'Uyum Süreci' başladı. Bu dönemde, muhalefete temel teşkil edebilecek tüm örgüt ve oluşumlar ya ortadan kaldırıldı ya da Naziler tarafından ele geçirildi. Süreç, Nazi Partisi dışındaki tüm siyasi partilerin resmen yasadışı ilan edildiği Temmuz 1933'te büyük oranda tamamlanmıştı."

Gleichschaltung'un bir diğer önemli adımı da kamu hizmetlerinin, özellikle de yargının Nazileştirilmesiydi. 7 Nisan 1933 tarihli "Profesyonel Kamu Hizmetinin Yeniden Yapılandırılması Yasası" ve buna müteakip çıkarılan "Alman Kamu Hizmeti Kanunu", Ari kökenli olmayan bir soydan gelenlerin kamu hizmetinden menedilmesine imkân tanıyordu. Aynı ay içinde Yüksek Mahkeme'nin yerine Halk Mahkemesi'nin de kurulmasıyla birlikte, Naziler artık kanun yapma ve adalet sistemi üzerinde çok daha büyük bir kontrole sahipti. Bunun yanı sıra, Hitler'in sadık yoldaşı Joseph Goebbels Halkla İlişkiler ve Propaganda Bakanlığı'na getirilerek, medya, sinema, tiyatro, güzel sanatlar ve diğer kültürel alanların kontrolü ona verildi. Daha sonra bunların hepsi Nazi ideolojisini destekleyecek şekilde etki altına alınacak ve yönlendirilecekti.

Tüm bunlar parlamento salonlarında Hitler'in gücünü ve hâkimiyetini pekiştirirken, Nazilerin isimlerini ilk duyurduğu yer olan sokaklarda durum farklıydı. Paramiliter SA'nın üye sayısı milyonlara ulaşmıştı ve Hitler, örgütün başındaki isim olan ve Nazi Partisi'nin özünde sosyalizm olduğuna inandığından hâlâ bir devrimin gerekliliğini savunan Ernst Röhm'ü, iktidarına meydan okuyan bir rakip olarak görüyordu. Hitler'in bu endişesi, Röhm'ün ortadan kaldırılmasından sonra güçlerinin artacağını düşünen İçişleri Bakanı Hermann Göring ve Schutzstaffel (SS) lideri Heinrich Himmler tarafından da körüklenmekteydi. Sonuç olarak, 30 Haziran ve 2 Temmuz 1934 tarihleri arasında, aralarında eski şansölye Kurt von Schleicher'in de bulunduğu üst düzey SA yetkililerinin ve diğer muhaliflerin tutuklandığı ve birçoğunun yargılanmadan idam edildiği "Uzun Bıçaklar Gecesi" yaşandı.

Röhm, bir konferans için Münih'in 50 km güneyindeki bir otele yerleşmesini emreden ve daha sonra SS subaylarıyla birlikte bizzat otele giden Hitler tarafından tutuklatılmıştı. 1 Temmuz günü hücresinde önüne bir silah konularak intihar etmesi istendi; on dakikası vardı, aksi takdirde öldürülecekti. Röhm, "Eğer öleceksem, bunu Adolf'un kendisi yapsın!" diyerek intihar etmeyi reddetti. Bunun üzerine, SS subayları tarafından göğsünden vurularak öldürüldü. Tüm bunlar, SA'nın içinde planlandığı iddia edilen, hükümeti devirmeye yönelik bir komployu durdurma kisvesi altında yapılmıştı.

Dr. Hett bu olayın devlet üzerindeki Nazi kontrolünün artmasına üç şekilde yardımcı olduğunu söylüyor: "Öncelikle Hitler, nispeten daha radikal Nazi aktivistlerinden bazılarının öldürülmesiyle, iktidarına bu kesimden gelebilecek olası tehditleri sona erdirmiş ve devrimini istikrara kavuşturmuş oldu. İkinci olarak, Röhm'ün, sahip olduğu gücü ve konumunu yeni bir ordu kurmak için kullanma arzusundan endişe duyan Alman ordusu yüksek komuta kademesinin sadakatini ya da en azından desteğini kazandı. Sıklıkla göz ardı edilen üçüncü noktaysa şuydu: Tasfiye edilen kurbanların çoğu Hitler'e karşı, tabiri caizse sağ kanattan bir darbe planlayan muhafazakârlardı. Bu kişilerin öldürülmesi, Alman ordusu 1938'de yeniden endişelenmeye başlayana dek bu tip fikirlere son verdi."

Bundan kısa bir süre sonra Cumhurbaşkanı Hindenburg 87 yaşında öldü ve 19 Ağustos 1934'te, cumhurbaşkanlığı ile şansölye makamlarının Führer ve şansölye olarak birleştirilmesini onaylamak üzere bir halk oylaması yapıldı. Yüzde 95,7 katılım oranıyla gerçekleşen referandumdan yüzde 89,3 evet oyunun çıkmasıyla Hitler, Alman halkının zımnen onayını alarak fiilen diktatör oldu. Bu, Nazilerin demokratik rejimi gasp etme yolunda attığı son adımdı.

Dr. Hett durumu şöyle değerlendiriyor: "Churchill'in bir sözünü kullanarak, bunun 'başlangıcın sonu' olduğunu söyleyebilirim. Cumhurbaşkanlığı ile şansölye makamlarını birleştirerek Hitler'in 'Führer ve şansölye' unvanını almasını onaylayan referandum, aslında Reichstag Yangını'yla başlayan, demokratik devletin ortadan kaldırılması sürecini nihayete erdirdi. Ne var ki Hitler, mutlak hâkimiyeti sağlayabilmek için özellikle silahlı kuvvetler, istihbarat ve dışişleri servisinin farklı birimleriyle sürekli mücadele halinde olacaktı. Bu mücadele, Üçüncü Reich tarihinin kalan hikâyesinin ana hatlarından birini oluşturmaktadır."

SOL ALT Reichstag Yangını sayesinde Naziler, komünist bir devrimden endişe duyanların bu korkusunu körükleyerek iktidarlarını güçlendirme fırsatı buldu

SAĞ ALT Hitler, 1933'te onu şansölye olarak atayan Paul von Hindenburg'la birlikte

EN ALT Berlin'deki Schlossplatz Meydanı'nda Hitler'i desteklemek için toplanmış binlerce kişi

GESTAPO TERÖRÜ

İçerideki düşmanlara karşı savaşarak Üçüncü Reich'ın sinsice iktidara yükselmesini sağlamasından, Doğu Avrupa'daki vahşet dolu Nazi işgalinde oynadığı role kadar, Hitler'in gizli polis teşkilatına yakından bakalım

Yazan: Matt Robinson

Kanlı başlangıcından, haddinden fazla geciken yok oluşuna dek Nazi devletinin tüm kurumları dış görünüşe ve bunun sağladığı algı yönetimine her daim fazlasıyla önem verdi. Ancak bu saplantının etkisi en çok hangi kurumda kendisini gösterdi diye düşünecek olsak, akla ilk gelen Gestapo, yani Nazilerin korku salan gizli polis teşkilatı olurdu şüphesiz.

Gerçi Gestapo bir yandan da fazla göz önünde olmamayı tercih ediyordu. Sivil giyimli bu acımasız tetikçiler, devletin üniformalı diğer örgütlerinin aksine, Nasyonal Sosyalist rejimlerde sıkça başvurulan kamusal gösterişten ve şatafattan uzak duruyorlardı. Nitekim Gestapo'nun, her yıl düzenlenen devasa Nazi Partisi mitinglerine toplu şekilde katıldığına ya da gövde gösterisi yaptığına şahit olmak pek mümkün değildi. Bunun yerine; her yerde gözü olan, gücü her şeye yeten ve her şeyi bilen bir örgüt algısı yaratmaya çalışıyor ve bunun sağladığı itibara güveniyorlardı. Karanlık gölgelerin ardında tasarlanmış bu algının sistematik olarak yayılması ve herkesin zihnine sirayet edebilmesi için tüm faaliyetlerini bu amaca uygun şekilde dikkat ve titizlikle yürütüyorlardı. Kasıtlı olarak çekilen sır perdesi, korkulara ve tekinsiz varsayımlara geniş bir alan bırakıyordu. Tamamen ideolojik bir bakışa sahip polislerden oluşan bu sadık kadro, rejim tarafından muhalefeti bastırmak, Nazilerin yayılışını hızlandırmak ve işgal edilen bölgelerdeki nüfusu sindirmek için kullanıldı. Ayrıca, Holokost'un temelinde yatan bürokratik yapı da Gestapo tarafından sağlandı.

Tamamen bir saçmalıktan ibaret olan *Schutzhaft*'ın, yani "Koruyucu Gözaltı"nın uygulayıcısı da yine Gestapo'ydu. Nazilerin iddiasına göre, halk arasında devlet düşmanlarından o kadar nefret ediliyordu ki onları Alman vatandaşlarının haklı öfkesinden korumak için gözaltına almak gerekliydi. Bu

Heinrich Himmler, Adolf Hitler ve Viktor Lutze, yönetmen Leni Riefenstahl'ın Nürnberg Mitingi hakkındaki *İnancın Zaferi (Der Sieg des Glaubens)* adlı propaganda filminde

"Nisan 1934'te Hitler, Himmler'i Prusya dışındaki tüm Alman polisinin başı olarak atadı"

çarpık düşünce şekli, Gestapo'nun insanları tutuklayıp herhangi bir suçlamada bulunmadan ya da hâkim karşısına çıkarmadan, süresiz olarak Dachau gibi toplama kamplarında tutma yetkisine sahip olmasını sağladı. Holokost'a giden yoldaki temel taşlardan biri de bu uygulamaydı.

Gestapo'nun dizginlenemez ve ölçüsüz şiddeti öyle bir boyuta ulaşmıştı ki bu teşkilatın hayaleti günümüzde bile hâlâ Avrupa kıtasını gölgelemektedir. Nazi rejiminde bürokrasi ve vahşetin birleşiminin vücut bulmuş hali olan Gestapo'nun kullandığı gaddarca yöntemlere dair pek çok gerçek ortaya koyulmuş olsa da asıl ilginç olan nokta, teşkilatın her yere nüfuz etme konusundaki kararlılığı ve başarısıydı.

Gestapo, Nazilerin iktidara gelmesinden kısa bir süre sonra, 27 Nisan 1933'te Prusya eyalet başkanı ve geleceğin *Luftwaffe* (Alman Hava Kuvvetleri) başkomutanı Hermann Göring tarafından, Almanya'nın en büyük eyaleti Prusya'da faaliyet gösteren istihbarat biriminin ve siyasi polis şubesinin birleşmesiyle kuruldu. Bir posta memurunun "Gizli Devlet Polisi" anlamına gelen *Geheime Staatspolizei* kelimelerini pul damgası basmak için kısaltmasıyla Gestapo adını alan teşkilat hızla büyüyecek ve tüm Alman toplumu üzerinde baskı kurarak, Nasyonal Sosyalizm idealine mutlak itaati sağlayan bir mekanizma haline gelecekti. Bu siyasi polis gücünün idaresi, o dönemde Almanya'nın ikinci büyük eyaleti Bavyera'daki polis kuvvetlerinin sorumlusu olan Heinrich Himmler'in kontrolü Göring'den almaya çalışması nedeniyle zorlu iç çekişmelere sahne oldu. Hermann Göring, teşkilatı kurduktan sonra başına Rudolf Diels'i getirmişti. Nisan 1934'te Hitler, Himmler'i Prusya dışındaki tüm Alman polisinin başı olarak atadı. Böylece, siyasi polisin komutası da ona geçmişti. Himmler, iki gün sonra yardımcısı Reinhard Heydrich'i Gestapo'nun şefliğine tayin etti. Heydrich, hırslı bir işkolik olan Heinrich Müller'i de beraberinde getirecekti. Solcu gruplara karşı verdiği mücadeleyle ün yapmış ve kendini işine adamış Bavyeralı bir polis memuru olan Müller yaklaşık beş yıl sonrasında, 1939'da Gestapo'nun başına geçecekti.

Teşkilat her ne kadar, 1933'teki Reichstag yangınından sorumlu tutulan genç Hollandalı işçi Marinus van der Lubbe'yi sorgulaması için ilk

1939'da Hitler'e karşı gerçekleştirilmiş bir suikast girişiminin ardından düzenlenen Gestapo toplantısı (soldan sağa: Franz Huber, Arthur Nebe, Heinrich Himmler, Reinhard Heydrich ve Heinrich Müller)

Gestapo ve SS'in başı, Reichsführer Heinrich Himmler

"ADALET" MEKANİZMASI

Soruşturmanın başlamasından tutuklamaya kadar bir şüphelinin yaşadıkları

Birinci Aşama: İpucu

İHBAR

Gestapo'nun elindeki bilgilerin büyük bir kısmı muhbirlerden ve işbirliği yapan halktan geliyordu. Tüm Gestapo soruşturmalarının yaklaşık yüzde 80'i vatandaşların ihbarları üzerine başlatılmıştı.

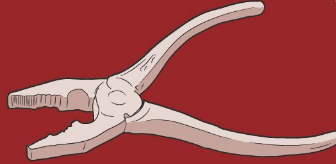
DEDEKTİFLİK FAALİYETLERİ

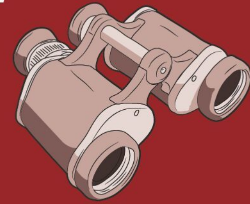
Kriminal polisin aksine Gestapo'nun varlık sebebi siyasi suçlarla mücadele etmekti. Fakat yine de zaman zaman aynı tekniklerin kullanılması gerekmekteydi. Soruşturmaların yaklaşık yüzde 10'u Gestapo'nun ortaya çıkardığı bilgiler kullanılarak başlatılmıştı.

RESMİ İHBARLAR

Başta *Sicherheitsdienst* (Güvenlik Servisi) olmak üzere, hükümetin farklı birimlerinden Gestapo'ya ihbar raporları gönderiliyordu. Gestapo soruşturmalarının yaklaşık yüzde 10'u diğer devlet kurumlarının ihbarlarını takiben başlatılmıştı.

İkinci Aşama: Soruşturma

SORGU

Mahkûmun sorgulanması tüm vakalar için en kritik aşamaydı. Zira sadece söz konusu suç hakkındaki bilgiler açığa çıkmıyor, aynı zamanda diğer suçlular hakkında da istihbarat elde ediliyordu. İş birliğine yanaşmayan şüphelileri konuşturmak için işkenceye başvuruluyordu. Gestapo tarafından uygulanan işkencenin hatalı ve yanlış sonuçlar verdiği büyük oranda kabul görse de bu yöntem dedektiflik faaliyetlerine kıyasla daha kolaydı.

İZLEME

Gerektiğinde, Gestapo yetkilileri bir suç işlediğinden şüphelenilen ya da ihbar edilen bir kişi hakkında dosya açıyor, fakat şüpheliyi sorguya çekmek yerine yalnızca takibe alıyordu. Daha fazla istihbarat toplamak için yürütülen bu izleme faaliyeti, bir muhalif ağına sızmaya çalışmadan önce veya özel bir görev birimi kurulması gerektiğinde Gestapo'nun söz konusu ağı daha iyi tanımasını sağlıyordu.

Son Aşama: Yargılama

KORUYUCU GÖZALTI

Şüphelileri süresiz olarak alıkoymayı sağlayan "Koruyucu Gözaltı" Gestapo'nun Alman toplumunu dönüştürme sürecini hızlandıran bir yöntemdi. "Suçluların" yakalanıp gözaltına alınması Gestapo'nun yetkisi dâhilindeydi ve genellikle Dachau veya Sachsenhausen gibi toplama kamplarına gönderiliyorlardı. Ardından "Koruyucu Gözaltı" emriyle gözaltına alınmaları ise SS'in eline düşecekleri anlamına geliyordu.

İDAM

Gestapo'nun gözetimi altındayken şüphelilerin sorgulama ve işkence sırasında ölmesi sık rastlanan bir durum olsa da mahkûmlar genellikle toplama kampı sınırları içinde SS'ler tarafından veya bir mahkemenin ardından infaz merkezlerinde idam ediliyordu. İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru Gestapo halk arasındaki bozgunculuk, yani yenilgiyi kabullenme suçuna karşı mücadele etmekle görevlendirildiğinde, teşkilat mensupları ilk aşamaları es geçiyor ve hükmü açıklayıp insanları bizzat öldürüyordu.

HALK MAHKEMESİ

Halk Mahkemesi, Nazi Almanyası'nda kurulmuş özel bir mahkemeydi. Temmuz 1944'teki suikast girişimini planlayan Valkyrie komplocularının davasında olduğu gibi, sanıkların teşhir edilmesinin gerekli görüldüğü durumlarda Gestapo onları Halk Mahkemesi'ne gönderirdi ve her ne kadar kararlar duruşmalardan önce alınıyor olsa da sonuçta resmî bir karar açıklanırdı. Beyaz Gül (Weiße Rose) adlı faşizm karşıtı direniş hareketinin üyeleri de Gestapo tarafından tutuklandıktan sonra Halk Mahkemesi'nde suçlu bulunmuştu. Öte yandan, Gestapo duruşmaları takip ediyordu ve serbest bırakılanların çoğunu karara rağmen yeniden tutuklayıp toplama kamplarına gönderiyordu.

SALIVERİLME

İşlenen suçun daha fazla adli işlem yapmayı gerektirecek düzeyde olmadığına kanaat getirildiğinde ilgili şahıs serbest bırakılabiliyordu. İlk kez suç işlemiş kişiler, özellikle de rejim hakkında espri yapanlar, muhalif örgütlerle bariz bir ilişkileri olmaması durumunda genellikle paçayı kurtarıyordu. Bazen bir şüphelinin serbest bırakılmasının ve halk arasına dönmesine izin verilmesinin amacı, muhalif gruba, bu kişinin taraf değiştirdiği ve artık devlet için çalıştığı mesajını vermek de olabiliyordu. Böylece söz konusu grubun etkisiz hale getirilmesi hedefleniyordu.

Hem Almanya'da hem de yabancı topraklarda gizli polisin ve SS kuvvetlerinin faaliyetlerini yöneten Himmler'in etkisi Avrupa genelinde hissediliyordu

Gestapo şefi Rudolf Diels'in görevlendirilmesiyle birlikte Nazilerin iktidara gelmesinde pay sahibi olsa da davaya olan adanmışlığını gösteren asıl olay Haziran 1934'te gerçekleşecekti. Almanya'nın kontrolünü ele geçiren Naziler, Birinci Dünya Savaşı sırasında ülkeye ihanet ettikleri söylenen ve "Kasım Suçluları" olarak adlandırılan kişilerden intikam almak için ülke içerisindeki eski düşmanlarına yönelmişti. Aynı acımasızlıkla, parti içinde rejimin devamlılığına tehdit oluşturanlara karşı da harekete geçtiler. Gestapo, 1934'te *Sturmabteilung* (SA) liderlerinin tutuklanıp idam edildiği ve "Uzun Bıçaklar Gecesi" olarak bilinen operasyonda yer alarak, Nazi kadroları içindeki düşmanları tasfiye etmede Führer'e ölümüne sadık ve esaslı bir araç olduğunu kanıtlamakla kalmadı, aynı zamanda önemli bir idari sorunun çözülmesine de hizmet etti. Zira hem Gestapo hem de Hitler'in koruma timi *Schutzstaffel* (SS) bu dönemde teknik olarak, Kahverengi Gömlekliler adıyla da anılan *Sturmabteilung*'a bağlıydı. Gestapo'nun verdiği istihbarat ve SS'in gerçekleştirdiği infazlarla Kahverengi Gömlekliler'in katledilmesi, iki teşkilatın da SA tarafından yönetilmenin neden olduğu ayak bağından kurtulmasını sağladı.

Nihayetinde SS kendisini Nasyonal Sosyalist hareketin ruhu olarak konumlandırmaya çalışırken, hareketin kalbi olarak hizmet veren kurum Gestapo oldu. Özetle, SS "arî ırk" ideolojisi gereği kanın saflığını korumakla görevliydi; buna karşılık Gestapo ise daha ziyade Alman halkı adına kanın pompalanmasını sağlamakla ilgileniyordu.

Himmler, Ekim 1934'te Gestapo mensuplarına yaptığı bir konuşmada, *Sturmabteilung* liderlerine karşı gerçekleştirilen eylemi "bir askerin yaşayabileceği en kötü gün" olarak nitelendirdi ve "kendi yoldaşlarını vurmak zorunda kalmanın bir insanın başına gelebilecek en kötü deneyim" olduğunu söyleyerek, Gestapo'nun rejime olan bağlılığını bir kez daha vurgulamış oldu. Teşkilata dair "insancıl" vizyonunu ise şu sözlerle özetledi: "Eğer birileri tutuklanıyorsa, tüm ulusun bunun haklı sebeplerle ve adil bir şekilde yapıldığına inanması gerekiyor. Devlete zarar vermedikleri müddetçe, diğer tüm meselelerde onlara dostça davranılacağını herkes bilmeli. Gestapo mensuplarının iyi bir kalbe ve mutlak bir adalet duygusuna sahip olduğuna tüm ulus ikna olmalı."

1936'ya gelindiğinde Gestapo, SS'in şefi olan ve doğrudan Adolf Hitler'e hesap veren Heinrich Himmler'e tabi, bağımsız bir örgüt halini aldı. Aynı yıl Gestapo Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle, Hitler Almanya'nın bütün eyaletlerindeki polis teşkilatlarını birleştirmiş ve Himmler'i tüm Alman Polis Kuvvetleri'nin başına getirmişti.

"Gestapo ajanları, casuslar ve muhbirlerden oluşan büyük bir ağın merkezindeki bir örümcek gibi faaliyet yürütüyordu"

GESTAPO'NUN GÜCÜ

"Gestapo'nun talimatlarının ve faaliyetlerinin idari mahkemelerin denetimine açık olmadığını" belirten bu kanun, yargı denetimi olmadan ve hiçbir sivil otoriteye hesap vermeden faaliyetlerini yürütebilmesi için Gestapo'ya tam bir özerklik sağlıyordu.

Böylesine sınırsız yetkilerle donatılan teşkilat, "devlete tehdit oluşturacak her türlü niyeti ve girişimi" araştırmakla görevlendirildi.

1936'dan itibaren Gestapo, cezadan muaf şekilde faaliyette bulunma imtiyazına erişti. Nasyonal Sosyalist devletin birliğini tehdit eden bireyler, eylemleri bir yana, sadece düşünce veya niyetleriyle bile teşkilatın yetki alanına girebiliyordu. Son derece önemsiz kanıtlara dayanarak, henüz suç işlememiş birisinin dahi "icabına bakılması" alışıldık bir durum haline gelmişti. Fakat aslına bakılırsa bu yaklaşım, devletin ilan ettiği yeni suçları işleyenlerin hakkından gelmek yerine, zaten bilinen düşmanların hızlı bir şekilde gözaltına alınmasına hizmet ediyordu.

Şüphelileri tutuklayıp, hâkim karşısına çıkarmadan süresiz olarak alıkoyma yetkisine sahip olması, Gestapo'nun gücünün en bariz göstergesiydi. "Koruyucu Gözaltı" adı verilen bu uygulama, Nazi gizli polisinin elindeki en etkili silahtı. Bu sayede teşkilat, rejimin düşmanı olarak görülen herhangi birini, hiçbir bürokratik

GESTAPO'NUN ZAMAN TÜNELİ

Totaliter terör devletinin yükselişi ve çöküşü

1933

- **30.01** Hitler, Alman Şansölyesi olur
- **27.02** Reichstag (parlamento binası) yangını
- **28.02** Reichstag Yangını Kararnamesi
- **20.03** Dachau Toplama Kampı açılır
- **21.03** Zararlı Faaliyetler Yasası
- **26.04** Gestapo kurulur

1934

- **30.01** Yasa değişikliğiyle polis, merkezi hükümetin denetimine girer
- **20.04** Heinrich Himmler, Gestapo'nun başına vekâleten geçer

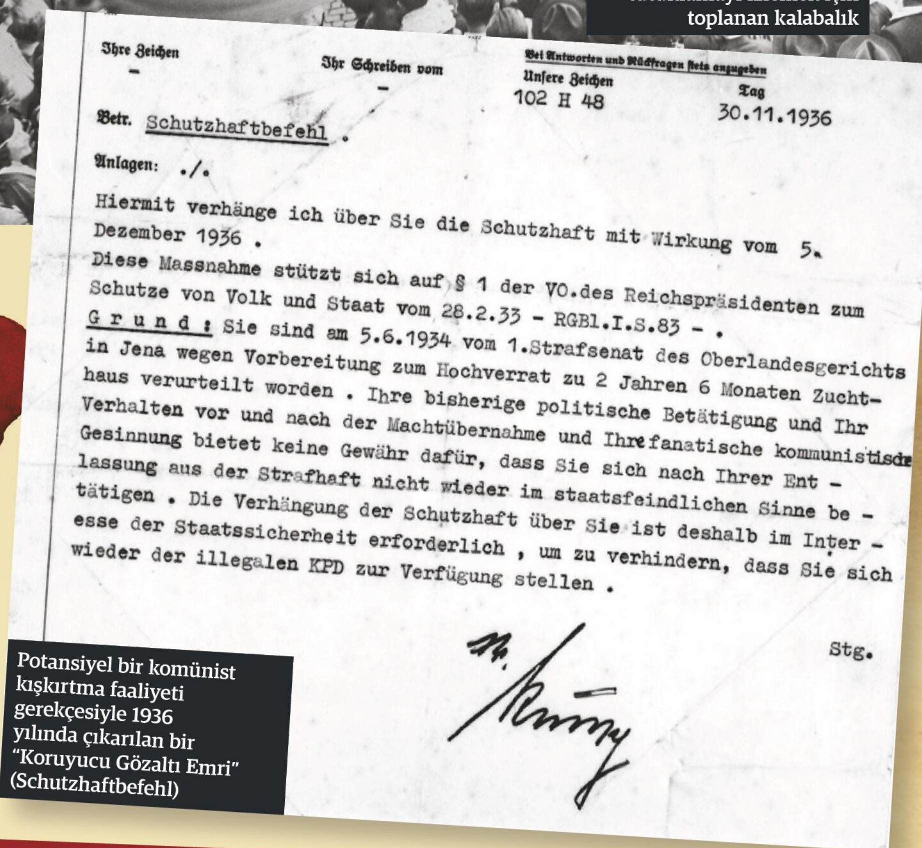
Gestapo'nun kurucusu Hermann Göring, 1934'te kontrolü SS Şefi Heinrich Himmler'e devretti

Eski Çekoslovakya'nın Südet bölgesinde (Sudentenland) bir tutuklamayı izlemek için toplanan kalabalık

engele takılmadan veya denetim kaygısı duymadan hızlıca ortadan kaldırabiliyordu. O dönemde Stalinci Sovyet rejiminin tercih ettiği ve neticesi önceden belli olan halka açık yargılamaların aksine Naziler, toplum üzerinde baskı kurmalarını sağlayan bu faaliyetleri daha ziyade perde arkasında icra ediyordu. Bu sayede, aslında teşkilatın sayısal olarak çok da kalabalık olmadığı ve çoğunlukla halktan veya Nazi partisi yetkililerinden gelen ihbarlar doğrultusunda hareket ettiği gerçeğinin üzeri de örtülüyordu.

En kalabalık olduğu dönemde Gestapo, büro personeli de dâhil yalnızca 40 bin kişiyi istihdam ediyordu. Ancak her bir Gestapo ajanı, casuslar ve muhbirlerden oluşan büyük bir ağın merkezindeki bir örümcek gibi faaliyet yürütüyor, bu sayede korku ve dehşetin halkın zihnine dalga dalga yayılması sağlanıyordu. 1934'te Kahverengi Gömlekliler'in tasfiyesinin ardından Nazi yetkilileri, kendi saflarındaki düşmanları Gestapo'ya ihbar etmenin

Ihre Zeichen –

Ihr Schreiben vom –

Bei Antworten und Rückfragen stets anzugeben

Unsere Zeichen 102 H 48

Tag 30.11.1936

Betr. Schutzhaftbefehl.

Anlagen: ./.

Hiermit verhänge ich über Sie die Schutzhaft mit Wirkung vom 5. Dezember 1936.

Diese Massnahme stützt sich auf § 1 der VO.des Reichspräsidenten zum Schutze von Volk und Staat vom 28.2.33 – RGBl.I.S.83 –.

Grund: Sie sind am 5.6.1934 vom 1.Strafsenat des Oberlandesgerichts in Jena wegen Vorbereitung zum Hochverrat zu 2 Jahren 6 Monaten Zuchthaus verurteilt worden. Ihre bisherige politische Betätigung und Ihr Verhalten vor und nach der Machtübernahme und Ihre fanatische kommunistische Gesinnung bietet keine Gewähr dafür, dass Sie sich nach Ihrer Entlassung aus der Strafhaft nicht wieder im staatsfeindlichen Sinne betätigen. Die Verhängung der Schutzhaft über Sie ist deshalb im Interesse der Staatssicherheit erforderlich, um zu verhindern, dass Sie sich wieder der illegalen KPD zur Verfügung stellen.

Stg.

Potansiyel bir komünist kışkırtma faaliyeti gerekçesiyle 1936 yılında çıkarılan bir "Koruyucu Gözaltı Emri" (Schutzhaftbefehl)

sorumlulukları dâhilinde olduğunu biliyordu. Bunu yapmadıkları takdirde karşılaşacakları sonuçların farkında olmakla birlikte, ihbar etmeleri durumunda Üçüncü Reich'ın sadık hizmetkârları olarak görülmenin getireceği ödülün de bilincindeydiler ki bu da güçlü bir motivasyon kaynağıydı.

ALMANYA'DA GESTAPO

Nasyonal Sosyalizmin düşmanları için Almanya'nın hiçbir yerinde Gestapo'dan kaçış yoktu. Komünistler, Sosyal Demokratlar ve rejimin diğer siyasi düşmanları izleniyor, tutuklanıyor ve çoğu zaman ölümle sonuçlanan süresiz gözaltılara maruz kalıyorlardı.

Rejimi eleştiren Katolik rahipler soruşturuluyor, öldürülüyor veya toplama kamplarına gönderiliyordu. Keza eşcinseller de işkence görüyor, hapsediliyor ve öldürülüyordu. Yehova Şahitleri, Romanlar ve Sintiler, sosyal normlara aykırı davranışlarda bulundukları iddia edilen sözde "Asosyaller" ve hatta işten kaytardığı düşünülen işçiler bile Gestapo'nun hedefi haline gelmişti. Siyasi bir espri yapmak dahi hapse atılmakla sonuçlanabiliyordu. Nazi Partisi'nin hikmetini sorgulamak veya *"Heil Hitler"* selamına karşılık vermemek gibi eylemler giderek daha fazla soruşturma açılmasına yol açtı. Gestapo, swing ve caz müziğini Nazi rejimi karşıtlığının bir ifadesi olarak kullanan ve "Hitler Gençliği"nin antitezi olarak nitelendirilebilecek, muhalif Swing Gençliği'nin *(Swingjugend)* "İngiliz ve Amerikan kültürü hayranlığı" ile de mücadele edecekti.

1940 yılında Gestapo, Hitler'in yardımcısı Rudolf Hess'in, kendi inisiyatifiyle İngilizlerle barış görüşmesi yapmak üzere İskoçya'ya kaçışını onun okült inançlarının bir sonucuymuş gibi göstermek için falcıları ve astrologları bile hedef almaya başladı. 1934'te çıkarılan bir yasayla "kötü niyetli söylentilerin" suç kapsamına alınmasının ardından, devlet hakkında karalayıcı söylentiler yayan veya Nazi liderlerini küçük düşüren ifadeler kullanan herkes Gestapo'nun hedefi olabiliyordu.

1939'da İkinci Dünya Savaşı başladıktan sonra, yabancı radyo kanallarını dinlemenin Alman halkının savaşma azmini zayıflatarak seferberliğe zarar verdiğine kanaat getirildi. Aynı yıl uygulamaya konulan "Olağanüstü Hal Radyo Tedbirleri", düşman devletlerin yayınlarını dinlemeyi ağır hapisle cezalandırılan bir suç haline getirdi. Bu yayınlardan edinilen bilgilerin başkalarıyla paylaşılması durumundaysa idam cezası uygulanıyordu. Yasanın yürürlüğe girdiği ilk yılda yaklaşık 4 bin kişi radyo dinleme suçundan tutuklanıp, yargılandı.

Radyo suçu kötü niyetli söylentilerden daha ağır bir şekilde cezalandırılsa da bozgunculuk, yani yenilgiyi kabullenmek daha da büyük bir suç olarak addedilecekti. Esasen, Gestapo'nun Alman halkını baskı altına alma çabası, kamusal alanda sergilenen tavrı bir kenara bırakırsak Nazi doktrinine gerçek bir bağlılığa yol açmamıştı. Yine de böylesine ürkütücü bir siyasi polis imajının varlığı Alman toplumu içerisinde bir tür "Panoptikon" etkisi yaratmış, görünürde devasa olan teşkilat, toplumu kendi kendini denetleyen bir yapıya dönüştürmeyi başarmıştı.

Gestapo'nun her şeyi gördüğü ve bildiği varsayımından hareketle, sürekli tetikte olan ve korkunun her yere sirayet ettiği bir ortamda yaşayan vatandaşlar, kendileri ihbar edilmeden önce birbirlerini ihbar etmeye çalışıyordu. Gestapo vakalarının yaklaşık yüzde sekseni ihbarlarla başlamaktaydı.

Gestapo sorgulamaları sırasında mahkûmlara işkence edilmiş olduğu yaygın şekilde kabul gören ve bilinen bir gerçek. Fakat aslına bakılırsa kâğıt üzerinde bunun bir sınırı vardı ve uygulanan "kabul edilebilir" yöntemler mahkûmların kayıtlarında açıkça belirtilmişti. Lakin bu kayıtlarda genellikle boşluklar veya yeteri kadar ayrıntı vermeyen kısa ifadeler yer alıyordu. Bu durum da aslında "olağanüstü tedbirlere" başvurulduğunun kuvvetli bir göstergesiydi. Irksal topluluk anlamına gelen *Volksgemeinschaft*'ın mensupları muhtemelen daha adil bir muamele görse de resmî olarak sakıncalı görülen belli gruplara hoşgörülü davranılmaması gerektiğine dair dillendirilmeyen bir fikir birliği olduğu anlaşılıyor. Berlin'deki Prinz-Albrecht Caddesi'nde bulunan Gestapo merkez hapishanesinde tutukluların giriş işlemleri sırasında fotoğrafları çekilirdi ve çoğu zaman yüzlerinde hırpalandıklarını gösteren yara izleri görülürdü. Holokost'un planlanması ve tatbik edilmesi gibi Nazilerin diğer resmî faaliyetlerine benzer şekilde, Gestapo'nun eylemleri de teşkilat içinde genellikle örtülü ifadeler kullanılarak tanımlanmaktaydı. Sözgelimi, Gestapo mensuplarının suç işledikleri gerçeğini örtbas etmek ve sonradan yapılacak herhangi bir incelemeye karşı bu suçları gizlemek amacıyla, işkenceye "yoğun sorgulama" *(verschärfte vernehmung)* deniyordu. Gestapo şefi Heinrich Müller'in işkence tekniklerine dair yeni düzenlemeleri açıkladığı 12 Haziran 1942 tarihli bir bildiride,

"Gestapo, işgal altındaki topraklara ihraç edilen güçlü bir silaha dönüştü"

Alman-Yahudi ressam Lea Grundig'e ait *Gestapo im Haus* adlı bu çizim baskınlardan duyulan korkuyu gözler önüne seriyor

Köln şehrinde Gestapo'ya ait bir hapishane hücresinde bulunan pislik içerisindeki karyola, 1945

kıdemli subaylardan onay alınmaksızın uygulanabilecek tekniklerin neler olduğu ana hatlarıyla özetlenmişti. Günlük kumanyanın azaltılması, uykusuz bırakma ve sopayla dövme (yirmiden fazla darbe indirilecekse bir doktorun hazır bulunması gerekiyordu) bunlardan bazılarıydı. Ne var ki pratikte kıdemli bir subayın denetimi nadiren söz konusu oluyordu.

İŞGAL EDİLEN BÖLGELERDE GESTAPO

Naziler, işlerine geldiğinde zaman zaman göstermelik olarak merhametli ve medeni davranışlar sergilemiş olsa da uyguladıkları sistematik baskı yöntemlerini gizlemek için pek de çaba sarf ettikleri söylenemez. Buna rağmen tüm dünya Hitler'in hükümetine sanki meşru bir rejimmiş gibi muamele edip, resmî münasebetlerde bulunmaya devam ederken, aynı baskı yöntemleri korkunç Nazi saldırılarına ve işgaline maruz kalan diğer halkları da sindirmek için kullanıldığında Nazilerin maskesi tamamen düştü ve nihayet ciddi bir kuşku ve güvensizlik söz konusu oldu. Gestapo, Almanya içinde etkili olan bir korku ve terör aracından, Nazilerin yayılmacı politikalarıyla işgal ettiği diğer topraklara ihraç edilen güçlü bir silaha dönüşmüştü.

Gestapo'nun Almanya içerisinde saygınlığını bir nebze de olsa koruması için çaba sarf edilirken, faaliyet alanının işgal edilen bölgelere doğru genişlemesiyle teşkilat, Roma İmparatoru Caligula'nın, "Benden korktukları sürece beni sevip sevmemeleri umurumda değil" şeklindeki ünlü sözü doğrultusunda hareket etmeye başladı. Gestapo güçleri Avusturya, Çekoslovakya ve Polonya'ya ordu birlikleriyle beraber girdi ve yeni fethedilen topraklarda otoriteyi tesis etmek her şeyden daha önemliydi.

Gestapo, Almanya'da olduğu gibi, işgal edilen topraklarda da yerel halk içindeki muhbirlerden yararlanıyor, sakıncalı söylentilerden ve kişilerden haberdar oluyordu. Ayrıca yerel polis kuvvetlerinden de yardım alıyordu. 1940'ta sıra Fransa'ya geldiğindeyse Alman ordusu, Himmler'in dehşet saçan teşkilatının geride kalmasında ısrarcı olacaktı. Zira teşkilat mensuplarının Polonya'daki hareket tarzı karşısında şaşkına dönmüşlerdi.

Gestapo personeli ilk yıllarda daha ziyade büroda çalışıyor, polislik görevlerini ifa etmek ve şüphelileri gözaltına almak gerektiğindeyse masalarından ayrılıyorlardı. Ancak Nazilerin Doğu Avrupa'da yürüttüğü kıyım projeleri sırasında sahadaki asıl rol onların olacaktı. Nazi rejiminin gerçekleştirdiği pek çok vahşet, sözgelimi Polonyalı entelektüellerin topyekûn katledilmesi ya da Avrupalı Yahudilere yönelik soykırım girişimleri, Gestapo'nun suç ortaklığı ve desteği olmadan gerçekleşemezdi. Çok sayıda Gestapo görevlisi Özel İdam Mangalarında *(Einsatzgruppen)* ve ırkları yüzünden düşman kabul edilenlerin idam edilmek üzere yakalanmasında görev alırken, diğerleri operasyonların bürokratik omurgasını oluşturuyordu. İşgal altındaki ülkelerin sivil halklarına karşı yapılan sistematik misillemeler Gestapo ölüm mangaları tarafından gerçekleştiriliyordu ve bu operasyonlar sırasında rehin alma sıklıkla başvurulan bir yöntemdi.

Eylül 1939'da başlayan Polonya işgalinin ilk haftalarında Himmler ve Heydrich, hem Almanya içerisinde hem de işgal edilen ülkelerde yürütülen polis faaliyetleri üzerindeki denetimlerini daha fazla merkezileştirmeye çalıştı. *Sicherheitsdienst* (Güvenlik Servisi) ve *Sicherheitspolizei* (Güvenlik Polisi: Gestapo artı ceza polisi anlamına gelen *Kriminalpolizei*, kısaca Kripo), *Reichssicherheitshauptamt* (Reich Güvenlik Baş Dairesi/RSHA) çatısı altında toplandı. Büroları, Berlin'in merkezindeki Prinz-Albrecht Caddesi'nde bulunan bir binaya taşındı. Gestapo o tarihten itibaren Bölüm IV olarak anılacaktı. Ancak Nazi gizli polisi ve istihbarat güçlerinin yapısında sıklıkla meydana gelen değişiklikler nedeniyle, teşkilata verilen görevlerin çoğu diğer bölümlerin de yetki alanına giriyordu. Buna karşın Gestapo, diğer birimlerin çevresinde hareket ettiği bir eksen olmayı sürdürdü. Bu nedenle, Gestapo mensuplarının, görevlerini yerine getirirken aynı zamanda *Schutzstaffel* (SS) veya *Sicherheitsdienst* (SD) bünyesinde de rütbe

Reinhard Heydrich, 1942'de suikasta kurban gidene dek Reich Güvenlik Baş Dairesi'nin şefiydi

BÖLÜM IV'E YAKINDAN BAKIŞ

1941'den itibaren Gestapo (RHSA'nın Bölüm IV'ü) aşağıdaki görevleri yerine getiriyordu

IV A – SİYASİ DÜŞMANLAR

IV A 1: Komünizm
IV A 2: Sabotaj
IV A 3: Liberalizm ve Göçmenler
IV A 4: Suikastlar

IV B – TARİKATLAR VE KİLİSELER

IV B 1: Katoliklik
IV B 2: Protestanlık
IV B 3: Farmasonluk
IV B 4: Yahudiler ve Tehcir

IV C – YÖNETİM VE PARTİ İŞLERİ

IV C 1: Personel Dosyaları ve Vizeler
IV C 2: Koruyucu Gözaltı
IV C 3: Basın ve Yayın
IV C 4: Parti Meseleleri

IV D – ETKİ ALANLARI

IV D 1: Çekoslovakya
IV D 2: Polonya
IV D 3: Düşman Yabancı Muhbirler
IV D 4: İşgal Edilen Bölgeler

IV E – GÜVENLİK VE KARŞI CASUSLUK

IV E 1: Ekonomik Casusluk
IV E 2: Karşı Casusluk Batı
IV E 3: Karşı Casusluk Kuzey
IV E 4: Karşı Casusluk Doğu
IV E 5: Karşı Casusluk Güney

SONUNDA KURBANLARIN DİLİ ÇÖZÜLÜYORDU

Gestaponun "kanıt" elde etmek için kullandığı altı dehşet verici yöntem

AYAKTA BEKLETME

Sorgulanmak üzere getirilen mahkûmlar Gestapo bürolarının koridorlarında veya sorgulamanın yapılacağı yerde saatlerce ayakta bekletiliyor, yemek ve tuvaletten mahrum bırakılıyordu. Vücutta yara izi bırakmayan, temiz bir yöntem olduğundan epey kullanışlı bir işkence türüydü ve sorgulamaya geçmeden önce mahkûmların direncinin kırılmasını sağlıyordu.

Uygulama: Resmî olarak onaylanmıştı

SU ALTINDA NEFESSİZ BIRAKMA

Fransız Gestaposuna mensup "Masuy" adındaki bir Belçikalının öncülük ettiği söylenen bu işkence yönteminde, elleri arkadan kelepçelenmiş mahkûmun başı defalarca soğuk suya sokuluyor ve nefesi kesilene kadar su altında bekletiliyordu. 1947'de yargılanırken Masuy, yönteminin tırnak çekmekten daha insancıl olduğunu öne sürecekti.

Uygulama: Resmî olarak onaylanmamıştı fakat özel durumlarda kullanılıyordu

FİLİSTİN ASKISI

"Ters askı" da denilen bu yöntemde mahkûmun elleri arkadan bağlanarak ahşap bir direğe asılıyor ve ayak bilekleri de sabitleniyordu. Mahkûmun vücudunun öne doğru eğilmesiyle ağırlık göğüs kısmına bindiğinden, bu yöntem omuzların çıkmasına, nefesin kesilmesine ve şiddetli bir acıya yol açıyordu. Uygun bir direk bulunmadığındaysa Gestapo görevlileri ağaçları veya duvara monte ettikleri düzenekleri kullanıyordu.

Uygulama: Yalnızca özel durumlarda, izin verilmesi halinde kullanılabiliyordu

UYKUSUZ BIRAKMA

Ayakta bekletme yöntemine benzer şekilde, uykusuz bırakma da vücutta işkence izi olmaksızın mahkûmu sorgu memurunun sorularına cevap vermeye hazır hale getirmek için uygulanmaktaydı. Mahkûm, fazlasıyla aydınlatılmış bir hücreye yerleştiriliyor ve uyumasına fırsat vermeyen bir gardiyan tarafından sürekli izleniyordu. Bir başka yöntem de mahkûmun farklı memurlar tarafından günlerce sorgulanarak uykusuz bırakılmasıydı.

Uygulama: Resmî olarak onaylanmıştı

DİŞLERİN VE TIRNAKLARIN ÇEKİLMESİ

Gestapo yetkilileri, suçunu itiraf etmesi halinde daha fazla acı çekmeyeceği vaadiyle mahkûmun el ve ayak tırnaklarıyla dişlerini yavaşça çekiyordu. Temmuz 1944'te Hitler'e karşı düzenlenen suikast girişiminin ardından sorgulanan bazı Valkyrie komplocularının tırnaklarının altına metal çiviler çakıldığı da biliniyor.

Uygulama: Resmî olarak onaylanmamıştı fakat özel durumlarda kullanılıyordu

MAHKÛMUN DÖVÜLMESİ

Mahkûmun suçunu itiraf etmesini sağlamak veya daha fazla bilgi edinmek için fiziksel şiddet uygulanıyordu. 12 Haziran 1942 tarihli bir Gestapo bildirisinde, eğer sopayla 20'den fazla darbe indirilecekse bir doktorun hazır bulunması gerektiği resmen açıklanmıştı. Ne var ki mahkûm resmî olarak sakıncalı görülen bir gruba mensupsa veya işgal edilen ülkelerde yürütülen operasyonlar söz konusuysa kural tanımadan fiziksel şiddet uygulanması alışıldık bir durumdu.

Uygulama: Resmî olarak onaylanmıştı fakat sınırlı tutulmuştu

Sovyet askerleri bir Gestapo bürosunu inceliyor

Köln'deki Gestapo hapishanesinin savaşta hasar almış dış cephesine bakan Amerikan askerleri

sahibi olmaları alışılmadık bir durum değildi. Doğuda görev yaparken Nazi partizanlarıyla karıştırılmamak için zaman zaman üniforma giydikleri de oluyordu.

1939'da, Gestapo şefi Heinrich Müller'in emrinde çalışan Adolf Eichmann adında Alman-Avusturyalı bir SS subayı, Yahudi Tehciri Merkez Ofisi'ni yönetmekle görevlendirildi. Eichmann, yüksek enerjisi ve özellikle organizasyon konusunda epey yetenekli olmasıyla dikkat çekiyordu. HSA'nın kurulmasının ardından, polis teşkilatları ve bölgesel hükümet yetkilileriyle koordinasyon halinde milyonlarca Avrupalı Yahudi'nin sınır dışı edilmesini ve katledilmesini organize etmek üzere, Gestapo'nun Yahudi Sorunu Dairesi IV B4'e atandı. Eichmann ve Müller, RSHA şefi Heydrich ile birlikte, "Yahudi Sorununa Nihaî Çözüm" planını şekillendirmek amacıyla Ocak 1942'de düzenlenen meşhur Wannsee Konferansı'na katılacaktı. Bundan kısa bir süre önce, Eylül 1941'de Auschwitz toplama kampında mahkûmları endüstriyel yöntemlerle öldürmek için "Zyklon B" isimli kimyasal böcek ilacı kullanılmasına karar verildiğinde, bu korkunç yöntemin ilk kurbanları olarak seçilen 600 Sovyet mahkûmu "fanatik komünistler" olarak tanımlayan ve "suçlu" ilan eden de yine bir Gestapo komisyonuydu.

İlerleyen yıllarda İkinci Dünya Savaşı'nın Almanların aleyhine olan seyri, Gestapo'nun muhaliflere uyguladığı vahşetin azalması şöyle dursun, daha da hızlanmasına yol açtı. Naziler tırmanan kargaşaya karşı, güvenlik önlemlerini, halka açık infazları ve kitlesel tutuklamaları arttırarak tepki veriyordu. 7 Aralık 1941'de Hitler, "Almanya'nın güvenliğini tehlikeye atan" kişilerin hiçbir iz bırakmadan yok edilmesi için yetki veren Gece ve Sis Kararnamesi'ni *(Nacht und Nebel)* imzaladı.

Batı Avrupa'da yaklaşık yedi bin kişi tutuklanıp düzmece mahkemelerde yargılandı. Pek çoğu idam edildi ve çok daha fazlasıysa ailelerinin ve sevdiklerinin haberi dahi olmadan toplama kamplarına gönderildi. Gestapo'nun gaddarlığını gözler önüne seren bir diğer örnek de Heinrich Müller'in 1944'te verdiği, "fişek talimatı" olarak bilinen emridir. Söz konusu emre göre, idam edilmeleri için Sovyet siyasi komiserlerinin kimliklerinin tespit edilmesine yardımcı olan Sovyet savaş esirlerinin de *Geheimnisträger*, yani yaşananlardan haberdar olan "sır taşıyıcılar" oldukları gerekçesiyle öldürülmeleri gerekmekteydi.

> **"Batı Avrupa'da yaklaşık yedi bin kişi tutuklandı"**

DEHŞETLİ BİR SON

Almanya dışında çok daha acımasız bir biçimde gittikçe artan bir şiddet uygulayan Gestapo'nun, kendi ülkesindeki "ırkdaşlarına" *(Volksgenossen)* karşı ilk yıllarında sergilediği nispeten ılımlı tutum da savaşın sonundaki kargaşa ortamında eriyip gitti. Eylül 1944'te Gestapo yetkililerine yağmacıları yargısız infaz etme yetkisi verildi. Gerçi yabancılar söz konusu olduğunda bu zaten yapılmaktaydı ama artık Alman vatandaşları için de geçerliydi. Bozgunculuk ve rejimin yöntemlerinin sorgulanması da artık daha hızlı şekilde cezalandırılıyordu. Mart 1945'te Bochum şehri yakınlarında yerel bir itfaiyeci esir alınan üç İngiliz havacının Gestapo tarafından idam edilmesi aleyhinde konuşunca kendisi de idam edildi. Rejim can çekişmeye devam ederken, Gestapo'nun kıskacındaki binlerce Alman vatandaşı da onunla aynı kaderi paylaşacaktı.

Bu gizli siyasi polis teşkilatının varlığı Nasyonal Sosyalist totaliter sistemin doğasında var olan en büyük çelişkiyi de açığa vurmaktaydı. Odağında tartışmasız, sarsılmaz ve mutlak gücü elde etmek olmasına rağmen, Nazi rejiminin başarısı sadece "düşmanların" kökünün kazınmasına değil, aynı zamanda halkın rejime tam sadakatine de muhtaçtı. Bu nedenle, küçük ihlallere dahi yayılarak bütünü tehdit edecek bir kansermiş gibi tepki veriliyordu. Zira Nazilerin en büyük endişelerinden biri, aykırı fikirlerin bastırılmaması durumunda maskenin düşmesi ve halkın gözünde rejimin hem popülaritesinin hem de meşruiyetinin ortadan kalkmasıydı.

Sonuç olarak, Hitler'in terör saçan teşkilatı Gestapo, önce Alman toplumunu, sonrasındaysa Avrupa kıtasını sindirmeye çalışırken, arkasında bıraktığı cansız bedenlerle ve zihinlerde açtığı onarılması mümkün olmayan yaralarla, insanlığa akıl almaz boyutlarda bir bedel ödetti.

Filozof mu yok

Roma'nın ünlü "Beş İyi İmparator"unun sonuncusu olan Marcus Aurelius'un ardında bıraktığı miras gün yüzüne çıkıyor

Yazan: Katharine Marsh

sa despot mu?

Milattan sonra 170'lerde Tuna Nehri kıyılarındaki savaş ortalığı kasıp kavuruyordu. Bir tarafta, nehri aşarak Roma topraklarına tehditkâr bir istila başlatmış olan Kelt kabileleri, diğer taraftaysa askerî disiplini ve kusursuz eğitimiyle etkileyici bir güç olan ve düşmana korku salan merhametsiz Roma lejyonları vardı. Başlarındaki lider, trajik ölümünden önce onları zaferin eşiğine getiren, Roma eş imparatoru Marcus Aurelius'tu. Lakin İmparator, Almanya'da tüm hızıyla süren savaşa rağmen, birliklerine liderlik etmediğinde başka şeylerle uğraşacak boş vakit de bulabiliyordu.

Marcus'un, MS 166 ila 180 yılları arasındaki Markoman Savaşları'nda ordusunun başında olduğu bu dönemde, sonradan filozof olarak ün kazanmasını sağlayan *Kendime Düşünceler* adlı eserini kaleme aldığı düşünülüyor. Günümüzde insanlar Marcus Aurelius'tan bahsettiğinde, savaşta geçirdiği dönem çoğunlukla göz ardı ediliyor. Keza, kuraklık ve veba salgını sırasında ulusuna nasıl liderlik ettiği de pek hatırlanmıyor. Herkes Marcus'u, (İngiliz tarihçi Edward Gibbons'a göre) Roma'nın başına geçip çöküşünü başlatan İmparator Commodus'tan önceki Beş İyi İmparator'un sonuncusu, Stoacı felsefe akımına ilgi duyan "filozof-imparator" olarak tanıyor. Neredeyse 2000 yıl sonra hatırımızda kalan tek şey, geriye bıraktığı felsefesi. Fakat bu denli çok yönlü bir kişiliği böyle sınırlandırmak adil mi?

Bu soruya yanıt verebilmek için Marcus'un gençliğine dönmemiz önem arz ediyor. Kendisinden önceki pek çok imparator gibi o da olağan bir imparator adayı olarak doğmamıştı; yani bir imparatorun çocuğu olarak dünyaya gelmemişti. Bir gün antik dönemin en büyük imparatorluklarından birini yöneteceğini kimse bilmiyordu. Gelgelelim, yetiştirilme tarzı kesinlikle üst sınıflarınki gibiydi; Roma şehrinin ünlü Caelian Tepesi'ndeki lüks bir malikânede, deyim yerindeyse dünya ayaklarının altına serilerek büyümüştü.

"Annesi Marcus'a yalvarıp yatağında yatmaya ikna edene kadar bir Antik Yunan peleriniyle yerde uyudu"

Antik Roma'da çocukların, özellikle de erkek çocuklarının, hayata iyi bir başlangıç yapabilmelerinin yolu eğitimden geçiyordu. Bu nedenle, Marcus Aurelius'un annesi Domitia Lucilla oğlunun bundan mahrum kalmamasını sağladı. Genellikle, oğullarının eğitiminden evin hanımı sorumlu olurdu. Marcus henüz üç yaşındayken babası öldüğünden, her ne kadar büyükbabası yardımcı olmaya çalışsa da tüm yük Lucilla'nın omuzlarındaydı. Yunanca ve hitabet dersleri için özel öğretmenler bulundu. Üçüncü bir öğretmense ergenlik çağına yaklaştığında Marcus'un ahlaki eğitiminden ve genel gelişiminden sorumlu olacaktı. Bu, alışılmış bir eğitim planıydı ve Marcus'un tek bir şey için hazırlandığı açıktı: Roma siyasetinin basamaklarını tırmanmak...

Ergenlik dönemi geldiğinde, eğitim aldığı öğretmen sayısı arttı. Birinden geometri, bir diğerindense müzik öğreniyordu. Fakat Marcus'ta özel bir şeyler olduğunu keşfeden kişi sanat öğretmeniydi. Diognetus, Marcus'u felsefeyle tanıştırarak hayatını tamamen etkileyecek bir şey yapmış oldu. *Kendime Düşünceler*'de Marcus, "Diognetus sayesinde felsefeye yatkınlığımın olduğunu öğrendim," diye yazacaktı. Kitabında adı geçen ve hayatını derinden etkilediklerini ifade ettiği on yedi kişi arasında Diognetus'u altıncı sıraya yerleştirecekti. Ortaokul düzeyinde eğitim veren bir öğretmen için hiç de fena bir sıralama değildi açıkçası.

On iki yaşına geldiğinde yaşıtlarının çoğu gibi, büyüdüğünde ne olmak istediğini açıkladı: Hayali filozof olmaktı. Bir filozof gibi giyinmeye başladı ve annesi ona yalvarıp yatağında yatmaya ikna edene kadar bir Antik Yunan peleriniyle yerde uyudu. Bu yola gönül vermişti.

Felsefe her zaman Marcus'un ilk aşkı olacaktı, fakat sonradan anlaşılacağı üzere bir gün Roma'ya o hükmedecekti. Henüz on yedi yaşındayken, çeşitli evlilikler, ölümler ve evlat edinmelerin ardından halef olarak ilan edilip, ileride imparator

Roma'daki Capitol Tepesi'nde yer alan tartışmasız en ünlü heykelinde Marcus Aurelius, atına binmiş vaziyette tasvir ediliyor

olacağını öğrendiğinde tüm hayatı sonsuza dek değişti. Antik Roma hükümdarlarının karakteristik giysisi mor togayı kuşanması yirmi yılını alacaktı ve bu süre zarfında kendi iç dünyasında sürekli felsefe ve siyaset arasında bir savaş cereyan edecekti. Üç kez konsül seçilecek ve imparatorluk sarayına taşınmak zorunda kalacaktı. *Kendime Düşünceler*'de açıkça ifade ettiği gibi, yeni mekânından çok da hoşlanmamıştı: "Artık saraydaki yaşamdan yakındığını hiç kimse duymasın, kendin de dâhil."

Marcus Aurelius, Cursus Honorum'un (Roma İmparatorluğu'nda belli bir sırayı takip eden kamusal görevlendirme sistemi) basamaklarını bir bir tırmandı, ta ki 161'deki kader günü gelene değin... İmparator Antoninus Pius hayatını kaybetmişti. Nispeten huzurlu ve barışçıl bir geçiş süreci olmuştu ama şimdi Roma'nın tüm yükü, eş imparatorlar olan Marcus ve üvey kardeşi Lucius Verus'un omuzlarındaydı. Hobiler ve kişisel ilgi alanları artık bir kenara bırakılmalıydı çünkü onları zorlu bir yolculuk bekliyordu.

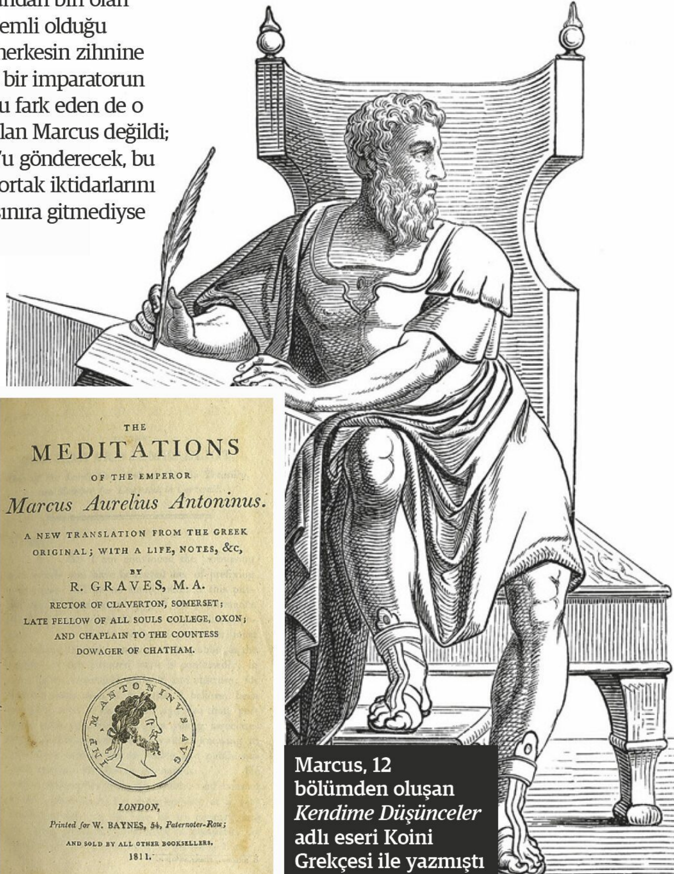
Neticede görev her şeyden önce gelmeliydi. Marcus'a, Augustus ve Pontifex Maximus gibi geleneksel imparatorluk unvanları verildiğinde, bunları yüreği burkularak kabul etti, zira özgürlüğü elinden uçup gidiyordu. Hemen ardından ufukta savaş göründü. Part İmparatorluğu ile Roma arasındaki rekabet sonunda çığırından çıkmıştı. Part Kralı IV. Vologases, Suriye'yi işgal etmeye karar vererek valiyi devirmeyi başardı. Artık Partları yola getirmenin zamanı gelmişti.

Roma'nın iki eş imparatorundan biri olan Marcus'un nispeten daha kıdemli olduğu görüşü en başından itibaren herkesin zihnine yerleşmişti ve doğu sınırında bir imparatorun varlığına ihtiyaç duyulduğunu fark eden de o oldu. Fakat doğuya gidecek olan Marcus değildi; meseleyi çözmesi için Lucius'u gönderecek, bu sırada kendisi Roma'da kalıp ortak iktidarlarını iyice güçlendirecekti. Bizzat sınıra gitmediyse de bölgeye kimlerin gönderilmesi gerektiğini net olarak biliyordu; o sırada Ren ve Tuna nehirlerinin kıyılarında konuşlanmış en iyi Roma lejyonlarından üçünün yanı sıra, imparatorun şahsi muhafızları olan Praetorian Muhafızları'nın bir bölümünü ve binlerce yardımcı kuvveti bölgeye sevk etti. Bu kurnazca bir hamleydi ve göreve yeni gelmiş üvey kardeşlere erken bir zafer getirecek şekilde planlanmıştı. Neredeyse hiç askerî deneyimi olmayan bir lider için iyi kotarılmış bir işti.

Sonuçta zafer Roma'nın olacaktı. 165 ila 166 yıllarında çatışmalar hafiflemeye başlayınca Romalı askerler Roma'ya geri dönmeye başladılar. Nihai zaferse 166'da elde edildi. Marcus ve Lucius, zaferlerini onurlandırmak için Armeniacus (Ermeni Diyarı Fatihi) ve Particus (Parthia'nın Büyük Galibi) unvanlarını aldılar. Lucius kutlamalara katılmak için Roma'ya döndü.

Savaştan dönerek imparatorluğun dört bir yanına dağılan lejyonlar ölümcül bir şeyi de beraberlerinde getirmişlerdi. Korkunç bir veba salgını imparatorluğun tüm şehirlerini ve yerleşimlerini etkisi altına aldı. Hastalık imparatorluğun bütününü ve İtalyan yarımadasını on beş yıl boyunca kasıp kavurdu ve nihayetinde kendi kendine yok olmadan önce beş milyon Romalının ölümüne yol açtı. Güçlü Roma İmparatorluğu'nun zayıf düştüğü herkesin malumuydu ve yabancıların bunun Roma topraklarını istila etmek için iyi bir fırsat olduğunu fark etmeleri uzun sürmeyecekti.

Kuzeyde Cermen kabileleri vardı ama çok

THE
MEDITATIONS
OF THE EMPEROR
Marcus Aurelius Antoninus.
A NEW TRANSLATION FROM THE GREEK ORIGINAL; WITH A LIFE, NOTES, &c,
BY
R. GRAVES, M.A.
RECTOR OF CLAVERTON, SOMERSET;
LATE FELLOW OF ALL SOULS COLLEGE, OXON;
AND CHAPLAIN TO THE COUNTESS DOWAGER OF CHATHAM.

IMP ANTONINVS AVG

LONDON,
Printed for W. BAYNES, 54, Paternoster-Row;
AND SOLD BY ALL OTHER BOOKSELLERS.
1811.

Marcus ve daha pek çok imparator Roma'daki Hadrianus Mozolesi'ne, bir diğer adıyla Sant'Angelo Kalesi'ne gömüldü

© Getty Images

Marcus, 12 bölümden oluşan *Kendime Düşünceler* adlı eseri Koini Grekçesi ile yazmıştı

© Alamy

SİZ KARAR VERİN

Marcus Aurelius bir filozof muydu, yoksa despot mu?

FİLOZOF	DESPOT
Kendime Düşünceler metnini kaleme alması Stoacı bir yaklaşımdı	*Tebaasında büyük bir saygı uyandırmayı başardı*
Atina'da dört felsefe kürsüsü kurdu	*Markoman Savaşları'nda cephede bulundu*
Çok genç yaşta felsefeye derin bir tutkuyla bağlandı	*Eyaletlerde Hristiyanlara yönelik zulmün arttığı dönemde hükümdardı*
Liderliği gönülsüzce kabul etti; ömrünü felsefeye adamayı istemişti	*Mecbur olmamasına rağmen, harcamalar için onay isteyerek Senato'nun gururunu okşadı*
Bildiğimiz kadarıyla hayatını felsefi ilkeler doğrultusunda yaşamaya çalıştı	*Oğlunu varis seçerek, 100 yıl sonra tahtı saltanat usulüyle devreden ilk hükümdar oldu*

Muhtemelen oğlu Commodus tarafından dikilen Marcus Aurelius sütunundaki kabartmalar Marcus'un askerî zaferlerini gösteriyor. Savaş alanında yetkin olmak iyi bir Roma lideri için olmazsa olmaz bir özellikti

4x © Alamy

İKTİDARA YÜKSELİŞ

Marcus'un varis olarak seçilmesiyle imparator olması arasında 20 yıl vardı

121

DOĞUM
Marcus Annius Verus III ve Domitia Lucilla'nın oğlu olarak dünyaya gelen Marcus Aurelius, Roma şehrindeki Caelian Tepesi'nde refah içinde büyür.

128

GENÇ BİR RAHİP
Sekiz yaşında Salii rahiplerinin okuluna gider ve bir Mars rahibi olur. Burada dans ritüelleri konusunda ustalaşır ve kâhin seviyesine yükselir.

büyük bir tehdit olarak görülmüyorlardı. Romalılarla bir barış antlaşması imzaladıkları için Tuna Nehri'nin diğer tarafında kalmaları bekleniyordu. Fakat kabileler arasında çıkan huzursuzluk ve ayaklanmalar nedeniyle bazılarının farklı bölgelere doğru yayılması gerekmişti. Markoman ve Quadi kabileleri kendilerini Roma sınırında bulana dek güneye doğru ilerlediler. Şanslılardı zira Roma askerlerinin çoğunun Part İmparatorluğu'na gönderilmiş olması ve veba salgını nedeniyle sınır büyük ölçüde savunmasızdı. Böylece Markoman Savaşları başlamış oldu. Bu savaşlar Marcus'un en büyük sınavlarından biri olacak, aynı zamanda bir başka alandaki mirasını da pekiştirecekti.

168 yılında iki imparator barbarları def etmek için bir Roma kuvvetiyle birlikte sınıra doğru yola çıktı. Lejyonları orada bırakarak çok geçmeden Roma'ya geri döndüler, ancak içlerinden birinin günleri sayılıydı. 169'da Lucius hayatını kaybetti. Gönülsüz hükümdar Marcus'u Roma İmparatorluğu'nun tek sorumlusu olarak bir başına bırakmıştı. Bir adım atması ve ipleri eline alması gerektiğini anlayan Marcus, bir kez daha savaş bölgesine doğru yola koyuldu. Bir imparatorun daha ölmesinin ardından imparatorluğun zayıf görünmesi riskini göze alamazdı.

> "Marcus metinleri kaleme alırken başkaları tarafından okunmasını amaçlamamıştı"

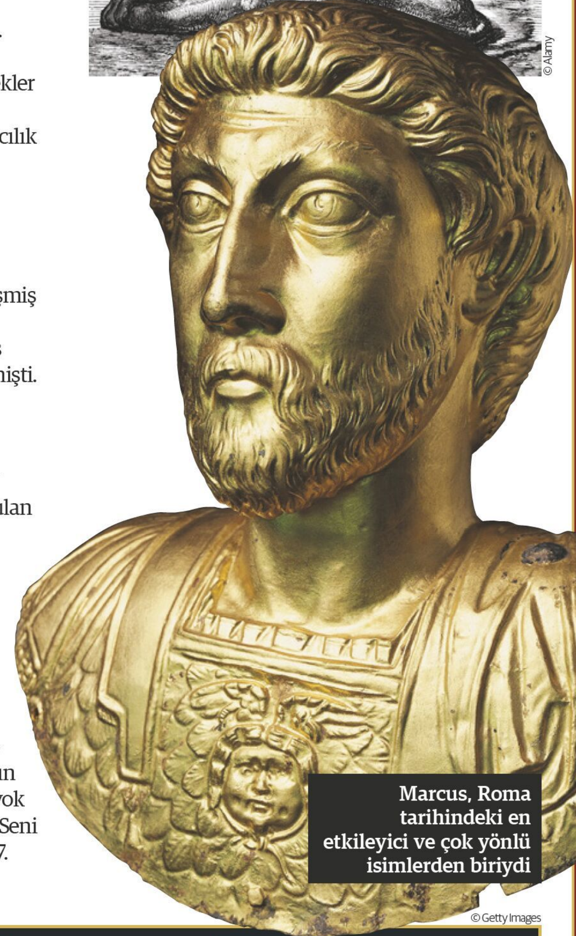
Günümüz Viyana'sına 40 kilometre uzaklıktaki Carnuntum Kalesi'nden Roma savaş makinesine liderlik eden Marcus'un çok yönlü karakteri burada ortaya çıkmaya başladı. Bir taraftan düşman istilasına karşı orduyu yönetirken, diğer taraftan zihnindeki çeşitli düşünceleri zamanla hacim kazanacak bir derlemede gelişigüzel şekilde kaleme alıyordu.

Sonradan İngilizce *Meditations* ismiyle yayımlanan ve Türkçeye *Kendime Düşünceler* başlığıyla çevrilen bu metinler, hiç şüphesiz ona en çok ün kazandıran mirası oldu. Fakat ne ironiktir ki Marcus bunları başkaları tarafından okunması amacıyla yazmamıştı. Daha ziyade kişisel bir karalama defteri niteliğindeki bu metinler Marcus'un, davranışlarını ve düşünme biçimini değiştirecek felsefi egzersizler yapmak için başvurduğu bir yöntem gibi görünüyor. Zaten antik dünyada felsefe tamamen bununla ilgiliydi ve felsefe denilince insanların zihninde beliren şey bu değişimdi. Marcus'un yazdıkları, kuramsal argümanlar ve bunlara ilişkin düşünceler değildi; hayatın nasıl sürdürülmesi gerektiğini keşfetmekle alakalıydı. Bu bakımdan, *Kendime Düşünceler*'e kısmen otobiyografik bir eser gözüyle bakabiliriz. Bu kitap sayesinde, bir Roma imparatorunun zihninden geçenleri doğrudan inceleme şansına sahibiz ve bu, oldukça ender rastlanan bir durum.

Marcus'un yazılarının esas başlığı *Ta eis heauton* yani "Kendine" şeklindeydi ve imparator kendisi, liderlik ve yaşam hakkındaki düşüncelerini kaleme alırken hem birinci hem de üçüncü şahıs olarak kendisine atıfta bulunmuştu. Metinler, geçmiş yüzyıllarda Stoacılar için deyim yerindeyse bir ders kitabı haline geldi ve bu denli ün kazanmaları, Marcus'un felsefe alanındaki mirasının diğer tüm yaptıklarının önüne geçmesine yol açtı. Gerçi yaşamı boyunca, bu durumu destekleyen pek çok eylemi de oldu aslına bakılırsa. Sözgelimi Atina'da, başlıca felsefi gelenekler olan Platonculuk, Aristotelesçilik, Stoacılık ve Epikürcülüğü temsil eden dört adet felsefe kürsüsü kurdu. Gelgelelim bu dördü içinde İmparatorla özdeşleşmiş olanı Stoacılıktı. Antik dönemde Marcus'un biyografisini kaleme almış olan tarihçi Julius Capitolinus, onu bir Stoacı olarak nitelendirmişti. Ayrıca Marcus, yazdığı metinlerde çok şey öğrendiğini ifade ettiği bir dizi Stoacıdan bahsetmişti.

Görünen o ki Marcus, Antik Yunan filozof Epiktetos (MS 55-135) tarafından ortaya konulan ve acemi bir filozofun üç alanda kendini eğitmesi gerektiğini öne süren Stoacılık anlayışına göndermelerde bulunuyordu. Bu alanlar şöyleydi: arzu edilen ve nefret edilen şeyler; eyleme geçme ve geçmeme dürtüsü; aldanmaktan kaçınma. Bunlar, erken dönem Stoacıların fiziksel, etik ve mantıksal fikirlerine karşılık gelmekteydi. *Kendime Düşünceler*'deki şu ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, Marcus şüphesiz stoacılığın bu kolunun bir takipçisiydi: "Hayal gücünü yok et, dürtülerini dizginle, arzularına hâkim ol. Seni yöneten zihnini kendi efendisi kıl" (9. kitap, 7. pasaj).

Azize Blandina, Marcus Aurelius'un iktidarı sırasında inancı sebebiyle öldürülen bir Hıristiyandı

Marcus, Roma tarihindeki en etkileyici ve çok yönlü isimlerden biriydi

136
İLK NİŞAN
Marcus, tahtın sıradaki varisi Lucius Aelius'un kızı Ceionia Fabia ile nişanlanır. Ceionia, yıllar sonra imparatorluk makamını paylaşacağı Lucius Verus'un da kız kardeşidir. Bu arada Marcus, Romalı erkeklerin reşit olduklarını gösteren "toga virilis" giyer.

138
YENİ VARİSLER
Tahtın varisi Lucius Aelius hayatını kaybeder. İmparator Hadrian, ölmeden kısa bir süre önce sıradaki iki varis kuşağını ilan eder. İlki Antoninus Pius'tur; ondan sonrakiler ise Marcus ve Lucius Verus olacaktır.

140
KONSÜL
Marcus, yeni İmparator Antoninus Pius'un yanında konsül olarak hizmet eder. Sonradan iki kez daha konsüllük yapacaktır.

145
TEKRAR KONSÜLLÜK VE FAUSTINA İLE EVLİLİK
Marcus, Ceionia Fabia ile nişanı bozar ve onun yerine Antoninus Pius'un kızı Genç Faustina ile evlenir.

161
ÇOK YAŞA SEZAR!
Hem Marcus'u hem de Lucius Verus'u evlat edinmiş olan Antoninus Pius 161'de ölünce nihayet o büyük gün gelir ve Marcus mor togayı kuşanır.

BABASININ OĞLU MU?

Bazen genler her şey demek değildir

2000 yılında gösterime giren *Gladyatör* adlı filmin doğru yansıttığı bir şey varsa o da Marcus ve oğlu Commodus'un birbirinden tamamen farklı karakterler olduğudur. Marcus, halkından büyük saygı gören bir liderken, Commodus'tan neredeyse İmparator Nero kadar nefret ediliyordu. Nitekim antik tarihçiler sonradan onu "uğursuz ve menfur" olarak nitelendirecekti.

Marcus ve Faustina'nın 13 çocuğundan yalnızca beşi yetişkinliğe erişebildi ve Commodus bunların arasındaki tek erkekti. Aslında bir ikiz kardeşi vardı ancak hayatını kaybetmişti. Büyüdüğündeyse pek çok kişi Commodus'un da ikiziyle birlikte ölmüş olmasını dileyecekti. Tarihçi Julius Capitolinus, "Marcus talihli bir adam olsaydı ardında bir oğul bırakmazdı," yazacak kadar ileri gitmişti. Tabii o geçmişe bakıp, olan biteni dikkate alarak bunları yazmıştı ama nasıl olmuştu da bir oğul babasından bu kadar farklı bir karakter sergilemişti.

Marcus oğlunun hayata en iyi şekilde başlaması için çaba sarf etmiş, ona en iyi eğitim olanaklarını sağlamıştı. Fakat Commodus'un içinde onun görmeyi umduğu hırs ve arzu yoktu; politikaya ise hiç mi hiç ilgi duymuyordu. Markoman Savaşları'nda babasının yanında Roma ordusuna hizmet ettiyse de Marcus'un ölümünden sonra barış yapmaya çok hevesli olduğu anlaşıldı ve pek çok kişi bu yüzden Commodus'un babasının başka birisi olabileceğini düşünmeye başladı. Halk, 12 yıl sürecek bir korku iktidarını başlatan bu adamın büyük Marcus Aurelius'un oğlu olduğuna inanmak istememişti. Kim bilir, belki de haklılardı…

Gösterişçi ve yapmacık tavırları olan Commodus'un kural tanımaz saltanatı suikasta kurban gitmesine yol açtı

Kişinin kendi hakkında derinlemesine düşünmesi de Stoacı bir yaklaşımdı ve İmparator kendi düşüncelerini analiz ederek, kişiliği üzerinde zararlı etkileri olanları reddediyordu. Bu açıkça kişisel bir süreçti, zira hitap ettiği bir dinleyici kitlesi yoktu. Ordugâhının dışında bitmek bilmeyen bir savaş sürerken Marcus yazmaya devam etti. Peki ama neden? Pek çok tarihçinin iddia ettiğine göre felsefe her zaman Marcus'un ilk aşkı olarak kaldı ve çocukluğuna dair hikâyeleri göz önüne aldığımızda bunun aksini iddia etmek bir hayli zor. Buna karşın bazı tarihçilere göreyse, uzun süre sarayından uzak kaldığından, entelektüel açıdan paslandığını hissetti ve bu yüzden düşüncelerini kaleme alarak bir nevi alıştırma yaptı.

Şu ana kadar mercek altına aldığımız tarihi kanıtlara bakılırsa, Marcus'un bir Roma lideri ve bir filozof olarak eylemleri iki alanda da neredeyse eşit seviyede gibi görünüyor. Fakat liderliğinin ağır bastığına işaret eden önemli bir kanıt daha var. 175 yılında imparatorluk içerisinde Marcus'un öldüğüne dair söylentiler yayılmıştı ve bunun üzerine, eski generallerinden biri olan Avidius Cassius Mısır ve Suriye eyaletlerinde iktidarı ele geçirerek kendisini imparator ilan etti. Fakat Marcus ölmemişti ve sorunu çözmek için doğuya bir sefer başlattı. Bölgedeki isyanın çok az kan dökülerek hızlı bir şekilde bastırılması Marcus'un gücünün bariz bir göstergesiydi ve bu güç kesinlikle felsefeden ileri gelmiyordu. Esasen Marcus, Roma'yı sel ve kıtlık gibi pek çok zorluğun ardından düze çıkarmış ve Partlara boyun eğdirmeyi başarmış, saygı uyandıran bir liderdi.

2000 tarihli *Gladyatör* adlı filme aşina olanlar, Marcus'un filmin kahramanı Maximus'la yaptığı son konuşmasında, "Bir filozof mu, savaşçı mı, yoksa tiran olarak mı hatırlanacağım?" diye sorduğunu anımsarlar. Bu sorunun yanıtını ararken, Marcus'un ardında bıraktığı mirasa ilişkin her bir kanıtı burada tek tek incelememiz mümkün değil tabii ki ama ortaya koyduğumuz tarihi gerçekler sayesinde İmparator'un kişiliğine ve kökenlerine dair somut bir izlenim edinmiş olduk.

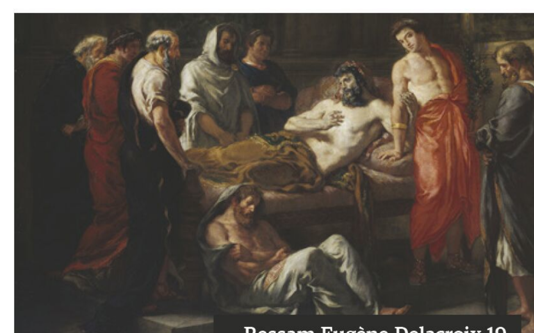
Marcus'un filozof yönü hakkında güçlü argümanlar olduğu aşikâr fakat onu gerçek bir filozof olarak tanımlamak ne ölçüde mümkün? *Kendime Düşünceler* şüphesiz günümüze ulaşmış en büyük hatırası ama bu onu bir filozof mu yoksa sadece felsefeye ilgi duyan biri mi yapar? Sonuçta metinlerinde özgün bir tez ileri sürmemiş, daha ziyade Epiktetos ve Epikür gibi büyük filozofların izinden gitmişti. Öte yandan, tarihte felsefeyle bu derece yakından ilgilenmiş tek imparator olduğu için filozof kimliğiyle hatırlandığı da ileri sürülebilir. Zira diğer pek çoğu zalim bir tiran veya savaşlarda rakipsiz olmalarıyla ya da reformlarıyla öne çıkarken, Marcus'un felsefe aşkı çok farklı bir profil ortaya koyuyordu. Fakat aslına bakılırsa Marcus, bir lider ve askerî komutan olarak gayet iyi bir iş çıkarmıştı. Romalı tarihçi Cassius Dio onun hakkında, "imparatorluğu, daha önce iktidarın herhangi bir mevkiinde bulunmuş herkesten daha iyi yönetti," diye yazmıştı. Onun döneminde ciddi kayıplar yaşandıysa da istilacılar tarafından paramparça edilme riski altındayken imparatorluğu bir arada tuttu. Kıtlıkta, salgında ve savaşta halkına liderlik edip iç huzuru korumayı başarırken, düşmanlarının gözünün yaşına bakmadı. Ayrıca devletin iç işlerine de bilfiil müdahil oldu ve çözümler üretti. Bunun kanıtlarını Roma'da onuruna dikilmiş olan zafer sütununda görmek mümkün. Sütunun üzerindeki bir kabartmada İmparator bir dilekçeyi okurken görülüyor. Nitekim Marcus'un imparatorluğun dört bir yanından gelen dilekçeleri okuyup yanıtladığı biliniyor. Bunun da ötesinde, gerektiğinde yargıç rolüne bürünmesi ve Senato toplantılarına katılması, görevinin her boyutunu son derece ciddiye aldığını göstermekte. Fakat belki de tüm bunlar, Marcus'un felsefi bir ideale ulaşma çabasıydı; şöyle yazmıştı: "Felsefenin seni yapmak istediği adam olmak için mücadele et."

MS 166 civarında basılmış olan bu altın sikkenin (Aureus) bir yüzünde Marcus Aurelius diğer yüzündeyse Roma zafer tanrıçası Victoria yer alıyor

Sonuç olarak Marcus'un, liderliğinden ziyade felsefe alanındaki çalışmalarıyla hatırlanmasına yol açan pek çok etken olduğu görülüyor. Ardında *Kendime Düşünceler* gibi elle tutulur bir miras bırakmış olması şüphesiz bunlardan biri. Roma'nın en ahlaksız hükümdarlarından biri olarak görülen oğlu Commodus'un onun iktidarına ve farklı alanlardaki başarılarına gölge düşürmesi de bir etken olabilir. Peki, edindiği bu şöhreti ve liderliğinin neredeyse yok sayılmasını hak ediyor mu?

Marcus Aurelius'u nasıl görürsek görelim, ister bir filozof, ister bir lider ya da başka bir şey olsun, sözleri yüzyıllardır yankılanmaya devam ediyor. Şu cümleleri kaleme almış bir adamın mirasının neredeyse 2000 yıldır yaşıyor olması da gerçekten ironik bir durum şüphesiz: "Yaşayacak binlerce yılın varmış gibi davranma. Kaderin başının üzerinde asılı. Yaşarken ve halen yapabiliyorken iyi ol."

Ressam Eugène Delacroix 19. yüzyılın ortalarında Marcus'un son anlarını resmetti

Zaman Yolcusunun El Kitabı

TENOCHTITLAN

15. yüzyılın sonlarında, sınırları en geniş haline ulaşmış Aztek İmparatorluğu'ndayız. Kuzey Amerika'da önemli miktarda toprağı savaşlar sonunda fetheden bu uygarlığın başkenti göz alıcı Tenochtitlan şehri. Texcoco Gölü üzerindeki bir adada bulunan Tenochtitlan, su üzerine inşa edilmiş dolgu yollardan, göllerden, kanallardan ve hareketli köprülerden oluşan bir şehir. Azteklerin 200.000 ila 400.000 arasında bir nüfusa sahip bu hareketli merkezi, ışıl ışıl parlayan Meksika güneşi altında görülmeye değer ve cezbedici. Fakat aynı zamanda Tenochtitlan acımasız bir sınıf ayrımının hüküm sürdüğü ve bazı sınıfların çeşitli kısıtlamalara maruz kaldığı bir yer. Yalnızca cesur savaşçılar ve soylu olarak doğanlar, şehrin sunduğu büyük zenginliklerden faydalanma şansına sahip. Toplumdaki yerini ve sınıflar arasındaki farkı unutma gafletine düşen herhangi biri sert cezalarla, hatta ölümle karşı karşıya kalıyor. Esasen Tenochtitlan bir şehirden çok daha fazlası. Aztek İmparatorluğu'na dair hem harika hem de ölümcül olan her şeyi bünyesinde barındırıyor. Şehrin bir köşesinde seni tarifsiz güzellikler ve zenginlik beklerken, bir diğerinde tehlike ve yıkım kol geziyor. Burada hayatta kalmak istiyorsan, her şeye hazırlıklı olmalısın.

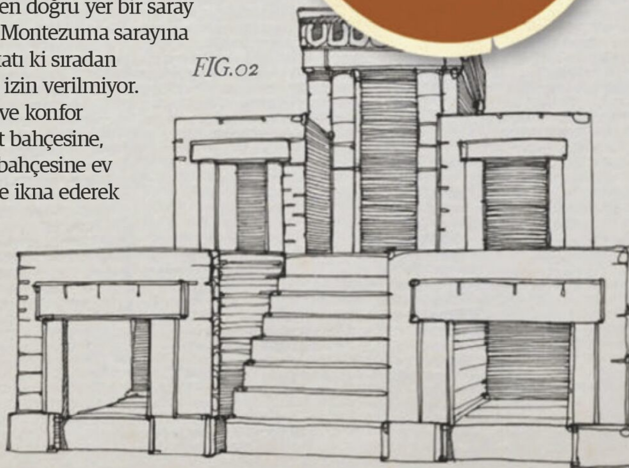
Aztek başkenti 14-16. yüzyıl

NEREDE KALMALI?

Tenochtitlan'da, soyluların taş evlerinden, sıradan halkın çamurdan barakalarına kadar farklı türde konutlar bulunuyor. Fakat gerçek anlamda şaşaalı bir deneyim yaşamak istiyorsan senin için en doğru yer bir saray kompleksi. Gelgelelim, Kral II. Montezuma sarayına girilmesi konusunda o kadar katı ki sıradan halkın içeride çalışmasına bile izin verilmiyor. Saray kompleksi pek çok lüks ve konfor sunuyor; hatta birkaç hayvanat bahçesine, bir akvaryuma ve bir botanik bahçesine ev sahipliği yapıyor. Eğer tatlı dille ikna ederek II. Montezuma'nın sarayına girmeyi başaramazsan, o zaman I. Montezuma'nın sarayında kalabilirsin. Şehrin müttefiklerinin önde gelenlerini ve elçilerini ağırlamak için yeniden tasarlanmış bu sarayda, her biri kendi banyosuna sahip tam 100 oda bulunuyor.

Biliyor muydun?
Sınıf ya da cinsiyet fark etmeksizin tüm Aztek çocukları için eğitim zorunlu

Yapılacaklar & Yapılmayacaklar

✓ **Kişisel temizliğine dikkat et.** Tenochtitlan sakinleri günde en az iki kez banyo yapmaktan keyif alıyor. Hatta II. Montezuma günde dört kez banyo yapıyor.

✓ **Aztek kültürünü öğren.** Aztekler, kendi ideallerini yansıtan ve "huehuetlatolli" olarak adlandırılan son derece spesifik atasözlerine ve deyişlere sahip. Uyum sağlamak istiyorsan bunlara bağlı kalman akıllıca olur.

✓ **Yakındaki Tlatelolco şehrinin pazarına uğra.** 60.000 tüccarın bulunduğu bu pazar, yiyecek ve mallarla dolup taşıyor. Hayatta kalmak için ihtiyacın olan her şeyi burada bulacaksın.

✓ **Bir kano satın al.** Şehrin kanallarında dolaşmak için kanoya ihtiyacın olacak. Kanolar öylesine hayati bir önem taşıyor ki çoğu hane bir kanoya sahip.

✗ **Şehirde uzun süre kalma.** İspanyol kaptan Hernán Cortés buraya geldiğinde ve şehri yağmalayıp kıtlığa ve yıkıma mahkûm ettiğinde burada bulunmak istemezsin.

✗ **Temazcal teklifini geri çevirme.** Temazcal adı verilen buhar odaları, soğuk algınlığını iyileştirmek de dâhil sayısız hastalığın tedavisinde mucizeler yaratıyor.

✗ **Kanunları ihlal etme.** Her ne kadar Avrupalılar Aztekleri kanunsuz barbarlar olarak betimlese de şehri yönetenler çok katı kurallar uyguluyor. Bu yüzden şehirdeki suç oranları bir hayli düşük.

✗ **Başka dinler hakkında vaaz verme.** Şehirde yaşayan herkes aynı çok tanrılı dine inanıyor. Din konusunu çok ciddiye alıyorlar ve her gün tapınakta ibadet ediyorlar.

KİMİNLE ARKADAŞ OLMALI?

FIG.03

II. Montezuma

Yüksek mevkilerde arkadaşlarının olması her zaman iyidir ve en yüksek mevki de doğal olarak bizzat hükümdara ait. Aztek toplumumda, soyluların, sıradan halkın kesinlikle erişemeyeceği ayrıcalıkların keyfini sürdüğü katı sınıfsal ayrımlar söz konusu. Kralın arkadaşı olman toplumun en üst kademesindeki yerini sağlamlaştıracaktır. II. Montezuma, gelmiş geçmiş en geniş sınırlara sahip Aztek İmparatorluğu'na hükmediyor. Hakkında farklı hikâyeler anlatılsa da aslında şen şakrak bir adam ve kadınlara büyük zaafı var. Eğlenceyi seven bu kralın gözüne girmek pek de zor olmayacaktır.

Ekstra ipucu: Uyguladıkları bazı tedavilerin niteliği şaibeli olsa da Aztek doktorları insan vücudu hakkında bir hayli bilgili. Yüzlerce şifalı bitki hakkında detaylı bilgilere sahip olmakla övünüyorlar ve tedavi yöntemlerinin tamamı araştırma ve tecrübelere dayanıyor.

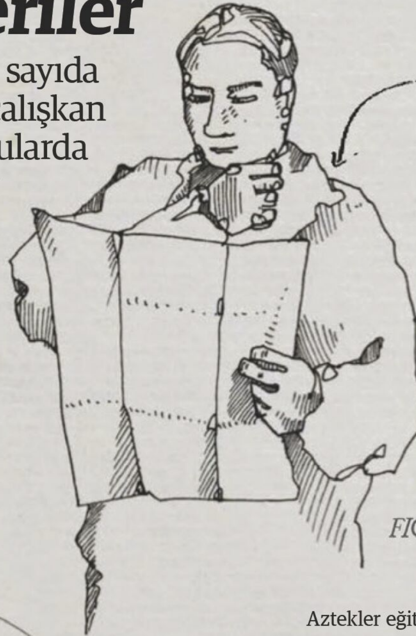
AZTEK RAHİPLERİ

FIG.04

Aztek kültürü insan kurban etmek gibi dehşet verici bir geleneğe sahip. Hayatta kalmak istiyorsan buna karşı tetikte olmalısın. Aztekler çok sayıda tanrıya tapınıyor ve bu tanrılara kurbanlar sunuyorlar. Huitzilopochtli, söz konusu tanrılar arasında en önemlisi ve onun insan kalbiyle düzenli olarak beslenmesi gerektiğine inanılıyor. Eğer hâlâ dikkatini çekemediysek şunu da söyleyelim: Aztekler bu kalpleri çoğunlukla kendi toplumlarından olmayan kişilerden alıyorlar. Dolayısıyla, imparatorluğu ziyaret eden herkes (ki buna sen de dâhilsin) kurban edilme tehlikesiyle karşı karşıya. Huitzilopochtli'ye kurban edilecek kişi önce bir Aztek rahibi tarafından bir taşın üzerine yatırılıyor; ardından rahip karnını keserek açıyor ve halen atmakta olan kalbi çekip çıkarıyor. Bazı durumlarda, kurbandan geriye kalanların yendiği de oluyor. Şehri tamamen barışçıl amaçlarla ziyaret ediyor olsan bile, eğer sonunun böyle olmasını istemiyorsan Aztek rahiplerinden uzak durmanda fayda var. Ne olur ne olmaz...

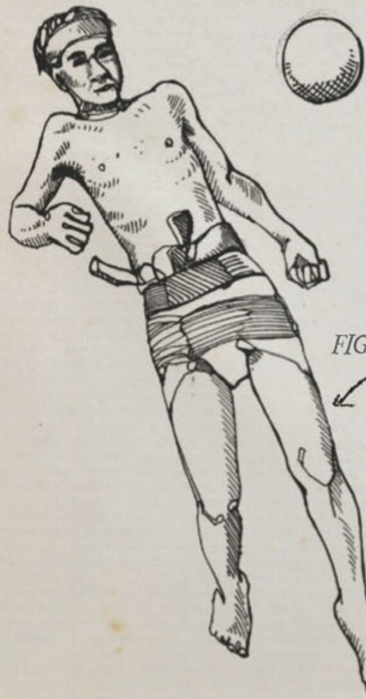
Faydalı Beceriler

Aztekler, farklı türden çok sayıda becerinin değer gördüğü çalışkan bir toplum. Aşağıdaki konularda ustalaşırsan işin çok kolay

FIG.06

Yön bulma

Şehir dolgu yollardan, köprülerden, kanallardan ve su üzerine kurulmuş bahçelerden oluşan, dört bölgeye ve 20 mahalleye bölünmüş bir labirent gibi adeta. Eğer bölgeyi ve yolları iyice öğrenmezsen kaybolman garanti.

FIG.05

Ullamaliztli

Topla oynanan bu antik oyunun Aztek kültüründeki rolü büyük. Dini açıdan ciddi öneme sahip bazı ritüeller de oyuna eşlik ediyor. Bu oyundaki ustalığını kanıtlaman kuşkusuz bölge halkını etkileyecektir.

FIG.07

Dövüş

Aztekler eğitime çok değer verse de askerî güç de önemli, zira bazı devletlere savaş yoluyla hükmediyorlar. Şehir her an saldırıya uğrayabilir. Böyle bir durumda kendini savunmak için hazırlıklı olmalısın.

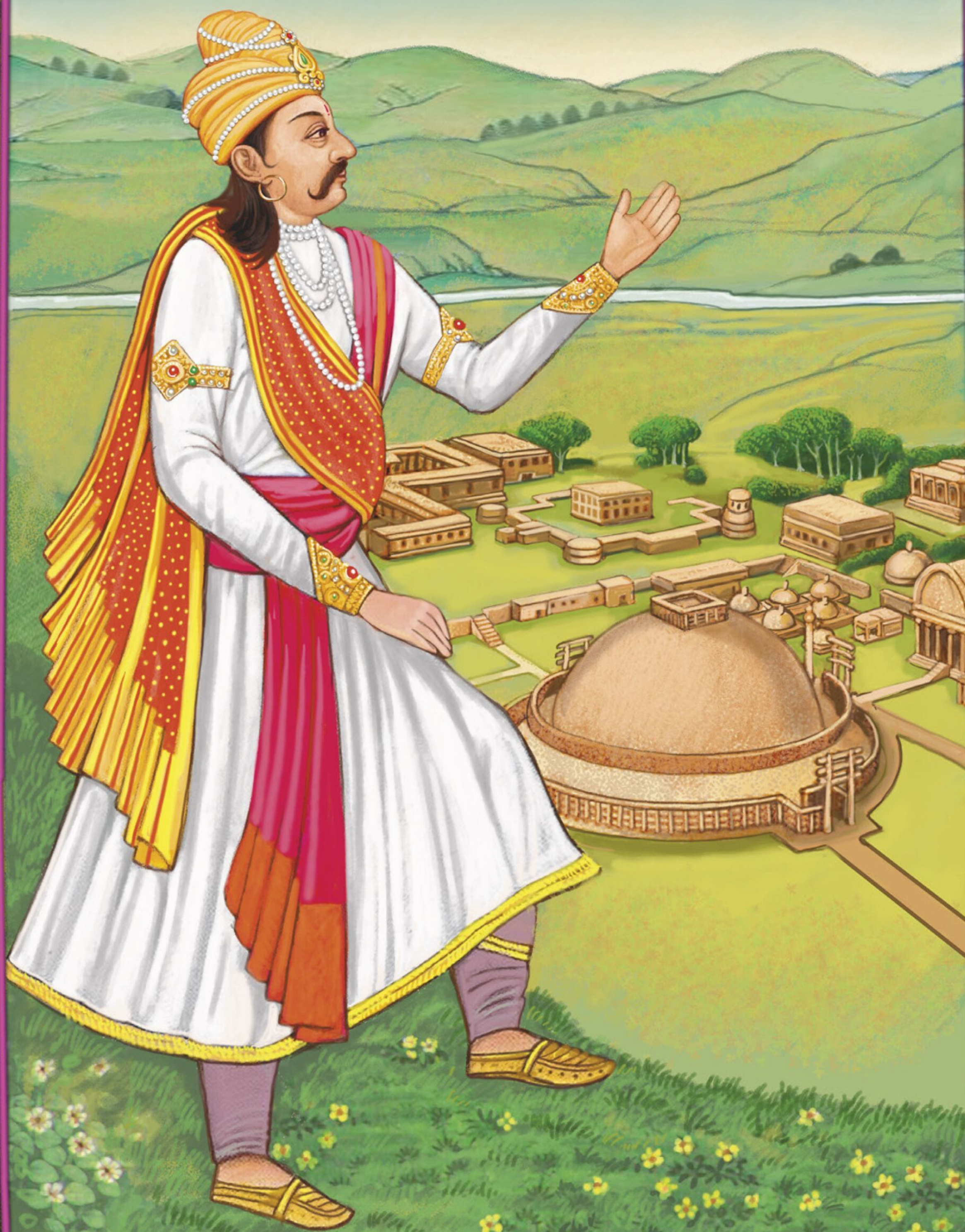

Illustration by: [illegible] Venables

Hindistan'ın Filozof Kralı

Saltanatına kana susamış bir fatih olarak başlayan Aşoka, çok geçmeden tavrını değiştirdi ve dünyanın ilk refah devletini yarattı

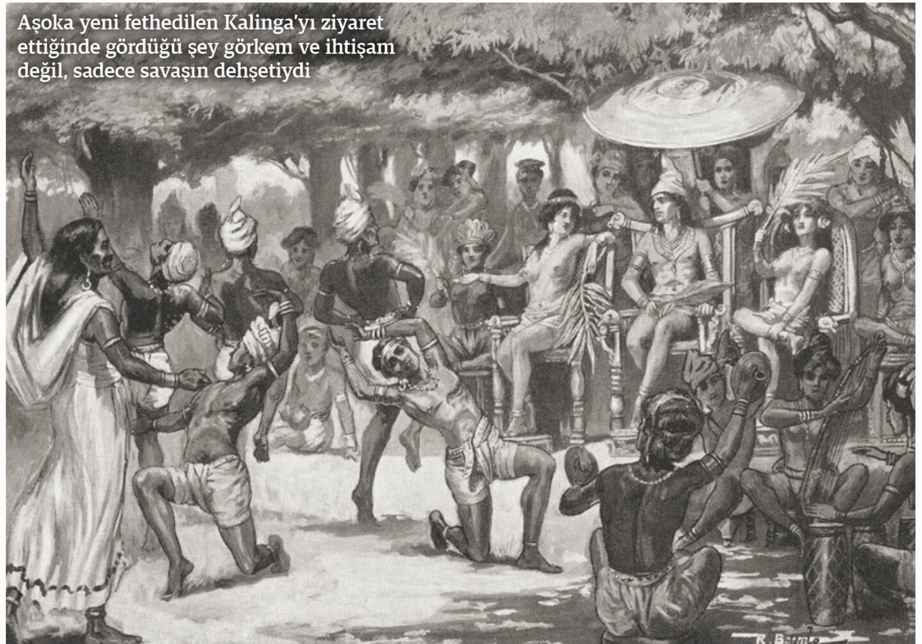
Yazan: Hareth Al Bustani

Hindistan Kralı Aşoka, uzun saltanatının başlangıcında tarihin en büyük fatihlerinden biri olmaya aday görünüyordu. Ne var ki krallığı ele geçirip sınırlarını genişletmek için epey kan döktükten sonra, tarihte çok daha fazla iz bırakan bir şey yaptı ve şiddeti terk etti.

Atalarının askeri kariyeri göz önüne alındığında bu hamlesi çok daha çarpıcı bir hal alıyor. Dedesi Çandragupta hafife alınmaması gereken, dişli bir adamdı. Zeki ve güçlü bir savaşçı olan Çandragupta, MÖ 322'de Hindistan'daki Nanda krallığını yıkıp kendi Maurya Hanedanı'nı kurmadan önce Büyük İskender'in hizmetindeki bir paralı asker grubuna komuta etmişti. Daha sonra Hint Alt Kıtası'nın kuzeyini ve batısını birleştirerek 600.000 asker, 8.000 fil ve 30.000 süvariden oluşan bir orduyla Makedonyalıları kıtadan attı ve Alt Kıta'nın en büyük imparatorluğunu çeyrek yüzyıl boyunca yönetti. Güney Asya kökenli olan ve Jain Dharma olarak bilinen dine mensup Jainistler, onun ölüm orucuna başlamadan önce tahtını oğluna bıraktığını söylerler.

Hint toplumu, Vedik rahiplerden oluşan Brahman sınıfının en tepede yer aldığı, son derece katı bir kast sistemiyle yönetiliyordu. Chandragupta, alt kastlardan birinde doğmuş olmasına rağmen sarayını Brahmanlarla doldurmuştu. Oğlu Bindusāra ise Hint Alt Kıtası'nın güneyini topraklarına kattı ve Deccan Yaylası üzerinden, gümümüzde Karnataka eyaletine bağlı olan Maisur şehrine uzandı. Bu fetihleriyle "Düşmanları Yok Eden" lakabını edindiyse de doğudaki Kalinga krallığını ele geçirmeyi başaramadı. 101 çocuğu olduğu söylenen Bindusāra, vâris olarak en büyük oğlu Susīma'yı seçmişti.

"Aşoka ilk yıllarında krallığı demir yumrukla yönetti; casuslardan oluşan son derece geniş ve karmaşık bir istihbarat ağı onu her gün bilgilendiriyordu"

Aşoka yeni fethedilen Kalinga'yı ziyaret ettiğinde gördüğü şey görkem ve ihtişam değil, sadece savaşın dehşetiydi

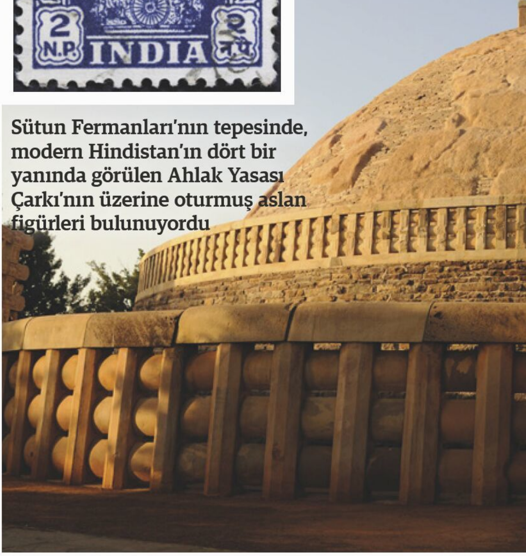
Bindusāra'nın sayısız ilişkileri sonucunda dünyaya gelen erkek çocuklardan birinin adıysa Aşoka'ydı. "Dokunulduğunda pürüzlü ve nahoş bir his bırakan" bir deri rahatsızlığının yanı sıra epilepsi krizlerinden de mustarip olan ve sıklıkla baygınlık geçiren Aşoka, gözlerden uzak ve sefil bir hayat yaşamaya mahkûm gibi görünüyordu.

Rahatsızlıkları yüzünden gençliğinde kötü ve habis biri oldu. Söylentilere göre, cildi hakkında dedikodu yaptıklarını öğrenince haremindekileri diri diri yaktırmıştı. Kısa boylu ve tıknaz biri olduğundan kıvrak zekâsına bel bağlamıştı ve babasının baş nazırının dostluğunu kazanarak, onunla birlikte erkek kardeşlerine karşı türlü entrikalar çevirdi. Aşoka'nın bu yeteneklerinden istifade etmek ve hem bir yandan onu el altında tutarken hem de mesafesini korumak isteyen kral, adı "Öfkeli"ye çıkmış oğlunu bir isyanı bastırmak üzere ülkenin kuzeybatısındaki Takshila eyaletine gönderdi.

Dönüşünde bir kahraman gibi karşılanan Aşoka, daha sonra Keşmir'in iki önemli lideriyle ittifaklar kurdu. Hamleleri o kadar başarılı oldu ki babası onu Ücceyn valisi olarak atadı. Ücceyn'de görev yaptığı sırada, bir tüccarın kızı ve koyu bir Budist olan Devi adında bir kadınla tanıştı. Ona delicesine âşık olan Aşoka geleneklere meydan okudu ve saygınlık uğruna değil, aşk için bir evlilik yapmayı tercih etti. Bu sırada başkent, bir toplantı sırasında sırf muziplik olsun diye üst düzey nazırlardan birinin kel kafasına arkadan bir şaplak indiren iri kıyım varis Susīma'nın yol açtığı hengâmeyle çalkalanıyordu. Geleceğin kralının bu tip dengesiz tavırlarından ve tuhaf kaprislerinden rahatsızlık duyan saray eşrafı, taht yolundaki rakibi Aşoka'yı başkente çağırdı. Alt sınıftan olan karısını ve çocuklarını ardında bırakarak başkente dönen Aşoka, günümüz Delhi'sinin kuzeyindeki küçük bir krallığa mensup Prenses Asandhimitra ile evlendi ve onu gözde eşi ilan etti. Bu arada Susīma, bir başka isyanı bastırmak üzere Takshila'ya gönderildi.

MÖ 274 yılında kral ağır bir hastalığa yakalandı ve Susīma'ya geri dönmesini emrederek, onun yerine Aşoka'nın geçmesi talimatını verdi. Bu kritik yol ayrımında başkentte kalmaya can atan Aşoka hasta numarası yaparak bunu başardı ve baş nazırın da yardımıyla, Susīma'ya dönmesini emreden mesajın gecikmesini sağladı. Ardından bir hışımla babasının karşısına dikildi ve anlatılanlara bakılırsa, kardeşinin yerine kendisinin kral naibi olması gerektiğini öylesine hiddetli ve ısrarcı bir şekilde ifade etti ki baskıdan bunalan babası epilepsi krizine girerek hayatını kaybetti. Susīma nihayet başkente vardığında, üvey kardeşini adeta bir duvar

Sütun Fermanları'nın tepesinde, modern Hindistan'ın dört bir yanında görülen Ahlak Yasası Çarkı'nın üzerine oturmuş aslan figürleri bulunuyordu

Hint Machiavelli

Mauryan Hanedanlığı, krallığını tehlikeden uzak tutmaya kararlı ve intikam için yanıp tutuşan bir dehanın liderliğinde başladı

Çanakya, MÖ 375'te Hint Alt Kıtası'ndaki Nanda Krallığı'nın kuzeybatısında yer alan Takshila eyaletinde Brahman bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Burası, ülkenin parlak beyinlerinin bilim, ekonomi, hukuk ve savaş kuramları üzerine eğitim aldığı bir kültür ve öğrenim merkeziydi.

Bir öğretmenin oğlu olan dâhi Çanakya, genç yaşta profesörlüğe yükseldi ve siyaset üzerine yaptığı çalışmalar sonucunda Hindistan'ın Nanda Krallığı'nın tehlikeli derecede kırılgan olduğuna kanaat getirdi. Bir istila durumunda tüm krallığın kısa sürede çökeceğinden endişe ediyordu. Çaresizlik içinde, Nanda kralına tavsiyelerde bulunmak üzere doğuya, başkent Pataliputra'ya gitti, ancak kralın çıkarcı bir tirandan başka bir şey olmadığını görmek dışında bir netice elde edemedi. Bu girişimi felaketle sonuçlanmıştı. Bir Jain münzevisi kılığında başkentten kaçan Çanakya'nın yolu, Çandragupta adında atılgan bir gençle kesişti.

Delikanlıyı kanatları altına alan Çanakya, onu topluma katkı sağlayacak, çok yönlü ve ideal bir lidere dönüştürmek umuduyla holistik bir eğitim verdi. Mali destek sağlamayı başarınca bir ordu toplayan ikili doğrudan Nanda'ya saldırdı, fakat bu girişimleri ciddi bir başarısızlıkla sonuçlandı. Kısa süre sonra şahit oldukları bir olay stratejilerini değiştirmelerine yol açtı: Bir annenin, oğlunu, çöreğin soğuk kenarlarını yemektense, sıcak olan orta kısmını yediği için azarladığına tanık olmuşlardı. Buradan aldıkları ilhamla Himalayalardaki müttefiklerini destekleyerek Nanda'nın dıştaki sınır bölgelerine saldırdılar ve krallığı yavaş yavaş bölmeye başladılar. Nihayetinde başkenti ele geçirmeyi başardılar ve Nanda kralı kaçmak zorunda kaldı. Hemen ardından kral olarak tahta çıkan Çandragupta, Maurya Hanedanı'nı kurdu ve Çanakya'nın şekil verdiği bir saltanat sürdü. Daha sora Çanakya, *Arthashastra* ("Politik Ekonomi Bilimi" şeklinde tercüme edilebilir) adlı bir kitap kaleme aldı. "Kargaya Benzeyen" anlamına gelen Kautilya takma ismini kullandığı bu eserde; devlet yönetimi, hükümdarlık, politik ekonomi ve uluslararası ilişkilere dair, Britanya Hindistanı'na kadar geçerliliğini koruyacak görüşlerini ortaya koydu.

Aşoka'nın, Hint Alt Kıtası genelinde, uzun yıllar ayakta durabilecek sağlamlıkta 84.000 stupa ve tapınak inşa ettirdiği söyleniyor

© Getty Images

Günümüze ait bu haritadaki kırmızı bölge Hint krallığının Aşoka zamanındaki sınırlarını gösteriyor

© Getty Images

örmüş olan Antik Yunan paralı askerlerin koruması altında buldu. Mahayana Budizmine ait bir hikâyeye göre, baş nazır öncelikle doğudaki girişe bir hendek kazmış ve içini kızgın kömürlerle doldurarak, üzerini kamış ve toprakla örtmüştü. Ardındansa veliaht prens Susīma'yı tahtı ele geçirmesi için kışkırttı. Kurulan tuzaktan habersiz olan Susīma, savunmasız doğu girişinden içeri daldığında tökezleyip kızgın kömürlerin üzerine düştü ve yavaş, acı dolu bir ölümle yüzleşti.

Efsaneye göre sonraki dört yıl içerisinde Aşoka, kıyamadığı öz kardeşi Vitaşoka hariç, geriye kalan 98 üvey kardeşini teker teker öldürttü. Tahtın tüm erkek varisleri ortadan kalktığındaysa, taç giyme töreninin keyfini çıkarmaya hazırdı artık. Tören sırasında Brahman rahipleri tarafından temizlenerek arındırılan Aşoka, kutsal yağ sürülerek mesh edildikten ve takdis edildikten sonra, ilahi otoriteye sahip bir kral olarak tahta çıktı. Artık Dharma'nın, yani kozmik hakikatin fiziksel olarak vücut bulmuş haliydi. Dedesine ait olan ve "Tanrıların Sevgili Oğlu" anlamına gelen Devanampriya'yı unvan olarak seçen Aşoka, kraliyet ismi olaraksa "Başkalarına Şefkatle Bakan" anlamını taşıyan Priyadasi'yi tercih etti. Hemen ardından erkek kardeşini kral naibi olarak atadı. Gelecekte, altı karısından ve çok sayıda cariyesinden toplam 14 çocuğu olacaktı.

Aşoka liderliği çabuk benimsedi; devlet meselelerini hızla ele aldı, krallığın yıllık altın gelirlerini tahsil etti, memur atamaları yaptı, mektuplar yazdı, askeri talimleri denetledi, hatta sağlık sorunlarına rağmen sık sık ava bile çıktı. Prenslerinden dördünü, üst düzey bölge yöneticileri olan mahamatraları denetlemek üzere genel vali olarak atadı. Bu genel valilerin altında hiyerarşik bir yapıda çok sayıda memur da bulunuyordu. Şehirlerse, adli yetkileri de elinde tutan hükümet temsilcileri tarafından yönetilmekteydi.

Aşoka ilk yıllarında krallığı demir yumrukla yönetti. Casuslardan oluşan son derece geniş ve karmaşık bir istihbarat ağı onu her gün bilgilendiriyordu. "Aşoka'nın Cehennemi" adıyla bilinen bir hapishane de inşa ettirmişti. Dışarıdan gayet güzel görünen hapishanenin içerisinde mahkûmlar Budist cehennemi Naraka'nın "beş büyük ızdırabı"na maruz kalıyordu. Burada görevlendirdiği, bazı kaynaklarda Canda-giri, bazılarındaysa Canda Girika olarak adlandırılan baş cellat, insanlara her türden sadistçe işkenceler yapıyordu. Sonradan kendisi de Aşoka'nın emriyle işkence edilerek öldürülecekti.

> "Kraliyet genelinde, her biri Budizm'in bir öğretisini temsil eden 84.000 stupa ve tapınak inşa ettirdiği rivayet edilir"

Aşoka et yemeyi, özellikle de tavus kuşu etini çok sevse de muhtemelen annesinin ya da ilk eşinin veya belki de mucizevi bir şekilde onun "Cehennem"inden sağ çıkmayı başaran genç bir keşişin etkisiyle MÖ 265'te Budist oldu. Aslına bakılırsa yaptığı şey bir taraftan da çok zekice bir siyasi hamleydi. Bu sayede Brahman kastının etkisini azaltmıştı ve onların otoritesi mütevazı Budistlere geçmişti.

Hiç vakit kaybetmeden, ödeme yaptığı 60.000 Brahmanın aynı sayıdaki Budist keşişlerle değiştirilmesini emretti. Bu süreçte Brahmanların bir kısmının Budizm'e geçmesiyle Budist sayısı bir hayli artmıştı.

Ancak Budizm'i çok sevdiği tavus kuşu etinden vazgeçecek kadar ciddiye alması için birkaç yıl geçmesi gerekecekti. Bu geçiş döneminde iktidardaki sekizinci yılına geldiğinde, babasının başaramadığı şeyi başarma hevesine kapıldı ve özümsemeye çalıştığı yeni inancının öğretilerine karşı gelerek doğudaki fethedilmemiş Kalinga Krallığı'nı işgal etti.

İşgalin ardından gelen savaş Aşoka'nın hayal edebileceğinden çok daha kanlı oldu. Kral, Kalinga'yı fethedip boyunduruğu altına almayı başardıysa da yaşanan vahşet nedeniyle 100.000 kişi hayatını kaybetmiş, 150.000'i ise yerinden yurdundan edilmişti. Cesetlerle ve yıkıntılarla dolu haldeki yeni topraklarında zafer turu atarken dahi, kaybedilen insanların sayısı onu derinden sarsmıştı. Gururdan ziyade keder ve utanç hissediyordu. Aşoka'nın hayatındaki dönüm noktası işte bu andı.

Bu duygularla Budizm'in derinliklerine dalarak şiddeti terk etti ve liderliğinin "Aşoka Dharma" olarak adlandırılan ikinci evresi başladı. MÖ 260'ta, çok sayıdaki "Kaya Fermanı"ndan ilkini halka açık bir dindarlık gösterisiyle yazarak, bu dönüşümünü ve kendini Budizm'e adayışını abideleştirdi. Söz konusu Kaya Fermanları daha sonra muhteşem Sütun Fermanları'nın ortaya çıkışına vesile olacaktı. Göz kamaştırıcı cilalı taştan yapılan bu sütun yazıtlar, Budizm'in en önemli simgelerinden olan "Ahlak Yasası Çarkı (Dharma Çarkı)" üzerine yerleştirilmiş aslanlar, boğalar ve fillerle süsleniyordu.

Bazen kral yılın dörtte üçünü imparatorluğu gezerek geçirir, ana dili olan Prakritçeyi yazıya dökmek için geliştirilmiş olan, Hint Alt Kıtası'nın ilk alfabesi Brahmi'yle ülkenin farklı yerlerinde kayaların üzerine yazılar yazardı. Bu sayede, tebaasındakilerin her birine doğrudan sesini duyurma imkânına erişiyordu. Bu süreçte, yüreğinin derinliklerinden gelen bir dizi felsefi düşünceyi ortaya koydu. Son derece samimi ve içten olan bu düşünceler, modern siyasetçilerin, üzerinde fazlaca düşünülmüş ve içten pazarlıklı söylemlerinden çok farklıydı.

Kayalardan birinin üzerine yazdıkları, Kalinga işgalinden duyduğu pişmanlığı şu sözlerle ifade ediyor: "Dostlarına, hizmetçilerine ve işçilerine tevazuyla yaklaşan sıradan insanlar savaşlarda öldürülüyor ve sevdiklerinden koparılıyor. Bu beni kahrediyor. Neden böyle olmak zorunda?" Ardından, savaştan uzak duracağına ve tüm enerjisini Dharma'ya yönlendireceğine dair ant içen Aşoka, gelecek nesilleri de aynısını yapmaya teşvik ediyor: "Dharma'nın zaferi savaşınkinden daha üstündür."

Aşoka kendini Budizm'e kaptırdıkça, Dharma fikri ileride liderliğinin başlıca ilkesi haline gelecekti. İlginçtir ki imparatorluk genelinde Dharma öğretisini zorla benimsetmeye değil, karşılıklı saygı ve nezaketin evrensel gücüyle yönetilen bir toplum yaratmaya çalışmıştı. Bunu şu sözlerle ifade ediyordu: "Tüm insanlar benim çocuklarımdır!" Kurduğu sistem, bir devlet dininden ziyade bir tür yurttaşlık etiğiydi. Bir fermanında, Brahmanların ibadetlerine binaen "anlamsız ritüelleri" terk etme çağrısında bulunuyor, bunların yerine, büyüklere saygı duymanın yanında, köleler ve işçiler de dâhil tüm varlıklara iyi muamele etmeyi temel alan âdet ve gelenekleri benimsemeleri için insanları teşvik ediyordu.

Aynı zamanda, "bir kişinin kendi inancı hakkında vaaz verirken ölçülü konuşması gerektiğinde" ısrar ediyor ve "kendi inancını methedip başkalarınınkini alaya alan birinin, aslında kendi inancının itibarını zedelediğini" söylüyordu. Ne de olsa Buda'nın kendisi de birinin "rahip mi yoksa parya mı" olacağını belirleyen şeyin o kişinin nerede ve nasıl doğduğu değil, davranışları olduğunu söylemişti. Tüm bunlar Brahmanlarda bir tiksinti uyandırsa da Aşoka'nın onları küplere bindiren asıl eylemi hayvan kurban etmeyi kınayan fermanı oldu. Fermanında kral, saray mutfağında köri soslu yemekler yapmak için her gün iki tavus kuşu ve bir geyik kesildiğini de itiraf etmiş, ancak bunun çok yakında son bulacağını belirtmişti.

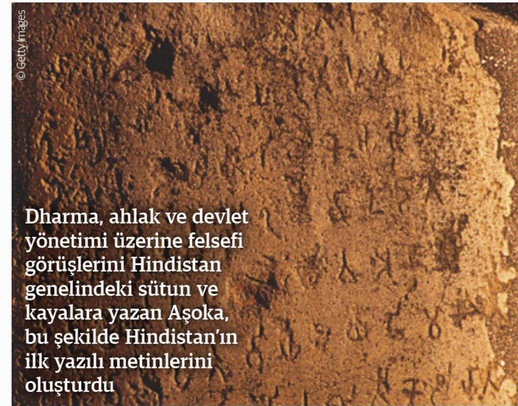
"Cesetlerle ve yıkıntılarla dolu haldeki yeni topraklarında zafer turu atarken dahi, kaybedilen insanların sayısı onu derinden sarsmıştı"

Hükümdarlığının bu yeni evresinde Aşoka'nın siyasi idare şekli daha ziyade büyük babasınınkine benziyordu. Görevlendirdiği mahamatralar hem üst hem de alt düzey devlet yetkililerinin mevkilerini kötüye kullanmadığından emin olmak için yılda beş kez kendi bölgelerini baştan başa dolaşıyordu. Ayrıca kralın köylülerden, zanaatkârlardan ve tüccarlardan vergi toplayan ve kanunları çiğneyenlerden hesap soran memurları da vardı. Ülkeyi katı ama adil bir biçimde yönetiyordu. Ölüm cezasını yasaklamakla kalmamış, doğum gününde ve taç giyme töreninin yıldönümünde genel af çıkararak bazı mahkûmları serbest bırakmıştı. Öte yandan, kral naipliğini suistimal ettiği anlaşılınca Aşoka'nın öz kardeşi görevinden ayrılmak zorunda bırakıldı ve Budist bir keşiş oldu.

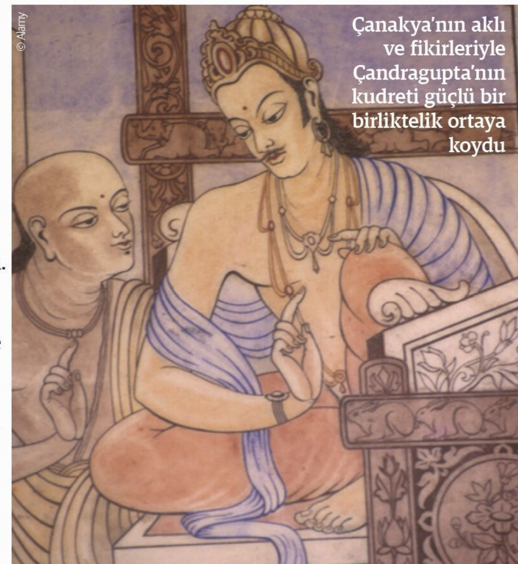
MÖ 254'te kral, Jainizmin sofu bir mezhebi olan ve kıyafet giymeyi bile reddeden Nirgranthalar ile Budistler arasındaki bir

Aşoka, MÖ 268'den MÖ 232'ye kadar Hint Alt Kıtası'nı yönetti

© Alamy

Dharma, ahlak ve devlet yönetimi üzerine felsefi görüşlerini Hindistan genelindeki sütun ve kayalara yazan Aşoka, bu şekilde Hindistan'ın ilk yazılı metinlerini oluşturdu

© Getty Images

Çanakya'nın aklı ve fikirleriyle Çandragupta'nın kudreti güçlü bir birliktelik ortaya koydu

© Alamy

anlaşmazlıkta ara buluculuk etmesi için nazırlarından birini gönderdi. Görevlendirilen nazır öldürülünce, sayıları epey artmış olan Budist mezheplerini bir düzene sokmak ve nelerin ilkesel olarak doğru olduğunu derleyip ortak bir karara bağlamak için başkent Pataliputra'da Üçüncü Budist Konseyi'ni topladı. Ardından geniş çaplı bir dini dönüşüm programı başlatarak, söz konusu konseyde kabul edilen doktrini keşişler vasıtasıyla imparatorluğun dört bir yanına ulaştırdı.

Aşoka, yaşlandıkça kendisini Budist bir topluluk olan Sangha'ya (Budist Keşişler Topluluğu) giderek daha fazla adamaya başladı. Kraliyet genelinde, her biri Budizm'in bir öğretisini temsil eden 84.000 stupa ve tapınak inşa ettirdiği rivayet edilir. Bunlar, çamur ve alçı sıvadan değil, uzun ömürlü olacak şekilde taş ve tuğladan yapılmıştı. Söylentilere göre Aşoka, ülkesindeki manastırların her birine, Buda'nın doğduğu bölgeye ve yine Buda'nın aydınlanmaya ulaştığı Bodhi ağacına yüzer bin altın bağışlamıştı.

Kral ayrıca görkemli Pancavarsika festivalini Budist inancına uygun olacak şekilde yeniden canlandırdı. Festivalin sonunda Bodhi ağacının etrafına bir platform kurdurdu ve özel olarak yapılmış 5.000 sürahinin içerisindeki, sandal ağacı, safran, kâfur ve parfüm katılmış sütü ağacın üzerine döktürdü. Göz kamaştırıcı sürahiler altın, gümüş, kristal ve kaplangözü taşından yapılmıştı.

Aşoka'nın baş kraliçesi ve çok sevdiği varisi Kunala'nın annesi olan Padmavati ölünce, bir zamanlar Bodhi ağacını imha etmeye kalkıştığı söylenen, Budizm karşıtı ve entrikacı bir kadın olan Tishyarakshita onun yerini aldı. Belki tahtın varisine yaptığı bir cinsel davete karşılık bulamadığından ya da sırf kendi oğlunun yükselmesini umduğundan, Kunala (tahmin edileceği üzere) Takshila'daki bir isyanı bastırdığı sırada, Tishyarakshita kralın emirlerinden birini tahrif ederek onun kör edilmesini sağladı. Kunala gözleri oyulmuş bir halde başkente döndüğünde, baş nazır yeni kraliçeyi öldürttü ve Budizm karşıtı komplocuların bir kısmını idam edip geri kalanını ise çöle sürdü. Artık tahta uygun bir aday olmayan Kunala'nın yerini oğlu Samprati aldı.

Artık yetmişlerine merdiven dayamış olan ve sağlığı bozulmaya başlayan Aşoka, gücünü ve motivasyonunu yüksek tutmak için ikinci bir Pancavarsika festivali düzenlemeye karar verdi. Bu seferki ilkinden çok daha gösterişli oldu. 400.000 keşişi eğlendirmek için 400.000 altın, Ashokarama tapınak merkezinin inşası içinse bundan çok daha fazlası harcanmıştı. Fakat yıllar boyunca yapılan bu hayırsever harcamalar imparatorluğu neredeyse iflasa sürükledi. Hal böyle olunca, kralın nazırlarının baskısına boyun eğmek

© Getty Images

Hindistan tarihindeki en geniş sınırlara sahip imparatorluğa 30 yıl boyunca hükmeden Aşoka, çeşitlilik barındıran topraklarında kapsayıcı bir yönetim tarzı benimsemiş, kültür ve teknolojiyi krallığın en uç noktalarına kadar ulaştırmıştı

zorunda kalan Samprati, hazineye Aşoka'nın taleplerinin reddedilmesini söyledi. Kalan tüm dünyevi mallarını Budist cemaatine bağışlamak isteyen Aşoka'nın bu son arzusu da reddedilince iktidardan uzaklaştı ve Samprati'nin kendisi adına hareket etmesine izin verdi. MÖ 233'te ise hayata gözlerini yumdu.

Kralın ölümünü, sadece kısa süreliğine tahtta kalmayı başarabilen bir dizi kralın gelip geçtiği ve hanedanın sonunu başlatan sıkıntılı bir veraset dönemi izleyecek, yalnızca yarım yüzyıl sonra Brahmanlar tekrar güç kazanacaktı. Nihayetinde Budizm Hint Alt Kıtası'nda ortadan kalksa da Buda'nın Vişnu'nun avatarlarından biri olmasıyla Budizm gelecekteki Hindu inancının şekillenmesinde önemli bir rol oynadı. Ayrıca Sri Lanka, Nepal, Tibet, Çin ve daha pek çok yerde kök salıp kitleleri etkiledi. Aşoka'nın Sütun Fermanları iki sembolle bezenmişti: Bodhi ağacı ve Ahlak Yasası Çarkı (Dharma Çarkı). Bunlardan Ahlak Yasası Çarkı, modern Hindistan'ın bayrağında ölümsüzleştirilmiş durumda.

Aşoka, gelmiş geçmiş en büyük Hint imparatorluğuna 30 yıl boyunca hükmetmekle kalmayıp, aynı zamanda yerel bir inancı büyük bir dünya dinine dönüştürmüş kudretli bir kraldı. Ayrıca, fetihlere değil, evrensel refah ve mutluluğa dayalı tamamen yeni bir liderlik modelini başarıyla ortaya koydu ve bu yönüyle de takdir edilmeyi hak ediyor şüphesiz.

MEDENİYETİN KATETTİĞİ TOPRAKLAR

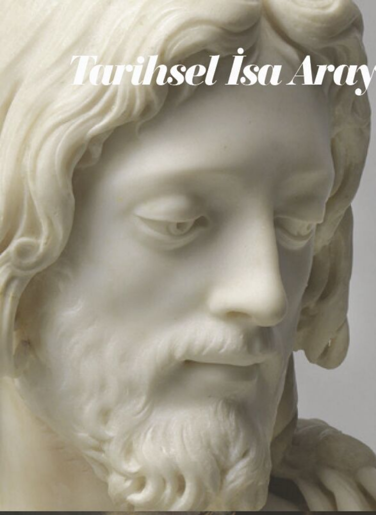
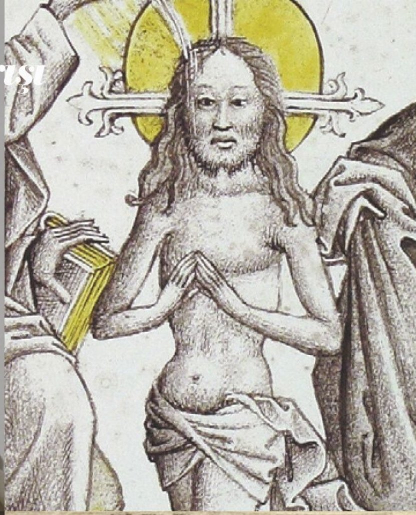
Aşoka'nın hayırseverliği imparatorluğun dört bir yanına yayılarak kayda değer gelişmelere yol açtı

Maurya'nın; saraylar, imalâthaneler, tersaneler, bahçeler ve tapınaklarla dolup taşan başkenti Pataliputra, Ganj Nehri'nin kıyısında yer alıyordu. Muhtemelen Roma'dan bile daha geniş bir alanı kapsayan şehir, dünyanın en büyük başkentlerinden biriydi. 570 kulesi ve 64 kapısı olan devasa surlar tüm şehri çevreliyordu.

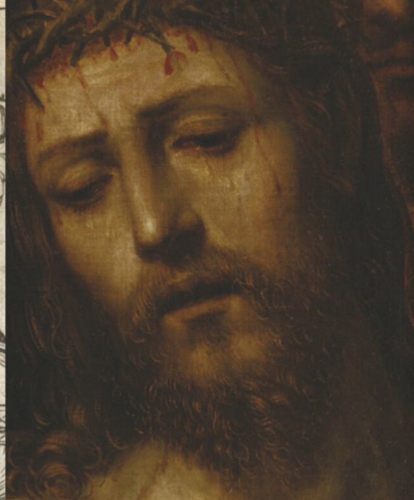
İmparatorluğun kalan toprakları da muazzam büyüklükteydi ve bir dizi farklı kültüre ev sahipliği yapıyordu. Ne var ki başkent dışındaki bölgeler nispeten daha az gelişmiş, basit yerleşim yerleriydi. Aşoka'nın en etkili hamlelerinden biri, sık ormanlarla çevrili alanlarda göl ve akarsuların kıyılarına kurulmuş köylerle dolu olan imparatorluğunda, Dharma mahamatralarını, yani ahlak müfettişlerini görevlendirmek oldu. Bu yeni memur sınıfı köy köy gezip kralın Dharma anlayışını halka anlatmak, mezhepler arasında barışı tesis etmek, su kuyuları açmak, hastaneleri işletmek ve yol kenarlarına gölgelikler inşa etmekle görevliydi.

İmparatorluğun en ücra köşelerine kadar gidip kabilelere Dharma ilkelerini öğrettiler ve Maurya'nın gücünün kalbi olan Ganj Havzası'nın gelişmiş kültürünü ve teknolojisini beraberlerinde götürdüler. Bu süreçte köylüler deyim yerindeyse "medenileştirildi". Toplumun diğer kesimlerinde olduğu gibi, hem vergi ödeyen hem de kraliyet otoritesine, Aşoka'nın keşişlerine, memurlarına ve rahiplerine saygı duyan bireyler olmaları sağlandı. Kral, bu çabaları sayesinde pek çok avcı ve balıkçının tarıma yöneldiğini ve böylece toplulukların daha üretken hale geldiğini düşünüyordu.

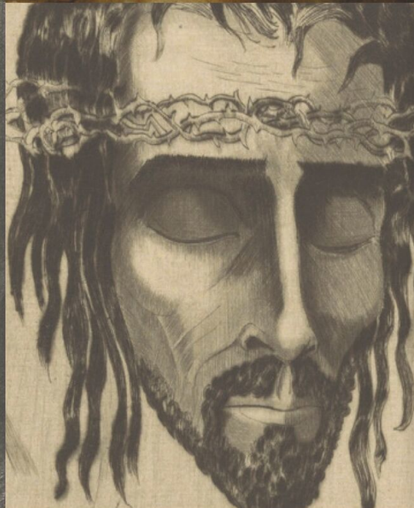
Çok geçmeden, yazı, demir aletler, bir tür karartma tekniği kullanılan siyah cilalı çömlekçilik ve telli tekerlekler en uzak eyaletlere kadar ulaştı. Şiddetli yağmurlara karşı dayanıklı olan ve böylece daha önce çamurdan barakaların inşa edilemediği yerlerde yerleşimler kurulmasına imkân veren pişmiş tuğlalar ilk kez bu dönemde kuzeydoğu Hindistan'da görüldü. Sert yüzeyli ve halka şeklindeki sağlam su kuyuları sayesinde insanlar nehir kıyılarından çok daha uzakta yaşama imkânına erişti. Felsefesini Anadolu, Antik Yunanistan, Mısır ve Sri Lanka hükümdarlarına ileten Aşoka, komşu ülkelere tıbbi destek dahi sağladı.

TARİHSEL İSA ARAYIŞI

Onunki şüphesiz şimdiye dek anlatılmış en etkileyici hikâyelerden biri. Fakat tarihçiler Hz. İsa söz konusu olduğunda gerçeği kurgudan nasıl ayırıyor?

Yazan: Ben Gazur

"Sizce Ben Kimim?"

Yeni Ahit, Matta 16:15'te Hz. İsa öğrencilerine sorar: "Sizce ben kimim?" Öğrencilerini zor durumda bırakan bu soru, o gün bugündür akılları kurcalamaya devam ediyor. Doğal olarak inançlı kimseler inandıkları şeyleri temel alarak bu soruya bir yanıt verebilir. Ne var ki İsa'yı ve mirasını araştırmak isteyen tarihçiler meseleye farklı bir bakış açısıyla yaklaşmak zorunda. Mucizeler yaratan Mesih'i çevreleyen aşılmaz bir gizem duvarı var ve doğası itibarıyla bu mucizeler herhangi bir kanıtla doğrulanamayacak, tek seferlik olaylar olduğundan, bu duvar her daim varlığını sürdürecektir. Esasen Mesih tarihçilerin sorumluluk alanını aşıyor olabilir, fakat bir insan ve birey olarak bakıldığında İsa ve onun yaşamı tarihçilerin araştırma yaptıkları alanlardan biri şüphesiz.

Tarihsel İsa'yı, yani onun tarihte bıraktığı izleri arama çalışmaları neredeyse hayatını kaybettiği an başladı ve hâlâ sürmekte. Günümüzde, bu arayışa dâhil olan hemen herkes farklı bir İsa bulmuş durumda. İsa'ya dair yazılmış iki ayrı kitabı okuduğunuzda, birbirinden tamamen farklı iki insandan bahsediliyormuş gibi hissedersiniz. Hatta öyle ki Marksistlerin Marksist bir İsa, filozofların filozof bir İsa, modern Hristiyanların ise onların tüm düşünce ve önyargılarıyla hemfikir, şaşılacak derecede modern bir İsa bulduklarını görürsünüz. Az sayıda akademisyen tarafından desteklenen bir görüş olmakla birlikte, tarihte gerçekten bir İsa'nın var olmadığına inananlar dahi var.

Bu yazımızda, insanların tarih boyunca İsa'yı nasıl aradıklarını, neler bulduklarını ve bu olağanüstü insanın varlığı ve yaşamı hakkında değerlendirmelerde bulunurken hangi kanıtlara güvenebileceğimizi ele alıyoruz.

EN ESKİ METİNLER

Kitleleri etkisi altına alan büyük ve bilge öğreticilerin çoğu gibi, İsa da bir kitap yazmamıştı. Onun sözlerine doğrudan erişme şansına sahip olmadığımızdan, İsa'nın nasıl biri olduğu konusunda bilgi edinmek için başkalarının onun hakkında anlattıklarını dikkate almak durumundayız.

Tarihçiler, İsa'nın yaşamına dair farklı kaynaklardan çok sayıda bilgiye sahip olmayı isteseler de söz konusu dönem için bu pek de gerçekçi bir beklenti değil. Zira dönemin yazarları, İsa'yla aynı zamanlarda yaşamış, yörenin önemli şahsiyetlerinden biri olan, Roma İmparatorluğu'nun Yahudiye Eyaleti valisi Pontius Pilatus'tan bile pek bahsetmemişler ve arkeologlar onun hakkında yazılmış kısmen eksik bir yazıt dışında hiçbir bulguya ulaşamadılar.

Bu açıdan baktığımızda, İsa gibi gezgin bir öğreticinin bu düzeyde bir ilgiye mahzar olması bile dikkate değerdir. İsa hakkında bilgi veren en eski kaynakları Yeni Ahit'ten, yani Kitâb-ı Mukaddes'in sadece Hristiyanlara ait olan ikinci kısmından elde ediyoruz. Çoğu tarihçi, Aziz Pavlus'un Yeni Ahit'te yer alan ve İsa'ya dair bilgiler içeren mektuplarının, onun ölümünden yaklaşık yirmi yıl sonra, MS 50'lerde yazıldığını düşünüyor.

Fakat ne yazık ki Pavlus'un mektupları İsa'yı tarihsel açıdan tasvir eden bir gözle yazılmamıştı; daha ziyade kiliseler içerisindeki teolojik tartışmaların çözümlenmesine yardım etmeyi amaçlıyordu. Mektuplarda İsa'nın

> **"İSA'NIN YAŞAMINA DAİR EN UZUN ANLATILAR YENİ AHİT'İN İLK DÖRT BÖLÜMÜNÜ OLUŞTURAN 'İNCİLLER' KISMINDA YER ALIYOR"**

yaşamına yapılan atıflardan onun doğduğu, insanlara yol gösterdiği ve çarmıha gerildiği bilgilerini edinebiliyoruz.

Pavlus, İsa'nın kardeşleri olduğundan ve Kudüs'te kardeşi Yakup'la nasıl tanıştığından bahsediyor (bazı Roma Katolikleri bu kardeşlerin aslında İsa'nın kuzenleri veya üvey kardeşleri olduğunu iddia eder). Ayrıca, İsa'nın 12 havarisinden bazılarını ismen, bazılarını ise şahsen tanıyordu. İsa hayattayken onunla hiç tanışmamış olan Pavlus'un en azından onun hayatına tanıklık etmiş kişilerle doğrudan bağlantısı vardı.

İsa'nın yaşamına dair en uzun anlatılar Yeni Ahit'in ilk dört bölümünü oluşturan "İnciller" (Gospels) kısmında yer alıyor. Geleneksel olarak onlara atfedilen isimlere rağmen (Matta, Markos, Luka ve Yuhanna) esasen bu metinlerde bir yazar ismi veya unvan belirtilmemiş. Yazılış tarihleri çoğunlukla Markos İncili için MS 66-70, Yuhanna İncili içinse MS 90-110 şeklinde kabul görmekte. Metinlerin yazarlarının İsa'yla karşılaşmış olması pek ihtimal dâhilinde görünmese de onunla tanışmış insanların aktardığı rivayetlere erişmiş olmaları son derece mümkün. Luka İncili şu cümlelerle başlıyor: "Birçok kişi aramızda olup bitenlerin tarihçesini yazmaya girişti. Nitekim başlangıçtan beri bu olayların görgü tanığı ve Tanrı sözünün hizmetkârı olanlar bunları bize ilettiler. Ben de bütün bu olayları en başından özenle araştırmış biri olarak bunları sana sırasıyla yazmayı uygun gördüm. Öyle ki sana verilen bilgilerin doğruluğunu bilesin." Bu sözlerin ışığında, İncilleri İsa'nın yaşamının doğru ve güvenilir birer vakayinamesi olarak kabul etmek bir hayli cazip görünüyor.

Söz konusu İncillerden, ortak bir dile sahip tek bir derleme gibi bahsediliyor olsa da metinler nispeten farklı bakış açıları sunuyor ve İsa'nın yaşamına dair aktarılan olaylarda sıklıkla farklılıklar görülüyor. Öte yandan, İsa'nın doğumunun kutlandığı Noel'e dair bilindik hikâye hiçbir İncil'de geçmiyor. Fakat Matta ve Luka'da anlatılanların yorumlanmasıyla İsa'nın o gün doğduğu kabul ediliyor.

İncillerin aynı konuya değindiği yerlerde, Son Akşam Yemeği'nin tarihi meselesinde olduğu gibi, yine pek çok tutarsızlık söz konusu. Tarihçiler için en can sıkıcı durumsa, İncillerdeki ifadeler başka tarihi kaynaklarda yer

İspanyol ressam Vincente Juan Masip'e ait, 1560 tarihli *Son Akşam Yemeği* tablosu

Dini Bütün Bir Ticaret Anlayışı

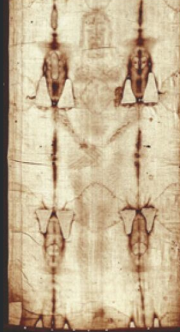
Orta Çağ'da, İsa'ya ait olduğu iddia edilen kutsal emanetlerin ticareti tüm Avrupa'da yaygınlaştı

Dikenli Taç

Yer: Notre Dame Katedrali, Fransa
Gerçekliği: Tarihler doğrulandı

Çarmıha gerildiği sırada onu aşağılamak için İsa'nın başına takıldığına inanılan bu dikenli taç yaklaşık 6. yüzyıldan itibaren Bizans İmparatorluğu'nun mülkiyetindeydi ve 1238'de Konstantinopolis'i kısa süreliğine gasp eden Haçlı Krallığı'nı desteklemesi karşılığında Fransa Kralı IX. Louis'ye geçti. Dikenler, kıymetli hediyeler olarak krallara ve kilise liderlerine verilirdi. Tacın hem yaşı hem de dokumasında kullanılan bitki türü Antik Çağ dönemindeki Yakın Doğu ile uyumlu görünüyor.

Torino Kefeni

Yer: Vaftizci Yahya Katedrali, İtalya
Gerçekliği: Fazlasıyla düşük bir ihtimal

Torino Kefeni'nin, İsa çarmıhtan indirildikten sonra sarıldığı keten kumaş olduğu iddia ediliyor. Kumaşın üzerinde sakallı bir adamın görüntüsü ve kan lekeleri bulunuyor. Bilimsel analizler kefenin yaşı konusunda kuşku uyandıran sonuçlar ortaya koydu. 1988'de bilim insanları radyokarbon tekniğini kullanarak kefeni MS 1260 ile 1390 arasına tarihledi. Ayrıca dönemin dokuma kumaşlarıyla karşılaştırıldığında, Torino Kefeni'nin birinci yüzyıl teknikleriyle uyuşmadığı görülüyor.

Veronika'nın Bezi

Yer: Manoppello, İtalya
Gerçekliği: Bariz şekilde hayal ürünü

Orta Çağ'da dilden dile dolaşan uydurma bir hikâyeye göre, İsa çarmıha gerilmek üzere götürülürken Azize Veronika yüzünü silmesi için ona bir bez verir. İsa yüzünü sildiğindeyse mucizevi bir şekilde bezin üzerinde yüzünün bir sureti belirir. Söz konusu bez olduğu iddia edilen birkaç tane "kutsal emanet" var ve sonuncusu 1999'da İtalya'nın Manoppello kentinde ortaya çıktı. Bölgedeki rivayetlere göre bu bez, 16. yüzyılda kimliği belirsiz bir hacı tarafından kiliseye emanet edildi. Fakat Veronika'nın Bezi'ne bu kadar geç bir tarihte kutsallık atfedilmesi göz önüne alındığında, hem bunun hem de diğer yerlerdeki bezlerin gerçek kutsal emanetler olması pek mümkün görünmüyor.

Longinus'un Mızrağı

Yer: Hofburg İmparatorluk Sarayı, Avusturya
Gerçekliği: Kesinlikle değil

Kutsal Mızrak olarak da adlandırılan ve çarmıha gerilmiş İsa'nın böğrüne Romalı yüzbaşı Centurio Longinus tarafından saplandığına inanılan bu mızrak, 10. yüzyıldan itibaren Orta Avrupa'daki Kutsal Roma imparatorlarına ait tören kıyafetlerinin bir parçası oldu. Tarihin farklı dönemlerinde farklı mızrakların Kutsal Mızrak olduğu iddia edilmekle birlikte, son araştırmalara göre, Hofburg Sarayı'ndaki bu mızrağın tarihi 8. veya 9. yüzyıla dayanıyor. Yani mızrağın saplandığı kişi kesinlikle İsa değildi.

Kutsal Kâse

Yer: Metropolitan Sanat Müzesi, ABD
Gerçekliği: Mümkün değil

Son Akşam Yemeği sırasında İsa'nın kullandığı kadeh olduğu söylenen Kutsal Kâse, Orta Çağ'da hayranlık uyandıran kutsal bir nesne haline geldi. Gerçek Kutsal Kâse olduğu iddia edilen çok sayıda kadeh mevcut. Resimde görülen ve 1910'da Suriye'de bulunan Antakya Kadehi de bunlardan biri. Fakat 6. Yüzyıla tarihlenen Antakya Kadehi'nin aslında Hristiyanların ibadet sırasında kullandığı bir tür ayaklı kandil olduğu düşünülüyor.

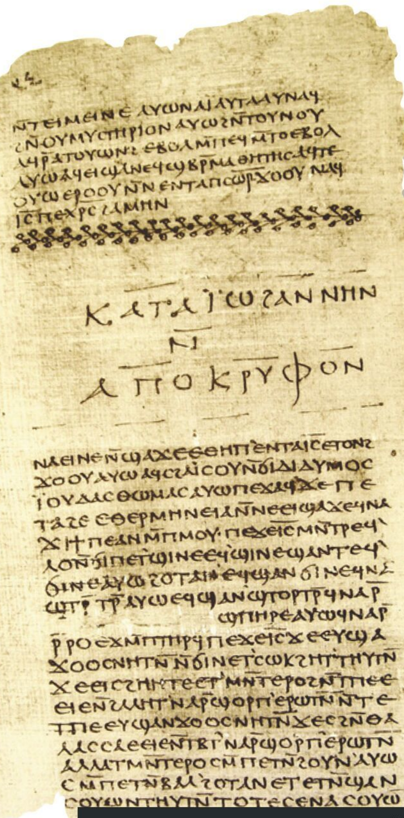
Kutsal Çivi

Yer: Trier Katedrali, Almanya
Gerçekliği: Kesin bir sonuca varılamadı

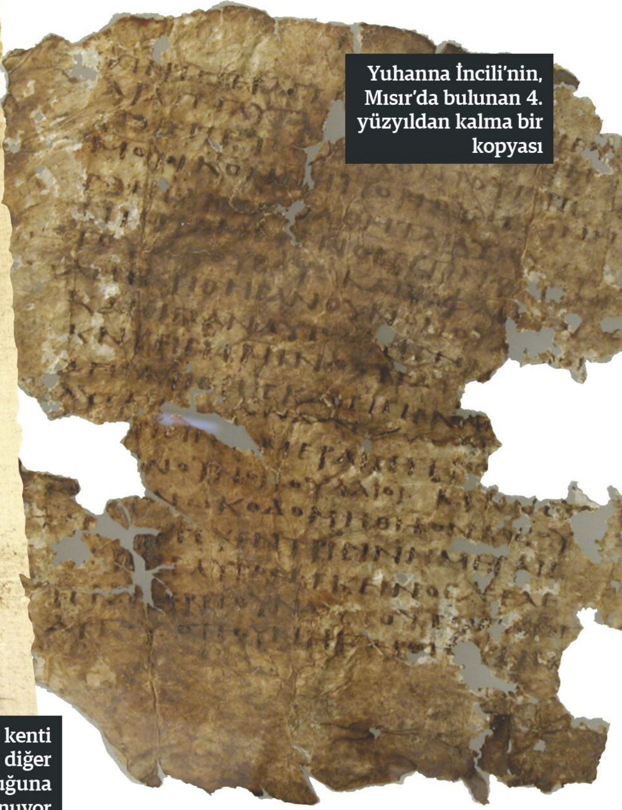
Kutsal çiviler, çarmıhta İsa'nın ellerine ve ayaklarına çakıldığı iddia edilen çivilerdir. İlk çiviler Azize Helena tarafından bulunmuştu, fakat o dönemden sonra çok daha fazlası gün yüzüne çıktı. Kutsal çiviler kraliyet miğferlerinin, at dizginlerinin ve ünlü Lombardiya Demir Tacı'nın yapımında kullanıldı; pek çoğuysa kiliselerde kaldı. Tarihler uyuşsa da bu çivilerin birinci yüzyılda İsa'nın nihayete eren yolculuğundansa başka amaçlarla kullanıldığını varsaymak akla daha yatkın gibi görünüyor.

Geleneksel İsa tasviri muhakkak bazı bilgileri temel alıyor. Peki ama gerçek mi?

Mısır'ın Nag Hammadi kenti yakınlarında bulunan metinler ve diğer benzeri keşifler İsa'nın kim olduğuna dair yeni bakış açıları sunuyor

Yuhanna İncili'nin, Mısır'da bulunan 4. yüzyıldan kalma bir kopyası

alan gerçeklerle uyuşmadığında ortaya çıkıyor. Örneğin Luka İncili'nde anlatılanlara göre, Büyük Hirodes'in Yahudiye kralı, Kirinius'un ise Suriye valisi olduğu dönemde Roma İmparatoru Augustus, imparatorluk genelinde nüfus sayımı yapılmasını emrediyor. Bunun üzerine Aziz Yusuf ve Meryem Ana, isimlerini yazdırmak için Nasıra şehrinden Beytlehem'e gidiyorlar. Gelgelelim, tek seferde tüm Roma İmparatorluğu'nu kapsayan bir nüfus sayımının yapıldığını belirten başka hiçbir tarihi kaynak bulunmuyor. Böyle bir olay gerçekleşmiş olsa dahi, muhtemelen insanlar sırf ataları orada yaşadığı için uzak kentlere gitmek zorunda kalmamıştı.

Luka'daki söz konusu anlatıyla ilgili asıl sorunsa şöyle: Kirinius MS 6'dan itibaren Suriye valisiydi ve Büyük Hirodes ise MÖ 4'te ölmüştü. Dolayısıyla, bu yazılanların doğru olması mümkün değil. Sonuç olarak, İncillerin edebî, ahlaki ve ruhani nitelikleri tartışılmaz olsa da sadece tarihi araştırmalar söz konusu olduğunda bu metinlerin birer tarihi kanıt değil, tarihi eserler olarak ele alınmasında fayda var.

DEĞİŞİK TASVİRLER

İsa'nın tasvirlerini karşılaştırarak, Mesih'in tabiatına ilişkin Hıristiyan inancının gelişimini izlemek mümkün

Alexamenos Duvar Çizimi

Belki de İsa'nın ilk tasviri olan bu çizim pek de methedici bir tarzda değil. Duvara kazınmış bu resimde, çarmıha gerilmiş, eşek kafasına sahip bir figüre doğru ellerini kaldıran bir adam görülüyor. Çizimin altında, "Alexamenos Tanrısına tapınıyor," yazıyor.

İyi Çoban

Roma şehrinin yeraltı mezarlarında, İsa'nın, yanında bir koyunla sakalsız bir genç olarak tasvir edildiği 3. yüzyıldan kalma resimler yer alıyor. Bu tasvirler muhtemelen tarihsel İsa'yı değil, onun rolünün bir alegorisini temsil ediyor.

Felçliyi İyileştiren İsa

Suriye'de bulunan ve modern bir karikatüre benzer şekilde çizilmiş, MS 230'lara tarihlenen bu duvar resminde, İsa bir mucize gerçekleştirirken tasvir ediliyor. Ne yazık ki bu resimde İsa'nın görünümüne dair detayları ayırt etmek oldukça güç.

Commodilla Yeraltı Mezarı

İsa'nın uzun saçlı ve sakallı olduğu 4. yüzyıla ait bu duvar resmi, onun Roma'ya özgü olmayan bu tarzda görüldüğü şu âna kadar keşfedilmiş en eski tasviri. Bu, sonraki yüzyıllarda sanatta İsa'nın prototipik imgesi haline geldi.

İtalyan ressam Ugolino da Siena'nın Son Akşam Yemeği'ni tasvir ettiği 14. yüzyıla ait altar panosu

KİTÂB-I MUKADDES DIŞI KAYNAKLAR

Geçmişi araştırırken, farklı bakış açıları sunan çeşitli kaynaklardan faydalanmak elzemdir. Tarihçiler, bir konu hakkında yalnızca onu destekleyenlerin değil, muhaliflerin de neler söylediğini bilmek ister. İncil'in yazarlarının İsa'yı kutsal bir şahsiyet olarak gördüğü muhakkak. Dolayısıyla, İsa'yı bir peygamber olarak görmeyenlere de kulak vermek bu açıdan önem arz ediyor.

Roma'nın İsa'ya dair tüm tarihi kaynakları onun ölümünden sonraki döneme ait. Fakat bazılarının tarihleri İsa'nın yaşadığı döneme oldukça yakın sayılabilir ve bu da onları tarihçiler için kullanışlı kılıyor. Bu anlamda, İsa'nın MS 33 yılında çarmıha gerilmesinden sonraki 100 yıl içinde üç yazarın eserleri öne çıkıyor.

Bunlardan ilki, tarihçi Suetonius'un MS 121'de kaleme aldığı ve Roma İmparatoru Claudius'un saltanatının tarihçesini anlattığı eseri. Yazar, Claudius'un Yahudileri Roma'dan sürdüğünü, çünkü Chrestus adlı birinin kışkırtmasıyla sürekli kargaşaya yol açtıklarını aktarıyor. Chrestus ile Christ (Mesih) arasındaki benzerlik pek çok kişinin ikisini özdeşleştirmesine ve bu ismin İsa'yı işaret ettiğini düşünmesine yol açsa da esasen bu anekdottan, o dönemde Roma'da belki de Hristiyan varlığının söz konusu olması dışında net bir şey öğrenemiyoruz. Benzer şekilde, Romalı siyasetçi Genç Plinius'un, İmparator Traianus'a vilayetindeki Hristiyanlarla nasıl başa çıkacağını sorduğu MS 112 tarihli ünlü mektubu da ilk kiliselerin tarihi hakkında şüphesiz kıymetli bir kanıt. Fakat İsa hakkında herhangi bir bilgi vermemekte.

Tarihçi Tacitus ise, Büyük Roma Yangını'ndan bahsederken İmparator Nero'nun, "halk tarafından Hristiyanlar olarak adlandırılan ve menfur âdetleri nedeniyle nefret edilen" bir gruba yangının tüm suçunu yüklediğini ve onlara en acımasız işkenceleri uyguladığını anlatıyor. Bizim araştırmamız açısından daha da önemlisi, söz konusu Hristiyan grubun lideri Christus'tan (Christ/Mesih) nispeten detaylıca bahsetmiş olması. Tacitus'un yazdıklarına bakılırsa Christus, geçmişte İmparator Tiberius'un döneminde, bir Roma "savcısı" olan Pontius Pilatus tarafından korkunç derecede ağır bir cezaya çarptırılmış ve can vermişti.

Tacitus'un, Christus, yani İsa'nın yaşamı hakkında aktardığı bilgilerin kaynağını bilmiyoruz. Ayrıca ünlü Pilatus Taşı'nda, Pontius Pilatus'un, Tacitus'un iddia ettiği gibi bir "savcı" değil, Yahudiye valisi olduğu yazıyor. Yine de Tacitus, tarihçiler tarafından değerli bir kaynak olarak kabul ediliyor.

Tarihsel İsa hakkındaki en uzun anlatıya Yahudi tarihçi Flavius Josephus'un MS 94 yılında yazdıklarında rastlıyoruz. *Antiquity of the Jews (Yahudilerin Tarihi)* adlı eserinde şu pasajı kaleme almış: "O sıralar İsa adında bilge bir insan vardı. Gerçi ona insan demek ne kadar yerinde olur bilemiyorum, çünkü olağanüstü, harika işler yapıyordu. O, hakikati zevkle dinleyen insanların öğretmeniydi. Hem Yahudilerden hem de diğer milletlerden çok sayıda insanı etrafında topladı. O, mucizeler yaratan Mesih'ti ve Pilatus, aramızdaki önde gelen kişilerin tavsiyesiyle onu haça gerilmek üzere mahkûm ettiğinde, sevenleri onu terk etmedi."

Ne var ki *Testimonium Flavianum (Flavius'un Tanıklığı)* olarak adlandırılan bu pasaja son yıllarda kuşkuyla yaklaşılıyor. Josephus'un söz konusu yorumlarının, sonraki dönemlerde yaşamış olan ve inançlarını destekleyecek kanıtlar arayan Hristiyan teksirciler tarafından uydurulup metne eklendiğini düşünen uzmanların sayısı epey fazla. Bununla birlikte, orijinal eserde tarihsel İsa'dan bahseden bir çekirdek metnin mevcut olduğunu, *Testimonium Flavianum*'un bu metni temel aldığını ve dolayısıyla bir tanıklığın söz konusu olduğunu iddia edenler de var. Belki de Josephus İsa'nın çarmıha gerilişini gerçekten kaleme almıştı ve daha sonra Hristiyan kâtipler metni İsa'yı metheden bir hale dönüştürmek için bazı eklemeler yaptı. Hristiyan yazarlar bu pasaja ilk olarak 4. yüzyılda atıfta bulunduğundan, eğer metne eklemeler yapıldıysa bu tarihten önce gerçekleşmiş olması gerekiyor.

Eski metinler tarihsel İsa arayışında bize birtakım ipuçları sunuyor, fakat aradığımız cevapları burada net olarak bulamıyorsak başka kaynaklara da yönelebiliriz.

KUTSAL EMANET AVCILARI

Genelde Katolik kiliselerinin mihraplarında kutsal emanetler bulunur; bunlar bir azizin bedeninin bazı parçaları veya ona ait eşyalardır. Yeni Ahit'te, insanların yalnızca İsa'nın giysisine dokunarak iyileştiğine dair örnekler mevcut. Dolayısıyla, İsa'nın takipçilerinin ona ait eşyaları araması anlaşılır bir durum. Bu tip bir araştırma İsa'nın yaşamına dair fiziksel kanıtlar sağlayabileceğinden, tarihçiler için de kıymetli olabilir.

Muhtemelen tarihteki en ünlü kutsal emanet avcısı İmparator I. Konstantin'in annesi Azize Helena'ydı. Konstantin, imparatorlukta yaşayan Hristiyanlara dini özgürlüklerini veren ilk Roma imparatoruydu ve ölüm döşeğindeyken vaftiz olup Hristiyanlığı kabul etti. MS 306'da tahta geçtiğinde, annesine Kutsal Topraklar'a gidip kutsal emanetleri araması için sınırsız kaynak sağlamıştı. Doğuş Kilisesi gibi, günümüzde hâlâ Hıristiyanlar tarafından sıkça ziyaret edilen pek çok yer Helena tarafından yaptırıldı.

Efsaneye göre Helena, İsa'nın çarmıha gerildiği yer olduğuna inanılan Golgota Tepesi'nde bir kilise inşa ettirdiği sırada gömülü halde üç haç buldu. Ardından, İsa'nın üzerinde can verdiği haçın hangisi olduğunu anlayabilmek için hasta bir kadını sırayla her birine dokunması için getirtti. Kadın son haça dokununca aniden iyileşti ve Helena, Gerçek Haç'ı bulduğunu ilan etti. Günümüzde doğal olarak bilim insanlarının böyle bir kanıtı kabul etmesi pek mümkün görünmüyor. Helena'nın, İsa'yı çarmıha germek için kullanılan çivileri ve onun dikişsiz mintanını nasıl bulduğu da farklı yazarlar tarafından anlatıldı.

Kutsal emanetlere yönelik talep zamanla arttı ve sayıları öyle bir boyuta ulaştı ki İsa'nın yaşamına ışık tutan ve gerçekliğinden şüphe duyulmayan herhangi bir kutsal emanet bulmak imkânsız hale geldi. Gerçek Haç'a ait olduğu iddia edilen parçaların sayısının çok fazla artması üzerine, Reform hareketinin öncülerinden

"O Sıralar İsa Adında Bilge Bir İnsan Vardı Ve Olağanüstü, Harika İşler Yapıyordu"

John Calvin 1453'te şöyle yazmıştı: "Bulunan tüm parçalar bir araya getirilebilseydi, bir yük gemisini bile doldurmak mümkün olurdu. Fakat İncil'e göre tek bir adam haçı taşıyabilmişti." Hal böyle olunca, İsa'nın yaşamına dair fiziksel kanıt arayışında olan tarihçiler arkeolojik yöntemlerin gelişmesini beklemek zorunda kaldılar.

KAZILARDA İSA ARAYIŞI

19. yüzyılda Avrupalılar Mısır'ın muhteşem anıtlarını görmenin, yeni bölgelerde kazılar yapmanın ve hayret verici tarihi eserlerle ülkelerine dönmenin hevesine kapıldılar. Çalışmalar başlangıçta gelişigüzel olsa da bu hareketlilik arkeolojiyi sistematik bir şekilde uygulayan ilk araştırmacıları ortaya çıkardı. Bu başlangıcın ardından diğer pek çok araştırmacı Kitâb-ı Mukaddes'te adı geçen yerleri bulmak üzere Kutsal Topraklar'ın yolunu tuttu.

Filistin'deki bölgeleri ilk inceleyenler oldukça zayıf kanıtlara ve bazen de yalnızca hislerine dayanarak, belli alanlarla Yeni Ahit'te adı geçen yerler arasında bağlantılar kurdular. Sonraki arkeologlarsa, varlığından şüphe duyulanlar da dâhil, önemli yerlerin konumunu daha doğru şekilde tespit edebildiler. Örneğin Yuhanna İncili'nde, Beytesta denilen beş eyvanlı bir havuzdan bahsedilmekteydi ve pek çok kişi böyle bir yerin gerçekte var olup olmadığı konusunda şüpheye düşmüştü. Fakat 19. yüzyılda, tasvir edilene çok benzeyen bir yer gün yüzüne çıkarıldı. Tüm bu keşifler, İsa'nın yaşamına dair anlatılanların coğrafi bir zemine oturtulmasını sağlamıştı. Elde edilen bulgular, MS 1. yüzyılda Filistin'de yaşamanın nasıl bir şey olduğunu anlamamıza epey yardımcı oldu. Bununla birlikte, "Kitâb-ı Mukaddes arkeolojisi" büyük oranda tartışmalı bir alan, zira ABD'nin başkenti Washington DC'deki İncil Müzesi'nde yer alan ve Ölü Deniz Yazmaları'na ait olduğu iddia edilmiş 16 parça da dâhil olmak üzere çok sayıda sahte eser ortaya çıkmış durumda.

SINIRLARI AŞMAK

Arkeologlar İsa'nın varlığına dair tartışmaya yer bırakmayacak fiziksel kanıtlar bulamamış olsalar da Filistin ve diğer yerlerde yapılan araştırmalar çok sayıda yazılı materyalin ortaya çıkarılmasını ve mevcut olanlarınsa yeniden ele alınmasını sağladı. Bugün elimizdeki haliyle Yeni Ahit, farklı zamanlarda, farklı yerlerde, farklı kişiler tarafından yazılmış metinlerin bir derlemesi. Hâlihazırda kabul gören bu metinler dizisine yüzyıllar boyunca Katolik Kilisesi içerisinde süren tartışmalar neticesinde ulaşıldı ve bu süreçte diğer pek çok metin dışarıda bırakıldı. Fakat geçmişteki din adamlarının, kutsal niteliğe sahip olmadıklarını düşünerek bu metinlere yer vermemiş olması, günümüz tarihçilerinin onlardan faydalanamayacağı anlamına gelmiyor.

Dini otoritelerce genel kabul görmüş, yani kanonik dini metinlerin ve kitapların arasına dâhil edilmemiş olan ve "apokrif" (doğruluğuna güvenilmeyen söz) şeklinde nitelenen bu metinler İsa hakkında şaşılacak derecede farklı görüşler sunuyor. İkinci yüzyıldan kalma apokrif bir metin olan *Thomas'ın Çocukluk İncili*'nde anlatılanlara göre, beş yaşındaki İsa oyun oynadığı bir arkadaşının ölümüne, bir diğerininse sakat kalmasına yol açıyor, fakat nihayetinde ikisini de yeniden hayata döndürüyor. Böyle bir metnin Kitâb-ı Mukaddes'e neden dâhil edilmediğini anlamak pek zor değil, ancak bu durum, söz konusu tüm apokrif metinlerin işe yaramaz olduğunu göstermiyor.

Gerçek tarihsel İsa'ya ulaşmaya yönelik nispeten yeni çalışmalarda metinler üzerinde özel karşılaştırma yöntemleri kullanıldı. Bu sayede uzmanlar, hem kanonik hem de diğer türden metinleri karşılaştırarak olayların ve ifadelerin tarihsel gerçekliğe uygunluğu konusunda bir hüküm verebiliyor. Kitâb-ı Mukaddes'teki metinlerde geçen tarihsel gerçeklikleri tespit etmek için başka analiz yöntemleri de söz konusu. Sözgelimi, çoklu tasdik ölçütüne göre, eğer birbirine atıf yapmayan çok sayıdaki kaynak aynı şeyi

İSA'NIN ZAMANINDA FİLİSTİN

Sosyal ve siyasi hayata yön veren önemli bölgeler

KAYSERYA

MÖ 30 yılında Yahudiye Kralı Hirodes tarafından, Roma'nın kurucusu ve ilk imparatoru Sezar Augustus onuruna önce bir saray olarak inşa edilen ve ardından bir liman halini alan Kayserya, İsa'nın yaşadığı dönemde, Yahudiye'nin Romalı valisi Pilatus'un iktidar ve nüfuz merkezi olarak ön plana çıkıyordu. Pilatus'un o dönemdeki konumu ve mevkisine dair sağlam bir kanıt niteliğinde olan Pilatus Taşı'nın 1961'de keşfedildiği yer de burasıydı.

ERİHA

Eriha, Büyük Hirodes ve oğlu Herod Archelaus döneminde iktidarın merkeziydi. Kenti önce Kleopatra'dan kiralayan Hirodes, onun ölümünden sonra bölgenin tamamının kontrolünü ele geçirdi. Ardından Eriha, hem yerel aristokratların yazın dinlenmeye çekildiği bir inziva yeri hem de bölgenin ileri gelenlerinin sık sık uğradığı bir etkinlik, eğlence ve ticaret merkezi haline geldi.

HERODIUM

Suyu biriktirmek için yapılmış bir dizi sarnıca sahip olan ve çölün hemen yanı başındaki yapay bir tepenin üstünde konumlanan Herodium, Kral Hirodes'in Partlar karşısında zafer kazandığı yerde inşa edilmişti ve onun en iddialı projelerinden biriydi. MÖ 22 yılından sonra inşa edilen yapı, MS 71'de Romalılar tarafından yıkılana kadar ayakta kaldı.

KUDÜS

Kudüs, günümüzde olduğu gibi, milattan sonraki dönem başlamak üzereyken de dini yaşamın kalbiydi, ancak her zaman siyasi yaşamın merkezi değildi. Mevcut hükümdara bağlı olarak Yahudiye'nin farklı bölgeleri de bu role sahip olabiliyordu. Bununla birlikte, Kudüs'teki Tapınak Dağı gibi yerler her daim çok önemliydi.

MASADA

Günümüzde hâlâ varlığını koruyan ve İsrail'in gözde turistik yerlerinden biri olan Masada, Büyük Hirodes'in inşaat alanında çağın en önemli isimlerinden biri olduğunu gösteren bir diğer örnek. Ölü Deniz'e yukarıdan bakan bir kayalığın üzerine kurulmuş olan Masada, etkileyici bir hisar olmasının yanı sıra Büyük Hirodes'in saraylarından biriydi ve Kral, İsa'nın yaşadığı dönemde burayı sık sık ziyaret etmişti.

“İncillerin Bazı Bölümlerinde, İsa’nın Ve Havarilerinin Konuştuğu Aramiceye Atıfta Bulunuluyor”

söylüyorsa, bunun doğru olma ihtimali yüksektir.

Benzeşmezlik ölçütüyse, İsa’nın bir davranışı veya ifadesi birinci yüzyılda yaşamış Yahudi bir öğreticiden beklenenden çok farklıysa, bunun gerçek olma ihtimalinin yine yüksek olduğunu gösteriyor. Ayrıca bir de mahcubiyet ölçütü bulunuyor. Bu ölçüte göre, bir tarihi kaynak, aslında Hristiyanlık yanlısı olmasına rağmen eğer Hristiyanlığın argümanlarına zarar veren bir şey söylüyorsa, tarihsel bir gerçeklikten bahsediyor olması muhtemel.

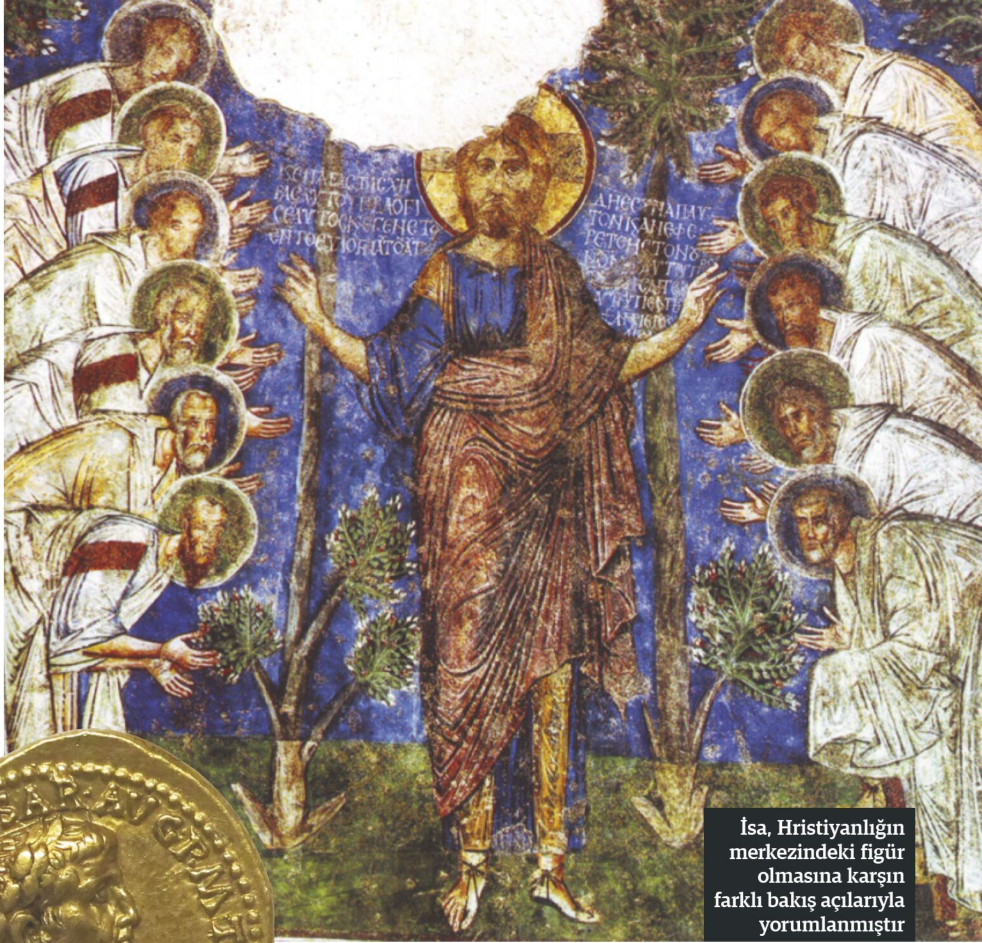
Metinlerin dikkatli bir biçimde okunması da bahsi geçen olayların gerçek olup olmadığına dair bir fikir verebilir. Antik Yunan dilinde yazılmış olan İncillerin bazı bölümlerinde, İsa’nın ve havarilerinin konuştuğu Aramiceye atıfta bulunuluyor. Örneğin Markos İncili’nde, İsa’nın “Talita kumi!” diyerek küçük bir kızı hayata döndürdüğü yazıyor. İncilin yazarı hemen ardından, “Bu söz, ‘Küçük kız, sana söylüyorum, kalk!’ demektir,” diyerek söz konusu ifadenin anlamını biraz parlatıyor. Diğer İncillerin yazarlarının da benzer tercümeler yaptığını görüyoruz. Öte yandan bu, İsa hakkındaki bazı hikâyelerin esasen Aramice aktarıldığını ve İsa’nın yaşadığı yerdeki kültürel ortamın bir yansıması olabileceklerini gösteriyor.

“SİZCE BEN KİMİM?”

Peki, gerçek İsa kimdi? 2000 yıllık çalışma bize bu konuda, İsa’nın ölümünden sonraki yıllarda bilinenlerden pek de fazlasını söylemiyormuş gibi görünüyor. Tüm tarihsel bilgi bir dizi ihtimalden ibaret ve daha ötesine geçebileceğimiz somut kanıtlar mevcut değil.

İsa hakkında kesin olarak söyleyebileceklerimiz şunlar: Birinci yüzyılın başlarında Yeşua adında bir adam dünyaya geldi; takipçileri olan bir öğretici ve yol göstericiydi; vaaz vermek için sık sık seyahat etti; zaman zaman Kudüs’te kargaşaya yol açtı ve MS 30 civarında çarmıha gerildi… Tarih penceresinden baktığımızda, hayatına dair diğer tüm anlatılanları mevcut kanıtları dikkate alarak değerlendirmemiz gerekiyor şüphesiz.

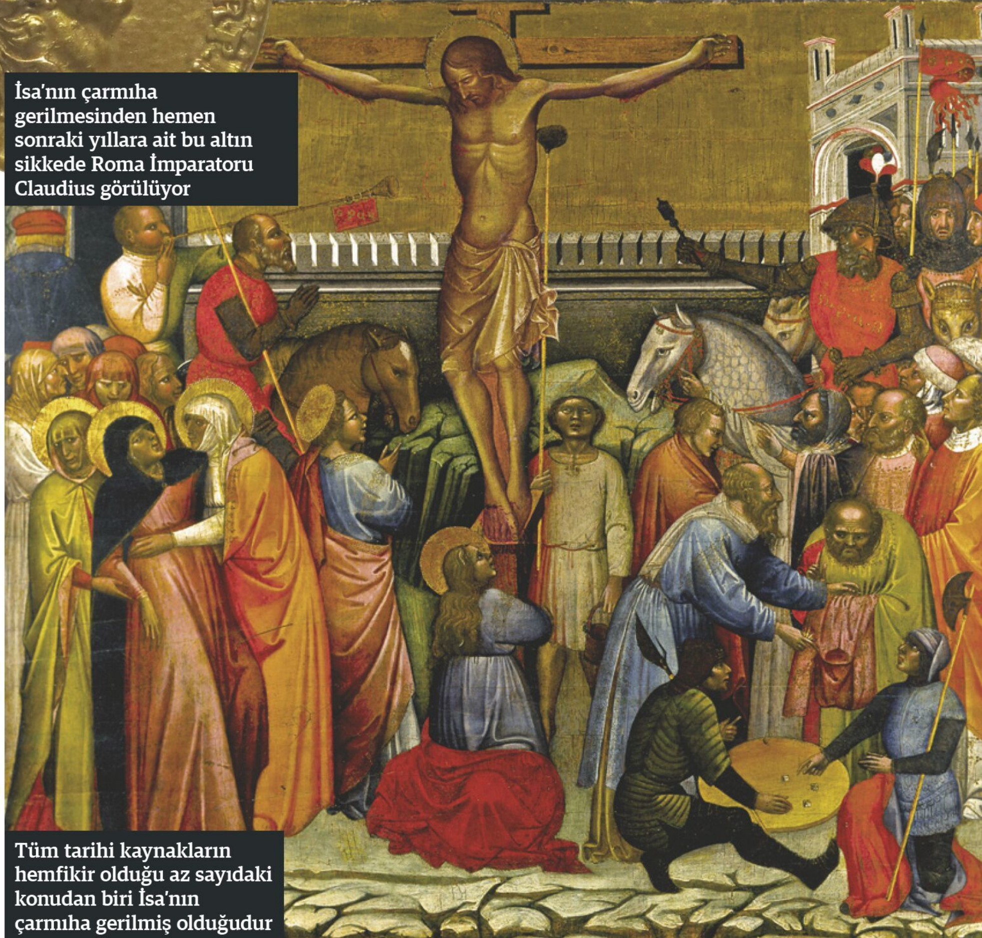
Hz. İsa’nın inananlar için değeri her daim varlığını koruyacaktır, fakat öte yandan, tarihsel İsa arayışı da hiçbir zaman son bulmayacak gibi görünüyor.

İsa, Hristiyanlığın merkezindeki figür olmasına karşın farklı bakış açılarıyla yorumlanmıştır

İsa’nın çarmıha gerilmesinden hemen sonraki yıllara ait bu altın sikkede Roma İmparatoru Claudius görülüyor

Tüm tarihi kaynakların hemfikir olduğu az sayıdaki konudan biri İsa’nın çarmıha gerilmiş olduğudur

Orta Dünya'nın ardındaki tarih

Yazan: Jonathan Gordon

J.R.R. Tolkien'in *Hobbit* ve *Yüzüklerin Efendisi* adlı eserlerine ilham kaynağı olan olayları, efsaneleri ve insanları keşfedin

"Ben tarih penceresinden bakan biriyim. Orta Dünya hayali bir âlem değil" – JRR Tolkien

Bilindiği gibi, İngiliz yazar J.R.R Tolkien, ünlü eserleri *Hobbit*, *Yüzüklerin Efendisi* ve *Silmarillion*'ın geçtiği kurgusal zaman ve mekâna Orta Dünya adını veriyor. Fakat Orta Dünya aslen bir kurgu olsa da bizim dünyamızın tarihindeki çok sayıda gerçek olaydan ve şahsiyetten esinlenmiş unsurlar barındırıyor. Tutkulu bir filolog olarak tanınan Tolkien, fantastik evrenini yaratırken bir dizi dil icat etmişti. Fakat aynı zamanda bir Orta Çağ uzmanıydı ve Anglosakson, Cermen ve İskandinav mitolojisine hayrandı. Nitekim bu kaynaklar da Orta Dünya evrenini besledi. Nasıl ki Avrupa dilleri Orta Dünya'ya sirayet ettiyse, bu yazıda keşfedeceğimiz üzere, antik çağlardan Tolkien'in yaşadığı döneme kadar Avrupa tarihi ve mitleri için de aynı şey söz konusu. Tolkien bunların hepsini özümsemiş ve eserlerinde yansıtmıştı. Kendisinin de şahsen belirttiği gibi, Orta Dünya tabiri bile, Grekçesi oikouméne olan ve "yerleşik dünya" veyahut "meskûn dünya" anlamına gelen, Eski İngilizcedeki middel-erd kelimesinin modernize edilmiş haliydi.

Beowulf

Eski İngilizceyle yazılmış bu İskandinav destanının Tolkien üzerinde muazzam bir etkisi vardı

MS 1000 civarı

Yazar Christopher Snyder'ın *The Making of Middle-earth (Orta Dünya'nın Doğuşu)* adlı kitabında belirttiğine göre, destanı ilk kez okul çağındayken Eski İngilizceden okuyan Tolkien, Beowulf'un büyük bir hayranı ve savunucusuydu. 1936'da verdiği "Beowulf: Canavarlar ve Eleştirmenler" başlıklı bir konferansta, Beowulf destanının daha büyük bir akademik takdiri hak eden edebî bir eser olduğunu gerekçeleriyle anlatmıştı. Tolkien'in hikâyeye yönelik bu büyük ilgisi göz önüne alındığında, Beowulf'un macerasındaki pek çok unsurun Orta Dünya'da karşılık bulması şaşırtıcı olmasa gerek.

Destanın etkisi en belirgin şekilde Hobbit'teki Smaug adlı ejderhanın tasvirinde ve karakterlerin onunla etkileşiminde görülüyor. Yazar David Day'in, *An Encyclopedia of Tolkien (Tolkien Ansiklopedisi)* adlı kitabında belirttiği üzere, Beowulf destanında da bir hırsız ejderhadan hazineyi çalmaya çalışır, ancak canavar uyanır ve yöre halkına saldırır.

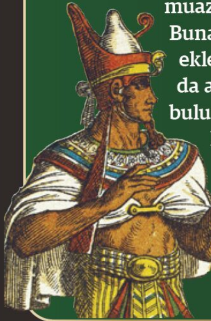
wiki/ Stolbergi

Antik Mısır

İnsanların krallığının soylu kökeni

MÖ 3000 - MS 332

Eğer Orta Dünya bir Orta Çağ evreniyse, tarihinin antik döneme dayanması mantıklı görünüyor. Tolkien, yazar Rhona Beare'a yazdığı bir mektupta, yarattığı mitolojideki Númenor adasının çöküşünden kurtulmayı başaran Elendil ve takipçilerinin Orta Dünya'da kurduğu iki insan krallığından biri olan Gondor'da Antik Mısır'dan izler olduğunu belirtmişti: "Númenorlular pek çok bakımdan Antik Mısırlılara benziyor; sözgelimi devasa yapılara olan düşkünlükleri ve muazzam büyüklükte çok sayıda yapı inşa edebilme güçleri... Buna bir de atalarına ve mezarlara duydukları büyük ilgiyi ekleyebiliriz," diyordu Tolkien. David Day, Dúnedainler olarak da adlandırılan Númenorluların biri kuzeyde diğeri güneyde bulunan ve nihayetinde birleşen iki krallığı olduğunu vurguluyor ki bu da akla Yukarı ve Aşağı Mısır'ı getiriyor. Tolkien, Gondor ve Arnor devletlerinin birleşmesiyle Birleşik Krallık adını alan ülkede giyilen kanatlı tacın bir çizimini dahi yapmıştı. Bu taç, Güney Mısır firavunlarının giydiği Hedjet ile Kuzey Mısır firavunlarına ait Deshret'in bir araya gelmesinden oluşan ve birleşik Mısır'ın firavunlarının giydiği Pschent adlı taçtan pek de farklı değildi.

© Alamy

Homeros ve Antik Yunanistan

Antik Yunan hikâyeleri Orta Dünya'nın tarihinin oluşmasına katkı sağladı

MÖ 900 - MÖ 701 civarı

Yazar John Garth'ın, *Tolkien and the Great War (Tolkien ve Büyük Savaş)* adlı kitabına bakılırsa, Homeros, Tolkien'in hayranlık duyduğu ilk yazarlardan biriydi. Orta Dünya'nın arka planındaki bazı hikâyelerde Homeros'un eserlerinin etkileri görülebiliyor. Bir zamanlar büyük ve güçlü bir insan ulusu olan Númenor, Homeros'un hikâyesini aktardığı Atlantis'e benzer şekilde yıkılmış ve denizler altında kalarak kayıplara karışmıştı. Ayrıca yazar Christopher Snyder, Bilbo ile Smaug arasında geçenlerin, *Odesa Destanı*'nın kahramanı Odysseus'un kiklopları alaya almasıyla benzerlikler taşıdığına da işaret ediyor. Dahası Tolkien, kitaplarında Yüksek Elflerin konuştuğu ve Fince ile Grekçeden esinlenerek oluşturduğu Quenya dilini "Elf Latincesi" olarak tanımlıyordu.

Sir Gawain ve Yeşil Şövalye

Bu klasik Kral Arthur romansını Tolkien tercüme etmişti

14. Yüzyıl

Tolkien, 1925 yılında *Sir Gawain ve Yeşil Şövalye*'yi tercüme ederken, Leeds Üniversitesi'nden meslektaşı E.V. Gordon'la birlikte çalışmıştı. Orta Çağ İngilizcesiyle yazılmış bu epik şiirin tarzı, Tolkien'in yazma biçimini derinden etkiledi. Bununla birlikte, Tolkien'in hikâyesiyle esas benzerliği epik şiirin kahramanında açığa çıkıyor. Hikâyede, Yeşil Şövalye'nin meydan okumasına Arthur'un Yuvarlak Masa Şövalyeleri'nden yalnızca Sir Gawain karşılık verir ve sözünü yerine getirmek için tehlikeli bir yolculuğa çıkmak zorundadır. Aynı şekilde Tolkien'in kahramanı Frodo da ünlü Tek Yüzük'ü Mordor'a götürmek üzere yola çıkar ve onun cazibesine kapılarak, Gawain gibi sonunda bu sözünü tam olarak yerine getiremez.

Christopher Snyder, Orta Dünya'nın kötü adamı Sauron'un elçisi olan Sauron'un Ağzı'nın, Yeşil Şövalye'nin kibirli konuşmasına benzer sözler söylediğine dikkat çekiyor. Aragorn, ordularıyla beraber Mordor'un girişindeki Kara Kapı'ya ulaştığında dışarı çıkan elçi, "bu ayak takımı içerisinde benimle muhatap olabilecek biri var mı?" der. Yeşil Şövalye de benzer şekilde, "bu güruhun efendisi nerede?" diye sorar.

Roland Destanı

Kral Şarlman'ın yer aldığı küçük bir muharebe trajediye dönüştü

1100 civarı

MS 778'de gerçekleşen Roncevaux Geçidi Muharebesi'nden kısmen esinlenen Roland Destanı, İspanya'da yaşayan Müslümanlara (Haçlıların verdiği isimle Sarazenler) karşı verilen savaşın yanı sıra, bir üvey babayla oğlu arasındaki kıskançlık ve ihanetin dokunaklı hikâyesini de konu alan bir şiir. Destana adını veren başkahraman Roland'ın ölümüyle, Tolkien'in *Yüzük Kardeşliği* adlı eserinin sonunda düşmana karşı son ve umutsuz bir direniş sergileyen Boromir'in ölüm sahnesi arasında çeşitli benzerlikler mevcut.

David Day buradaki en önemli ayrıntıyı şöyle aktarıyor: "Roland ölmek üzereyken, olifantını (savaşta ve avlanmada kullanılan fildişi boru) çalarak Şarlman'ı düşmanın yaklaştığı konusunda uyarır. Şarlman hızla geçide doğru ilerlerken Sarazenler kaçışır, ancak Kral sadık askerini kurtarmak için çok geç kalmıştır." Bu olay, Boromir'in ölümünün ve Aragorn'un ona destek olmak üzere aceleyle yanına gidişinin anlatıldığı sahneden çok da farklı değil.

William Shakespeare

Tolkien, onun pek de hayranı değildi

1564 - 1616

1944'te, "Shakespeare okumanın ne kadar aptalca olduğunu anladım," diye yazan Tolkien'in Shakespeare'den pek hazzetmediğini öğrenmek şaşırtıcı gelebilir. Gerçi buradaki anahtar kelime "okumak" zira Tolkien, esasen Shakespeare'in eserlerini sahnede seyretmekten keyif alıyordu. Fakat onu, Elfleri küçümseyerek yansıtmakla suçluyordu ve görünen o ki *Yüzüklerin Efendisi*'nde "ıslah ettiği" iki önemli *Macbeth* pasajıyla bu duruma itiraz etmişti. Bununla birlikte, David Day'in aktardığına göre, eserinde Entlerin, yani yarı insan yarı ağaç olan devlerin yürüyüşü, Tolkien'in Shakespeare'in ünlü tragedyası *Macbeth*'te bahsi geçen "yürüyen orman" kehanetinde gerçekten yürüyen ağaçlara yer verilmemesinden duyduğu hayal kırıklığının bir ifadesiydi. "Ağaçların gerçekten savaş meydanına yürüyeceği bir ortam tasarlamayı çok istiyordum," demişti. Tolkien'in "düzeltme" gereği hissettiği diğer bir konuysa, "Bir kadından doğan hiç kimse Macbeth'i öldürmeyecek," şeklindeki kehanetin, annesinin karnından sezaryenle doğan Macduff'un, Macbeth'i öldürmesiyle son bulmasıydı. Orta Dünya'da, "ölümünün bir erkeğin elinden olmayacağı" söylenen Cadı Kral'ın, bir Hobbit olan Merry'nin yardımıyla, Theoden'in kız kardeşi Éowyn tarafından öldürülmesi, söz konusu kehanetin Tolkien'in nezdinde "düzeltilmiş" hali gibi görünüyor.

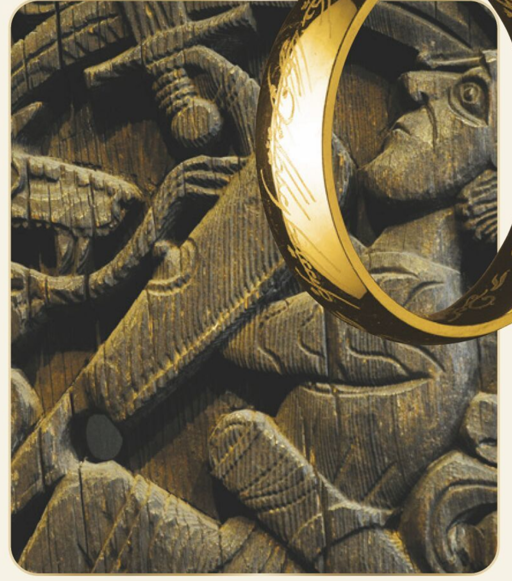
Viking Sagaları

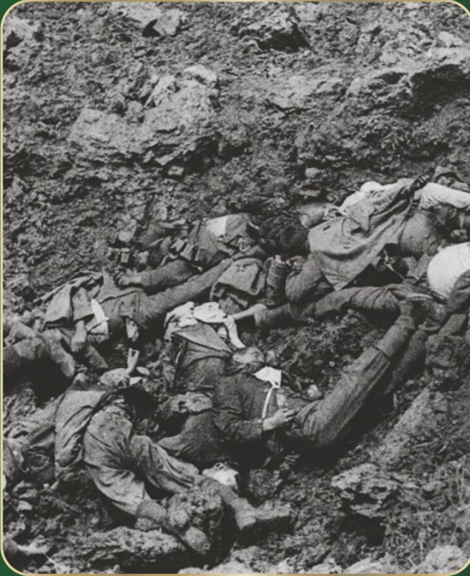
Tolkien'in en büyük tutkularından birinin eserleri üzerindeki etkisi

MS 1100 - MS 1200 civarı

Tolkien, Leeds Üniversitesi'nde Eski Norsça dersleri vermişti ve Christopher Snyder'a bakılırsa, öğrencilerle öğretmenlerin içki içip hikâyeler anlattıkları Viking Kulübü'nün kurucularından biriydi. Açıkçası, Orta Çağ'da İskandinav edebiyatındaki anlatım türlerinden biri olan sagaların Tolkien'in eserleri üzerindeki etkisi kısa sürede anlatılamayacak kadar büyük. En çok dikkat çeken kesişim noktalarından bahsedecek olursak, bunlardan en önemlisi, İskandinav halkları arasında yüzyıllar boyu şiir formunda anlatılagelen söylencelerin 13. yüzyılda düzyazıya geçirilerek bir araya getirilmesiyle ortaya çıkan, *Nesir Edda*'dır şüphesiz. Tolkien'in Orta Dünyasındaki pek çok karakterin ismine ya da en azından benzer isimlere bu eserde rastlamak mümkün. Sözgelimi Gandálfr, Gandalf'a dönüşmüş. Dvalinn ve Kíli ise hiç değiştirilmeden, olduğu gibi alınmış.

Snyder'a göre, 13. yüzyılda yazıya dökülmüş olan *Völsunga Saga*, Tolkien'in favorisiydi. "Saganın başkahramanı Sigurd, Tolkien'in *Hobbit* adlı kitabında Bard'ın yaptığı gibi bir ejderhayı öldürmeyi başarmış bir kahramandı," diyor Snyder. Hikâyede ayrıca, Aragorn'unkine benzer şekilde yeniden dövülen bir kılıç ve lanetli bir yüzük de yer alıyor.

Somme Muharebesi

Birinci Dünya Savaşı'nın izleri

1 Temmuz - 18 Kasım 1916

Orduya katılan Tolkien, Lancashire Fusiliers taburunda teğmen olarak görev yaptı ve Birinci Dünya Savaşı'nın en kanlı muharebelerinden biri olan Somme Muharebesi'nde yer aldı. Tolkien Cemiyeti'nin yaptığı açıklamaya göre, siperlerde geçirdiği dört ayın sonunda "Siper Humması"na yakalanmış ve sağlığına kavuşması için Kasım 1916'da İngiltere'ye geri gönderilmişti. Hastanede kaldığı süre zarfında Tolkien fantastik öyküler yazmaya ağırlık verdi.

Eserlerinin iki dünya savaşının da bir alegorisi olmadığını ısrarla ifade eden Tolkien, *Yüzüklerin Efendisi*'nin bir önsözünde, "Alegorik ifade biçimlerinden hiç hoşlanmıyorum," diye yazmıştı. Gelgelelim, savaştaki deneyimlerinin Tolkien'in dünyasını şekillendirdiği eserlerinde bariz olarak görülüyor. Christopher Snyder, *İki Kule* kitabında bahsi geçen ve Orta Dünya'da uzun zaman önce gerçekleşmiş Son İttifak Savaşı'nda ölenlerin cesetleriyle dolu olan Ölü Bataklıklar'ın, Somme Muharebesi sonrasında sahipsiz ölülerin gömüldüğü Kuzey Fransa'daki topraklarla benzerlik taşıdığına dikkat çekiyor. Yazar John Garth ise Tolkien'in şu sözlerini hatırlatıyor: "Yarattığım Sam Gamgee adlı karakter, 1914'teki savaşta tanıdığım İngiliz askerlerin bir yansıması şüphesiz."

Delfi

Ünlü tapınağın Orta Dünya'da bir karşılığı var

MÖ 1450 - MS 385 civarı

Yüzüklerin Efendisi'nin hobbitleri, akıbetinin belirlenebilmesi için Tek Yüzük'ü götürecek güvenli bir yere ihtiyaç duyduklarında Ayrıkvadi'ye (Rivendell) doğru yola koyulurlar. Tolkien, Ayrıkvadi'ye model olarak, UNESCO tarafından "Antik Yunan dünyasının inanç merkezi ve aynı zamanda birliğinin sembolü," sözleriyle tanımlanan, Yunanistan'daki Delfi'den daha iyi bir yer seçemezdi muhtemelen. Antik Yunanların bir işe girişmeden veya bir karar almadan önce Delfi kâhinine danışmasına benzer şekilde, Orta Dünya halkı da Sauron'un dönüşü meselesini tartışmak üzere Ayrıkvadi'ye temsilciler gönderiyor. David Day, iki yer arasında dilbilimsel bir bağlantı olabileceğini de ekliyor. Zira Delfi, "yarık" ve "ayrık" gibi anlamlara gelen, Antik Yunan dilindeki "delphys" kelimesinden türemişken, kitapta kurgulanmış bazı dillerde Rivendell, "yarık vadi" veya "derin ayrık vadi" olarak geçiyor.

Şarlman

Çoktan ölmüş bir imparatorluğu hayata döndüren kral

MS 747 - 814

"Tolkien, kahramanı Aragorn ile tarihteki ünlü hükümdar Şarlman'ın karakteristik benzerliğine ve bu ikilinin, kaybolmuş veya yıkılmış imparatorlukları yeniden inşa etme görevleri arasındaki paralelliğe sıklıkla dikkat çekmiştir," diye yazıyor David Day. Şarlman için bu görev, Kutsal Roma İmparatorluğu çatısı altında, güçlü Roma İmparatorluğu'nu yeniden yaratmaktı. Aragorn içinse, Orta Dünya'daki insan krallıklarını Gondor Krallığı altında birleştirmekti. İki hükümdarın yönetim sistemleri de benzerlik gösteriyordu; başlarında bir büyük kral veya imparatorun olduğu krallar kendi topraklarını yönetiyordu. Tolkien'in kurgusunda Aragorn, Şarlman'ınkine benzer bir yol izleyerek istilacı güçlere karşı savaşıyor, yeni ittifaklar kuruyor ve ardından kayıp krallığı tekrar inşa ediyor. Bu bağlamda doğal olarak Orta Dünya'nın, Şarlman'ın büyük bir bölümünü kontrol ettiği Avrupa kıtasıyla uyumlu olması da gerekiyor. Tolkien bu konuda şöyle demişti: "Hikâyedeki olaylar Orta Dünya'nın kuzeybatısında, enlem olarak Avrupa'nın kıyı kesimlerine ve Akdeniz'in kuzey sahillerine karşılık gelen bir yerde geçiyor."

Bizans İmparatorluğu

Bir zamanların güçlü imparatorluğunun kalıntıları insan krallıklarının temelini oluşturdu

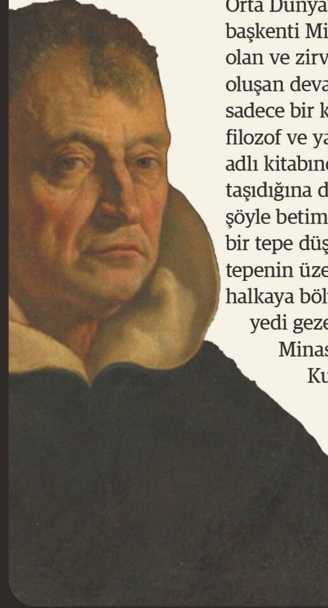
MS 330 - 1453

An Encyclopedia of Tolkien (Tolkien Ansiklopedisi) adlı çalışmasında David Day, Orta Dünya'daki Gondor Krallığı'yla Doğu Roma, yani Bizans İmparatorluğu arasında bağlantılar kuruyor. Şöyle ki; Gondor, bir zamanlar çok daha büyük olan ve merkezi kuzeyde yer alan bir imparatorluktan (Batı Roma İmparatorluğu ile kıyaslanabilir) geriye kalmış bir krallık. *Yüzüklerin Efendisi*'nde tanıştığımız Gondor'un, bu parçalanmanın ardından yaklaşık 1000 yıldır varlığını sürdürüyor olması da Bizans'la paralellik gösteriyor. Christopher Snyder söz konusu bağlantıyı bir adım ileri taşıyor ve Tolkien'in Gondor'u, "görkemli, saygıdeğer fakat giderek güçsüzleşmiş olan" Bizans'ı model alarak betimlediğini söylüyor. Öte yandan Snyder, Tolkien'in Roma siyasetinden pek hoşlanmadığına ve dönemin "barbarlarına" çok daha fazla sempati duyduğuna da dikkat çekiyor. Nitekim Tolkien 1944'te, "özgür bir Galya'yı tercih ettiğini ve Kartacalılar hakkında olumlu düşüncelere sahip olduğunu" belirtmişti.

Rönesans Felsefesi

Ütopya, Orta Dünya'da mı saklıydı?

15-16. Yüzyıl

Orta Dünya'daki en çarpıcı yerlerden biri Gondor'un başkenti Minas Tirith'tir. Bir tepenin içine inşa edilmiş olan ve zirvesinde bir hisar bulunan şehir, yedi katmandan oluşan devasa bir kale gibiydi ve bir katmandan diğerine sadece bir kapı ile geçilebiliyordu. David Day şehrin, filozof ve yazar Tommaso Campanella'nın *Güneş Ülkesi* adlı kitabında tarif ettiği ütopik şehirle ciddi benzerlikler taşıdığına dikkat çekiyor. Campanella, Güneş Ülkesi'ni şöyle betimliyordu: "Geniş bir ovanın ortasında yükselen bir tepe düşünün; işte, şehrin büyük bir bölümü bu tepenin üzerinde kurulu. Kent yedi çembere veya halkaya bölünmüş durumda ve bunların her biri adını yedi gezegenden alıyor..." Dahası, Orta Dünya'da Minas Tirith'in eski adı olan Minis Anor "Güneş Kulesi" anlamına geliyor. Öte yandan, Tolkien'in ifadelerinden anladığımız kadarıyla, hikâyelerindeki diğer önemli mekânların coğrafi konumlarıyla bağlantılı olarak Minas Tirith'i "Floransa'nın enlemine" yerleştirmiş ki bilindiği gibi Floransa şehri Rönesans düşüncesinin ve sanatının merkezlerinden biriydi.

Kelt Mitolojisi

Fantastik dünyada yeni bir anlam kazanan Elflerin kaynağı **MÖ 1897 – MÖ 1700**

Tolkien, eserlerindeki insan ırkını yaratırken Avrupa tarihinden ve mitlerinden çokça faydalanmıştı. Hikâyelerindeki Elflere esin kaynağı olanlarsa, başta İrlanda ve Galler'dekiler olmak üzere Britanya Keltleriydi. David Day'in aktardığına göre, "Tolkien'den önce 'Elf' tanımı oldukça belirsizdi; sıklıkla perilerle, çiçek perileriyle, yer cüceleriyle (gnome), goblinlerle ve cücelerle (dwarf) ilişkilendiriliyor, ufak tefek ve önemsiz varlıklar oldukları düşünülüyordu." Tolkien ise kendi hikâyesindeki Elfleri yaratırken, eski bir İrlanda miti olan ve adada insanlardan önce yaşamış ölümsüz bir ırkı konu alan *Tuatha Dé Danann (Tanrıça Danu'nun Halkı)* adlı efsaneden yararlandı. Tıpkı efsanede anlatılan bu halk gibi, Tolkien'in Elfleri de güzel, uzun boylu, hastalıklara karşı bağışık ve yüzyıllar boyunca yaşadıkları için görmüş geçirmiş varlıklar. Ayrıca yine birtakım doğaüstü güçlere sahipler.

Anglosaksonlar

Rohirrim halkının esin kaynağı

5-11. Yüzyıl

Tolkien'in eserlerinde Anglosakson etkisine dair çeşitli ipuçlarına rastlıyoruz ancak özellikle Orta Dünya'nın Rohan ülkesindeki atlı savaşçılarda bu etki bariz bir biçimde kendisini gösteriyor. Nitekim Tolkien eserlerinden bahsederken Rohan'daki pek çok ismin ve Rohan dilinin Anglosakson kökenli olduğunu ifade etmişti. Hatta kitaplarındaki bazı satırlar neredeyse dönemin şiirlerinden doğrudan alınmış desek yeridir. Christopher Snyder, efendisini kaybetmiş bir adamın yalnızlığını konu alan *Gezgin* adlı Anglosakson şiirinden şu örneği veriyor: "Nerede at? Nerede süvari? Nereye gitti hediye veren?" *Yüzüklerin Efendisi* kitabında, mezar höyüklerinin (Anglosaksonlara özgüdür ve kitap, İngiltere'de Erken Orta Çağ dönemine ait Sutton Hoo mezarlığının gün yüzüne çıkarıldığı dönemde yazılmıştı) yanından geçerken Aragorn'un sarf ettiği şu sözler benzerliği açıkça ortaya koyuyor: "Nerede şimdi at, nerede süvari? Nerede çalan borular?"

Alternatif Tarih

HİTLER SUİKASTE KURBAN GİTSEYDİ NE DEĞİŞİRDİ?

Hitler'in yakın çevresindeki muhalifler onu ortadan kaldırıp tarihin akışını değiştirmek için son bir şans yakalamıştı

Röportaj: David J. Williamson

RÖPORTAJ

ROGER MOORHOUSE
Ödüllü bir tarihçi olan Moorhouse, büyük beğeni toplayan, *Killing Hitler: The Third Reich And The Plots Against The Führer* adlı kitabın yazarı.

Haziran 1944'e gelindiğinde, Müttefik orduları Avrupa topraklarında yeniden güç kazanmıştı. Müttefikler Almanya'nın doğusuna doğru ilerlemeye başladığında, ünlü Valkyrie Operasyonu'nda yer alan Nazi komplocular Adolf Hitler'i bombayla öldürme planını devreye soktular. Paranoyak diktatör, Doğu Prusya'da "Kurt İni" adını verdiği, silahlı korumalarla çevrili ve yalnızca en güvendiği kişilerin girebileceği bir askeri tesiste toplumdan izole şekilde, büyük bir gizlilik içerisinde yaşıyordu. Hitler daha önce sayısız suikast girişiminden sağ çıkmıştı. Fakat 20 Temmuz 1944'te bir evrak çantasının içinde bu korunaklı sığınağa sokulan bomba, 20. yüzyılın en kötü şöhretli diktatörünü ortadan kaldırıp tarihin akışını değiştirmeye çok yaklaşmıştı.

Daha önce başarısızlıkla sonuçlanmış onca girişime rağmen Valkyrie Operasyonu'nu planlayan komplocuları başarılı olabileceklerine inandıran şey neydi?
Valkyrie komplocularının, başarılı olacakları konusunda geçmiştekilere kıyasla daha emin olduklarını zannetmiyorum açıkçası. Bu da en az diğerleri kadar çaresizlikle kalkışılmış bir girişimdi. Zarlarını attılar ve içlerinden birinin o dönemde söylediği gibi, "dünyaya başka bir Almanya'nın da var olduğunu göstermek" amacıyla, sembolik diyebileceğimiz bir eylemde bulundular. Onları geçmişteki komploculardan ve suikastçılardan farklı kılan en önemli şeyse, artık yalnızca hedefi, yani Hitler'i ortadan kaldırmanın yeterli gelmeyeceğini anlamış olmalarıydı. Zira sadece bunu başarmak bir dizi belirsizlikle sonuçlanacak ve çok fazla şeyi şansa bırakacaktı. İktidarı ele geçirmeye yönelik bir darbe de yapmaları gerekiyordu. Bu durum görevlerini çok daha karmaşık bir hale getirdi ve topyekûn başarısızlık ihtimalini ciddi şekilde arttırdı.

Valkyrie komplocularının en büyük avantajı Hitler'e erişimlerinin olmasıydı elbette. 1944'e gelindiğinde Alman lider halktan tamamen izole olmuş bir halde yaşıyordu. Toplum içinde neredeyse hiç görülmüyor, son derece rafine ve etkili bir kişisel güvenlik ağının ardında adeta gizleniyordu. Onu hedef almaya kalkışacak biri, çok kademeli bir dizi güvenlik noktasından geçmek zorundaydı. Fakat brifinge gelmiş üst rütbeli bir subay tüm bunlardan kaçınabilir ve elini kolunu sallayarak Kurt İni'ne girebilirdi. Öyle de oldu… Gelgelelim, suikastçıların hesap edemediği şey, yani şans faktörü devreye girdi. Toplantı odasında, bombanın yer aldığı evrak çantası Hitler'i neredeyse kesin olarak öldürecek şekilde yere, onun tam yanına yerleştirilmişti. Fakat Albay Heinz Brandt bilinçsizce çantanın yerini değiştirdi. Aslında tek amacı kendine yer açmaktı, fakat bu sayede, masanın meşe ağacından yapılmış kalın ve sağlam ayağı Hitler'i patlamanın etkisinden korudu. Führer, sadece parçalanmış bir pantolon ve delinmiş bir kulak zarıyla patlamadan sağ çıkmayı başardı. Bombalama eylemini ve darbe girişimini planlayanlarsa bu kadar şanslı olmayacaktı.

Hitler'in ölümünün ardından bir darbe yapmak için gerekli liderlik, askeri güç ve halk desteği mevcut muydu? Kötü bir liderin yerine yine diğer bir kötü lider gelir miydi sizce?
Komplonun siyasetçi ve sivil ayağı epey kalabalık ve geniş kapsamlıydı. Fakat suikastın ardından iktidarı elde tutmak şöyle dursun, onu ele geçirebilecekleri bile şüpheliydi. Her şeyden önce, suikast ve darbe planına halkın ne ölçüde destek vereceği oldukça tartışmalı bir konuydu. Elbette Temmuz 1944'te savaştan bıkmış pek çok sıradan Alman vardı ve bunlardan bazıları Hitler'in ölümüyle birlikte rejime olan bağlılıklarını muhtemelen yitirirdi ve artık böyle bir mecburiyet hissetmezdi. Ancak Nazi propagandası ve kontrolü o

SAĞ
Resimdeki canlandırmada Hitler'in ve bombayı içeren evrak çantasının konumu görülüyor

EXTRA
THE STARS AND STRIPES
PARIS EDITION
Vol. 1—No. 279
Daily Newspaper of U.S. Armed Forces in the European Theater of Operations
1 Fr.
Wednesday, M
HITLER
DEAD
L'EXPRE
JOURNAL DU S
10 C. LE NUMERO – FRANCE: 3 FR.
rue Saint-Maurice 4, Téléphone 3 32 38
HITLER EST MORT
La radio allemande
officiellement
que le «führer»
en combattant
de la chance

NELER OLDU?

1939

İLKİNDE BAŞARAMAZSAN TEKRAR DENE

Alman diktatöre yönelik suikast girişimi yeni bir şey değildi. 1939'da Münih'teki bir birahanede olduğu gibi, onu ortadan kaldırmak için çok sayıda başarısız suikast girişimi gerçekleştirildi. Birahaneye yerleştirilen zaman ayarlı bomba çok sayıda kişinin ölümüne neden olmuş, fakat patlamadan önce olay yerinden ayrılan Hitler şans eseri kurtulmayı başarmıştı. Sonraki yıllarda vuku bulan girişimler ve bunların başarısızlıkla sonuçlanması hem bizzat Hitler'in hem de onun liderliğine ve gücüne güvenen milyonların aklında ürkütücü bir yenilmezlik hissiyatının doğmasına yol açtı.

HAZİRAN 1944

MÜTTEFİKLER AVRUPA'DA TEKRAR GÜÇ KAZANIR

6 Haziran 1944'te (D-Günü) başlayan Overlord Harekâtı ile savaşın seyri Müttefiklerin lehine dramatik biçimde değişti. Artık mesele Almanların savaşı kaybedip kaybetmeyeceği değil, sadece yenilginin ne zaman gerçekleşeceğiydi. Yalnızca en güvendiği askeri danışmanlarından oluşan küçük bir grup dışında kimseyle görüşmeyen ve giderek daha da içine kapanan Hitler, Müttefiklerin ilerleyişini durdurmak ve püskürtmek için stratejik planlar yapmaya devam ediyordu. Fakat yüksek rütbeli Alman subaylarının ve devlet yetkililerinin bir kısmı, Hitler'den kurtulmak için Müttefikleri beklemenin akılcı olmadığını düşünmekteydi. Onlara göre, kaderlerini kendileri çizmeliydiler.

TEMMUZ 1944

BAŞARISIZLIKLA SONUÇLANAN BİR PLAN

Führer'in yakınında olmak Albay Claus Schenk Graf von Stauffenberg için günlük, sıradan bir işti. Yani Hitler'e yaklaşmak meselenin en kolay kısmıydı. Fakat onca detaylı planlamaya rağmen, masanın altına, Hitler'in yanına yerleştirilen bombalı evrak çantasının yeri talihsiz bir şekilde son anda değiştirilince suikast girişimi başarısız oldu. Von Stauffenberg olay yerinden kaçarken, Hitler'in hayatını kaybettiğini varsayarak ölümcül bir hata yaptı. Kısa bir süre için etrafta olayla ilgili çelişkili haberler dolaşsa da esasen Hitler ölmemişti ve komplocular başarısız olmuştu. Hafif yaralar ve lime lime olmuş bir pantolonla patlamadan sağ çıkan Führer'in intikamı hızlı oldu. Komplocular ve şüpheli binlerce kişi yakalanıp idam edildi.

kadar güçlüydü ki bunun darbeyi sürdürmek için yeterli olacağından şüpheliyim.

Bunun yanı sıra, darbeciler bu iş için gereken kararlılık ve cesaretten de yoksundu. Kıdemli Nazi liderlerini de idam ederek köklü bir değişim planlamak yerine, iktidarı sadece Führer'e suikast yoluyla ele geçirmeyi ummuşlardı. Ne var ki ortadan kaldırılmamış kıdemli Nazi subayları halk tarafından huzursuzluğun sebebi ve değişime karşı direncin merkezi olarak görülecekti. Dolayısıyla, gerçekleştirdikleri eylem, kalkıştıkları işin büyüklüğü karşısında devede kulaktı. Gerçi sadece Hitler'i öldürmenin yeterli olmayacağını, iktidarı ele geçirmek için bir darbe yapmaları gerektiğini anlamışlardı. Fakat naif bir şekilde, Hitler'i öldürmenin, giderek artan ve amaçlarına ulaşmalarını sağlayacak bir halk desteğini tetikleyeceğine inanıyorlardı muhtemelen. Eğer biraz daha gözü kara ve acımasız olsalardı, başarı şansları daha yüksek olabilirdi.

Almanya'da bir iç savaş çıkması olası mıydı?

Suikast sonrasında patlak verecek bir iç savaş ciddi bir olasılıktı ama bunun için Nazi yönetimine karşı bir tür halk ayaklanması başlamalıydı. Bu halk ayaklanmasını başlatmak içinse darbecilerin bazı ciddi zorlukların üstesinden gelmesi gerekecekti. Bu zorluklar arasında; Nazi rejiminin iktidarda olduğu onca senenin ağırlığı, Hitler'in (her ne kadar o dönemde halk arasında nadiren görülse de) hâlâ önem arz eden karizmatik etkisi ve Nazilerin istihbarat ağının ve propaganda gücünün büyüklüğü yer alıyordu. Öte yandan, kargaşadan ve belirsizlikten kazanç elde etmek isteyen çok sayıda grubun da rol almasıyla birlikte, böyle bir ayaklanma ülkenin daha da bölünmüş bir yapıya bürünmesine yol açabilirdi. Valkyrie komplocularının, kendi adlarına hareket eden ordu birliklerinin büyük çoğunluğunu kandırıp, aslında Nazi rejimini desteklediklerine ve söz konusu eylemin amacının bu rejimi devam ettirmek ve güçlendirmek olduğuna onları inandırması gerekiyordu. Fakat bu aldatmaca en fazla birkaç saat işe yarardı. Uzun süreli bir çatışmanın kazanılabilmesi için komplocuların büyük bir halk desteğine ihtiyacı olacaktı.

Yeni yönetim hangi şartlar altında Müttefiklere teslim olurdu? Yoksa savaşmaya devam mı ederdi ve bunun muhtemel neticesi ne olurdu?

Darbeciler, iktidarı ve tüm alt kollarının kontrolünü ele geçirmeyi başardıkları takdirde, Sovyetlere karşı savaşmaya devam ederken Batılı Güçlerle anlaşmaya varmak istiyorlardı; zira Almanlar, gelecekleri için en çok doğudan, Nazi Almanyası yüzünden çektiklerinin intikamını almaya kalkışacak bir Sovyetler Birliği'nden korkuyordu. Fakat bir anlaşmanın mümkün olması

ÜSTTEKİ KÜÇÜK Mareşal Erwin von Witzleben, diğer yüksek rütbeli komplocularla birlikte idam edildi

ÜST Nazi subayları patlamadan sonra olay yerini inceliyor... Patlamada dört kişi hayatını kaybetti fakat Hitler sağ kurtulmayı başardı

SOL Claus Schenk Graf von Stauffenberg Hitler'e yakın bir isimdi ve bombayı o yerleştirmişti

için, Müttefiklerin sunduğu şartların da gerçekçi ve uygulanabilir olması gerekecekti. Neticede Almanya'nın eline geçen tek şey yenilginin etkisini hafifletmek olursa mesele çıkmaza girerdi. Alman muhafazakârların açısından bakıldığında, olayların bu şekilde gelişmesini beklemeleri anlaşılabilir bir durum. Ne var ki bu beklentileri, Müttefiklerin oluşturduğu birliğin pek çok açıklamasına, özellikle de Mihver kuvvetlerinin kayıtsız şartsız teslim olmasını talep eden 1943 tarihli Kazablanka Deklarasyonu'na ters düşecekti. Bu koşullar altında, Almanların Müttefiklerle ayrı ayrı barış antlaşması yapma ihtimalini pek fazla görmüyorum.

Komplo 1945 yılındaki Yalta Konferansı'ndan önce gerçekleştiğine göre, başarılı olması durumunda Batılı Müttefiklerin Almanya ve Rusya'ya yönelik emellerinde ne değişirdi? Avrupa haritası bundan nasıl etkilenirdi?

Darbecilerin Temmuz 1944'te Almanya'da iktidarı ele geçirmesinin, bildiğimiz koşullarda ve buna bağlı olarak tarihte köklü değişikliklere yol açabileceğini düşünmek gerçekten cezbedici. Ancak, kayda değer herhangi bir değişiklik yeni Alman rejiminin, Batılı Güçleri Sovyetlere tamamen sırt çevirmeye ve ayrı bir barış antlaşması imzalamaya ikna etmesine bağlı olurdu. Ayrıca, Almanya'nın yeni liderlerinin, darbenin yol açacağı olası iç kargaşalarla nasıl başa çıkacakları da belirleyici olacaktı. Sözgelimi, herhangi bir kargaşa, Sovyetlere karşı çabucak kurulmuş bir ittifakta Almanların askeri ve siyasi olarak etkili bir ortak olabilme yeteneğini ve kapasitesini nasıl etkilerdi? Ayrıca Müttefiklerin, Almanya'daki yeni iktidarın, sadece Hitlersiz ve Nazisiz bir Almanya hayal etmenin çok daha ötesine geçen bir vizyona ve kararlılığa sahip olduğuna ve bir bütün olarak durabileceğine ikna olması gerekirdi. Tüm bunları dikkate aldığımızda, darbe sonrası jeopolitik iklimde ciddi bir farklılık olabileceği fikri pek de gerçekçi olmayan, hayali bir bakış açısının ürünü kanımca. 1944'te Almanya'ya karşı bir araya gelmiş güçler topluluğu kolay kolay dağıtılamayacak kadar büyük ve kararlıydı.

Bu durumun Uzak Doğu'daki savaşa etkisi ne olurdu?

Başarılı bir darbenin Uzak Doğu'daki savaş üzerinde de etkilerinin olması ihtimal dâhilinde. Bu savaşta Müttefik güçleri, dünyanın tamamen farklı bir bölgesinde, apayrı bir cephede mücadele ediyordu ve doğal olarak muazzam lojistik ve taktiksel sorunlar söz konusuydu. Bölgede konuşlandırılacak ek bir askeri güç bu sorunların kısmen de olsa çözülmesine yardımcı olabilirdi. Avrupa'da ayrı bir barış antlaşmasının imzalanması, teorik olarak ABD'nin daha fazla askeri gücü Pasifik cephesine nakletmesini ve Japonlar üzerinde daha büyük bir baskı kurmasını mümkün kılardı. Neticede, Müttefiklerin Japonları nasıl ve ne zaman yeneceği bu durumdan net olarak etkilenirdi. Hatta yeterli zaman ve kaynak olduğunda, Japon anakarasının tamamının işgal edilmesi dahi gündeme gelebilirdi. Öte yandan, Japonya'nın nispeten daha hızlı bir şekilde yenilgiye uğratılmasının atom bombalarının atılmasını gereksiz kılacağı da öne sürülebilir. Böylece bu yıkıcı silahın bir savaşta fiilen kullanılmasına tanıklık etmezdik ve atom bombası sadece askeri planlarda yer alan, hiç denenmemiş bir taktik olarak kalabilirdi.

Bununla birlikte, ABD birliklerinin bölgeye nakledilmesinin aylar süreceği göz önüne alındığında, bence düşünülmesi gereken esas mesele, söz konusu değişimin Pasifik cephesinde gerçekten kayda değer bir etkisinin olup olmayacağı.

NELER OLABİLİRDİ?

1944

ESKİ DÜŞMANLAR DOST OLUR

Komplo başarılı olsaydı, biraz uzak bir ihtimal de olsa Almanlar teslim olabilir ve Batılı Müttefiklerle bir anlaşma yapabilirdi. Almanlar, Rusların ne kadar dişli ve tehlikeli bir düşman olduğunu çok acı tecrübelerle öğrenmişti ve Naziler yüzünden çektikleri korkunç acıları asla affetmeyeceklerini biliyorlardı. Eğer Batı'nın zihninde Rusya'ya ve savaş neticesinde elde etmek istediği şeylere yönelik bazı şüpheler oluşturabilirlerse, Batılı Müttefikleri, Rusları Avrupa'dan atmak için Almanya'yla ittifak kurmaya ikna edebilirlerdi.

1945 - GÜNÜMÜZ

PEK DE SOĞUK OLMAYAN BİR SAVAŞ

Batı, dünya genelinde Nazilerin kontrolünde olan toprakların ve doğal kaynakların muhtemelen paylaşılacak olmasının cazibesine kapılıp, Almanya'nın Rusların pençesinden kurtulmasına yardımcı olsaydı, Avrupa haritası günümüzdekinden oldukça farklı şekillenirdi. Bu noktada olasılıklar sonsuz görünüyor: Varşova Paktı ülkeleri veya Demir Perde hiç var olmayacak, Almanya bölünmeyecek ve Berlin Duvarı inşa edilmeyecekti. Öte yandan, savaş sonrası dönemde Sovyetler Birliği'nin etkisi büyük ölçüde azalacak ve yükselen yıldız ABD'nin çok daha parlak bir geleceği olacaktı.

1945

FARKLI TÜRDEN BİR TESLİMİYET

Avrupa'daki çatışmanın daha hızlı sona ermesinin, Japonya'ya karşı yürütülen savaşa köklü bir etkisi olabilirdi. Zamanla Uzak Doğu'ya daha fazla asker, zırhlı araç ve gemi nakledilebilir, hatta belki de Japonya'yı tümden işgal etme olasılığı gündeme gelebilirdi. Gerçi bu durumda iki tarafın da çok daha ağır kayıpları olurdu ama eğer Japonlar konvansiyonel kuvvetlerle alt edilebilseydi, teslim olmaları için atom bombasının kullanılmasına gerek kalmayabilirdi.

KENDİ KALEMİNDEN vincent

Vincent van Gogh başyapıtlarıyla ün kazanmış olabilir fakat aslına bakılırsa onu gerçekten anlamamızı sağlayacak en önemli ve en büyük mirası, kaleme aldığı mektuplarıdır

Yazan: Philippa Graftonw

Vincent van Gogh, Paris'ten ayrılıp Güney Fransa'ya gittikten üç ay sonra, kardeşine göndermek üzere bir mektup kaleme aldı. Zihni; sanat, gelecek planları ve Arles şehrindeki yeni eviyle ilgili fikirlerle dolu olan Vincent, 4 Mayıs 1888 tarihli mektubunda şunları yazıyordu: "Sevgili Theo, yanıma yalnızca bir kilim ve şilte alıp, atölye olarak tasarladığım odada yerde bir yatak yapmanın benim için daha iyi olacağını söylemek üzere sana bir iki satır yazayım dedim." Vincent'in en etkileyici ve derin anlamlar içeren mektuplarından biri işte böyle başlıyordu. Ev hayatı ve mütevazı yaşamıyla ilgili sıradan meseleler yerini kaçınılmaz şekilde sanata dair satırlara bıraktı ve alelade bir mektup olarak başlayan metin, kısa sürede gelecekten haber veren bir kehanete dönüştü: "Geleceğin en parlak ressamı, daha önce benzeri görülmemiş bir renk ustası olacak bence... Onun küçük ve sefil bir yerde yaşadığını, takma dişlerle işe koyulduğunu ve benim yaptığım gibi Zuhaf askerlerinin takıldığı geneleve gittiğini hayal edemiyorum açıkçası. Ama bu ressamın sonraki nesillerde ortaya çıkacağını düşünmekte haklı olduğuma eminim ve bize düşen de bunu teşvik etmek için sorgusuz sualsiz elimizden geleni yapmak..." Yalnızca iki yıl sonra Vincent'in "geleceğin ressamı" kehaneti gerçekleşecekti ve kendi hakkındaki olumsuz görüşlerine rağmen, bu ressam bizzat kendisi olacaktı. Ne var ki büyük deha bunu görecek kadar yaşayamadı.

Hollandalı sanatçı, gençliğinde ressam olmayı aklının ucundan dahi geçirmemişti. 30 Mart 1853 tarihinde dünyaya gelen Vincent, bir din adamı olan Theodorus van Gogh ile Ana Carbentus'un hayatta kalan ilk çocuğuydu. Ondan dört yıl sonra kardeşi Theo dünyaya geldi. Altı çocuklu ailede Theo ile Vincent arasında özel bir yakınlık vardı ve çocukluk döneminin ardından Vincent ilk işine girdiğinde kalemi eline alıp kardeşine yazmaya başladı. 1872 tarihli ilk uzun mektubunu yazdığı sırada Hollanda'nın Lahey şehrinde çalışıyordu. Üç yıl öncesinde Goupil & Cie adındaki uluslararası bir sanat simsarında işe başlamış ve bu galeri genç adama dünyanın kapılarını açmıştı. 1876'da işten çıkarılmış olsa da arada geçen yıllar içerisinde Brüksel, Londra ve Paris'te yaşadı ve çalıştı. Bu şehirlerde gravürler toplayıp, galerileri ziyaret eden Vincent, sanat tutkusunu tatmin etmeye gayret etti.

Sanat dünyasındaki kariyeri sona ermiş gibi göründüğünden, kendini yeni tutkusuna, yani Tanrı'ya adadı. Babasının yolundan gitmeyi aklına

SESLİ İÇERİK

Dilerseniz bu içeriği dinleyebilirsiniz

Lütfen kare kodu taratın ya da aşağıdaki adrese gidin

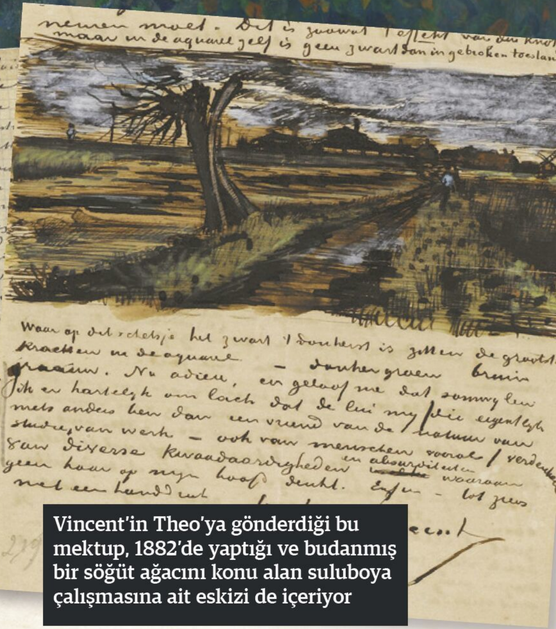

www.allabouthistory.com.tr/vangogh

Seslendiren: Samet Küçük

Vincent, kardeşi Theo'nun yanı sıra, yine bir ressam olan arkadaşı Paul Gauguin'e de mektuplar yazmış, kendisini ziyaret etmesini istemişti. 17 Ekim 1888 tarihli mektubuna Arles'deki yatak odasının kabataslak bir çizimini eklemişti

Vincent'in Theo'ya gönderdiği bu mektup, 1882'de yaptığı ve budanmış bir söğüt ağacını konu alan suluboya çalışmasına ait eskizi de içeriyor

koyan Vincent, 22 Mart 1877 tarihli mektubunda Theo'ya şu sözlerle yalvarıyordu: "Başını göğe kaldır ve O'ndan beni kabul etmesini iste!" Üç yıl içerisinde Vincent'in bu kararlılığı bir saplantıya dönüşmüştü; çok geçmeden dini coşkuyla dolu mektuplar yazmaya başladı. Zaman zaman mektuplarında ulvi amacı için katetmesi gereken uzun yola atıfta bulunarak hayıflanıyordu: "Keşke ben de babamın bugüne değin başardığı işleri başarmış olsaydım. Fakat emekçi bir Hristiyan ve İncil vaizi olmak için çok çalışmak gerekiyor."

Tekrar İngiltere'ye taşındıktan sonra Vincent'in baba mesleğini sürdürme yolculuğu, onu Belçika'da kömür ocaklarının yoğun olduğu bir bölge olan Borinage'a götürdü. Burada madencilere vaizlik yapmaya başladı. Kasvetli bir kasabada sefalet içinde yaşayan Vincent kendini yeni cemaatine adamaya çalıştı, fakat pek de hoş karşılanmayan yöntemleri üstlerinin öfkesini üzerine çekince kısa süre sonra işine son verildi.

Sonraki iki yıl içerisinde Vincent'in Tanrı'ya adanmışlığı yavaş yavaş küllenmeye yüz tuttu ve 1879 yılında din adamı olma hevesinden tamamen vazgeçti. Bunun yerine ressam olmaya karar vermişti. Gelgelelim, hiçbir geliri olmayan ve oldukça masraflı bir meslek seçen Vincent'in paraya ihtiyacı vardı. İşte bu noktada Theo'nun, Vincent ölene dek sürecek olan "hamilik" rolü başladı. Bu cömertçe bir lütuftu, ancak Ağustos 1879'da yazdığı gibi, bu durum bir yandan da Vincent'in zihnini ve vicdanını rahatsız ediyordu: "Sana veya evdekilere sıkıntı verdiğimi ya da yük olduğumu ciddi anlamda hissedersem kedere boğulur, umutsuzluğa kapılırım."

Din adamlığı kariyerinin düşüşe geçmesiyle sanat dünyasına ciddi anlamda adım attığı dönem arasında geçen sürede ailesiyle ilişkileri de bozuldu. Temmuz 1880'de Theo'ya, "Son beş yıldır doğru düzgün bir iş bulamadan, oradan oraya sürükleniyorum," diye yazmıştı. Kendi başarısızlıklarının farkında olan ve babasını hayal kırıklığına uğrattığından şüphesi olmayan Vincent, sıklıkla babasıyla tartışıyordu. Hatta babası onu bir akıl hastanesine yatırmakla bile tehdit etmişti. Bu durumdan, "İster istemez, ailemin gözünde uğursuz ve tekinsiz bir tip, en olmadık serserinin teki haline geldim," sözleriyle yakınıyordu.

İlerleyen aylarda da işler iyiye gitmedi. Aralarındaki sorunlara rağmen Vincent Nisan 1881'de ailesinin yanına geri taşındı. Burada kuzeni Kee Vos-Stricker'a sırılsıklam âşık olan Vincent, oldukça kısa ve buz gibi bir yanıtla geri çevrildi: "Asla, hayır, asla!" Aileler bu meselenin artık kapandığını düşünüp rahatlasa da aslında Vincent kuzeninin peşini bırakmamıştı. 3 Kasım 1881'de şöyle yazıyordu: "Onun, 'Asla, hayır, asla!' deyişine boyun mu eğmeliydim, yoksa meselenin henüz çözülmediğini ve kapanmadığını düşünüp, umut beslemeye devam etmeli ve pes etmemeli miydim? Ben ikinci şıkkı seçtim. Şu âna dek bu karardan pişman olmuş değilim."

Kee'nin kalbini kazanmaya kararlı olan

"Vincent, 1879 yılında din adamı olma hevesinden tamamen vazgeçti"

Vincent'in, ailesiyle ilişkisi giderek daha da kötüleşti ve en sonunda onların da ısrarıyla evden ayrılmak zorunda kaldı. Ocak 1882'de bir kez daha Lahey'e yerleşti. Ne var ki burada işler daha da kötüye gitti. Hollandalı ünlü suluboya sanatçısı Anton Mauve ile çalışmaya başlamıştı ve yeni akıl hocası, model çalışmalarına ağırlık vermesi için Vincent'i cesaretlendirdi. Fakat modellerinden biri ve hamile bir fahişe olan Sien Hoornik ile bir ilişki yaşayacağı aklının ucundan bile geçmemişti. Vincent, Mayıs 1882'de Theo'ya şunları yazdı: "Bugün Mauve ile karşılaştık, aramızda çok kötü bir konuşma geçti. Bundan sonra onunla hiçbir zaman barışamayız artık... Konuşmanın sonunda bana, 'pis bir karakteriniz var' dedi."

Vincent'in Sien'le ilişkisini kınayan tek kişi Mauve değildi; Theo da abisinin durumunu eleştiriyordu. Özellikle de bu kadınla evlenmeyi planladığını öğrendikten sonra dehşete düştüğünü ifade etmişti. Aynı ayın ilerleyen günlerinde Vincent, Theo'ya sert bir üslupla, "Bir kadını aldatmayacak ve ona ihanet etmeyeceğim!" diye yanıt vermişti. Gerçekten de Sien'le birlikte olabilmek için kardeşinin her ay gönderdiği harçlıktan mahrum kalmaya bile razıydı: "Bana kesin olarak desteğini çekeceğini söylersen çaresiz kalırım... Fakat eğer başıma bu gelecekse, varsın gelsin. Sevgili Theo, sana diyeceğim şudur ki bağlandığım ve aynı korkuluğu gördüğüm bu kadınla evlenmeye kararlıyım."

Theo'nun, abisinin kariyerini finanse etmeye devam etmesi büyük bir lütuftu. Temmuz 1882'de, belsoğukluğu tedavisi gördüğü hastaneden taburcu olduktan sonra Vincent yağlıboya resme ilgi duymaya başladı. Bu, Vincent'ın alışkın olduğu karakalem ve suluboyadan tamamen farklı bir yöntemdi. Her geçen gün daha hoş ve satılması mümkün neticeler elde ettiğini düşünüyordu ama bir yandan masrafları da giderek artıyordu: "Kendimi yağlıboya resme kaptırmış olsam da yüklü masraflar bunu gönlümün istediğince ve hevesle yapmaktan beni alıkoyacak muhtemelen." (Ağustos 1882).

Bir süre sonra Vincent, Sien'le yaşadığı ev hayatının sanatsal üretkenliğini sınırladığını fark etti. Lahey'den ayrılmaya can atıyordu ve sonbaharda Hollanda'nın kuzeyine, Drenthe'ye gitti. Fakat 1883 Eylül'ünün sonuna doğru kardeşine yazdığı mektuptan, Sien'i terk ettiği için suçluluk duyduğu anlaşılıyor: "Onun iyi bir insan olmadığını biliyorum. Böyle davranmaya hakkım olduğunu da biliyorum. Artık orada kalamayacağımı, onu yanımda buraya getiremeyeceğimi, yaptığımın doğru ve aklı başında bir hareket olduğunu ve daha ne dersen de hepsini biliyorum. Yine de her şeye karşın, öyle bitkin, hasta, sıska bir kadın gördüm mü sanki böğrüme bir bıçak saplanıyor, yüreğim içimde eriyor..."

Vincent'in en yakın sırdaşı olan Theo'nun bir fotoğrafı

Drenthe'de birkaç ay geçirdikten sonra ailesinin yanına dönen Vincent, kendi atölyesini açtı. 1885'te babasının ölümüne rağmen gayretle çalışmaya devam etti ve ilkbaharda *Patates Yiyenler* adlı ilk "başyapıtını" tamamlamanın eşiğine geldi. 30 Nisan 1885 tarihli

1891'de ölen Theo, Auvers-sur-Oise'de abisinin yanına gömüldü

Vincent'in 1883'te ev sahibine yazdığı üç mektup, Temmuz 1962'de 1.200 sterline kimliği bilinmeyen bir alıcıya satıldı

bir mektubunda ne kadar heyecanlı olduğu açıkça görülüyor: "Özgün ve gerçekçi bir köylü tablosu ortaya çıkmak üzere. Öyle olacağını biliyorum. Lakin yapmacık ve yavan bir köylü tasviri tercih edenler kendi istedikleri şekilde yapabilir."

Mart 1886'da Vincent, Theo'yla birlikte yaşamak üzere Paris'e gitti ve burada yeni sanatsal eğilimlerden haberdar olmakla kalmayıp, Émile Bernard, Henri de Toulouse-Lautrec ve Paul Gauguin gibi birçok ressamla da yakınlaşma fırsatı yakaladı. Bu döneme ait çok az sayıdaki mektuplardan Vincent'in maddi sıkıntılarının devam ettiğini ve uygun fiyatlı modellerin ücretini bile çoğu zaman karşılayamadığı için onlarca otoportresini yaptığını anlıyoruz. Gelgelelim, Paris yaşamının zorluklarına rağmen, 1887 yazında kız kardeşi Wilhelmina'ya yazdığı bir mektupta itiraf ettiği gibi, Vincent ve Theo'nun ilişkisi yeniden canlanmış ve çok daha iyi bir hal almıştı. Mektubunda şöyle diyordu: "Eğer Theo olmasaydı çalışmalarımın hakkını veremezdim. Fakat onun dostluğu sayesinde ilerleme kaydedeceğime ve taşların yerine oturacağına eminim. İlk fırsatta, güneşin ve renklerin çok daha bol olduğu güneyde biraz vakit geçirmeyi planlıyorum."

Ne var ki 3 Ekim 1888'de Gauguin'e yazdığı bir mektupta Vincent, "Paris'ten ayrıldığımda üzgün bir haldeydim, oldukça hastaydım ve neredeyse alkolik olmuştum," diyecekti. Planladığı gibi Şubat ayında Güney Fransa'ya taşınmış ve havanın mevsim normallerine göre beklenmedik şekilde

Van Gogh ve İngiltere

Tate Britain Sanat Galerisi'nin küratörlerinden Carol Jacobi, Vincent'in İngiltere'deki ilk yıllarının onu nasıl etkilediğini anlatıyor

Van Gogh'un İngiltere'de geçirdiği yıllar ne derece önemliydi?

Çok önemliydi... Van Gogh, eserlerinde pek çok farklı yerden edindiği fikirleri harmanlamıştı. İngiltere de bu yerlerden biriydi. Genç bir sanat simsarı ve ardından gönüllü öğretmen olarak geçirdiği üç yıl onu Londra sanat dünyasıyla tanıştırdı. İngiltere'den ayrıldıktan dört yıl sonra kardeşine gönderdiği bir mektupta hâlâ "resimlerin ülkesini özlediğini" söylediğinde, Theo ona ressam olmasını önermişti.

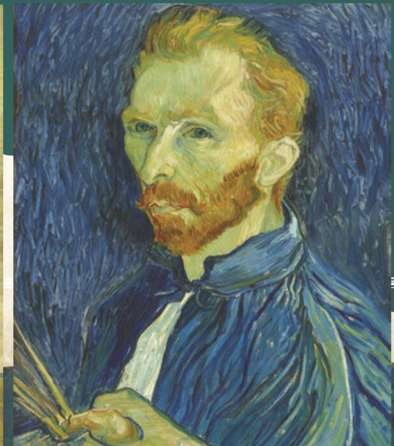
İngiltere'yi onun gözünde bu kadar cazip kılan neydi?

Gerçekçilikti diyebilirim... İngiliz sanatı ve edebiyatı, hızla değişen modern dünyaya uygun yeni bir gerçekçilik anlayışıyla ve daha geniş kitlelere ulaşmayı hedefleyen çok daha eşitlikçi sanat biçimleriyle ön plana çıkıyordu. Van Gogh, daha İngiltere'ye gitmeden Charles Dickens'ın kitaplarını deyim yerindeyse hatmetmişti. Ayrıca, hayatı boyunca yazdığı pek çok mektupta, İngiliz ve Avrupalı yazarların kaleme aldığı, "gerçekçilik" akımına mensup onlarca kitaptan söz ettiğini biliyoruz. Bununla birlikte, Gustave Doré'nin "dehşet verici gerçekçiliğine", Ön Raffaellocular'ın doğal sembolizmine (ressam John Everett Millais'nin Chill October adlı tablosu bunlardan biriydi) ve gündelik yaşamda güçlü bir şiirsellik bulan Dickens gibi Toplumsal Gerçekçilere hayrandı. Bu sanatçıların, Vincent'in tabiriyle, "gerçek hayattan daha hakiki gerçekçiliği" ve eserlerindeki "samimiyet", "halk için halkın resmini" yapmaya karar verdiği ve incelemek üzere binlerce gravür topladığı ilk yıllarında ona esin kaynağı oldu. Kariyerinin Fransa'daki ikinci yarısında esas ilgi alanını Japonya'dan gelen gravürler teşkil ettiyse de gözdesi olan İngiliz sanatı üzerine yaşamının sonuna kadar kafa yormaya devam etti. Bunu, akıl hastanesindeyken ressam Gustave Doré'nin Exercise Yard-Newgate adlı gravüründen esinlenerek yaptığı Tutkular Çemberi isimli yağlı boya tablosundan da anlayabiliyoruz.

İngiltere onda ne gibi değişikliklere yol açtı?

Van Gogh, Goupil & Cie adlı sanat simsarında çalışırken banliyöde yaşıyor, silindir şapkasıyla her gün eviyle iş arasında mekik dokuyor ve orta sınıf maaşı kazanıyordu. Dolayısıyla, hayattan beklentileri de orta sınıfın beklentileriyle paralellik gösteriyordu. Yani, çalıştığı şirkette daha sağlam bir yer edinmek, belki romantik bir ilişki yaşayıp, evlenmek ve hafta sonlarında gönlünce galerileri ve parkları ziyaret etmek gibi... Zaman zaman Thames Nehri'nde kürek çektiği dahi oluyordu. Londra'da kaldığı bir yılın ardından, 21 yaşına bastığında Van Gogh'un mektupları değişmeye başladı; daha melankolik ve dindar bir havaya bürünmüşlerdi. Britanya İmparatorluğu'nun, endüstrinin ve dünya ticaretinin merkezi olan Londra'nın sunduğu refah ve yaşam enerjisinin orta yerinde, tüm bunlardan mahrum kalmış, dışlanmış ve sömürülmekte olan yoksullar vardı. Charles Dickens gibi yazarlar ve toplumsal reform yanlıları da sık sık bu kesimden dem vuruyordu. Yaptığı uzun yürüyüşlerde Van Gogh'un yolu tüm bunlara tanıklık ettiği yoksul kenar mahallelerden geçiyordu ve bir yandan da Thomas Carlyle, George Eliot ve diğer yazarların kitapları sayesinde Hristiyan sosyalist fikirlerle tanışmıştı. Hayata bakışı değişen Van Gogh artık Goupil'deki işinden pek memnun değildi. Zaten birkaç ay sonrasında şirket onu Paris'e gönderdi ve ardından işine son verildi. Bunun üzerine bir tür "şehir misyoneri" olmaya karar verdi ve bu kararı onu farklı yerlere ve mesleklere sürükledi. İlkin, İngiltere'ye dönüp Ramsgate kentinde ve Isleworth kasabasında gönüllü öğretmenlik yaptı. Ardından Hollanda'nın Dordrecht şehrinde bir kitapçıda çalıştı ve daha sonra Brüksel yakınlarındaki Laeken'de yer alan bir Protestan misyoner okulunda üç aylık bir kursa katıldı. Din konusunda hayal kırıklığına uğramasının ardından, nihayetinde aradığı manevi tatmini sanatta buldu.

kötü seyrettiği ilk birkaç haftayı iyileşmeye çalışarak geçirmişti. Fakat bulutlar dağılıp hava açtığında bölgenin iklimine ve kır yaşamının güzelliğine deyim yerindeyse âşık oldu: "Daha önce böyle bir şansım olmamıştı. Bu bölgede doğa, her şey ve her yer inanılmaz bir güzelliğe sahip!" diye yazıyordu Eylül ayında... Arles şehrinde, ünlü *Sarı Ev* tablosuna da konu olan evi kiraladı. Bu evi, kendisinin ve "birinci sınıf bir ressam" olduğunu düşündüğü Gauguin'in kalıcı şekilde yerleşeceği bir "sanatçı komünü" olarak hayal etmişti.

Vincent büyük bir istek, azim ve ciddiyetle resim yapmaya başladı. Sarı Ev'in duvarlarını insan ve ayçiçeği figürleriyle kaplamaya kararlıydı. Gauguin'in Ekim ayında Arles'e gelişi Vincent'in coşkusunu daha da arttırdı. İkili başlangıçta iyi anlaşıyor gibi görünüyordu, fakat Aralık ayı geldiğinde ilişkileri gergin bir hal aldı; sürekli tartışıyorlardı. Bu sıkıntılı günlerde Vincent'in morali çok bozuktu ve 23 Aralık 1888'de kardeşine yazdığı kısa bir mektupta şunları söylüyordu: "Bana sorarsan Gauguin, bu güzel Arles kentinden, içinde çalıştığımız küçük Sarı Ev'den ve özellikle de benden biraz bunaldı." Bu mektubu yazdığı o uğursuz günün akşamında Vincent bir usturayla Gauguin'e saldırmaya kalkıştı ve bunun üzerine Gauguin hışımla evden ayrıldı. Büyük bir hayal kırıklığı yaşayan Vincent, bir hiddet anında kendi kulağını keserek gazeteye sardı ve civardaki genelevlerden birinde çalışan bir fahişeye verdi. Ertesi gün, olan bitene dair çok az şey hatırlıyordu.

Geçirdiği bu sinir krizinin hemen ardından akıl hastanesine yatırıldı ve ertesi yılın Ocak ayına kadar orada kaldı. Sarı Ev'e dönmek istediyse de 23 Aralık gecesi yaşananlar yüzünden dehşete düşen bölge sakinleri Vincent için uzaklaştırma kararı çıkarmıştı. Mühürlenen ev polisin koruması altındaydı. Tüm bu olanlara rağmen Vincent resim yapmaya devam etti. 1889 Şubat'ında Theo'ya gönderdiği bir mektupta şunları yazmıştı: "Çalışmak beni avutuyor, daha doğrusu kontrolümü yitirmemi engelliyor."

Birkaç ay sonrasında yine büyük bir kriz geçirmekten korkan Vincent, Mayıs 1889'da kendi isteğiyle, Saint-Rémy kentindeki bir manastırda yer alan St. Paul Akıl Hastanesi'ne yattı. Burada, kullanılmayan bir odada resim yapmaya devam eden ünlü ressam, 1889 Eylül'ünün başında Theo'ya şunları yazdı: "Başarının hastalığım için en iyi tedavi olacağını sürekli kendime söyleyerek, çalışmalarımı kontrol altında tutmak için var gücümle mücadele ediyorum." Nitekim Vincent, *Yıldızlı Gece* ve *İrisler* tabloları da dâhil olmak üzere en etkileyici eserlerinden bazılarını Saint-Rémy'deki bu akıl hastanesinde yapacaktı.

1890 yılının başlarında bir ressam olarak nihayet yükselişe geçmişti ve eleştirmen Albert Aurier'in, *Le Mercure de France* adlı dergide sanatına dair kaleme aldığı bir makale sayesinde Vincent halk arasında tanınmaya başladı. Şubat ayında akıl hastanesinden Aurier'e yazdığı bir mektupta şöyle diyordu: "Makalenizde

Vincent, Paul Gauguin'in yaptığı *Ayçiçeklerinin Ressamı* isimli portresini, onu bir deli şeklinde resmettiği için hakaret olarak algılamıştı

"Maddi sıkıntılar yüzünden modellerin ücretini karşılayamayan Vincent, onlarca otoportresini yaptı"

Van Gogh, Arles'e taşındıktan sonra Joseph Roulin isimli bir postacının resmini yaptı. Kız kardeşine bu postacıyı şöyle betimlemişti: "Sokrates'inkini andıran bir kafası var. Burnu yok denecek kadar küçük, kulaklarıysa aksine büyük. Geniş bir alına sahip ve başının tepesi kelleşmiş, sakallarına da aklar düşmüş. Küçük, gri gözleri ve epey kırmızı, dolgun yanakları var"

Aralık 1888'de Vincent Theo'ya şöyle yazmıştı: "Gauguin geçenlerde bana Claude Monet'nin, Japon porseleni bir vazonun içerisinde ayçiçeklerinin yer aldığı bir resmini gördüğünü söyledi. Resim oldukça güzelmiş fakat benimkini daha çok beğeniyormuş"

Vincent, *Buğday Tarlasında Orakçı* adlı tablosu hakkında şunları yazmıştı: "Bu, hüzünlü olmayan bir ölüm. Her şeyi saf altın renginde bir ışıkla aydınlatan güneşin altında, güpegündüz gerçekleşiyor"

Ölümcül Bir Miras

Vincent, akıl sağlığı sorunlarıyla boğuşan tek kardeş değildi

Gauguin'le yaşadığı arbedenin Vincent'in kötü bir şöhret edinmesine yol açtığı muhakkak ama daha derine inersek, ızdırap içindeki bu dâhiye bu kadar acı veren şey aslında tam olarak neydi? Birçok tarihçi sanatçıya teşhis koymayı denese de Vincent'in hangi hastalıktan muzdarip olduğunu kesin olarak bilmek mümkün değil. 1888'de Arles'deki doktoru Vincent'in rahatsızlığının epilepsi ve "genel deliryum ile akut mani" olduğunu iddia etmişti. O dönemde epilepsi hakkında pek az şey biliniyordu ve çok sayıda semptom epilepsiye yoruluyordu. Daha yeni ve muhtemel teoriler arasında ise manik depresyonun yanı sıra frenginin olası semptomları yer alıyor. Bununla birlikte Vincent, akıl sağlığı sorunlarıyla boğuşan tek Van Gogh değildi. Mektuplarından birine bakılırsa, ailede pek çok vaka vardı. Gauguin'le yaşadığı vahim tartışmadan aylar öncesinde, Mayıs 1888'de Theo'ya yazdığı bir mektupta şöyle demişti: "Hastalığımız ölümcül bir miras. Çünkü zayıflık, uygarlık boyunca nesilden nesile giderek artıyor."

Theodorus Van Gogh
1822-1885

8 Şubat 1822'de doğan baba Van Gogh, Hollanda Reform Kilisesi'nde Protestan bir papazdı. Theodorus ve Vincent arasında gergin bir ilişki vardı ve Vincent babası için bir hayal kırıklığı olduğuna inanıyordu. Felç geçiren Theodorus 1885'te öldü.

Anna Carbentus
1819-1907

Vincent'in annesi, 10 Ekim 1819'da dünyaya geldi. Pek talibi olmayan Anna, 30 yaşındayken kız kardeşinin kayınbiraderi Theodorus ile tanıştırıldı. İkili oldukça iyi anlaştı ve 1851'de evlendiler. Vincent'e sanat tutkusunu aşılayan da annesiydi.

Vincent
1852-1852

Anna ve Theodorus'un ilk çocukları ölü doğmuş bir oğlandı. Ona Theodorus'un babasının ve abisinin adı olan Vincent ismini vermişlerdi. Ünlü ressam, ölen abisiyle aynı adı paylaşmanın yanı sıra, ondan tam bir yıl sonra aynı gün dünyaya geldi.

Anna
1855-1930

Theodorus ve Anna'nın en büyük kızları bir dilbilimciydi ve işinde en az abisi kadar yetenekliydi. Bir süreliğine İngiltere'de yaşayıp, Fransızca öğretmenliği yaptı. Vincent ve Anna pek yakın değildi. Babalarının ölümünden sonra iki kardeş birbirinden iyice uzaklaştı.

Elizabeth
1859-1936

"Lies" lakaplı Elizabeth de kardeşleri gibi yaratıcı bir kişiliğe sahipti. İyi bir şairdi ve 1908'de şiirleri yayımlandı. Bundan iki yıl sonra, abisi Vincent Van Gogh'un hatıralarını kaleme aldığı bir kitapla şöhret oldu.

Cornelius
1867-1900

Kardeşlerin en küçüğü olan Cornelius, mühendislik alanına yönelmişti. 1900 yılında hayata veda etti. Ölümüne dair farklı iddialar mevcut: Bazıları, İngiliz-Boer Savaşı'nda bir çatışma sırasında öldürüldüğünü iddia ederken, kimilerine göreyse intihar etmişti.

Vincent
1853-1890

Çocukluk yıllarında ailesi tarafından pek takdir görmeyen Vincent, mektuplarında da ifade ettiği gibi, "melankoliye" yatkın bir kişiliğe sahipti. 1882'de belsoğukluğu nedeniyle hastaneye kaldırılmıştı. Ayrıca muhtemelen frengiden de muzdaripti.

Theodorus
1857-1891

Vincent'ten dört yaş küçük olan Theo, onun en yakın dostu ve sırdaşı oldu. O da abisi gibi sarsıcı bir "melankoli" sorunuyla mücadele ediyordu ve doktoruna bakılırsa bu durum onu Vincent'ten daha kötü etkilemişti.

Wilhelmina
1862-1941

Vincent'in Theo'dan sonra en yakın olduğu kişi, küçük kız kardeşi Wil'di. Abilerinin ölümünden sonra Wilhelmina'nın da akıl sağlığı bozulmaya başladı. 1902'de akıl hastanesine kaldırıldı ve yaklaşık 40 yılın ardından burada öldü.

adeta tuvallerimle yeniden tanıştım; gerçekte olduklarından daha güzel, daha zengin ve daha anlamlılar." Ertesi ay Vincent'in on tablosu Paris'te düzenlenen Bağımsız Ressamlar Sergisi'nde yer aldı.

Akıl hastanesine yatışından yaklaşık bir yıl sonra Vincent buradan ayrıldı. 16 Mayıs 1890'da Paris'e gitti ve 20 Mayıs'ta ise Auvers-sur-Oise bölgesine, Theo'nun yakınına taşındı. Dostu olan ressam Camille Pissarro, aynı bölgede yaşayan ve kendisi de amatör bir ressam olan Dr. Paul Gachet'ye görünmesini önerdi. Haziranda kız kardeşi Wilhelmina'ya yazdığı bir mektupta, daha önce başka ressamları da tedavi etmiş olan Dr. Gachet'den şöyle bahsediyordu: "Harika bir dost buldum; neredeyse bir kardeş gibi. Fiziksel ve ruhsal olarak birbirimize çok benziyoruz. Kendisi çok gergin ve tuhaf biri."

Her şey iyi gidiyor gibi görünse de yeni bir ruhsal kriz geçirme korkusunun yanında, kardeşine ve ailesine maddi anlamda yük olma endişesi Vincent'ın ruh halini karartmaya devam etti. 24 Temmuz 1890'da Theo'ya yazdığı son mektubunda şöyle demişti: "Belki de olan biten pek çok şey hakkında sana yazmayı denemeliyim ama öncelikle bu isteğimi tamamen kaybettim. Ayrıca, bana nafile bir uğraş gibi görünüyor. Hiçbir anlamı yok..." Üç gün sonra Vincent kendini vurdu. Mucize eseri sağ kalıp yürüyerek Ravoux Inn'deki odasına zar zor gitmeyi başardıysa da doktorların müdahalesine rağmen yarası giderek kötüleşti ve 29 Temmuz'un ilk saatlerinde, son ana kadar yanında olan en yakın dostu ve kardeşi Theo'nun kollarında can verdi. Henüz 37 yaşındaki Vincent'in son sözleri, "Keder sonsuza dek sürecek," olmuştu.

Vincent van Gogh, 30 Temmuz 1890'da ailesinin ve dostlarının katılımıyla gerçekleşen törenle Auvers-sur-Oise'daki bir mezarlığa defnedildi. Yakın arkadaşı, ressam ve yazar Émile Bernard, cenaze töreninden bahsettiği bir yazısında, "Kardeşi Theodorus van Gogh kederinden yıkıldı," diye yazmıştı. Theo, Vincent'in ölümünü hiçbir zaman gerçek anlamda atlatamadı ve sağlığı giderek kötüleşti. Abisinin ölümünün üzerinden altı ay bile geçmeden o da hayata veda etti.

İngiltere beklenti içinde
Nelson'ın amiral gemisi Victory, savaştan önce İngiliz filosuna, "İngiltere, herkesin üzerine düşen görevi yapmasını bekliyor" şeklindeki ünlü mesajı gönderdi. Mesaj, iletiyi alan her geminin bir sonrakine yönlendirdiği bir çeşit "telgraf" mekanizması sayesinde tüm filoya ulaştırıldı.

Yıkılan direkler
Trafalgar'daki yakın mesafeli çatışmalarda karşı karşıya gelen gemiler, neredeyse tamamen enkaz haline dönüşene dek birbirlerini top ateşine tuttular.
Bir düşman gemisinin direklerini yıkmak, onun manevra kabiliyetini sekteye uğratmanın ve dolayısıyla muharebe dışında bırakmanın en iyi yoluydu.

Tam borda
O dönemde muharebelerde düzen alan gemilerin uyguladığı en yıkıcı taktik, bir düşman gemisini, iskele veya sancak tarafındaki mevcut tüm topların ateşlenmesiyle şiddetli bir biçimde vurmaktı. Bu şekilde yapılan iyi zamanlanmış bir koordineli ateş, yani borda ateşi, sıklıkla bir muharebenin gidişatını değiştirebiliyor, düşman gemi ve mürettebatı için felakete yol açabiliyordu.

TRAFALGAR MUHAREBESİ

TRAFALGAR AÇIKLARI, GÜNEYBATI İSPANYA 21 EKİM 1805

Britanya, 1805 yılında Fransa İmparatoru Napolyon Bonapart tarafından işgal edilmenin eşiğindeydi. Bonapart'ın Fransa'nın kuzeyinde toplanan "Büyük Ordu"sunun (Grande Armée) Manş Denizi'ni geçmek için ihtiyaç duyduğu tek şey bir gemi filosuydu ve bu geçişin ardından Büyük Britanya'nın düşmesi muhakkaktı. Amiral Villeneuve komutasındaki Fransız filosu, Atlantik Okyanusu boyunca İngiliz Amiral Nelson'la aralarındaki kovalamacanın ardından geri dönmüş ve amaçlanan istila için tüm gemileri toplamak üzere İspanya kıyılarında konuşlanmıştı. İspanyol ve Fransız gemilerinden oluşan Birleşik Filo, Fransız ordusunu güvenli bir şekilde İngiltere'ye götürmek için gereğinden fazla sayıda gemiye sahipti. Fakat önce, askerleri almak için İspanya kıyılarından hareket edip, Fransa'ya ulaşması gerekiyordu.

İngiliz Kraliyet Donanması, Birleşik Filo'nun Fransa'nın kuzeyindeki Büyük Ordu'ya ulaşma ihtimalini ortadan kaldırmak için, filonun yerini tespit etmek ve durdurmakla görevlendirilmişti. Fransa ve İspanya'daki İngiliz casusları, Napolyon'un planının yanı sıra müttefik filonun hareketleriyle ilgili bol miktarda istihbarat sağladı. 1805 yılının Eylül ayına gelindiğinde, Villeneuve'ün gemileri İspanya'nın Cádiz limanında toplanmıştı. Bu sırada Nelson'ın filosuysa 50 mil açıkta beklemekteydi. Birkaç işaret gemisi Cádiz'i gözetliyor, Villeneuve'ün harekete geçmesini sabırsızlıkla bekliyordu.

Nelson sıra dışı bir komutandı. Ülkesinde ve mevkidaşları arasında hâlihazırda kahraman olarak görülen Amiral, Kraliyet Donanması'nda 34 yıldan uzun bir süre görev yapmış, hem kral hem de ülkesi için defalarca canını ortaya koymuştu. 1797 yılında Santa Cruz de Tenerife şehrini ele geçirmeye çalışırken kolunu ve sağ gözünü kaybetmişti. Şimdiyse yeni bir meydan okumaya hazırlanıyordu.

İngiliz filosu İspanya'nın güney kıyılarına yaklaşırken, halen Cádiz'de bulunan Birleşik Filo'ya görünmemek için kıyıdan epey uzakta demir attı. Küçük firkateynler, yarımada boyunca herhangi bir düşman hareketini tespit edebilmek amacıyla kıyıyı izlemek için karaya daha yakın noktalarda konuşlandırıldı. Nelson ne pahasına olursa olsun, Villeneuve'ün kuzeye doğru seyrederek Biscay Körfezi'ne ve oradan da kuzey Fransa'ya ulaşmasını veya doğuya ilerleyerek Cebelitarık Boğazı üzerinden Akdeniz'e kaçmasını önlemek istiyordu.

Bu sırada Villeneuve, Fransa'da bulunan İmparator Napolyon'un baskısı altındaydı. İspanya'dan ayrılıp Fransa'ya yelken açmakta gecikmesi hem kurmayları arasında huzursuzluğa yol açmış hem de Napolyon'un çileden çıkarak onu korkaklıkla itham etmesine neden olmuştu. Daha da kötüsü, İngiliz filosunun hamleleri hakkında yanlış bilgilendirilen Villeneuve, Nelson'ın İspanya kıyıları yakınlarında olduğundan halen habersizdi. Fransız komutan, zamanın en önde gelen amirali tarafından filosunun izlendiğini bilseydi, tam da içine doğru yelken açmak üzere olduğu felaketten pekâlâ kaçınabilirdi.

Denizde ağır yenilgi
Fransızların ve İspanyolların çok sayıda gemisi muharebede kaybedildi veya İngilizler tarafından ele geçirildi. Buna karşılık, İngilizler Trafalgar'da tek bir gemi bile kaybetmedi. Fransa'nın, muharebede önemli bir role sahip olan Redoubtable adlı gemisi tamamen kuşatılmış ve tüm direklerini kaybetmişti. Nihayetinde geminin mürettebatı teslim olmak zorunda kaldı.

İngiliz Filosu

GEMİ SAYISI 27

TOP SAYISI 2.148

HORATIO NELSON
LİDER

Hayranlık uyandıran İngiliz amiral, zamanının en korkulan ve saygı duyulan deniz komutanları arasında yer alıyordu.

Güçlü Yönleri Düşmanı taktiksel açıdan alt etme konusunda rakipsiz bir yeteneği vardı

Zayıf Yönleri Alışılmışın dışındaki yöntemleri büyük riskler taşıyordu

HMS VICTORY
ÖNEMLİ GEMİ

Nelson'ın ünlü amiral gemisi

Güçlü Yönleri Üç silah güvertesinde toplam 104 topu vardı

Zayıf Yönleri Devasa gövdesi manevra yapmasını zorlaştırıyordu

24 LİBRELİK TOP
ÖNEMLİ SİLAH

Muazzam bir yıkım gücüne sahip devasa bir top

Güçlü Yönleri Kalın gemi gövdelerini kolaylıkla delip geçebiliyordu

Zayıf Yönleri Mürettebatın üç ton ağırlığındaki topu kullanması nispeten daha zordu

01 İngiliz Filosu yaklaşır

Sabah saat 6.30'da, İngiliz gemilerinin mürettebatına savaşa hazırlanmaları emri verilir ve mürettebat top güvertelerini muharebe için hazırladıktan sonra görev yerlerini alır. İngilizler Birleşik Filo'ya doğru yaklaşırken, saat 11.00 ile öğle vakti arasında Nelson tüm filosuna, "İngiltere, herkesin üzerine düşen görevi yapmasını bekliyor" şeklindeki ünlü mesajını gönderir. Windward (Rüzgarüstü) ve Leeward (Rüzgaraltı) adlı iki gruba ayrılan Kraliyet filosu, arkasına aldığı hafif rüzgârla düşman gemilerine batıdan yaklaşır ve Birleşik Filo'nun farklı bölümlerine taarruz eder. Düşmanın yoğun top ateşine maruz kalan iki gemi grubu, karşılık vermeden hızlıca Birleşik Filo hattının yan tarafına doğru yelken açar.

02 Collingwood çatışmaya girer

Leeward filosunun komutasını yürüten Koramiral Collingwood'un amiral gemisi Royal Sovereign, Fransız gemisi Fougueux tarafından borda ateşine maruz kalır (sancak veya iskele tarafındaki tüm topların ateşlenmesi), fakat Santa Anna adlı geminin kıç tarafına yaklaşmaya çalışmaktadır ve bu ateşe karşılık vermez. Hedeflediği noktaya ulaşınca Royal Sovereign tam borda ateşi açarak İspanyol gemisini darmadağın eder ve bunun sonucunda yüzlerce İspanyol mürettebat ölür. Royal Sovereign'ın topları "çift atış" tekniği uygulanarak ateşlenmiştir, yani daha yıkıcı bir hasara yol açmak için her biri hem misketlerle hem de bir gülleyle doldurulmuştur.

03 Leeward filosunun taarruzu

Amiral gemisi Royal Sovereign'ı takip eden Leeward filosunun diğer gemileri, Collingwood yoğun baskı altına girince destek olmak için yayılarak pozisyon alır. Royal Sovereign, Birleşik Filo'nun arasında manevralar yaparak düşman gemilerini durmaksızın borda ateşine tutar.

04 Nelson çatışmaya girer

Amiral gemisi Victory'deki Nelson, Windward filosunun başındadır. Başlangıçta, düşman hattının öncü koluna saldıracakmış gibi yapan Victory, Fransız amiral gemisi Bucentaure ve Redoubtable arasındaki hattı kırmak için aniden rotasını değiştirir. Sıkışık düzendeki gemilerin arasında yeterli açıklık bulamayan Victory, dosdoğru Redoubtable'a çarpar. Düşman gemilerine ölümcül derecede yaklaşan Amiral Nelson, Redoubtable, Bucentaure ve İspanyol amiral gemisi Santisima Trinidad ile borda ateşi mücadelesine girer. Windward filosundaki diğer gemiler de Victory'nin hattını takip ederek çatışmaya dâhil olur.

05 Temeraire manevra yapar

Redoubtable'ın diğer tarafına saldırmak için etrafından dolaşan İngiliz gemisi Temeraire, hızla çevresini kuşatan gemilerin ölümcül mesafeden açtığı borda ateşine maruz kalır. Bu sırada Windward filosundaki diğer gemiler de Birleşik Filo'nun bu bölümüne müdahale eder. Birleşik Filo'nun hattı bölünmüştür ve filonun geri kalanıyla bağlantısı kopan ön kısım uzaklaşmaktadır.

10 Nelson ölür

Saat 16.15 ile 16.30 arasında Nelson'ı ziyaret etmek üzere aşağı inen Hardy, ona zaferi müjdeler. Haberi duyan Nelson'ın ağzından, "Tanrıya şükür, görevimi yerine getirdim," sözleri dökülür ve ardından yarasına yenik düşerek ölür. Çatışmalar sırasında ağır hasar gören Fransız gemisi Achilles, saat 17.30 sularında havaya uçar ve muharebenin sona erdiğini dramatik bir şekilde ilan eder.

09 Fransız karşı taarruzu

Fransız filosunun öncü gemileri geç de olsa nihayet muharebe sahasına dönmeyi başarır ve İngiliz taarruzlarını önlemek için hamle yapar. Ancak Windward filosundan bir grup gemi, bu Fransız gemilerinin önünü kesmek ve püskürtmek için bir hat oluşturarak pozisyon alır. Acımasız borda ateşine maruz kalan ve neredeyse paramparça olan Fransız gemileri rotalarını değiştirerek, muharebenin yoğunlaştığı bölgeden uzaklaşmak zorunda kalır.

08 Nelson vurulur

Nelson, Redoubtable'daki nişancıların Victory'nin üst güvertesine yağdırdığı kurşunların hedefi olur ve saat 13.15'te omzundan vurulur. Ağır yaralanan Amiral güvertenin altındaki güvenli bir yere götürülür.

07 Victory ve Redoubtable arasındaki çatışma

Victory gemisinin kaptanı Thomas Hardy, daha küçük bir gemi olan Redoubtable ile muharebe etmek için manevra yapar ve ona iyice yanaşır. Bunun üzerine, gemilerin üst güvertelerinden misket tüfekleri karşılıklı olarak ateşlenir. Çatışma esnasında Victory'deki deniz piyadeleri, denizciler ve subaylar tecrübeli Fransız nişancılar için kolay hedef haline gelirler.

06 Villeneuve gemilerini geri çağırır

Filosunun öndeki üçte birlik kısmının kuzeye doğru ilerleyerek muharebe sahasından uzaklaştığını gören Amiral Villeneuve, onları geri çağırmak için bir emir yollar. Gemiler bu emre uyar ancak ters rüzgâr yüzünden düşük hızda ilerleyebilmektedirler.

09 07 05 08 04

Birleşik Filo

GEMİ SAYISI 33

TOP SAYISI 2.630

PIERRE-CHARLES VILLENEUVE

LİDER

Fransız amiral, ihtiyatlı tavrı nedeniyle Napolyon tarafından korkaklıkla suçlanmıştı

Güçlü Yönleri Emrinde sayıca daha üstün bir filo vardı

Zayıf Yönleri Kararsızdı ve komuta yapısını iyi koordine edemiyordu

SANTISIMA TRINIDAD

ÖNEMLİ GEMİ

Muharebenin en büyüğü olan bu devasa birinci sınıf geminin dört adet silah güvertesi vardı

Güçlü Yönleri Sahip olduğu 140 topla ezici bir ateş gücü sağlıyordu

Zayıf Yönleri Yavaştı ve hafif rüzgârda manevra kabiliyeti zayıftı

ZİNCİRLİ GÜLLE

ÖNEMLİ SİLAH

Gemilerin direklerini ve yelkenlerini imha etmek için ideal, tahrip gücü yüksek bir mühimmattı

Güçlü Yönleri Direğini yıkarak bir düşman gemisine büyük hasar verebiliyordu

Zayıf Yönleri Yalnızca yakın mesafede etkiliydi

LINCOLN'ÜN İÇ SAVAŞI

Kendisine savaş açan bir ülkenin başkanının normal şartlarda siyaseten başarısız görülmesi gerekirdi. Fakat ABD Anayasası'nda geçen ifadeyle "Birlik" (Union/ABD) dağıldığında ve Amerikalılar birbirleriyle savaşmaya başladığında Abraham Lincoln'ün sergilediği liderlik o günden günümüze dek hep saygı gördü

Yazan: Ian Rimmer

Bombardıman sabaha karşı saat 04.30'da başladı. Güney Carolina'daki Charleston Limanı'nın etrafına konuşlandırılmış top bataryaları, kıyıya yakın küçük bir adanın üzerindeki kaleyi salvolarla yoğun ateş altına almıştı. Saat 11.00 sularına gelindiğinde kale içindeki binaların beşte biri yanıyordu. Gün ortasında kalenin bayrak direği vuruldu ve Birleşik Devletler'in ulusal bayrağı "Old Glory" parçalanarak yere düştü. Yoğun ateş altındaki bu yer, Federal Hükümet'in, Birlik'ten ayrılma kararı almış ilk eyalet olan Güney Carolina'daki kalesi Sumter'dı. Kale Kumandanı Binbaşı Robert Anderson, adayı Konfederasyon ordusundan General Pierre Beauregard'a teslim etmeyi reddetmiş ve bunun üzerine toplar ateşlenmişti. Takvimler 12 Nisan 1861'i gösteriyordu. Amerikan İç Savaşı başlamıştı.

Kuşatma altındaki kale, Anderson teslim olana dek 34 saat boyunca ateş altında tutuldu ve her nasılsa bu saldırıda kimse ölmedi. Fakat şu bir gerçekti ki Amerika Konfedere Devletleri'ne ait kuvvetler Amerika Birleşik Devletleri güçlerine ateş açmıştı. Ulus, Güney ve Kuzey olarak bölünmüştü ve iki taraf savaş halindeydi. Peki, işler bu noktaya nasıl gelmişti?

4 Temmuz 1776'da ilan edilen Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'ndeki kelimelerle, bunları kaleme alanların ahlak anlayışı arasındaki çelişki göz önüne alındığında, belki de bu durum kaçınılmazdı. Bildirge'de şöyle deniyordu: "Biz şu gerçeğin açık olduğu görüşündeyiz: Bütün insanlar eşit yaratılmıştır." Gelgelelim, Bildirge'nin esas yazarı Thomas Jefferson ve altına imza atan diğer isimlerin pek çoğu bizzat köle sahibiydi. Dahası, 1787 ABD Anayasası nispeten üstü kapalı da olsa köleliğe izin veriyordu. Pek çok hükümet görevlisinin yanı sıra başkanlardan sekizinin, görev yaptıkları sırada köleleri vardı.

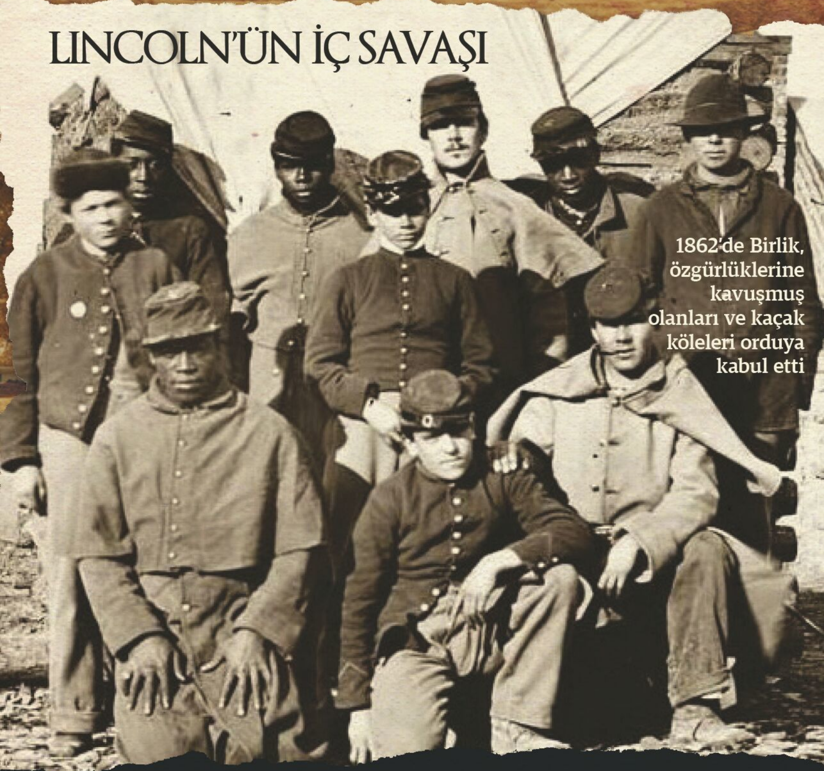
Öte yandan, ülkede köle karşıtlığı ahlaki, siyasi ve dini gerekçelerle giderek ivme kazanıyordu. 1800 yılına gelindiğinde Kuzey eyaletlerinin çoğu köleliği kaldırmıştı. Çok geçmeden Britanya İmparatorluğu'nda da kölelik yasaklanacaktı. Köleliğe karşı muhalefet arttıkça, Güney eyaletlerinde yaşayanlar, "atalardan kalma yerleşik bir gelenek" olduğunu ve "topluma sosyal ve ekonomik fayda sağladığını" iddia ederek, insanların emekleri karşılığında yasal olarak köleleştirilmesini savunmaya başladılar. Hatta kölelerin bu durumdan memnun olduğunu ifade ediyor, argümanlarında İncil'i dahi referans gösteriyorlardı. Bu görüş, Amerikan İç Savaşı öncesinde Güneyli politikacılar ve entelektüeller arasında da hâkimdi. Ancak işin aslı başkaydı... Güneydeki eyaletlerde kölelik bölge ekonomisinin itici gücüydü. Başta pamuk tarlaları olmak üzere ekili alan sahipleri büyük ölçüde köle işgücüne bel bağlamıştı. Güney, kölelikten kolay kolay vazgeçmeyecekti.

> **"HEPİMİZ ÖZGÜRLÜKTEN BAHSEDİYORUZ. FAKAT AYNI KELİMELERİ KULLANMAMIZA RAĞMEN AYNI ŞEYİ KASTETMİYORUZ"**
>
> **Abraham Lincoln, Baltimore Konuşması, 1864**

Meksika ile savaşın 1848'de son bulmasının ardından Amerika Birleşik Devletleri'nin sınırları nihai halini almış ve batıdaki yeni topraklara doğru yayılma başlamıştı. Fakat bu yeni bölgelerin özgür eyaletler mi yoksa köleliğin yasal kabul edildiği eyaletler mi olacağı konusunda sert fikir ayrılıkları vardı ve bu anlaşmazlık zaman zaman şiddete yol açıyordu. Çeşitli tavizler ve geçici çözümlerle bir nebze uzlaşma ve istikrar sağlandıysa da 16 Haziran 1858'de Illinois eyaletinin Springfield şehrinde yapılan bir konuşmayla temel sorun net olarak ortaya konuldu. Konuşmayı yapan politikacı, yeni kurulan Cumhuriyetçi Parti'nin Illinois senatör adayıydı ve şöyle diyordu: "Kendi içinde bölünmüş bir devlet ayakta kalamaz. Bu hükümetin, kısmen köleliği kısmen de özgürlüğü destekleyerek varlığını sürdürebileceğine inanmıyorum. Birlik'in dağılacağını sanmıyorum. Bu devletin çökeceğini de düşünmüyorum. Fakat söz konusu bölünmüşlüğün sona ermesini umuyorum." Bu sözleri sarf eden adayın ismi Abraham Lincoln'dü...

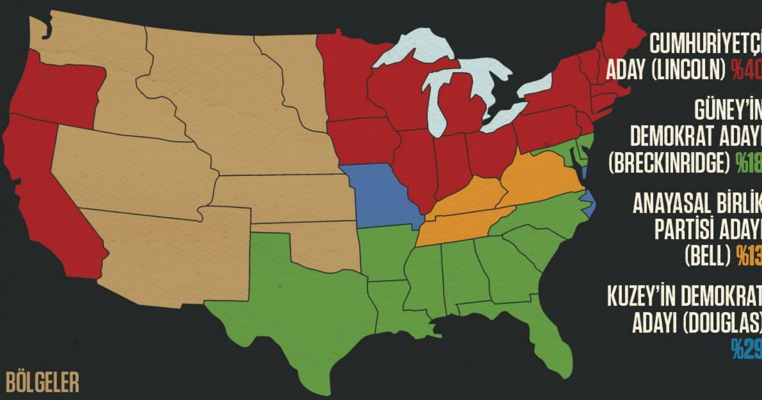
1809'da, ABD'nin güneydoğu eyaletlerinden biri olan Kentucky'de yoksul bir çiftçi ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Lincoln, tek odalı ahşap bir kulübede büyüdü. Maddi sıkıntılardan ötürü sadece kısa bir süre örgün eğitim alarak esasen kendi kendini yetiştirdi

1862'de Birlik, özgürlüklerine kavuşmuş olanları ve kaçak köleleri orduya kabul etti

BİRLEŞİK DEVLETLER 1860 SEÇİMİ HARİTASI

İkinci Wagner Kalesi Muharebesi'nde çatışan 54. Massachusetts Piyade Alayı

ve daha sonra çeşitli bedensel işlerle geçimini sağlamaya başladı. Ailesiyle birlikte Illinois eyaletine taşındıktan sonra bütün dikkatini hukuk öğrenmeye verdi ve nihayetinde 1836'da baro sınavını geçti. Yeni mesleğinde epey başarılı olan Lincoln artık iyi bir hayat sürmeye başlamıştı. 1842'de, Kentuckyli varlıklı bir köle sahibinin kızı olan Mary Todd'la evlendi ve daha sonra, Whig Partisi üyesi olarak Temsilciler Meclisi'nde bir dönem görev yaptı. Ne var ki Whiglerin siyasi arenadaki gücü azalmaktaydı. Köleliğin yeni eyaletleri de kapsayacak şekilde genişletilmesine karşı çıkan ve taze bir siyasi oluşum olan Cumhuriyetçiler Lincoln'e daha çok hitap ediyordu. 1856'da onlara katıldı. Sadece iki yıl sonra, ABD Senato seçimlerine hazırlanan Cumhuriyetçi Parti'nin Illinois adayı olarak seçildi.

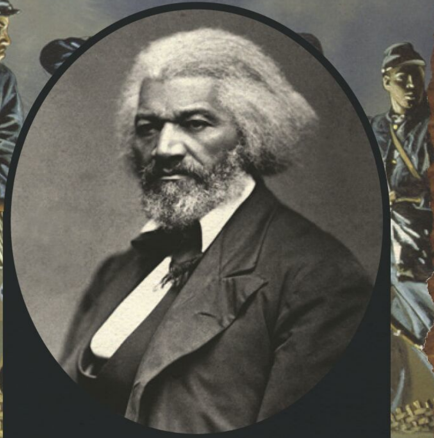
Lincoln'ün rakibi, Demokrat Parti'den ABD Senatörü Stephen Douglas'tı. İkili, ülke çapındaki gazetelerde geniş yer bulan tam yedi münazarada karşı karşıya geldi. Lincoln'ün, köleliğin yeni eyaletlere yayılmasının yasaklanması yönündeki tartışmalı önerisi Douglas'ı köşeye sıkıştırdı ve sık sık geri adım atmaya zorladı. Buna rağmen, eyalet yasama meclisinin (o dönemde ABD senatörlerini seçiyordu) 46'ya karşı 54 oyla Demokratların lehine karar vermesi sonucunda yarışın kazananı Douglas oldu. Lakin Douglas'ın, Lincoln'ün savlarına karşılık verirken benimsediği tutum, partisinin Güney Eyaletlerindeki üyelerini kızdırmıştı. Bu, daha sonra ona pahalıya mal olacaktı.

"KÖLELİĞİ SAVUNAN BİRİNE RASTLADIĞIMDA, BUNUN BİZZAT ONUN ÜZERİNDE UYGULANDIĞINI GÖRMEK İÇİN GÜÇLÜ BİR İSTEK DUYUYORUM"

Lincoln'ün, Washington'dan geçen bir Indiana alayına söylediği sözler

Senato seçimlerini kaybetmesine rağmen Lincoln, etkili hitabeti sayesinde Cumhuriyetçi değerleri başarıyla savunan ve münazaralarda rakibini alt etmeyi başaran konuşmacı kimliğiyle büyük övgü topladı. Partisi 1860'taki başkanlık yarışı için bir aday arayışına girdiğinde, tüm oklar Kentuckyli yoksul çiftçinin oğlunu gösteriyordu.

Parti içindeki genel kanı, ılımlı bir aday olarak Lincoln'ün Pensilvanya'da ve Orta-Batı Eyaletlerinde kazanabileceği yönündeydi. Ne de olsa, partinin çok daha radikal diğer bazı üyeleri gibi köleliğin tamamen kaldırılması gerektiğini savunmuyordu ve Güney Eyaletlerdeki kölelik düzenine müdahale etmemeyi taahhüt ediyordu. Hatta Anayasa'nın bu yöndeki her türlü girişimi yasakladığını ifade etmekteydi. Öte yandan, aslında hayatı boyunca köleliğe

FREDERICK DOUGLASS VE KÖLELİK KARŞITI HAREKET

1818'de Maryland eyaletinde köle olarak doğan Frederick Douglass, köleliğin sona erdirilmesi için bir mücadele başlattı ve 19. yüzyılın önde gelen Afro-Amerikalı liderlerinden biri oldu.

Köle bir kadınla kimliği bilinmeyen beyaz bir adamın oğlu olan Frederick, başarısız bir kaçma girişiminin ardından ikinci denemesinde esaretten kurtulmayı başarmış ve Douglass soyadını almıştı. Köleliğin yasak olduğu Massachussetts eyaletinin New Bedford şehrinde yaşarken Anna Murray'le evlendi ve kölelik karşıtı harekete katılarak, çocukluk ve gençlik dönemlerinde ne kadar gaddarca bir muameleye maruz kaldığını anlatan dokunaklı konuşmalar yaptı.

Yakınlarının teşvikiyle, köleliğe dair çok güçlü suçlamalar içeren otobiyografisini yazınca, Douglass'ın kaçak bir köle olduğu meydana çıktı. O dönemde, köleliğin yasak olduğu eyaletlerde doğan Afro-Amerikalılar özgürdü, fakat köleliğin yasal olduğu eyaletlerden kaçanlar iade ediliyordu. Bu sebeple Douglass İngiltere'ye kaçmak zorunda kaldı ve burada kölelik karşıtı faaliyetlerine devam etti. Bu süreçte İngiltere'deki destekçileri, Amerikalı "sahibi" Thomas Auld'dan özgürlüğünü satın almak için para topladı ve böylece Douglass yasal olarak özgürlüğüne kavuşmuş oldu. 1847'de ABD'ye geri dönerek hiç vakit kaybetmeden kölelik karşıtı bir gazete kurdu ve söz konusu gazete farklı isimlerle 1863'e kadar yayımlanmaya devam etti.

İç savaş sırasında Douglass, Afro-Amerikalıların savaşmasına izin verilmesi için lobi faaliyetleri yürüttü. Özgürlük Bildirgesi'nin yayımlanmasından sonra, Afro-Amerikalı askerlerin oluşturduğu ilk alay olan 54. Massachusetts Piyade Alayı'na katıldı. Savaş sona erdiğinde, Afro-Amerikalıların hakları için mücadele etmeyi sürdürdü ve 1895'teki ölümünden önce çeşitli hükümet görevlerinde bulundu.

karşı olmuş, bunu hem ahlaki hem de siyasi açıdan yanlış olarak nitelendirmişti. En büyük umudu, eyaletlerin reddetmeye başlamasıyla köleliğin zaman içinde kendiliğinden ortadan kalkmasıydı. Ancak daha da önemlisi, köleliğin yeni eyaletlere yayılmasına karşı çıkmakta oldukça kararlıydı.

Cumhuriyetçi kanatta bunlar olurken, Demokratlar adeta "bölünmüş bir yapının ayakta kalamayacağı" görüşünü sınamak istercesine, Kuzey'de ve Güney'de iki farklı başkan adayı çıkardılar. Kuzey'deki Demokratlar, Lincoln'ün Senato seçimlerindeki rakibi Stephen Douglas'ı destekliyordu. Fakat Güney'dekiler hâlâ ondan hazzetmiyordu ve tutumlarını iyiden iyiye sertleştirerek, köleliğin sadık bir destekçisi olan, mevcut başkan yardımcısı John Breckinridge'i aday olarak seçtiler.

Oyların yüzde 39,8'ini alan Lincoln, Demokratların oylarının bölünmesinin de etkisiyle Birlik'in, yani ABD'nin 16. başkanı olmasına yetecek oyu topladı. Lakin çoğu zaman adının oy pusulasında bile geçmediği Güney Eyaletlerinde neredeyse hiç kimse ona oy vermemişti. Ortada bir adaletsizlik olduğunu düşünen ve sonuca tepki gösteren Güney Carolina, Lincoln'ün zaferinin üzerinden henüz birkaç gün geçmişken, Birlik'ten ayrılma konusunun gündeme getirildiği bir kongre düzenledi. 20 Aralık 1860'ta Güney Carolina, Birlik'ten ayrılan ilk eyalet oldu. Çözülme başlamıştı...

Yeni başkanın göreve başladığı 4 Mart 1861 tarihinden önce Mississippi, Florida, Alabama, Georgia, Louisiana ve Teksas eyaletleri de Birlik'ten ayrıldı. Bu yedi eyalet kendilerini Amerika Konfedere Devletleri (Konfederasyon) adında yeni bir ülke olarak ilan etti. Lincoln henüz göreve başlamamışken, bu yeni devletin başkanı Jefferson Davis koltuğuna oturmuştu bile.

Lincoln, göreve başladığı gün yaptığı yemin konuşmasında bu işin neye mal olacağını açıkça ifade edecekti. Öncelikle bir uyarıda bulunarak

şöyle dedi: "Güneydeki hoşnutsuz yurttaşlarım, iç savaş gibi ciddi bir olayın gerçekleşip gerçekleşmemesi benim değil, sizin elinizde." Ardından, hükümetinin Konfederasyon'a yönelik bir işgale girişmeyeceğini, fakat Birlik'in Konfederasyon çatısı altındaki eyaletlerde bulunan karakolları saldırıya uğrarsa, başkan olarak onları savunmakla mükellef olduğunu kesin bir dille belirtti. "Kendinizi mütecaviz konumuna düşürmeden bir çatışmanın tarafı olmanız mümkün değildir," diye devam ediyordu konuşması... Tam da bunun üzerine Sumter Kalesi'ne saldıran Konfederasyon, Lincoln'ün sözlerini haklı çıkarmış oldu. Dolayısıyla, Birlik (Kuzey) ve Konfederasyon (Güney) arasındaki iç savaş kaçınılmaz bir hal almıştı.

Virginia, Arkansas, Kuzey Carolina ve Tennessee de hızla isyancılara katıldı ve böylece 11 eyalet, Birlik'in 23 eyaletinin karşısına çıkmış oldu. Sumter Kalesi'nde Konfederasyon birlikleri tarafından Amerikan bayrağına ateş açılması, Stephen Douglas gibi Lincoln'ün Demokrat rakipleri tarafından bile vatana ihanet olarak görülmüştü ve bu saldırı sonrasında Kuzey'in artık savaşa girmek için bir nedeni vardı.

Kuzey'in maksadı, bölünmeye son vermek ve Birlik'i eskiden olduğu haliyle yeniden inşa etmekti. Güney'in amacıysa çok daha basitti: hayatta kalmak...

Konfederasyon sayıca daha az bir nüfusa sahipti. Ayrıca, endüstriyel güç ve ekonomik kaynaklar açısından da Kuzey'le aşık atacak durumda değildi. Ancak Güney'in kararlılığı düşünüldüğünde, bu savaşın uzun sürecek bir mücadele olacağı anlaşılıyordu. İki taraf da ordularını kurmak için büyük oranda gönüllülere ihtiyaç duymaktaydı. Ordulara, New York eyaleti sınırları içinde bulunan West Point'teki Birleşik Devletler Askeri Akademisi'nden subaylar liderlik ediyordu. Nispeten daha yetenekli olanların büyük bir kısmı Güneyliydi ve bunların birçoğu Konfederasyon saflarında savaşmak için görevinden istifa etmişti.

Bu durum Lincoln'ün karşısına ciddi bir sorun çıkardı. Ordusunun başkomutanı Winfield Scott 75 yaşında, kariyerinin sonuna gelmiş emektar bir askerdi ve yerine geçecek belli bir isim yoktu. Adaylardan biri, iç savaşın Virginia'da gerçekleşen ilk büyük çarpışması Birinci Bull Run Muharebesi'nde Birlik ordusuna komuta eden Tuğgeneral Irwin McDowell'dı. Fakat muharebenin başlarında, sınırlı eğitime sahip bu "yeni" ordular arasındaki çetrefilli mücadele McDowell'ın lehine gidiyormuş gibi görünse de Konfederasyon'un azimli direnişiyle durum tersine dönmüş ve Birlik küçük düşürücü bir yenilgi almıştı.

McDowell'ın yıldızı sönerken, emekli olan Scott'ın yerine General George McClellan başkomutanlığa getirildi. Kibirli ve hırslı biri olan McClellan, Washington'daki siyasi üstleriyle ters düştü ve kış boyunca orduyu sıkı bir eğitimden geçirmesine rağmen savaş alanında kesin zaferler elde edemedi. McClellan'ın taktiksel açıdan temkinli tavrı, Konfederasyon'un Robert E. Lee gibi parlak komutanlarının saldırgan dürtüleriyle tam bir tezat teşkil ediyordu. İkili, Eylül 1862'de Antietam Muharebesi'nde karşı karşıya geldiğinde, McClellan'ın kuvvetleri Lee'ninkilerin neredeyse iki katıydı. Kayıplar açısından Amerikan tarihinin en kanlı gününün yaşandığı muharebe sonucunda Konfederasyon birlikleri Virginia'ya geri püskürtüldü. Fakat Lincoln, geri çekilen ordunun peşine düşülmediği için hayal kırıklığına uğramıştı. İki ay sonra McClellan'ı görevden aldı.

Generalleriyle sıkça yaşadığı anlaşmazlıklar Lincoln'ün Beyaz Saray'daki ilk yıllarına damgasını vurdu. Başkan, savaş yaklaşırken askerî teoriler üzerine bolca okumuş, araştırmalar yapmıştı. Askerlere moral vermek için birlikleri ve askeri hastaneleri ziyaret etmekten çok daha fazlasını yapmak istiyor, savaşın nasıl yürütülmesi gerektiğine dair stratejiler ortaya koyan bir başkomutan rolüne bürünmeyi arzuluyordu. Bu arzusunun ilk meyvesi, Birinci Bull Run Muharebesi'ndeki bozgunun hemen ardından kaleme aldığı, *"Askeri Politika Üzerine Muhtıra"* başlıklı metin oldu. Ocak 1862'ye gelindiğindeyse Başkan Lincoln, kara savaşının nasıl kazanılabileceğini detaylarıyla dile getirmişti: Birlik'in sayıca üstünlüğünü kullanarak çok sayıdaki cephede aynı anda saldırmak; düşman, taarruz altındaki noktaları güçlendirmek için kuvvetlerini

"KÖLELERE ÖZGÜRLÜK VEREREK, ÖZGÜR OLANLARIN HÜRRİYETİNİ GÜVENCE ALTINA ALIYORUZ"

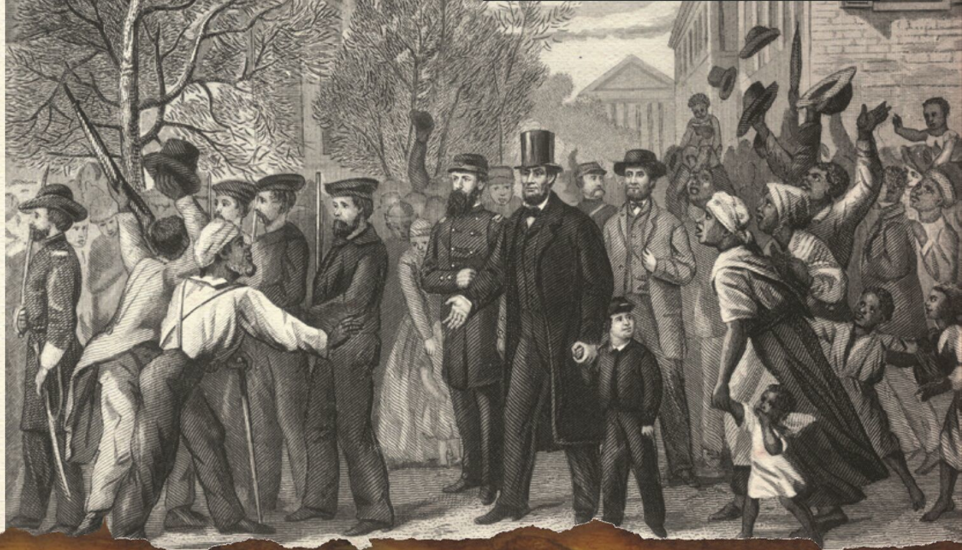
Lincoln'ün Kongre'ye yönelik mesajı, 1862

Chancellorsville Muharebesi sırasında Fredericksburg şehrindeki Birlik askerleri

İç savaşta Konfederasyon'u desteklemiş olan Çeroki kabilesinin üyeleri anıları tazelemek için tekrar bir arada (New Orleans, 1903)

Lincoln ve oğlu Tad, ele geçirilen Konfederasyon başkenti Richmond'da... Lincoln, bu ziyaretten birkaç gün sonra suikasta kurban gitti

hareket ettirdiğinde ani saldırılarla birliklerini zayıflatmak; belirli yerleri ele geçirmeye çalışmak yerine, düşman ordularıyla mümkün olan her yerde çatışmak ve bozguna uğratmak... Ne var ki stratejisini açıkça ortaya koyan Lincoln, kendi gibi düşünen generaller bulmakta sorun yaşıyordu.

Buna karşın, Antietam Muharebesi Birlik'in kazandığı büyük bir zafer olarak ilan edildi ve ardından Lincoln, kölelik meselesiyle alakadar olma fırsatı yakaladı. Savaşın başında, tek amacın Birlik'i kurtarmak ve yeniden inşa etmek olduğunu belirtmiş, Güney Eyaletlerdeki kölelik geleneğine müdahale edilmeyeceğini taahhüt etmişti. Esasen Lincoln, Anayasa kapsamında olan devlet onaylı köleliğe meydan okuyamayacağına inanıyordu. Üstelik köleliğin uygulandığı Missouri, Kentucky, Maryland ve Delaware gibi önemli sınır eyaletlerinin halen Birlik'e sadık olmasını sağlayan şey de buydu.

Fakat savaş ilerledikçe, köleliğin Birlik'in mücadelesine verdiği zarar göz ardı edilemez bir hâl aldı. Köleler, Konfederasyon ordusunun savunma hatlarını inşa ediyor, çiftliklerde ve ekili alanlarda çalışarak Güney ekonomisini ayakta tutuyor ve bunların sonucunda beyaz nüfustan daha fazla erkek savaşa katılabiliyordu. Bunun üzerine, savaşın ibresini kendi lehine çevirmeye kararlı olan Lincoln ilk Özgürlük Bildirgesi'ni yayımlamaya karar verdi.

Bu noktada en kritik mesele zamanlamanın doğru hesaplanmasıydı. Daha önce Birlik generalleri tarafından imzalanmış olan ve bazı köleleri özgür kılan resmî kararnameleri bizzat kendisi iptal etmişti; zira Anayasa'nın sağladığı savaş yetkileri aracılığıyla, sadece ve sadece başkanın kölelere özgürlüklerini verebileceğini düşünüyordu. Bu iptallerin bir çelişkiye yol açması muhtemeldi. Ayrıca, kamuoyunun tepkisinden de çekiniyordu. Eğer fazla erken davranırsa Kuzey'de yeteri kadar insan onu desteklemeyebilir veya sınırdaki önemli eyaletleri kaybedebilirdi. Tam anlamıyla bıçak sırtında bir siyasi süreç söz konusuydu. Fakat Antietam zaferi Lincoln'ün elini güçlendirmişti ve bundan istifade edebilirdi. Doğru zamanın geldiğine kanaat getiren Başkan, muharebeden yalnızca beş gün sonra, 22 Eylül 1862'de bildirgeyi imzaladı. Bu hamlesi Konfederasyon'un savaşma gücünü daha da zayıflatacaktı.

Söz konusu metin aslında bir "Ön Bildirge" niteliğindeydi ve isyancı eyaletlerin, köleliği sona erdirecek düzenlemelere başlamayı kabul etmeleri koşuluyla Birlik'e geri dönmeleri için şartlar sunuyordu. Fakat eğer 1 Ocak 1863'e kadar bunu yapmazlarsa, alınacak nihai bir kararla bu eyaletlerdeki tüm köleler sonsuza dek özgür kılınacaktı. Bu hamlenin Konfederasyon'a çok zarar vereceği açıktı, fakat Başkan Lincoln bunun hem gerekli hem de adil olan meşru bir savaş önlemi olduğunu savundu. Beklendiği gibi isyancı eyaletler bildirgeyi dikkate almayınca, Lincoln 1863'ün ilk gününde nihai bildirgeyi yayımladı. Güney'deki tüm kölelere özgürlüklerini veren belgeyi imzalarken, "Hayatım boyunca doğru olanı yaptığımdan hiç bu kadar emin olmadım," demişti.

★ BİRLİK GENERALLERİ ★

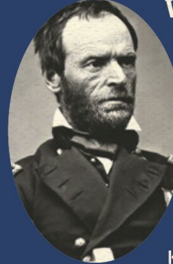
Birlik kuvvetlerine savaş meydanında komuta edecek ve seferberliği onun planlarına uygun şekilde yürütecek doğru kişiyi bulmak, Lincoln için zor ve sıkıntılı oldu

ULYSSES S. GRANT

EN YÜKSEK RÜTBE: BİRLİK ORDUSUNUN BAŞKOMUTANI
ATANMA TARİHİ: MART 1864
★★★★★

Grant, Tennessee'deki kalelere yaptığı başarılı baskınların ardından tümgeneralliğe terfi etti. Shiloh'da neredeyse bozguna uğruyordu fakat durumu kurtardı ve ardından Vicksburg'da kendini kanıtladı. Tüm Birlik kuvvetlerinin başına geçip Lee ile yüzleşti ve nihayetinde Virginia'da onu mağlup etti.

WILLIAM SHERMAN

EN YÜKSEK RÜTBE: TÜMGENERAL, BİRLİK'İN BATIDAKİ ORDULARINDAN SORUMLUYDU
ATANMA TARİHİ: MART 1864
★★★★☆

Sherman, Birinci Bull Run Muharebesi'nin ardından tuğgeneralliğe terfi etti, fakat ardından talihsiz bir sinir krizi geçirdi. Sağlığına kavuşup göreve dönünce Atlanta'yı ele geçirdi. Georgia, Kuzey Carolina ve Güney Carolina'da "topyekûn bir savaş" yürüttü.

GEORGE MEADE

EN YÜKSEK RÜTBE: TÜMGENERAL, POTOMAC ORDUSU
ATANMA TARİHİ: AĞUSTOS 1864
★★★☆☆

Meade, henüz birkaç gün öncesinde göreve gelmiş olmasına rağmen Gettysburg'da Lee'yi mağlup etti, ancak geri çekilen düşmanı takip etmediği için ağır eleştirilere maruz kaldı. Grant'ın rehberliğiyle sonraki seferlerde Potomac Ordusu'na başarıyla liderlik etti ve daha sonra tümgeneralliğe getirildi.

WINFIELD SCOTT

EN YÜKSEK RÜTBE: BİRLİK ORDUSUNUN BAŞKOMUTANI
ATANMA TARİHİ: ŞUBAT 1855 (KASIM 1861'DE EMEKLİ OLDU)
★★★☆☆

İç savaş başladığında 75 yaşında olan Scott, sahada orduya komuta edebilecek durumda değildi. Lakin hem Güney'deki limanları ablukaya almayı, hem de Mississippi Nehri'nin kontrolünü ele geçirmeyi kapsayan Anakonda Planı'nı geliştirdi. Önerisi reddedildiyse de Kuzey, benzer taktiklerle zafere ulaştı.

JOSEPH HOOKER

EN YÜKSEK RÜTBE: TÜMGENERAL, POTOMAC ORDUSU
ATANMA TARİHİ: OCAK 1863
★★★☆☆

Hooker, moralleri yükseltip orduyu yeniden canlandırdı. Fakat terfi etmeden önce "Savaşçı Joe" lakabını kazanmasını sağlayan önceki başarılarının ardından inişli çıkışlı bir performansı oldu. Chancellorsville'de aldığı ağır yenilgi ve geri çekilme sonrasında hiçbir zaman tam anlamıyla toparlanamadı.

AMBROSE BURNSIDE

EN YÜKSEK RÜTBE: TÜMGENERAL, POTOMAC ORDUSU
ATANMA TARİHİ: KASIM 1862
★★☆☆☆

Burnside, nihayet McClellan'ın yerine geçtikten sonra Fredericksburg'a saldırdı fakat ağır bir yenilgi aldı. Komutadan azledildikten bir süre sonra, Tennessee'de Konfederasyon generali Longstreet'in karşısında tekrar sahneye çıktı fakat Crater Muharebesi de feci bir yenilgiyle sonuçlandı.

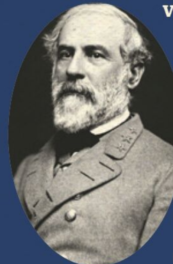

GEROGE McCLELLAN

EN YÜKSEK RÜTBE: BİRLİK ORDUSUNUN BAŞKOMUTANI
ATANMA TARİHİ: KASIM 1861
★☆☆☆☆

McClellan, Birlik ordusuna çekidüzen verip gönüllüleri etkili bir güce dönüştürmüş olsa da savaş meydanında orduyu felce uğratacak kadar temkinliydi. Avantajlı durumlardan istifade etmedeki başarısızlığı Lincoln'ü hüsrana uğrattı ve sabrı tükenen Başkan Kasım 1862'de onu görevden aldı.

Ve Güney'i tercih edenlerden biri...

ROBERT E. LEE

EN YÜKSEK RÜTBE: KONFEDERASYON ORDUSUNUN BAŞKOMUTANI
ATANMA TARİHİ: ŞUBAT 1865
★★★★★

Virginia doğumlu olan Lee, buradaki dostlarına karşı savaşamayacağını ifade ederek Nisan 1861'de Birlik kuvvetlerine komuta etmeyi reddetti. Konfederasyon'un generallerinden biri oldu ve önce Kuzey Virginia ordusuna, ardındansa tüm Konfederasyon kuvvetlerine komuta etti.

İç Savaş Performansı	★★★★★	★★★★☆	★★★☆☆	★★☆☆☆	★☆☆☆☆
	Mükemmel	Etkili	Ne iyi ne kötü	Hayal kırıklığı	Zayıf

Lincoln, bildirgenin savaşı daha çabuk sona erdireceğinden kuşku duymuyordu. Birlik'in geri kalanındaysa en azından böyle olacağına dair büyük bir umut vardı.

Özgürlük Bildirgesi'nin iki önemli sonucu daha oldu. İlki, savaşa ahlaki bir boyut kazandırmasıydı. Ahlaki gerekçelerle köleliğe her daim karşı olan Lincoln, şimdi savaşın amacını sadece Birlik'i korumaktan öteye taşımış, insanları özgürleştirmeyi de hedeflerden biri haline getirmişti. Bu durum Lincoln için kişisel olarak önemli olduğu kadar, uluslararası açıdan da hayati önem arz etmekteydi; zira Konfederasyon Avrupa'dan destek sağlamayı umuyordu. Fakat köleliğin 1833'ten beri yasak olduğu Fransa ve Britanya İmparatorluğu'nun, köleleri özgürleştirmeye kararlı bir ulusa karşı, köleliği savunan bir cumhuriyeti desteklemesi meşru görülemezdi.

İkinci etkisiyse, özgürlüğünü elde eden Güney'deki kölelerin kaçarak Birlik ordusuna katılmasına imkân sağlamasıydı. Kuzey'deki özgür Afro-Amerikalılar arasında da zaten pek çok gönüllü vardı ve orduya katılmaya devam ediyorlardı. Sonuç olarak, Birlik saflarındaki asker sayısında tam da ihtiyaç duyulduğu anda memnuniyet verici bir artış oldu. Böylece, Birlik ordularının önemli bir bileşeni haline gelecek, Birleşik Devletler Siyahi Birlikleri'nin kurulmasına zemin hazırlandı.

Ancak bir çelişki söz konusuydu çünkü bildirge, sadece Birlik dışında olan eyaletlerdeki kölelere topyekûn özgürlük sağlamıştı. Daha fazlasını yapabilmek için Lincoln'ün ikinci bir seçim zaferiyle elini güçlendirmeye ihtiyacı vardı ama 1864'ün ilk yarısında bu pek mümkün görünmüyordu. İç savaş her iki tarafta da o kadar çok cana mal oluyordu ki Cumhuriyetçi radikaller başkanın savaşı kötü yönettiğini düşünüyor ve farklı bir aday için lobi faaliyetleri yürütüyorlardı. Öte yandan, isyancı eyaletler de kararlı bir direniş sergilemekteydi. Hatta General Jubal Early'nin liderlik ettiği küçük bir Konfederasyon kuvveti yaz ortasında Başkent Washington'a cüretkâr bir saldırı başlattı ve şehre epey yaklaşarak büyük bir paniğe neden oldu. Krize bizzat müdahale eden Lincoln sahaya indi ve halka kendini gösterip güven telkin ederek

ZAFERLER

Amerikan İç Savaşı sırasında, neredeyse hiçbir sonuç doğurmayan pek çok çarpışmanın yanında, Gettysburg'daki gibi kanlı muharebeler de yaşandı

Birinci Bull Run Muharebesi
21 TEMMUZ 1861

Shiloh Muharebesi
6-7 NİSAN 1862

Yedi Gün Muharebeleri
25 HAZİRAN - 1 TEMMUZ 1862

İkinci Bull Run Muharebesi
29-30 AĞUSTOS 1862

Antietam Muharebesi
17 EYLÜL 1862

Fredericksburg Muharebesi
13 ARALIK 1862

Stones River Muharebesi
31 ARALIK 1862 - 2 OCAK 1863

Chancellorsville Muharebesi
1-5 MAYIS 1863

Vicksburg Kuşatması
18 MAYIS - 4 TEMMUZ 1863

Gettysburg Muharebesi
1-3 TEMMUZ 1863

ve şehrin sınırlarındaki tahkimatlara ziyaretler yaparak paniği yatıştırmaya çalıştı. Bu ziyaretler sırasında Stevens Kalesi'nin siperlerinden çatışmaları izlerken, ısrarla aşağı inmesi tavsiye edilmeden önce keskin nişancıların hedefi oldu ve kıl payı kurtularak, ABD tarihinde savaş sırasında doğrudan düşman ateşine maruz kalan tek başkan olma unvanına erişti.

O yılın başında General Ulysses S. Grant'ı göreve getirmiş olan Lincoln, artık güvenebileceği bir başkomutana da sahipti. Birlik, Ağustos ve Eylül aylarında savaş meydanlarında aldığı önemli zaferlerle nihayet gücünü göstermeye başlamış, bu da yaklaşan başkanlık seçimleri için Lincoln'ü avantajlı konuma getirmişti. Savaş yanlılarıyla barış taraftarları arasında bölünmüş durumda olan Demokratlar, kendisi de bir savaş yanlısı olan, görevden alınmış General McClellan'ı, Lincoln'ün karşısına çıkardılar.

Cumhuriyetçi Parti'nin seçim kampanyasındaki ana gündem maddesi, köleliğin ülke çapında kalıcı olarak yasaklanması

Chickamauga Muharebesi
19-20 EYLÜL 1863

Chattanooga Seferi
23-25 KASIM 1863

Wilderness Muharebesi
5-6 MAYIS 1864

Spotsylvania Muharebesi
8-21 MAYIS 1864

Brice Kavşağı Muharebesi
10 HAZİRAN 1864

Atlanta Kuşatması
22 TEMMUZ - 1 EYLÜL 1864

Nashville Muharebesi
15-16 ARALIK 1864

Petersburg Kuşatması
18 HAZİRAN 1864 - 2 NİSAN 1865

Sayler Irmağı Muharebesi
6 NİSAN 1865

Appomattox Adliye Sarayı
9 NİSAN 1865
Lee teslim olur

LINCOLN
KUSURLAR & ERDEMLER

ERDEMLERİ

Önde gelen bir politikacı
Etkileyici hatipliğinin de yardımıyla Lincoln, gelmiş geçmiş en başarılı politikacılardan biriydi. Onun dehası, çoğu zaman kendisininkiyle çelişen farklı görüşlere meydan okumasında ve ardından bir strateji belirleyip, farklı görüşte olanları kendisiyle aynı çizgiye getirmesinde yatıyordu.

Sabır
Başkan Lincoln, çelik gibi bir kararlılıkla zorlu ve ızdıraplı bir yola girdi. Dört bir yandan eleştirilere ve aşağılanmalara maruz kaldı. Fakat Birlik'i korumanın, üstesinden gelmesi gereken bir görev olduğu inancıyla bir an bile tereddüde düşmedi.

Aktif bir lider
Stratejik planlamadan generallerin atanmasına ve görevden alınmasına kadar, Lincoln iç savaş sırasında oldukça faal ve müdahaleci bir başkomutan oldu. Ayrıca, hem görevdeki askerleri hem de hastanelerdeki yaralıları ziyaret ederek onların moralini yükseltti.

Dürüstlük
Genç bir esnaf olduğu dönemde edindiği "Dürüst Abe" lakabı, avukatlık yaptığı ve daha sonra ABD başkanı olduğu tüm kariyeri boyunca Lincoln'ü izledi. Dürüstlüğü sayesinde hem dostları hem de düşmanları onunla aralarındaki ilişkinin düzeyini net olarak bilirdi.

Mizah
Lincoln'ün esprili bir yanı vardı. Hayatı boyunca, dinleyicilerin kalbini kazanmak, belirli noktalara açıklık getirmek ve bazen de önemli kararlar almadan önce kabinedeki havayı yumuşatmak için hikâyeler anlatmış, şakalar yapmış ve anekdotlar aktarmıştı.

KUSURLARI

Vizyon
Baba George Bush, Lincoln'ün ulusu şekillendirecek fikirler üretemediği ve vizyon konusunda sıkıntıları olduğu yorumunda bulunmuştu. Lincoln, şu sözleriyle belki de Bush'un iddiasını kısmen haklı çıkarıyor: "Olayları kontrol ettiğimi iddia etmiyorum, ancak olayların beni kontrol ettiğini açıkça itiraf ediyorum."

Irk ve kolonizasyon
Lincoln uzun bir süre boyunca, siyasi idolü Henry Clay'in kolonizasyon yoluyla ırkları ayrıştırma konusundaki görüşlerine sıkı sıkıya bağlı kaldı. İşini bilen bir politikacı olmasına rağmen, belki de yine "vizyon meselesi" nedeniyle, uygulanması son derece zor olan bu fikrin bir çözüm olabileceğine inanmıştı.

Medeni haklar
Lincoln savaşın ilk dönemlerinde yürütme yetkisini o zamana değin benzeri görülmemiş bir şekilde kullandı. Sözgelimi, bireysel hürriyetin keyfi bir şekilde kısıtlanmasını engelleyen "habeas corpus" yasasını askıya aldı ve muhalif gazeteleri kapattırdı. Bu tedbirleri, yalnızca karşıtlarından değil, yetkisini aştığını düşünen destekçilerinden de eleştiriler aldı.

Kendi güvenliğini önemsememesi
Olası suikast girişimleri konusunda çok kez uyarılan Lincoln, kişisel koruma kullanmak istemedi. Sıklıkla geceleri tek başına gezintiye çıkıyordu ve Ağustos 1864'te üzerine ateş açıldı. Bu suikast girişimini yara almadan atlattıysa da daha sonra silindir şapkası tüfekten çıkan bir mermiyle delinmiş halde bulundu.

Mesafeli kişiliği
Farklı görüşlerden birçok politikacıyla uyumlu çalışabilen Lincoln'ün, buna karşın çok az yakın arkadaşı vardı. İnsanların, kendisine ancak birlikte çalışabilecekleri kadar yakın olmasına izin veriyordu. Bu yönüyle, hiç sosyal olmayan, hatta ketum biri olarak nitelendiriliyordu.

MEN OF COLOR
To Arms! To Arms!
NOW OR NEVER
THREE YEARS' SERVICE!
BATTLES OF LIBERTY AND THE UNION
FAIL NOW, & OUR RACE IS DOOMED
SILENCE THE TONGUE OF CALUMNY
VALOR AND HEROISM
PORT HUDSON AND MILLIKEN'S BEND,
ARE FREEMEN LESS BRAVE THAN SLAVES
OUR LAST OPPORTUNITY HAS COME
MEN OF COLOR, BROTHERS AND FATHERS!
WE APPEAL TO YOU!
STRIKE NOW!

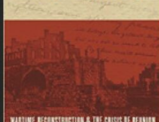

Sonradan ABD başkanı olan Ulysses S. Grant, Lincoln'ün aradığı özelliklere sahip bir generaldi

Savaşın ilk büyük çaplı muharebesi olan Birinci Bull Run Muharebesi'ndeki düzensiz çatışmaların bir tasviri

UZMAN GÖRÜŞÜ

LINCOLN GELMİŞ GEÇMİŞ EN ÖNEMLİ ABD BAŞKANI MIYDI?

***Louis P. Masur**, Rutgers Üniversitesi'nde Amerikan tarihi üzerine dersler veren tanınmış bir profesör ve aralarında şu eserlerin de yer aldığı çok sayıda kitabın yazarı: Lincoln's Last Speech: Wartime Reconstruction and The Crisis Of Reunion; Lincoln's Hundred Days: The Emancipation Proclamation and The War for Union; The Civil War: A Concise History.*

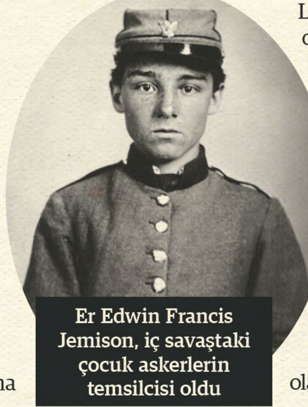
George Washington ve Abraham Lincoln… Biri ülkeyi kurdu, diğeriyse kurtardı… Bana göre Lincoln, yalnızca demokrasiyi ve Birlik'i savunduğu, Özgürlük Bildirgesi'ni yayımladığı ve endüstriye dayalı modern bir ABD'nin temellerini attığı için değil, sergilediği liderlik niteliklerinden ötürü de gelmiş geçmiş en önemli ABD başkanıydı. Sabırlı, ihtiyatlı, keskin zekâlı bir liderdi. Ayrıca tam bir insan sarrafıydı ve hepsinden önemlisi, sabit fikirli değildi. "Dingin geçmişin dogmaları fırtınalı günümüz için yetersiz kalıyor," demişti bir keresinde. Günümüzde hâlâ ilham vermeye devam eden sözleri ve eylemleriyle ülkesini savaştan barışa taşıdı ve "özgürlüğün yeniden doğuşu" için zemin hazırladı. Lincoln'ün ölümünün üzerinden tam 158 yıl geçti ama mirası halen etkisini sürdürüyor.

için Anayasa'nın değiştirilmesiydi. Seçimde elde ettiği zaferle bu konuda halkın desteğini alan ve daha da güçlenen Lincoln, hiç vakit kaybetmeden anayasa değişikliğini gerçekleştirmek için harekete geçti. Ustalık gerektiren siyasi manevralar yapması gerekiyordu. Nihayetinde, görev süresi yakında dolacak olan 38. Kongre'yi ikna etmeyi başardı ve iki parti de anayasa değişikliğini destekledi. 31 Ocak 1865'te "On Üçüncü Değişiklik" Kongre'den geçti.

Şüphesiz Lincoln, milyonlarca köleyi özgür kılmanın ülkedeki ırk ilişkileri üzerinde yaratacağı etki konusunda da kafa yormuştu. İlk Özgürlük Bildirgesi'nin bir bölümünde, özgür bırakılanların yurtdışında gönüllü olarak koloniler kurmasından bahsediliyordu. Fakat ardından yayımlanan nihai bildirgede bu kısım çıkarıldı ve Lincoln bir daha konu hakkında kamuoyu önünde konuşmayarak, tarihçilerin onun niyetini sorgulamasına yol açtı. Bazıları, kölelerin özgürleştirilmesi fikrinin kolonizasyon önerisiyle birlikte sunulmasının, bu konuda şüphe duyanlara fikri kabul ettirmeye yönelik bir taktik olduğunu iddia etti. Diğerleriyse, pek çok Afro-Amerikalı gönüllünün Birlik saflarına katılma ihtimalini gören Lincoln'ün, kolonizasyon hususundaki fikrini değiştirdiğini öne sürdü.

İki görüş de esasen Lincoln'ün kolonizasyon politikasından neden vazgeçmiş olabileceğini açıklıyor, lakin bir süre önce gün yüzüne çıkan kanıtlar, aslında Başkan'ın bu fikri tam olarak rafa kaldırmadığını gösterdi. *Colonisation After Emancipation (Özgürlüğün Ardından Kolonizasyon)* adlı kitabın yazarları Philip Magness ve Sebastian Page, Başkan Lincoln'ün nihai Özgürlük Bildirgesi'nden çok sonra dahi kolonizasyon konusunda girişimlerde bulunduğuna dair ipuçları tespit ettiler. Yazarların yaptığı araştırma Lincoln'ün Panama, Haiti ve Liberya'da kurmayı umduğu kolonilerin yanı sıra, Batı Hint Adaları'nda da uygun topraklar bulmak için Britanya hükümetiyle kapalı kapılar ardında kapsamlı müzakereler yaptığını ortaya koydu. Magness ve Page, Başkan'ın bu politikayı daha önce sanılandan çok daha uzun bir süre boyunca, muhtemelen 1865'e kadar aktif olarak sürdürdüğünü öne sürüyorlar.

Esasen, gönüllüleri kurulacak kolonilere yerleştirme fikri, Amerikan Kolonizasyon Derneği'nin kurulmasıyla 1816'da şekillenmeye başlamıştı. Kısaca ifade etmek gerekirse derneğin benimsediği görüş şuydu: Köleler başka ülkelerden zorla koparılarak ABD'ye getirildiğinden, özgürlüklerini kazandıklarında, insani koşullar sağlanarak yine yurtdışına gönderilmeliydiler. Derneğin kurucularından biri, Whig Partisi'nin lideri Henry Clay'di. Lincoln, siyasi idollerinden biri olan Clay'in görüşlerinden ve bakış açısından çok etkilenmişti. Öyle ki kolonizasyon meselesi üzerinde pek de fazla düşünme gereği duymadan harekete geçtiği anlaşılıyor.

Er Edwin Francis Jemison, iç savaştaki çocuk askerlerin temsilcisi oldu

> **"MÜCADELEDE BAŞARISIZ OLMA İHTİMALİMİZ BİZİ ADİL OLDUĞUNA İNANDIĞIMIZ BİR DAVAYI DESTEKLEMEKTEN ALIKOYMAMALI"**
>
> **Lincoln'ün Alt Komite'ye yaptığı konuşma, 1839**

Lincoln hatalı bir adım atmış olsa da en zeki insanların bile zaman zaman yanlış seçimler yapabileceğini ve kimsenin iç savaş sona erdikten ve kölelik kaldırıldıktan sonra ABD'nin neye benzeyeceği hakkında bir fikri olmadığını unutmamak gerek. Irklar arası derin bir uyumsuzluktan kaçınmak isteyen ve ileriye dönük bir çözüm arayışında olan Lincoln, rızaya dayalı kolonizasyonun bir çıkış yolu olabileceğini düşünmüştü. Geriye dönüp baktığımızda, yanlış tasarlanmış, uygulanabilir olmayan ve utanç verici derecede paternalist bir çözüm olmakla beraber, onun hakkında bildiğimiz pek çok şey, bu öneriyi kesinlikle art niyetle yapmadığını düşündürüyor.

İç savaş sona doğru yaklaşırken her şey Birlik'in lehine ilerlemekteydi, fakat ne yazık ki Lincoln savaş sonrası ABD'yi göremeyecekti.

Başkomutan Grant'ın geniş bir cephe boyunca saldırma taktiği, Birlik kuvvetlerinin Konfederasyon topraklarının içlerine doğru ilerlemesini sağladı. Birlik'in, acımasız yöntemleriyle tanınan sıra dışı generali Sherman, 1864 Eylül'ünde önce Atlanta şehrini dize getirdi, ardından denize doğru ilerlediği ünlü seferi sırasında Konfederasyon ordusunun tüm ikmal hatlarını yok etti ve Georgia eyaletinde büyük bir yıkıma yol açtı. Ertesi yılın Nisan ayında Grant'ın ordusu, dokuz aylık bir mücadelenin ardından nihayet General Robert E. Lee'nin Virginia'nın Petersburg kentindeki direnişini kırmayı başardı. Çok geçmeden, Konfederasyon'un başkenti Richmond da ele geçirildi. Sayıca az olan, perişan durumdaki askerleriyle, Lee'nin teslim olmaktan başka seçeneği kalmamıştı. Tarih, 9 Nisan 1865'ti… Bundan tam beş gün sonra Lincoln, Ford's Theatre'da eşi ve iki konuğuyla birlikte *Our American Cousin (Amerikalı Kuzenimiz)* adlı oyunu seyrederken, Konfederasyon sempatizanı John Wilkes Booth tarafından tek bir kurşunla başından vurularak öldürüldü. Haziran'da, Konfederasyon'un son birliği de silahlarını bırakıp teslim oldu. İç savaş sona ermiş, fakat bunu sağlayan Lincoln'ün ömrü barışı inşa etmeye yetmemişti.

ALL ABOUT HISTORY

YAYINCI
Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş.

İcra Kurulu Başkanı
Cem M. Başar

Yayın Direktörü (Sorumlu)
Gökhun Sungurtekin

Grafik Tasarım
Hasan Kaya

Yayına Hazırlayan
Gamze Doğan

Katkıda Bulunanlar
Erhan Kanyılmaz, Cem Şancı, Arzu Uzunali, Cenk Tarhan, Samet Küçük, Utku Durmuşoğlu, Semih Erkan

Etkinlik ve Proje Direktörü
Ali Erman İleri

Kurumsal İletişim Müdürü
Funda Demirci Ayan

YÖNETİM
Satış ve Dağıtım Direktörü **Egemen Erkorol**
Finans Direktörü **Didem Kurucu**
Üretim Planlama Direktörü (Tüzel Kişi Temsilcisi) **Yakup Kurtulmuş**
Dijital İçerik Direktörü **Eren Demir**

REKLAM
Grup Başkan Yardımcısı **Seda Erdoğan Dal, Işıl Baysal Turan**
Satış Koordinatörü **Burcu Acavut, Burcu Kevser Karaçam, İpek Tunalı**
Satış Müdürü **Mürvet Yılmaz**
Reklam Teknik Müdürü **Ayfer Kaygun Buka**
☎ 0 212 336 53 61-62

REZERVASYON
Rezervasyon ☎ 0 212 336 53 00 - 57 - 59
Rezervasyon Faks 0 212 336 53 92 - 93
Hedef Sayfalar Reklam Koordinatörü **Aysel Şener**
☎ 0 212 336 53 70 Faks 0 212 336 53 91
Reklam Bölgeler Satış Müdürü **Hülya Erdoğan**
☎ 0 212 336 53 72 Faks 0 212 336 53 91
Ankara Reklam Satış Koordinatörü **Sezinur Balıkçıoğlu**
Ankara Reklam Satış Müdürü **Beliz Balıbey**
☎ 0 312 577 31 56

ANKARA TEMSİLCİSİ
Erdal İpekeşen ☎ 0 312 577 31 56

ULUSLARARASI REKLAM SATIŞ TEMSİLCİLERİMİZ
Burda Uluslararası
İtalya: **Mariolina Siclari**
☎ +39 02 91 32 34 66, mariolina.siclari@burda.com
Burda Community Network
Almanya/Merkez: **Vanessa Noetzel**
☎ +49 89 9250 3532, vanessa.noetzel@burda.com
Michael Neuwirth
☎ +49 89 9250 3629, michael.neuwirth@burda.com
Avusturya/İsviçre: **Goran Vukota**
☎ +41 44 81 02 146, goran.vukota@burda.com
Fransa/Luksemburg: **Marion Badolle-Feick**
☎ +33 1 72 71 25 24, marion.badolle-feick@burda.com
İngiltere/İrlanda: **Jeannine Soeldner**
☎ +44 20 3440 5832, jeannine.soeldner@burda.com
ABD+Kanada+Meksika: **Salvatore Zammuto**
☎ +1 212 884 48 24, salvatore.zammuto@burda.com

YÖNETİM YERİ
Kuştepe Mah. Mecidiyeköy Yolu Cad. No: 12
Trump Towers Kule 2 Kat: 21 34387 Şişli - İstanbul
☎ 0 212 410 32 00 **F**
Baskı: Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş.
Dudullu Org. San. Bölgesi 1. Cad. No: 16 Ümraniye - İstanbul
☎ 444 44 03 **Faks** 0 216 365 99 07-08 www.bilnet.net.tr
Dağıtım: Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş.
DB Okur Hizmetleri Hattı
☎ 0 212 478 0 300 okurhizmetleri@doganburda.com
DB Abone Hizmetleri Hattı
☎ 0 212 478 0 300
E-posta abone@doganburda.com **Web** www.doganburda.com
Çalışma saatleri
Her gün saat 9.00-22.00 arasında hizmet verilmektedir.
Yayın türü: Ulusal, iki ayda bir

FIPP üyesidir.

HOLLYWOOD'A KARŞI TARİH
Gerçekler ve beyaz perdedeki kurgular

LINCOLN

Yönetmen: Steven Spielberg **Başroldekiler:** Dainel Day-Lewis, Sally Field, David Strathairn **Ülke:** ABD **Yıl:** 2012

Bu iddialı film tarihsel gerçeklerle ne kadar örtüşüyor?

9

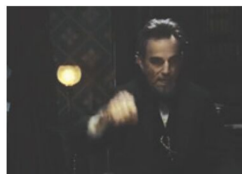
KARAR: Birkaç önemsiz hatası olmakla birlikte genel anlamda *Lincoln*, sağlam bir tarihi temele dayanıyor. (Puanı 10 üzerinden 9)

FİLMDEKİ YANLIŞLAR

01 Filmde Connecticut'tan iki kongre üyesi anayasaya getirilen "On Üçüncü Değişiklik" aleyhinde oy kullanıyor. Fakat 1865'te Connecticut'ın dört kongre üyesi de değişiklik lehinde oy vermişti. Sonradan senarist, seyirciye arada çok az bir fark olduğunu gösterebilmek için bu değişikliğe gidildiğini açıkladı.

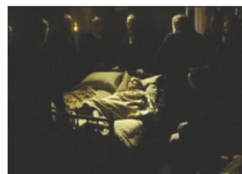
02 Film boyunca Lincoln'ün diyalogları fazlasıyla küfür içeriyor. Bir hikâye anlatırken zaman zaman küfürlü ifadeler kullandığı biliniyor olsa da aslında çok nadiren küfrederdi. Hatta döneme ait kayıtlar, biri onun yanında küfrettiğinde Lincoln'ün bundan rahatsızlık duyduğunu ve kınadığını açıkça ortaya koyuyor.

03 Lincoln'ün en büyük oğluyla ilişkisi filmde gösterildiği gibi gerçek hayatta da biraz gergindi. Fakat oğluna tokat atmış olması pek mümkün görünmüyor. Bu olayın yaşandığına dair hiçbir kanıt yok ve Lincoln hakkında anlatılanlar, onun dayak ve kötü muameleye ne kadar karşı olduğunu vurguluyor.

04 Filmde, ölüm döşeğindeki Lincoln'e bir gecelik giydirildiği ve öylece yatırıldığı görülüyor. Fakat boyu o kadar uzundu ki gerçekte yatağına ancak çapraz pozisyonda sığıyordu. Ayrıca, doktorlar başka yaraları olup olmadığını kontrol etmek için onu soyduklarından, Lincoln ölüm döşeğindeyken çıplaktı.

FİLMDEKİ DOĞRULAR

O dönemde, Demokratların değişiklik lehinde oy kullanması için gerçekten de lobi faaliyetleri yürütülmüştü. Kararsız demokratların oylarını alabilmek için çeşitli teşvikler de sunuldu. Demokratlara tam olarak neler teklif edildiğini bilmesek de filmin bu kısmı (olağanüstü bir lobici olan W.N. Bilbo da dâhil) gerçekte yaşananlarla birebir örtüşüyor.

BİR SONRAKİ SEYAHATİNİZ **KONYA** OLSUN

BENİM ŞEHRİM

